

Anne Dufresne ja Cédric Leterme

KAIKKIEN MAIDEN ALUSTATYÖLÄISET, LIITTYKÄÄ YHTEEN!

Taistelu työläisten oikeuksista keikkataloudessa

KSL OPINTO-
KESKUS

Anne Dufresne ja Cédric Leterme

**KAIKKIEN MAIDEN
ALUSTATYÖLÄISET,
LIITTYKÄÄ YHTEEN!**

Taistelu työläisten oikeuksista
keikkataloudessa

Ajatuspaja Vasemmistofoorumin ja KSL-opintokeskuksen yhteisjulkaisut ovat selvityksiä ja tutkimuksia yhteiskunnallisista aiheista. Julkaisujen tarkoituksena on tuottaa tietoa päätöksenteon pohjaksi, nostaa tärkeitä ilmiöitä julkiseen keskusteluun sekä esittää toimenpiteitä havaittujen ongelmien ratkaisemiseksi. Yhteisjulkaisut ovat osa Vasemmistofoorumin Raportit-sarjaa sekä KSL-opintokeskuksen yhteiskunnallisia julkaisuja.

Tekijät: Anne Dufresne ja Cédric Leterme

Englannista suomentaneet: Timo Aaltonen ja Unna Pietilä

Teoksen on alun perin vuonna 2021 julkaissut ranskaksi nimellä Travailleurs de Plateforme – La lutte pour les droits dans l'économie numérique ja englanniksi nimellä App Workers United – The struggle for rights in the gig economy Euroopan parlamentin vasemmistoryhmä – GUE/NGL. www.left.eu

Teoksen suomennos on saanut tukea Palkansaajasäätiöltä.

Teos kuuluu KSL-opintokeskuksen yhteiskunnallisiin julkaisuihin ja se on Vasemmistofoorumin Raportit-sarjan numero 1/2024.

Etukannen ja takakannen kuvat sekä muu kuvasisältö: Joel Karppanen

Taitto: Kuohu & Kaisla Creative

ISBN 978-952-6693-71-2 (nid.) ISBN 978-952-6693-72-9 (pdf)

Paino: PunaMusta, 2024

Vasemmistofoorumi

Vasemmistofoorumi ry
Helsinki | www.vasemmistofoorumi.fi

KSL OPINTO-
KESKUS

Kansan Sivistystyön Liitto KSL ry
ja **KSL-opintokeskus** | Helsinki | ksl.fi

Sisältö

Maija Mattila: Esipuhe App Workers United -kirjan suomennokseen	8
Joel Karppanen: Pitkänsillan tuolla puolen (Metropolis)	12
Tiivistelmä	13
Johdanto	20
Osa A: Alustatyöympäristö ja sen haasteet	24
1. Mitä alustatyö tarkoittaa?	25
2. Alustatyön seuraukset	33
Osa B: Alastoman työn torjuntastrategiat	42
1. Kohteena alustat – miten järjestäytyä samaan aikaan sekä maailmanlaajuisella että paikallisella tasolla?	45
2. Lainsäädäntöön vaikuttaminen: sota työläisten asemasta	78
Osa C: Päätelmät: haasteita ja tulevaisuudennäkymiä	117
Lähdeluettelo	125
Liitteet	134
Kirjoittajat	164
Kiitokset	165

Lista tekstilaatikoista

Tilaustyöalustat Euroopassa	27
Esimerkkejä lähettiyhteisöihin kytköksissä olevista suoraan toimintaan keskittyvistä ammattiliitoista	50
Perinteisten ammattiliittojen alustatyöläisille tarjoama tuki	55
Lontoon lähettien lakko Deliveroota vastaan, elokuu 2016	58
Yhteistyö Mcdonald'sin epävarmassa asemassa olevien työläisten kanssa	62
Kansainvälinen tietoisuutta lisäävä kampanjavideo ”Epävarmuus tappaa!”	66
TFC:n peruskirjasta poimittu vaatimusluettelo	69
Belgialaisiin lähetteihin sovellettavien järjestelmien ja näiden laillisten asemien kehitys	89
Mahdolliset työehtosopimusten, muiden sopimusten tai välitystuomioiden yleisesti sovellettaviksi julistetut soveltamisalat, LFI-direktiivin 3 artikla	95
Pohjoismaisen alustatalouden työehtosopimukset	97
Kaksi epätyypillistä sopimusta alustojen kanssa Pohjoismaissa	98
Itävallassa vuoden 2019 syyskuussa solmittu polkupyörä- ja ruokalähettejä koskeva työehtosopimus	101
Coopcycle: eurooppalaisten osuuskuntien liitto	112

*”Uber puhuu jatkossa entistä enemmän Proposition 22 -lakiehdotuksen kaltaisten lakien puolesta. Uskomme, että tällaisissa säädöksissä yhdistyvät ihanteellisella tavalla kuljettajien arvostama joustavuus **sekä** jokaisen keikkatyöläisen ansaitsema suoja... Uberille on ensisijaisen tärkeää tehdä yhteistyötä paikallisen hallinnon kanssa kaikkialla Yhdysvalloissa ja ympäri maailmaa, jotta tämä tavoite toteutuisi.”*

Uberin toimitusjohtaja Dara Khosrowshahi 5. marraskuuta 2020.

”Olemme kokoontuneet tänne (European Couriers’ Assemblyn yleiskokoukseen) puhaltamaan uutta henkeä yhteisöömme. Yhteisö ympärillämme antaa meille voimaa taistella jatkuvasti maailmassa alaa valtaavaa yksilökeskeisyyttä vastaan. Yhteisö avaa silmämme sille, että emme ole yksin. Meitä kaikkia kohtaavat vastoinkäymiset johtuvat samoista syistä. Sen vuoksi meidän onkin puhallettava yhteen hiileen niin meitä itseämme kuin laajemmin kaikkia työläisiä koskevissa kamppailuissa. Meidän on kohdattava nämä vaikeudet yhteisenä rintamana, sillä vain niin voimme tuntea yhteisön ympärillämme.”

IWGB:n lähetti European Couriers’ Assemblyn yleiskokouksen alussa 25. lokakuuta 2018.

”Maailman monimutkaistuessa solidaarisuudesta tulee entistä tärkeämpää, ja vaikeammin toteutettavaa.”

Edgar Morin, Penser l’Europe, 1987.

Maija Mattila

Esipuhe App Workers United -kirjan suomennokseen

Alustatyö on verrattain uusi ilmiö, mutta siihen on kohdistunut runsaasti yhteiskunnallista mielenkiintoa. Niin Euroopan unioni, akateemiset tutkijat kuin ajatuspajatkin ovat tuottaneet alustatyön luonnetta ja yleisyyttä selvittäviä raportteja, ja myös media on uutisoinut alustatyöhön liittyvistä epäkohdista. Nyt käsillä oleva kirja tuo tervetulleeseen lisän alustatyötä koskevaan keskusteluun paitsi analysoimalla ilmiötä, myös osoittamalla toiminnan mahdollisuuksia muutoksen aikaansaamiseksi.

Kirja pureutuu yhtäältä alustatyöntekijöiden itsensä organisoimaan kansalaistoimintaan ja toisaalta oikeusasteissa tehtävään institutionaaliseen vaikuttamiseen. Siinä missä mediaakin hyödyntävä kansalaistoiminta on usein tilanteeseen sidottua, pienimuotoista ja tuloksiltaan vaatimatonta, työntekijät ovat enenevässä määrin onnistuneet voittamaan oikeuskamppailuja lähettivityötä tekevien työ-

suhdestatuksesta. Pienimuotoisuudestaan huolimatta kansalaistoiminta ei ole turhaa, vaan sillä on olennainen rooli ongelmien artikuloimisessa, suuren yleisön huomion kiinnittämisessä ja oikeutuksen luomisessa instituutioissa käytäviin kamppailuihin.

Kirjan esittelemiä vaikuttamisen muotoja on ollut nähtävillä Suomessakin jo usean vuoden ajan, vaikka alustatyö ei ole täällä aivan niin yleistä kuin joissakin muissa Euroopan maissa. Tilastokeskuksen mukaan Suomen työikäisestä väestöstä 3,9 prosenttia oli tehnyt alustatyötä vuonna 2022. Lukuun sisältyy kaikenlainen alustatyö sekä myös hyvin vähäisessä määrin ja satunnaisesti alustatyötä tehneet. Yleisin alustatyön muoto (1,0 prosenttia väestöstä) oli myyntiin tehtyjen tai hankittujen tavaroiden myyminen alustojen kautta, sisältöpalveluiden tuottaminen (0,8 %) sekä kuriiripalvelut (0,7 %). Runsaalle neljännekselle alustatyötä tehneistä se oli päätyö.¹

¹ Pärnänen, Anna: Alustatyö on yhä vähäistä mutta ulkomaalaistaustaisten keskuudessa suosittua. Tilastokeskus 2023. <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2023/alustatyo-on-yha-vahaista-mutta-ulkomaalaistaustaisten-keskuudessa-suositua/> [ladattu 27.8.2023].

Alustatyön merkitys ei kuitenkaan kietoudu toistaiseksi niinkään sen yleisyyteen vaan joidenkin alustayritysten sinnikkääseen pyrkimykseen murtaa työsuhteinen työ ja ulkoistaa työn riskit yrittäjinä toimiville työntekijöille. Tämä muuttaa yhteiskuntiamme potentiaalisesti merkittäväällä tavalla. Niin kauan kuin alustatyö ei vielä ole yleistä, tähän voidaan puuttua täsmätoimin esimerkiksi yksittäisten oikeustapausten kautta.

Toisaalta yksittäisten oikeustapausten tehoa heikentää se, että alustayhtiöt eivät hävittä-äänkään välttämättä muuta käytäntöjään. Tästä yksi esimerkki on Suomen työneuvoston lausunto kahden ruokalähettyhtiön läheteistä syksyllä 2020. Lausunnon mukaan kantelun tehneiden lähettien pitäisi lainsäädännössä olevan työsuhteen tunnusmerkistön perusteella työskennellä työsuhteessa eikä yrittäjinä. Päätös ei ole saanut yhtiöitä muuttamaan yrittäjämalliaan.

Se, että asia on ollut käsittelyssä työneuvostossa, osoittaa, että Suomessa alustatyöntekijöiden asemaan on pyritty vaikuttamaan instituutioiden kautta. Samalla itse päätös osoittaa, että yhteiskunnassa laajemmin käynnissä oleva kamppailu heijastuu myös instituutioiden sisälle: työnantajat edustavat työneuvoston jäsenet äänestivät työsuhteeseen perustuvaa ratkaisua vastaan, ja työntekijöitä edustavat taas työsuhteisuuden puolesta. Asian ratkaisivat neuvoston kolme riippumatonta jäsentä, jotka kaikki kallistuivat työsuhteisuuden puoleen.

Suomessa ammattiyhdistysliike on pyrkinyt parantamaan lähettien asemaa juuri kansallisten instituutioiden kautta. Vuonna 2019 pääministeri Antti Rinteen ja sittemmin pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmaan kirjattiin, että työn murroksesta seuraavia lainsäädännön muutostarpeita selvitetään, ja

että "[t]yöelämän epävarmuuden vähentämiseksi täsmennetään työ sopimuslain työ sopimuksen käsitettä siten, että työ sopimussuhteen naamiointi muuksi kuin työ sopimukseksi estetään." Työntekijöitä edustavat tahot, käytännössä ammattiyhdistysliike, onnistui siis ajamaan hallitusohjelmaan kirjauksen, jonka tarkoituksena oli parantaa alustatyöntekijöiden asemaa.

Kirjauksen seurauksena työ sopimuslain ensimmäistä pykälää työsuhteen määritelmän osalta muutettiin niin, että epäselvissä tilanteissa tehdään kokonaisharkinta, jossa huomioidaan "työn tekemisen ehdot, olosuhteet, joissa työtä tehdään, osapuolten tarkoitus oikeussuhteen luonteesta sekä muut osapuolten tosiasialliseen asemaan oikeussuhteessa vaikuttavat seikat". Monet tahot pitivät tätä myöhemmin laiksi säädettyä muutosta riittämättömänä sanoen, että pykälän teksti ei lainkaan selkeytä tilannetta, sillä työsuhteen olemassaolo on aiemminkin todettu kokonaisharkintaan perustuen. Tätä mieltä olivat paitsi ammattiliitot, myös monet alustayritykset ja viranomaiset. Kirjaus "osapuolten tarkoitus oikeussuhteen luonteesta" saattaa itse asiassa jopa heikentää alustatyöntekijöiden asemaa, sillä pakottavaan lainsäädäntöön tuotiin osapuolten subjektiivista näkemystä korostava elementti.

Tulos on esimerkki siitä, että instituutioiden koneistossa alkuperäinen tavoite saattaa jauhautua miltei tunnistamattomaksi. Siksi suuri merkitys on sillä, mikä on alkuperäinen tavoite, ja miten siitä onnistutetaan pitämään kiinni. Tästä näkökulmasta tämän kirjan kuvaama glokaali lähestyminen on olennaisessa roolissa. Se kytkee tavoitteenasetannan samanaikaisesti konkreettisiin, paikallisesti havaittaviin ongelmiin, joiden yhteys globaaleihin kysymyksiin auttaa kirjastamaan tavoitteen.

Samoin kuin monissa muissa maissa, Suomessakin läheteillä on ollut ruohonjuuritason toimintaa. Liikehdintä alkoi vuonna 2018, jolloin perustettiin Oikeutta läheteille – justice4couriers -niminen kampanja alustataloudessa työskentelevien ruokalähetien aseman parantamiseksi. Kampanja on yhteydessä Vapaaseen syndikaattiin ja Vastavoimaan. Kampanja on vaatinut Woltia ja Foodoraa neuvottelemaan lähettien kanssa työskentelyolosuhteista ja työehdoista.

Sittemmin eri paikkakunnilla on ollut spontaaneja lähettien mielenilmauksia, jotka ovat tyypillisesti saaneet kimmokkeen palveluehtojen heikennyksistä. Esimerkiksi vuoden 2023 aikana useissa Suomen kaupungeissa heräsi lähettien keskuudessa tyytymättömyyttä Woltin muutettua lähettisopimukseensa. Helsingin Sanomien artikkelissa Emmanuel-niminen lähetti kertoi tehneensä 90-tuntisen työviikon, josta hän sanoi tienanneensa noin 1500 euroa aiemman 3000–4000 euron sijaan. Wolt kiisti, että lähettien kokonaisansiot olisivat muuttuneet, vaikka yksittäisistä keikoista saatettiinkin uusilla ehdoilla maksaa aiempaa vähemmän.² Uutisissa huomio kiinnittyy paitsi palkkioon, myös lähetin työtunteihin: ne ovat yli kaksinkertaiset verrattuna työaikalain sallimaan työsuhteessa työskentelevän 40-tuntiseen viikkoon.

Lähetit ovat onnistuneet kiinnittämään median huomion, sillä media on myös oma-aloit-

teisesti ollut kiinnostunut alustatyön ongelmista ja yhteiskunnallisesta merkityksestä laajemmin. Helsingin Sanomat on muun muassa julkaissut laajan reportaasin lähettien alihankintaketjuista. Niissä lähetit ovat vuokranneet tilejään eteenpäin ja ottaneet provision jonkun muun omalla tilillään tekemästä työstä. Näin he ovat saaneet osuuden vuokralaisen tekemistä keikoista ilman, että heidän on tarvinnut tehdä työtä lainkaan itse. Vuokraajan saama osuus palkkiosta on voinut olla jopa puolet ja vuokrausketjussa on saattanut olla useampia välikäsiä, joista kaikki ovat ottaneet oman osuutensa lähetin palkkiosta. Toiminta on ollut alustayhtiöiden sallimaa ja vuokrausilmoituksia on julkaistu avoimesti sosiaalisen median ryhmissä. Tämä on mahdollistanut pimeiden lähettimarkkinoiden synnyn. Tilejä ovat vuokranneet muun muassa ihmiset, joilla ei ole ollut oleskelu- tai työlupaa tai kumpaakaan, ja heillä ei siten ole ollut mahdollisuutta löytää töitä perinteisiltä työmarkkinoilta. Vuokralaisina on ollut myös ihmisiä, jotka ovat halunneet tehdä työtä pimeästi voidakseen nostaa sosiaalietuuksia.³ Oikeutta läheteille -kampanja on reagoinut julkilausumalla, jonka mukaan ongelmana ei ole paperiton lähetti vaan järjestelmä, joka luo paperittomuuden⁴.

Ruohonjuuritason toiminta ja institutionaalinen vaikuttaminen yhdistyivät keväällä 2023, kun Palvelualojen ammattiliitto PAM:iin perustettiin oma osastonsa alustayritysten lähetitejä varten. Osaston perustaminen on

2 Paajanen, Olli Pekka: Wolt-kuski Emmanuel tekee jopa 90-tuntista työviikkoa, ja silti käteen jää vain vähän – "Ennen tämä oli hyvä työ". *Helsingin Sanomat* 8.9.2023. Osoitteessa <https://www.hs.fi/kotimaa/turku/art-200009818190.html> [ladattu 23.9.2023].

3 Ks. Palkoaho, Milla, Pauliina Siniauer, Paavo Teittinen & Boris Stefanov: Pimeitä kuljetuksia. *Helsingin Sanomat* 23.4.2023. Osoitteessa <https://www.hs.fi/kaupunki/art-200009517649.html> [ladattu 23.9.2023].

4 Ongelma ei ole paperiton lähetti vaan järjestelmä, joka luo paperittomuuden. Oikeutta läheteille, osoitteessa <https://fi.justice4couriers.fi/2023/04/> [ladattu 8.10.2023].

mahdollistanut alustatyöntekijöiden oikeuksien ajamisen ammattiyhdistysliikkeessä, joka on jo vuosikymmenien ajan tottunut siihen, että sen jäsenet ovat työsuhteisia. Alustatalouden työntekomallit, tässäkin kirjassa kuvattu "alaston" eli oikeuksista riisuttu, yrittäjänä tehtävä työ, alleviivaavat tarvetta laajentaa edustettavien joukkoa.

Jo aiemmin PAM oli jättänyt lähettien työsuhdestatusta koskevan kantelun käräjäoikeuteen. Lisäksi PAM käynnisti joulukuussa 2023 neuvottelut Woltin kanssa paikallisesta sopimuksesta. Ottaen huomioon alustayritysten yhteiskunnan rakenteita muuttamaan pyrkivän toiminnan, nämä toiminnan tasot ovat perusteltuja. On tärkeää säilyttää elävä yhteys lähettien ja muiden alustatyötä tekevien jokapäiväisten ongelmien ratkaisemi-

seen ja saada lähettien liikehdintä näkyväksi laajalle yleisölle.

Alustatyöyritykset haastavat ammattiyhdistysliikettä erityisesti Suomen kaltaisessa puolikorporatiivisessa järjestelmässä, jossa ammattiliitot ja niiden keskusjärjestöt ovat viime vuosiin saakka tottuneet paikkaan valtan kamarien neuvottelupöydissä. Tämä asetelma on muuttumassa, kun työnantajaliitot eivät halua enää antautua valtakunnallisiin neuvotteluihin, ja oikeistohallituksella ei ole motiivia edistää työntekijöiden asemaa.

Tässä uudessa mutta jo pidempään tuloillaan olleessa todellisuudessa on tärkeää hakea toiminnan mahdollisuuksia. Uskon tämän kirjan tarjoavan siihen hyödyllistä osviittaa ja toivotan lukijoille hyviä lukuhetkiä.

Maija Mattila on yhteiskuntatieteiden tohtori, joka on tutkinut työntekijöiden oikeuksia alustataloudessa ja digijättien vallankäyttöä EU:ssa.

Joel Karppanen

Pitkäsillan tuolla puolen (Metropolis)

Käsissä olevaa opusta kuvittaa valokuvaaja Joel Karppasen kuvasarja ruokalähettilien työstä Suomessa. Kuvasarja on osa Karppasen teosta Pitkäsillan tuolla puolen (*Metropolis*), joka käsittelee työtä, luokkaa ja rakennemuutosta. Kuvat ovat vuosilta 2021–2023.

Pitkäsillan tuolla puolen (Metropolis) kertoo muuttuneesta Helsingistä, jota Pitkäsilta ei enää jaa mutta jossa luokkarajat ovat yhä olemassa. Artesaanipizzaa upouusiin pilvenpiirtäjiin kuljettavat aikamme proletaarit, ruokalähetit.

Karppanen kuvasi vuoden ajan tsekkiläistä ruokalähetti Kryštofia – ja myös työskenteli hänen sijaisenaan, jotta tämä saisi keskittyä oikeaan ammattiinsa, kuvataiteeseen. Prosessin aikana Karppanen ja Kryštof ystävystyivät.

Kuvasarjaa työstäessään Karppanen huomasi kuvaavansa myös isovanhempiaan. He muuttivat Ruotsiin suuren muuton aikaan ja tekivät pätkätöitä siivoamalla Tukholman metroja. Suomeen palattuaan he siivosivat rappuja Rovaniemellä, joskus tyttärenpoika apunaan. Siellä Karppanen huomasi ensimmäisen kerran, kuinka eri tavalla alemmista yhteiskuntaluokista tuleviin ihmisiin suhtaudutaan. Sama koskee ruokalähettejä, jotka kohtaavat työssään alentuvia katseita.

Siksipä alentumattomuus on kuvien viesti läheteille, jotka tekevät työtään arvostuksen puutteessa ja algoritmin kahleissa. Usein työ on myös yksinäistä. Ikiaikainen keino oikeuksien saamiseksi on järjestäytyminen.

Samalla kuvasarja valottaa kaupunkiympäristöä lähetityön liikkuvana ja avoimena paikkana. Kun työpaikka ei kokoa työläisiä yhteen samalla tavoin kuin ennen, on järjestäytymiselle keksittävä uudet keinot.

Joel Karppanen (s. 1993) on Helsingissä asuva palkittu valokuvaaja, kuvataiteilija, elokuvantekijä ja kirjoittaja. Karppasen teoksia on ollut esillä mm. Nykyaikaisen museo Kiasmassa, Galleria Halmetojassa, Mäntän kuvataideviikoilla, KunstHausWienissä, ja niitä löytyy Suomen valokuvataiteen museon, Valtion taideteostoimikunnan sekä Jenny ja Antti Wihurin rahaston kokoelmista.

Tiivistelmä

JOHDANTO

Alustayritykset saapuivat markkinoille 2010-luvun taitteessa. Samaan aikaan syntyi uudenlainen ”epätyypillistä” työtä tekevien työläisten joukko. Nämä yritykset ovat vieneet työtehtävien ulkoistamisen ja standardoinnin äärimmilleen. Lopputuloksena työstä on tullut hyvin monitulkintaista, epävakaata ja epävarmaa pitkälti samalla tavalla kuin pätkätyöläisten ja alihankkijoiden työstä 1980- ja 1990-luvuilla. Alustat esiintyvät pelkkinä teknisinä tai kaupallisina välittäjä-tahoina ja väistävät näin työnantajan asemaan liittyvät velvoitteet, vaikka useimmat niistä tosiasiallisesti hallinnoivat välittämässä työn sisältöä sekä työläisten työehtoja ja työnsaantia.

Euroopan komissio ilmoitti 14. tammikuuta 2020 päivätyssä tiedonannossaan järjestävänsä vuoden 2020 kolmannella vuosineljänneksellä niin kutsutun alustatyöhuippukokouksen, jota päädyttiin kuitenkin lykkäämään vuoden 2021 alkuun koronaviruspandemian vuoksi. Euroopan neuvoston puheenjohtajamaana heinäkuussa 2020 aloittanut Saksa ilmoitti aikeistaan osallistua alustatyötä koskevan eurooppalaisen säädöskehityksen laatimiseen. Alistumaton Ranska -puolueen Leïla Chaïbi laati näistä lähtökohdista direktiiviehdotuksen, jonka tavoitteena oli, että tilaustyötä tekevät alustatyöläiset katsottaisiin

työsuhteisiksi työntekijöiksi kaikissa Euroopan unionin jäsenvaltioissa. Vuoden 2020 loppupuolella tapahtumat eivät kuitenkaan näyttäneet kulkevan tähän suuntaan. Yhdysvaltain vaalien jälkimainingeissa 3. marraskuuta Uberin ajama lakiehdotus Proposition 22 hyökkäsi Kalifornian palkkasuhteiden kannalta suosiollista AB5-lakia vastaan. Tämä vahvisti osaltaan käsitystä alustatyöläisistä ”riippumattomina digitaalisina urakoitsijoina”. Saman vuoden joulukuun 1. päivänä Jean-Yves Frouinin johtama komitea julkaisi Ranskassa tulevaa lainsäädäntöä valmistele- van selvityksen, jossa nostettiin esiin ajatus alustatyöläisten oikeuksien takaamisesta kolmannen osapuolen välityksellä (kevytyrittä- jyyssmalli tai osuuskunnat). Alustayritysten laittomaksi julistettuja toimia pyritään lail- listamaan, ja **alustatyöläiset käyvät jatkuvaa kamppailua ammatillisesta asemastaan**. Tässä tutkimuksessa eritellään **eri tasojen (paikallisen, kansallisen, eurooppalaisen ja kansainvälisen tason) toimia, joiden avulla alustatyöläisten oikeudellisia ja poliittisia kamppailuja on pyritty tukemaan**. Avoimeksi jää, ketkä toimivat väliaikaisina yhteystahoina. Mahdollista on, että tämän roolin ottai- sivat pitkällä aikavälillä taisteluun osallistu- neet osapuolet. On myös perusteltua kysyä, vahvistaako digitalisaatioon ja alustapohjai- suuteen perustuva talousmalli pohjimmil-

Helsinki, 2023

taan vain niitä työvoiman ulkoistamiseen ja hyväksikäyttöön liittyviä uusliberalistisia suuntauksia, joita vastaan yritämme taistella.

Keskitymme tässä tutkimuksessa pääasiassa tilaustyötä tekeviin työläisiin niin kutsutuilla lean-alustoilla kuten Uber (2009) ja Deliveroo (2013). Tässä tutkimuksessa analysoimme eurooppalaisen alustatyön nykytilannetta ja annamme konkreettisia esimerkkejä erilaisista strategioista, joiden avulla eri tahot taistelevat **alustatyöläisiin tällä hetkellä kohdistettua yhteiskunnallista mallia** ja maailmantalouden uusien avaintoimijoiden

hyödyntämää **liiketoimintamallia** vastaan. Tutkimuksesta käy ilmi, että alustatyöläiset ja heidän edustajansa rakentavat varsin todellisista järjestäytymiseen liittyvistä ongelmista huolimatta **uutta yhteiskunnallisen protestin laboratoriota**, joka pohjautuu pääasiassa kahteen toisiaan täydentävään strategiaan: kollektiiviseen toimintaan ja oikeustoimiin. Alustatyöläisten perustamat yhteisöt muokkaavat toimintatapojaan työläisten epävarman aseman (ja eri tasojen toimien) mukaan, ja ammattiliitot pyrkivät oikeusteitse saamaan alustatyöläiset luokiteltua palkansaajiksi.

OSA A: ALUSTATYÖYMPÄRISTÖ JA SEN HAASTEET

ERITYINEN HYVÄSIKÄYTÖN MUOTO

Alustatyöläiset altistuvat erityiselle hyväksikäytölle, joka perustuu kolmeen keskeiseen tekijään:

Oikeudelliset epävarmuustekijät

Nykyisellään alustatyöläiset toimivat itsensätyöllistämisen ja palkkatyön välisellä harmaalla alueella. Työläisten aseman epävarmuus liittyy heidän työnsä luonteeseen, mutta ennen muuta myös siihen, että alustat pyrkivät tietoisesti kiertämään työnantajavelvoitteita. Tämän kaiken seurauksena valtaosa alustatyöläisistä jää työntekijöiden tavallisesti nauttimien oikeuksien, yhteiskunnallisten suojamekanismien ja takuiden ulkopuolelle. Useimmiten alustatyöläiset ovat näennäisesti itsensätyöllistäjiä eli alityöllistettyjä (ei työsuhteessa) tai heidät on palkattu jollakin muulla statuksella (niin kutsuttu ”kolmas asema”, joka sijoittuu johonkin itsensätyöllistämisen ja työsuhteen välimaastoon), mikä puolestaan on tyypillistä vajaatyöllistetyille työläisille (joita koskevat työsopimukset ovat ehdoiltaan huonompia).

Työolojen äärimmäinen heikentyminen

Alustatyö on huonosti palkattua, työvuorot ovat liian pitkiä tai vaikeasti ennustettavissa, sosiaaliturva on heikkoa tai sitä ei ole, työläisten nauttima autonomia on pitkälti täysin kuvitteellista, ja työmarkkinasuhteet yksilöllistyvät tai sirpaloituvat tavalla, joka heikentää työläisten mahdollisuuksia järjestäytyä, tulla edustetuiksi tai hyödyntää joukkovoimaa. Nämä piirteet eivät rajoitu ainoastaan alustatyöhön, mutta sille on leimallista kyseisten ominaisuuksien äärimmäinen ja kumulatiivinen luonne. Kutsumme sitä alustomaksi työksi.

”Digitaalisen” riippuvuuden ja hyväksikäytön uudet muodot

Alustatyö on myös hyvin voimakkaasti digitalisoitunutta. Se pohjautuu monimutkaisiin algoritmisen johtamisen muotoihin, jotka osaltaan vahvistavat vallan epäsuhtaa alustojen ja alustatyöläisten välillä. Alustojen toiminta perustuu myös niiden harjoittamaan tietojen laajamittaiseen keräämiseen ja hyödyntämiseen. Alustat ovat ainoa osapuoli, joka voi päättää tietojen käytöstä ja hyötyä siitä.

SOSIAALINEN VASTUUTTOMUUS JA VALLAN KESKITTÄMINEN

Kokonaisten alojen disruptointi uhkaa johdattaa erilaisten polkumyynnin muotojen (verotuksellinen, sosiaalinen ja sääntelyllinen) lisääntymiseen niillä aloilla, jotka ovat muuttumassa yhä alustapohjaisemmiksi **samalla, kun eri alojen työoloissa on meneillään kilpajuoksu pohjalle**. Alustat **eivät ota vastuuta työläisistä tai niitä ympäröivistä yhteisöistä**. Esimerkiksi Uber heikentää perinteistä taksialaa ja pahentaa suurkaupungeissa esiintyviä ruuhkia. Laajemmin tarkasteltuna alustojen kehitys uhkaa monia yhteiskunnan kannalta merkityksellisiä instituutioita, kuten työlainsäädäntöä ja sosiaaliturvaa, kaikissa jäsenvaltioissa.

Alustat pyrkivät saavuttamaan **kukin oman alansa digitaalisen tiedon monopoliaseman** keräämällä ja hyödyntämällä mahdollisimman paljon relevanttia dataa. Onnistuakseen tässä alustat **ottavat haltuunsa** käyttäjiensä tuottamia yksilökohtaisia ja kollektiivisia tietoja. Näin ne saavat **yhä enemmän taloudellista ja poliittista valtaa** myös valtioihin nähden.

OSA B: ALASTOMAN TYÖN TORJUNTASTRATEGIAT

Pyrimme tässä tutkimuksessa tarjoamaan vastauksia siihen, kuinka ”alastomaksi työksi” määriteltyyn alustatyöhön on mahdollista puuttua. Alustatyöläiset ja heidän edustajansa rakentavat uutta yhteiskunnallisten protestien laboratoriota. Heidän protestinsa jakautuvat kahteen strategiseen osa-alueeseen: kollektiivista toimintaa hyödyntäviin ja oikeusteitse toteutettaviin protesteihin. Ajoittain näitä strategioita saatetaan myös yhdistellä.

ENSIMMÄINEN STRATEGIA: KOHTENA ALUSTAT – MITEN JÄRJESTÄYTYÄ SAMAAAN AIKAAN SEKÄ GLOBAALISTI ETTÄ PAIKALLISESTI?

Uusien yhteisöjen muodostaminen

Alustatyöläiset muodostavat huomattavista järjestäytymiseen liittyvistä ongelmista (pirstaloituminen, henkilöstön vaihtuvuus ja epäyhtenäisyys) huolimatta jatkuvasti **uusiat yhteisöjä** hyödyntämällä joukkovoimaa ja sosiaalista mediaa. Tämän jälkeen yhteisöt järjestäytyvät maasta riippuen joko yhdessä ammattiliittojen kanssa tai niiden rinnalla. Siinä missä ammattiliittojen paikallisyhdistykset ja internationalismiin keskittyvät ammattiliitot panostavat lähettiyhteisöjen kanssa harjoitettavaan suoraan toimintaan, useimmat perinteiset ammattijärjestöt ovat alkaneet ottaa alustatyöläisiä mukaan epävarmaa työtä tekeville työläisille tai itsenäisille ammatinharjoittajille tarkoitettuihin alajaostoihinsa. Tietyt ammattijärjestöt ovat myös perustaneet erillisen jäsenkategorian ”digitaalisille työläisille”.

Joukkovoiman hyödyntäminen verkossa ja kaduilla

Alustatyöläiset turvautuvat **suoraan toimin-**

taan ja uloskirjautumislakkoihin, joiden kautta he vaativat konkreettisia parannuksia palkkioihin ja työn organisointiin. Lontoon-lähekkien järjestäytyminen aiheutti ketjureaktion, jonka seurauksena huomattava määrä ateroita kuljettavia polkupyörälähettejä ryhtyi järjestäytymään ympäri Eurooppaa vuosina 2016–2017. Lähetit järjestäytyivät ja hyödynsivät joukkovoimaa noin 40 kertaa 15 eri maassa. **Viimeisen sysäyksen lakkojen järjestämiseen antoi palkkioiden lasku.** Yhteisöt hyödyntävät myös medianäkyvyyden kaltaisia uusia työkaluja pakottaakseen alustat neuvottelupöydän ääreen. Yhteisöt ovat myös rakentaneet uusia, laajempia liittoumia epävarmaa työtä tekevien työläisten kanssa. Näissä laajemmissa liittoumissa kollektiivista järjestäytymistä tarkastellaan toimitusketjujen näkökulmasta. Tämä voi johtaa uuden, **kybertariaatiksi** kutsutun yhteiskuntaluokan nousuun. Nämä kamppailut johtavat kuitenkin vain harvoin työehtosopimusneuvottelujen kaltaisiin konkreettisiin tuloksiin.

Liittoutuminen: valtioiden rajat ylittävän yhteistyön tärkeys

Paikallisten työtaistelutoimien järjestämiseen liittyvien haasteiden myötä lähettiyhteisöt havaitsivat, että **valtioiden rajat ylittävälle toiminnalle on selkeä tarve.** Yhteisöt pyrkivät hyödyntämään joukkovoimaa samaan aikaan sekä paikallisella, kansallisella että kansainvälisellä tasolla. Hyvä esimerkki tästä ovat muun muassa **European Couriers' Assemblyn** lokakuussa 2018 pidetty yleiskokous sekä **kansainvälisen koordinoivan liiton** Alianza Unidos World Actionin (AUWA) perustaminen lokakuussa 2020. AUWA:n tarkoituksena on erityisesti tuoda yhteen lähettejä ja kuljettajia eri maailman maista. Tämä johti uuden, samaan aikaan sekä **paikallisen että maailmanlaajuisen tason kollektiivisen toi-**

mijan syntyyn. Sen tavoitteena on alustatyöläisten yhteisen identiteetin rakentaminen taistelussa monikansallisia alustayrityksiä vastaan. Tätä kutsutaan **”uudeksi internationalismiksi”**. Euroopan tavoin myös useissa Latinalaisen Amerikan maissa alettiin viime vuosina hyödyntää joukkovoimaa yhä laajemmin. Nämä toimet yhdessä koronaviruspandemian vaikutusten kiihtymisen kanssa vuoden 2020 maaliskuussa johtivat neljään peräkkäiseen lähettien järjestämään kansainväliseen lakkoon. Alustatyöläisten luokittelu palkansaajiksi oli yksi maailmanlaajuisten toimintapäivien keskeisistä vaatimuksista.

TOINEN STRATEGIA: LAINSÄÄDÄNTÖÖN VAIKUTTAMINEN: TAISTELU TYÖLÄISTEN ASEMASTA

Tuomioistuimet vastaan alustayritykset: kampppailu uudelleenluokittelusta

Alustatyöläiset ovat yrittäneet saada tuomioistuimet luokittelemaan heidät palkansaajiksi, ja **ajan myötä kertynyt suosiollinen oikeuskäytäntö** tukee tätä pyrkimystä: viimeisen viiden vuoden aikana annetusta 59:stä oikeuden päätöksestä 35 on päätetty alustatyöläisten hyväksi yhteensä kahdeksassa maassa. Päätökset perustuvat siihen, että vaikka alustayritys väittäisi muodollisesti olevansa vain kahden henkilön välinen välikäsi, tuomioistuin on katsonut, että yritys todellisuudessa hallitsee lähetin työtä ja että lähetin alisteisuuteen viittaavia piirteitä on useita. Tämä on merkki oikeudellisesta epävarmuudesta, johon on saatava lainsäädännöllinen selvyys.

Riittämättömät työelämän rakenteet

Oikeusteitse käytävät taistelut myös haastavat ammattiliittoja pohtimaan uudelleen, miten ne määrittelevät edustuksen ja työehtosopimusneuvottelut ja toteuttavat niitä. Ammattiliitot ovat omaksuneet kaksi lähestymistapaa

tähän kysymykseen liittyen. Ensimmäisessä niistä pohditaan, tulisiko alustatyöläiset sisällyttää olemassa oleviin maakohtaisiin edustusrakenteisiin. Tässä asiassa Pohjoismaat eroavat Keski-Euroopan maista. Pohjoismaissa keskitytään yritystason työehtosopimusneuvotteluihin, ja Pohjoismaissa onkin solmittu useita ”epätyyppillisiä” työehtosopimuksia alustojen kanssa. Keski-Euroopassa puolestaan halutaan edelleen pitää kiinni alakohtaisista työehtosopimusneuvotteluista. Saksalaiset ja itävaltalaiset liitot ovat joutuneet taistamaan peistä alustojen kanssa työehtosopimusneuvotteluista. Alustat kieltäytyvät jyrkästi osallistumasta neuvotteluihin, sillä se heikentäisi niiden väitettyä asemaa pelkinä välittäjäthoina. Toinen ammattiliittojen omaksuma toimintatapa, joka tapahtuu työmarkkinasuhdejärjestelmän ulkopuolella ja jota sovelletaan erityisesti mikrotyöhön, pohjautuu alustojen sertifiointijärjestelmiin (merkintöihin). Tämä toimintatapa herättää kuitenkin useita sekä tehokkuuteen että legitimitettiin liittyviä kysymyksiä.

Mitä valtiot tekevät? Espanjan malli vastaan Uber-laki ja ”kolmas asema” Euroopassa

Jotta yhteisöt ja ammattiliitot voisivat muuntaa (työsuhteiden uudelleenluokittelupäätösten ja yhteiskunnallisen järjestäytymisen pohjalta) aikaansaadun yhteiskunnallisen vipuvoiman neuvotteluvoimaksi tai poliittiseksi voitoiksi sekä hidastaa sen avulla yhteiskunnallisten oikeuksien heikennyksiä kautta linjan, niiden on voitettava taistelu alustatyötä sääntelevästä lainsäädännöstä myös kansallisella ja EU-tasolla. On hankala ennustaa, mikä malli lopulta nousee ylitse muiden: amerikkalaistyylinen alityöllisyys (digitaalinen itsensätyöllistäminen), eurooppalaistyylinen vajaatyöllisyys (niin kutsuttu ”kolmas asema”) vai espanjalaistyylinen ehdoton työllisyys (palkkatyö). On kuitenkin selvää,

että tänä päivänä useimmat Euroopan valtiot tukevat alustayrityksiä, joiden tavoitteena on vuosikymmeniä voimassa olleen työelämää koskevan sääntelyn purkaminen. Ne harvat viimeaikaiset poliittiset voitot, jotka ovat johtaneet aiheeseen liittyvään sitovaan lainsäädäntöön Yhdysvalloissa ja Espanjassa, ovat joko hetteisellä maaperällä tai jo valmiiksi kumottu.

OSA C: PÄÄTELMÄT: HAASTEITA JA TULEVAISUUDENNÄKYMÄ

Taistelu työläisten asemasta: lainsäädännön muutoksen hitaus

Ensimmäinen opetus koskee **alustatyöläisten asemasta käytävän taistelun merkitystä**. Tämä taistelu on äärimmäisen tärkeä kaikkien muiden tutkimuksissa käsiteltyjen asioiden kannalta. Vaikean alun jälkeen alustatyöläisten asemaa koskeva oikeuskäytäntö on alkanut kallistua kohti alustatyöläisten luokittelemista aidoiksi palkansaajiksi (erityisesti Espanjassa), mikä luo alustoille huomattavia haasteita. Tämä suotuista oikeuskäytäntö on vauhdittanut valtio- ja EU-tasolla käytäviä keskusteluja ja lainsäädäntöaloitteita, joilla pyritään selkeyttämään alustatyöläisten oikeudellista asemaa. Ehdotonta työllisyyttä puoltava Espanjan lainsäädäntö ja sen tulevaisuus on tärkeä paitsi espanjalaisten alustatyöläisten kannalta, mutta myös siksi, että se voi toimia esimerkkinä poliittisessa taistelussa tulevasta direktiivistä, jota käsitellään EU:n toimielimissä vuonna 2021. Vaarana onkin, että nykyiset lainsäädäntöaloitteet johtavat lopulta alustatyöläisten oikeuksien dramaattiseen heikentämiseen etenkin työläinsäädännön alaisten takuiden ja suojamekanismien osalta. Toteutuessaan tämä tapahtuisi erityisesti uusien, työläisten kannalta epäedullisempien ammattiasemien kehittämisen myötä.

Kollektiivinen toiminta ja oikeustoimet

Toinen oppi liittyy siihen, että **tarkastelemme kaksi strategiaa täydentävät toi-**

siaan erinomaisesti. Suoran toiminnan tavoitteena on lainsäädäntöön vaikuttaminen. Tämä on erityisen selvää, kun otetaan huomioon työläisten, alustojen ja valtioiden välinen valta-asetelma. Lainsäädännön kehityssuuntaukset puolestaan määrittävät ja ohjaavat pitkälti työtaistelutoimien toteutumismahdollisuuksia ja niihin sovellettavia strategioita. Kamppailun alati kiihtyvä tahti ja vaikutusvaltaisen kollektiivisen toimijan rakentuminen luovat työläisille mahdollisuuden voittaa taistelu asemastaan. Vastavuoroisesti kollektiivista toimintaa voidaan vahvistaa rakentamalla se suotuisan oikeuskäytännön varaan ja ottamalla myös muut mahdolliset poliittiset voitot osaksi tätä tärkeää taistelua.

Paikallisella ja maailmanlaajuisella tasolla toimivan kollektiivisen toimijan rakentaminen ja uusi internationalismi

Kolmas tärkeä opetus liittyy tutkimuksessa käsiteltyjen, suoraan alustoihin kohdistettujen **ensimmäisten strategioiden todellisiin saavutuksiin: uuden, paikallisesti toimivan ja globaalisti ajattelevan kollektiivisen toimijan asteittaiseen rakentamiseen**. Vaikka työtaistelutoimien ja järjestäytymisen kautta saavutetut edut voivat vaikuttaa sekä haurailta että rajallisilta, niiden pelkkä olemassaolo ja yleistyminen ovat antaneet kollektiivisille toimijoille mahdollisuuden luoda uusia toiminnan ja järjestäytymisen muotoja myös kansainvälisellä tasolla. European Couriers' Assemblyn yleiskokouksessa nousi esiin kaksi keskeistä ja monialaista vaatimusta: **tietojen**

avoimuus ja vähimmäistuntipalkka. Haasteena on edelleen vaatimusten sovittaminen yhteen kansainvälisellä tasolla **yhteisen vaatimusperustan** määrittelemiseksi. Tätä työtä tuetaan **koordinoidulla yhteistoiminnalla.**

Ammattiliittojen edustusrakenteiden uudistaminen ja uudet digitaaliset oikeudet

Neljäs opetus liittyy **ammattiyhdistysten toimien ja vaatimusten uudistamiseen** niin, että ne vastaavat paremmin alustatyön nykytodellisuutta. Kollektiivisten edustusrakenteiden luomiseen tähtäävät toimet (yritys- tai alakohtaiset työehtosopimusneuvottelut, sertifiointi) ovat edelleen suurelta osin riittämättömiä ja/tai epäsopivia. Toinen strategia (jota emme käy tässä yhteydessä tarkemmin läpi) on alustatyöläisten edustus itsenäisiin ammatinharjoittajiin keskittyvissä ammattiliitoissa. Vaikka tämä lähestymistapa vaikuttaa käytännölliseltä, se saattaa itse asiassa heikentää alustatyöläisten mahdollisuuksia saada tuomioistuimet luokittelemaan heidät palkansaajiksi. Alustatyön erityinen digitaalinen luonne on myös otettava huomioon **uusien digitaalisten työelämäoikeuksien vaadittaessa.** Huomioitavia näkökohtia ovat paitsi **algoritmisen johtamisen** vaikutukset työoloihin, myös **tiedon** merkitys ja rooli alustayritysten liiketoimintamallien kannalta.

Digitaalisen talouden ominaispiirteiden huomiotta jättäminen on vakava virhe

Viimeinen opetus liittyy alustatyöläisten oikeuksien puolustamisessa käytettäviin strategioihin ja niissä tapahtuneeseen **laiminlyöntiin:** koko **digitaalitalouden toimintaan vaikuttavien merkittävien kehityssuuntausten** huomiotta jättämiseen. Nämä kehi-

tyssuuntaukset vaikuttavat huomattavasti mahdollisuuksiin parantaa alustatyöläisten työoloja. Kehityskuluista ehkäpä merkittävin liittyy WTO:n neuvotteluihin sähköistä kaupankäyntiä koskien. Neuvottelut johtavat todennäköisesti tilanteeseen, jossa alustat (mukaan lukien tilaustyöalustat) saavat lähes täydellisen vapauden harjoittaa toimintaansa kansainvälisesti ilman, että valtio tai ammattiyhdistykset puuttuvat asiaan.

Osuuskunnat alustatyön uudistajina

”Alustaosuuskuntatalouteen” tähtäävät hankkeet pyrkivät edistämään uudenlaista alustapohjaistumista, joka perustuu ajatukselle työvälineiden ja digitaalisten tietojen palauttamisesta työläisten haltuun. Eurooppalaisten lähettiosuuskuntien liittouma CoopCycle näyttää tässä esimerkkiä: se lanseerasi ohjelmiston, jonka tarkoituksena on tuottaa yhteistä hyvää työläisille ja palauttaa valta heidän käsiinsä. Tällä hetkellä näiden hankkeiden toimintaa hankaloittavat kuitenkin epäsuotuisat makrotaloudelliset ja oikeudelliset puitteet. Oma haasteensa ovat puolestaan liikettä piinaavat epäselvyydet ja ristiriidat: osa toimijoista haluaa saada aikaan aitoa sosiaalista muutosta, mutta toisille riittää pelkän ”eettisen” markkinaraon luominen ilman syvän kapitalistiseen alustatalouteen puuttumista.

Laajemmassa mittakaavassa kysymys toisenlaisesta alustapohjaistumisesta on myös hyvin tärkeä.

Laajempi digitalisaatioon liittyvä pohdinta näihin prosesseihin sovellettavista rajoista voisi tukea prosesseihin liittyvien sosiaalisten, demokraattisten ja ennen kaikkea ympäristön kannalta merkittävien haittavaikutusten rajoittamista.

Johdanto

Sotien jälkeisenä aikana kehittynyt palkkатыön käsite on 1980-luvulta alkaen korvautunut pikkuhiljaa uusilla työn muodoilla, joiden ehdot ovat heikentyneet jatkuvasti. Määräaikaisen työn ja pätkätyön rinnalle ovat nousseet uudenlaista ”epätyyppillistä” työtä tekevät ”uudet proletaarit” (Abdelnour ja Meda, 2019): alustatyöläiset. Niin sanottu uberisaatio altistaa alustatyöläiset **äärimmäiselle työolojen huonontumiselle**, jota kutsumme tässä artikkelissa **alastomaksi työkse**. Alaston työ on huonosti palkattua, työvuorot ovat liian pitkiä tai vaikeasti enustettavissa, sosiaaliturva on heikkoa tai sitä ei ole, työläisten nauttima autonomia on pitkälti täysin kuvitteellista, ja työmarkkinasuhteet yksilöllistyvät tai sirpaloituvat tavalla, joka heikentää työläisten mahdollisuuksia järjestäytyä, tulla edustetuiksi tai hyödyntää joukkovoimaa. Nämä piirteet eivät rajoitu ainoastaan alustatyöhön, mutta sille on leimallista kyseisten ominaisuuksien äärimmäinen ja kumulatiivinen luonne, kuten työläisten henkilötietojen kerääminen sekä näiden seuranta algoritmien avulla. Alaston työ on alustatyöläisten **oikeudellisen aseman** kannalta erittäin merkittävä seikka. Useimmiten alustatyöläiset ovat näennäisesti itsensätyöllistäjiä eli **alityöllistettyjä** (ei työsuhteessa) tai heidät on palkattu jollakin muulla statuksella

(niin kutsuttu ”kolmas asema”, joka sijoittuu johonkin itsensätyöllistämisen ja työsuhteen välimaastoon), mikä puolestaan on tyyppillistä **vajaatyöllistetyille** työläisille (joita koskevat työ sopimukset ovat ehdoiltaan huonompia).

Ensin meidän on kuitenkin määriteltävä, mitä alustatyö on. Millä aloilla sitä käytetään? Kuinka suurta osaa työvoimasta se koskettaa? Kun olemme ensin hahmotelleet näiden uusien työn ja työläisyyden muotojen olennaisimmat piirteet, siirrymme tarkastelemaan niihin kohdistuvia erityisiä hyväksikäytön muotoja. Analyysissämme keskitymme kolmeen keskeiseen tekijään. Näistä ensimmäisen muodostavat työläisten asemaan liittyvät **laajat oikeudelliset epävarmuustekijät**, joiden vaikutus on yhä huomattava huolimatta siitä, että alustatyöläisiä on monissa maissa luokiteltu uudelleen palkansaajiksi oikeuden päätöksellä. Toinen tekijä on edellä mainittu **työolojen äärimmäinen heikentyminen**, joka johtuu muun muassa henkilöstön vaihtuvuuden ja voimakkaan pirstaloitumisen aiheuttamista järjestäytymisvaikeuksista ja haasteista joukkovoiman hyödyntämisessä. Kolmas tekijä puolestaan on tapa, jolla alustat **keräävät työläisistä tietoja ja hyödyntävät niitä** vahvistaen näin valtaansa työläisiin (algoritmipohjainen hallinta) mutta myös yh-

Logistiikkakeskus (Workers have left the factory), 2021

teiskunnallista valtaansa (ennusteet ja käytäytymissuuntaukset).

Tässä tutkimuksessa analysoimme eurooppalaisen alustatyön nykytilannetta ja annamme konkreettisia esimerkkejä erilaisista strategioista, joiden avulla eri tahot taistelevat **alustatyöläisiin tällä hetkellä kohdistettua yhteiskunnallista mallia** ja maailmantalouden uusien avaintoimijoiden hyödyntämää **liiketoimintamallia** vastaan. Tutkimuksesta käy ilmi, että alustatyöläiset ja heidän edustajansa rakentavat varsin todellisista järjestäytymiseen liittyvistä ongelmista huolimatta

parhailaan **uutta yhteiskunnallisen protestin laboratoriota**, joka pohjautuu pääasiassa kahteen toisiaan täydentävään strategiaan: kollektiiviseen toimintaan ja oikeustoimiin.

Kohteena alustat – miten järjestäytyä samaan aikaan sekä maailmanlaajuisella että paikallisella tasolla?

Ammattiliitot ja -yhteisöt toimivat monella eri tasolla. Ne hyödyntävät alustatyöläisten joukkovoimaa esimerkiksi lähettilakkojen ja valtausten muodossa niin paikallisella kuin kansainväliselläkin tasolla. Taustoitettuumme

ensin useiden Euroopan maiden läpi vuonna 2017 pyyhkäissyttä toimenpiteiden aaltoa luomme tarkemman katsauksen kansallisvaltioiden rajat ylittävään toimintaan, kuten ensimmäiseen eurooppalaisten ruokalahettien yleiskokoukseen, joka johti kansainvälisen Transnational Federation of Couriers -järjestön perustamiseen. Tarkastelemme myös tapoja, joilla Latinalaisen Amerikan verkostot hyödynsivät joukkovoimaa koronaviruspandemian aikana. Kansainväliset joukkovoiman hyödyntämisstrategiat, joissa saman taistelun osapuolet yhdistävät voimansa, vaikuttavatkin nykyisin olevan välttämätön haaste. On kuitenkin huomattava, että näennäisesti itsenäisinä ammatinharjoittajina toimivilla alustatyöläisillä ei ole omissa maissaan edelleenkään mahdollisuutta ammattiyhdistystoimintaan tai neuvotteluihin. Keskitymme erityisesti tarkastelemaan näiden toimijoiden rakenteiden uudelleenjärjestelyä ja uusiin, niin kutsuttuihin digitaalisiin työelämäoikeuksiin liittyviä vaatimuksia.

Lainsäädäntöön vaikuttaminen: taistelu palkkatyöntekijän asemasta

Oikeudelliset ennakkotapaukset muodostavat toisen strategian, jonka avulla on mahdollista taistella työläiset näennäisen itsensätyöllistäjän asemaan pakottavia alustoja vastaan. Nämä ennakkotapaukset ovat syntyneet ammattiliittojen tuella käynnistettyjen oikeustoimien tuloksena, ja niihin kuuluu lukuisia tuomioistuinten päätöksiä, joiden seurauksena toimituspalvelualustojen ja palveluntarjoajien välisiä työsopimuksia on luokiteltu uudelleen yhteensä kahdeksassa eri EU-maassa. Eriteltyämme näiden työtaistelutoimien sekä uusien toimijoiden aikaansaamien ennakkotapausten pääkohdat analysoimme, miten niitä voitaisiin laajentaa. Tässä keskitymme myös lainsäädännön muutoksen hitauteen näinä valtionaloudellisten säästökuurien aikoina. Ne harvat poliittiset voitot, joiden

tuloksena on hiljattain saatu aikaan aiheeseen liittyvää sitovaa lainsäädäntöä Yhdysvalloissa ja Espanjassa, on jo kyseenalaistettu laajasti. Toistaiseksi ammattiliitot ja -yhteisöt ovat onnistuneet vain hyvin rajatusti **muuttamaan** aikaansaadun yhteiskunnallisen voiman (työsuhteiden uudelleenluokittelupäätösten ja yhteiskunnallisen järjestäytymisen pohjalta) **neuvotteluvoimaksi tai poliittisiksi voitoiksi** tai hidastamaan yhteiskunnallisten oikeuksien heikennyksiä kautta linjan. Taistelu palkkasuhteesta kaikkien alustatyöläisten vähimmäisoikeutena sekä vaihtoehtoisten tuotantosuhdeiden solmiminen osuuskuntien avulla ovat kuitenkin uusia strategioita, jotka tarjoavat monia erilaisia mahdollisuuksia.

Tämä selvitys alustatyöläisten tämänhetkisestä tilanteesta on erityisen tarpeellinen juuri nyt, sillä alustatyöhön liittyvät **kysymykset ovat poliittisesta näkökulmasta ajankohtaisempia kuin koskaan**. Euroopan komissio ilmoitti 14. tammikuuta 2020 päivättyssä tiedonannossaan, että se järjestää vuoden 2020 kolmannella vuosineljänneksellä niin kutsutun alustatyöhuippukokouksen, jota päädyttiin kuitenkin lykkäämään vuoden 2021 alkuun koronaviruspandemian vuoksi. Euroopan neuvoston puheenjohtajana heinäkuussa 2020 aloittanut Saksa ilmoitti aikeistaan osallistua alustatyötä koskevan eurooppalaisen säädöskehityksen laatimiseen. Alistumaton Ranska -puolueen Leïla Chaibi laati näistä lähtökohdista direktiiviehdotuksen, jonka tavoitteena oli, että tilaustyötä tekevät alustatyöläiset katsottaisiin työsuhteisiksi työntekijöiksi kaikissa Euroopan unionin jäsenvaltioissa. Vuoden 2020 loppupuolella tapahtumat eivät kuitenkaan näyttäneet kulkevan tähän suuntaan. Yhdysvaltain vaalien jälkimainingeissa 3. marraskuuta Uberin ajama lakiehdotus Proposition 22 hyökkäsi Kalifornian palkkasuhteiden kannalta suosiollista AB5-lakia vastaan. Tämä vahvasti osaltaan käsitystä alustatyöläisistä ”itsenäisi-

nä digitaalisina urakoitsijoina”. Saman vuoden joulukuun 1. päivänä Jean-Yves Frouinin johtama komitea julkaisi Ranskassa tulevaa lainsäädäntöä valmistelevan selvityksen, jossa nostettiin esiin ajatus alustatyöläisten oikeuksien takaamisesta kolmannen osapuolen välityksellä (kevytyrittäjyys tai osuuskunnat).

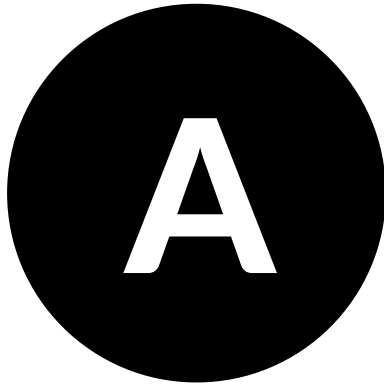
Ennen asiaan syventymistä on kuitenkin syytä määritellä tarkemmin, **mitä maita ja aloja tutkimuksemme koskee ja mitkä niistä rajautuvat sen ulkopuolelle**. Käsittelemme tässä tutkimuksessa EU:n merkittävimpiä alueita (Skandinavian maat, Välimeren maat ja Keski-Eurooppa) Itä-Euroopan maat pois lukien, sillä keskitymme erityisesti European Courier Assembly -yhteenliittymän perustamiseen osallistuneisiin maihin¹. Käsittelemme myös pintapuolisesti joitain Euroopan ulkopuolisia alueita. Luomme lyhyen katsauksen Yhdysvaltoihin Kalifornian osavaltion viimeaikaisten tapahtumien (AB5 ja Proposition 22) takia ja käänämme katseemme myös Latinalaiseen Amerikkaan sikäläisen joukkovoiman hyödyntämisen ja kansainvälisten liittoutumien vuoksi.

Alojen osalta käsittelemme tutkimuksessa **erityisesti tilaustyönä suoritettavaa alustatyötä hyödyntäviä aloja, eli lämpimien aterioiden kuljetuspalveluja** ja taksipalveluja.

On kuitenkin huomioitava, että nämä alat ovat vain alustatalouskapitalismin jäävuoren huippu, ja se käsittää myös monia muita aloja (ks. osa A). Näiden alojen käsitteleminen herättää kuitenkin kysymyksiä alustatyöläisten mahdollisuuksista välttää niin kutsuttu alaston työ. Näkyvyytensä vuoksi lähetit ja kuljettajat ovat osa kaupunkikuvaa. Juuri he johtavat uutta vastarinnan aaltoa, joka tarjoaa mahdollisuuksia niin kollektiiviseen, ammattiyhdistykselliseen kuin osuuskuntamuotoiseenkin järjestäytymiseen. He myös näkevät itsensä useimmiten alustatyöläisten ja yleisemmällä tasolla epävarmaa työtä tekevien työläisten puolestapuhujina.

Ensimmäisessä osassa keskitymme käsittelemään kansainvälisen yhteisrintaman rakentamista, minkä jälkeen **syvennymme tarkemmin Euroopan alueella toimiviin lämpimän ruoan lähettipalveluihin** (Deliveroo, Ubereats ja Glovo). Kyseiset alustat ovat hyvä esimerkki siitä, miten alustatyöläisten työtaistelu kasvoi hyvin nopeasti kansainvälisiin mitasuhteisiin. Käsittelemme lähettien lisäksi myös tapauskohtaisesti kuljettajien tilannetta. Perustamme analyysimme kenttätyölle, joka sai lähtölaukauksensa European Couriers' Assemblyn perustamisesta lokakuussa 2018 ja joka on jatkunut tähän päivään asti kansainvälisen koordinaatiotyön muodossa.

¹ Saksa, Itävalta, Belgia, Espanja, Suomi, Ranska, Irlanti, Italia, Norja, Alankomaat, Yhdistynyt kuningaskunta ja Sveitsi.

ALUSTATYÖYMPÄRISTÖ JA SEN HAASTEET

1

Mitä alustatyö tarkoittaa?

1.1 TILAUSTYÖALUSTOJEN YLEISTYMINEN

Alustatyö tarkoittaa ”työllistämismuotoa, jossa organisaatiot tai yksilöt käyttävät verkkopohjaista alustaa muodostaakseen yhteyden toisiin organisaatioihin tai yksilöihin pyrkien näin ratkaistaan tiettyjä ongelmia tai tarjoamaan tiettyjä palveluita maksua vastaan” (Eurofound, 2018). Tämäntyyppinen työ (ja sitä hallinnoivat alustat) yleistyivät alun perin 2010-luvun taitteessa. Tästä huolimatta ne ovat osa laajempaa palveluiden alustapohjaistumista, joka puolestaan juontaa juurensa 2000-luvun alkuun (Srnicek, 2017; Zuboff, 2019).

ALUSTATALOUDEN NOUSU JA TIEDONKERUUN KESKEINEN ROOLI

Ensimmäiset digitaaliset alustat saivat alkunsa tietotekniikan ja internetin käyttömahdollisuuksien laajennuttua 1990-luvulla. IT-kuplan puhjettua vuonna 2001 erityisesti Googlella oli merkittävä rooli täysin uudenlaisen liiketoimintamallin kehittämisessä. Malli pohjautui käyttäjien tietojen hyödyntämiseen ja niiden välittämiseen ulkopuolisille mainostajille. Samoihin aikoihin sana ”alusta” vakiintui kuvaamaan ”digitaalista infrastruktuuria, joka mahdollistaa kahden tai useamman ryhmän välisen vuorovaikutuksen” (Srnicek, 2017: 25). Mallilla on kaksi

kantavaa vahvuutta. Ensinnäkin se asettaa alustat vuorovaikutussuhteen eri vaiheiden mahdollistajina koko prosessin keskiöön. Alustat mahdollistavat ”asiakkaiden, mainostajien, palveluntarjoajien, palveluntuottajien, toimittajien ja jopa fyysisten esineiden” (id.) välisen kommunikaation. Näin ollen ne voivat pidättää itsellään osan vuorovaikutustapahtuman luomasta arvosta. Nykypäivänä saattaa olla esimerkiksi vaikeaa tarkastella internet-sisältöjä turvautumatta Googlen palveluihin tai myydä tuotteita verkossa hyödyntämättä Amazonin toimintoja. Nämä alustat toimivatkin eräänlaisina internetin portinvartijoina – ja perivät siitä hyvän hinnan. Toisekseen tämä malli tarjoaa alustoille myös mahdollisuuden kerätä yhä suurempia määriä tietoa, joiden avulla ne voivat haalia itselleen yhä enemmän valtaa ja varallisuutta käyttämällä tietoja palveluidensa ja tuotteidensa parantamiseen, kuluttajatrendien ennustamiseen tai jopa tekoälypohjaisten ratkaisujen kehittämiseen (ks. Casilli 2019 tai Zuboff 2019). Tätä kehityskulkua vahvistavat myös ”verkostovaikutukset”, jotka ovat erityisen yleisiä kyseisellä alalla. Verkostovaikutus tarkoittaa prosessia, jossa tuotteesta tai palvelusta saatava hyöty kasvaa sitä mukaa, kun sen käyttäjien määrä kasvaa. Mitä useampi ihminen käyttää Googlea, sitä enemmän tietoja yritys

voi kerätä, mikä puolestaan parantaa palvelun suorituskykyä entisestään. Tämä taas tekee palvelusta käyttäjien kannalta entistä houkuttelevamman.

ALUSTAT 2000-LUVUN MARKKINA-TALOUDEN VALLAN KAHVASSA

Alustamallin vaikutusvalta alkoi kasvaa 2000-luvulla käsi kädessä eri laitteiden verkko-yhteyksien suorituskyvyn ja laskentatehon kasvun kanssa. Niiden mahti kasvoi erityisesti noin vuonna 2007 tapahtuneen älypuhelin-yleistymisen sekä mobiiliverkkoyhteyksien (3G- ja myöhemmin 4G-yhteydet) ja tekoäly-tekniikan kehityksen seurauksena. Alustat yleistyivät niin nopeasti, että seuraavien noin kymmenen vuoden aikana digitaaliset alustat syrjäyttivät vähitellen pörssissä energia-yhtiöt, jotka ovat perinteisesti pysytelleet tasaisesti kansainvälisten kurssien kärjessä. Tällä hetkellä maailman markkina-arvoltaan suurimmista kymmenestä yrityksestä yli puolet (mukaan lukien 4–5 suurinta yritystä) on digitaalisia alustapalveluyrityksiä². Niihin lukeutuvat myös paljon puhutut yhdysvaltalaiset nk. GAFAM-yritykset eli Google (Alphabet), Amazon, Facebook, Apple ja Microsoft. Näiden yritysten kintereillä seuraavat niiden kiinalaiset kilpailijat, BAT-yritykset, eli Baidu, Alibaba ja Tencent.

Digitaaliset alustat hyödyntävät kuitenkin liiketoiminnassaan useita erilaisia toimintamalleja. Esimerkiksi Srnicek (2017) erottaa toisistaan ”mainosalustat” (esim. Google ja Facebook), ”pilvialustat” (Amazon Web Services eli AWS), ”teollisuus-alustat” (General Electric ja Siemens), ”tuote-alustat” (Zipcar, Spotify) ja ”lean-alustat” (Uber ja Deliveroo). Kaikki alustatyypit eivät ole yhtä menestyneitä (ks. liitteet A ja B), mutta niille kaikille on yhteistä tietojen keräämisen ja hyödyntä-

misen keskeinen liiketoiminnallinen rooli. Monet kommentaattorit ovatkin nimittäneet digitaalista tietoa ”2000-luvun öljyksi” (The Economist, 2017).

VUODEN 2008 KRIISI JA UUSI ALUSTASUKUPOLVI

Tästä näkökulmasta tarkasteltuna vuoden 2008 rahoitus- ja talouskriisi toimi ikään kuin katalysaattorina uudenlaisten alustojen, kuten Airbnb (2008), Uber (2009) tai jopa Deliveroo (2013), synnylle ja yleistymiselle. Tänä ajanjaksona syntyneistä alustoista tuli nopeasti erittäin tunnettuja.

Toisaalta kriisi vahvisti osaltaan myös sen, että markkinoiden itsesääntelymekanismi oli rikkoutunut. Paluu 1960- ja 70-lukujen vertikaalisesti integroituneisiin rakenteisiin ei enää vaikuttanut tavoittelemisen arvoiselta tai edes mahdolliselta. Se sai alustojen hybridimallin näyttäytymään entistäkin houkuttelevampana: hybridimalli vaikutti strategialta, jonka avulla voitaisiin ohittaa markkinoiden ja yritysten sekä liiketoimikulojen ja koordinaatikustannusten perinteiset ristiriidat, jotka olivat tähän asti ohjanneet erityisesti työmarkkinoihin ja henkilöresurssien hallintoihin liittyvää taloudellista keskustelua (Casilli, 2019).

Toisaalta vuoden 2008 kriisin jälkeen kansainvälisille markkinoille pumpattu likviditeetti tulisi myös johtamaan vähintään yhtä suureen riskipääoman tulvaan sijoittajien hamutessa entistä parempia tuottoja (Srnicek, 2017; Bauraind, 2018). Monet sijoittajat suuntasivatkin katseensa ”uuteen teknologiaan” ja erityisesti uuden sukupolven alustoihin siinä toivossa, että ne nousisivat ajan myötä talousmaiseman digitalisoitumisen aallonharjalla menestykseen.

2 Luomme yksityiskohtaisemman katsauksen joihinkin maailman suurimpiin digitaalisiin alustoihin liitteessä A.

TILAUSTYÖALUSTAT EUROOPASSA

Kuten Euroopan elin- ja työolojen kehittämissäätiö Eurofound (2018) toteaa, on vaikeaa saada tarkkaa käsitystä Euroopassa toimivien tilaustyöalustojen määrästä, sillä tilaustyöalustan käsitteelle on käytössä useita erilaisia määritelmiä. Esimerkiksi Fabo et al. tunnistavat 173 EU:n alueella toimivaa alustaa, kun taas Euroopan komissio puolestaan toteaa yksinomaan Belgian, Ranskan, Saksan, Italian, Alankomaiden, Puolan, Espanjan, Ruotsin ja Yhdistyneen kuningaskunnan muodostamalla alueella toimivan jopa 273 eri alustaa (lainattu teoksessa Eurofound, 2018: 11).

Yksi asia on Eurofoundin mukaan kuitenkin varma: ”Yhdysvalloista lähtöisin olevien alustojen perintö näkyy yhä vahvasti Euroopassa. Kaikissa tutkimukseen sisällytetyissä maissa yhdysvaltalaisalustat ovat alustoista tunnetuimpia ja käyttäjämääriltään suurimpia” (11).

Suoritettavien tehtävien tyyppien osalta ”suurimmassa osassa maista suurin osa alustatyöstä koostuu pienistä yksittäisistä tehtävistä, vaikka klikkityötä (*clickwork*) tarjoavat alustat ovatkin edelleen Euroopassa harvinaisempia kuin muualla maailmassa. Merkittävämmät tehtävät ovat alustatyön kontekstissa yleisempiä Bulgariassa (erityisesti tieto- ja viestintätekniiset tehtävät) sekä Alankomaissa (erityisesti verkossa suoritettavat tehtävät)” (13). Työnkuvien osalta kuitenkin ”suurimmassa osassa tutkituista maista yleisin alustatyön tyyppi on asiantuntijapalvelut. Näihin lukeutuvat esimerkiksi ohjelmistokehitys, data-analytiikka, suunnittelu, tekstityö, kääntäminen ja konsulttipalvelut. Työllistämismuotona alustatyö käynnistyy yleensä verkon välityksellä tarjottavina ammatillisina palveluina. Kun palvelu on sitten vakiintunut, se laajennetaan kattamaan myös muunlaisia tehtäviä, kuten paikan päällä tarjottavia palveluita (...)” (id.).

Sama tilastollinen epätarkkuus koskee myös alustatyötä tekevien työläisten määriä. Tämä johtuu osin siitä, että monet heistä tekevät alustatyötä vain satunnaisesti. Esimerkiksi Brancati et al. (2019) kertovat, että 14 eri Euroopan maasta poimitun otannan mukaan työläisistä keskimäärin 10,5 prosenttia oli tehnyt alustatyötä vähintään kerran elämässään, kun taas 8 prosenttia teki alustatyötä vähintään kerran kuussa. Näistä säännöllisesti alustatyötä tekevästä kuitenkin vain 2,3 prosenttia sai siitä pääasiallisen toimeentulonsa (yli 50 % tuloista). Pääasiallisesti alustatyöllä toimeen tulevien määrässä oli kuitenkin huomattavia alueellisia eroja esimerkiksi Yhdistyneen kuningaskunnan (3,6 %) ja Suomen (0,9 %) välillä.

Brancati et al. toteavat, että otannan perusteella tyypillinen alustatyöläinen oli suhteellisen nuori mies, jonka koulutustaso oli ”huomattavasti vertailukelpoista yleisväestöä korkeampi”. Niistä otannan työläisistä, joille alustatyö oli ”merkittävä” tai pääasiallinen toimi, noin 40 prosenttia oli alle 35-vuotiaita miehiä, kun taas eri-ikäisiä naisia oli tästä joukosta yhteensä alle 30 prosenttia. Yli puolella näistä säännöllisesti alustatyötä tekevästä oli myös yliopistotason koulutus, kun offline-työläisten kohdalla vastaava luku oli keskimäärin 36 prosenttia.

Krystof II (Moderni proletaari), 2022

EPÄVARMAT TULEVAISUUDEN- NÄKYMÄT

Vielä on kuitenkin pitkä matka siihen, että näiden alustojen menestystä ja pitkäikäisyyttä voidaan pitää kirkossa kuulutettuna. Suurin osa alustoista on toistaiseksi yhä tappiollisia, ja merkittävimpien toimijoiden tappiot nou-

sevat jopa satoihin miljooniin euroihin. Näistä hyviä esimerkkejä ovat Deliveroo (–208 miljoonaa euroa), Foodora (–136 miljoonaa euroa) ja Takeaway.com (–115 miljoonaa euroa) (ks. liite B). Lisäksi ja kuten useat tutkimukset ja analyysit ovat osoittaneet (esim. Brancati et al., 2019; ETUI, 2019), alustatyö on ilmiönä yhä Euroopan valtiontalouksien mittakaavas-

Yritysten kannattavuus vaikuttaa syntyvän todellisten tekijöiden sijaan ainoastaan kustannusten leikkaamisesta ja palkkioiden polkemisesta.

sa varsin marginaalinen, vaikka tässä onkin eri maiden välillä merkittävää vaihtelua (ks. laatikko 1). Yleisesti ottaen alustojen selviytymisen takaavat vain sijoittajien tuki sekä alustojen kyky käyttää hyväkseen työvoimaa erilaisin (ja joissakin tapauksissa ainutlaatuisin) tavoin (ks. alh.). Srnicek toteaa: ”Aivan kuten takavuosien dotcom-kupla, myös lean-alustojen alan kasvu perustuu pikemminkin tulevia tuottoja koskeviin odotuksiin kuin todellisiin tuottoihin. Esimerkiksi Uber toivoo, että matalan katteen taksipalvelut kääntyvät lopulta voittoa tuottaviksi, kun se saavuttaa monopoliaseman alallaan. Ennen monopoliaseman saavuttamista (ja mahdollisesti jopa sen jälkeen) yritysten kannattavuus vaikuttaa syntyvän todellisten tekijöiden sijaan ainoastaan kustannusten leikkaamisesta ja palkkioiden polkemisesta.” Tämän havainnon seurauksena Srnicek (2017: 44–45) toteaa, että ”Nämä mallit eivät siis suinkaan edusta työn tai talouden tulevaisuutta, vaan sen sijaan vaikuttaa todennäköiseltä, että ne hajoavat tulevina vuosina täysin”.

1.2 LEIMALLISET OMINAISUUDET JA TOIMINTA

Kuten mitkä tahansa digitaaliset alustat, myös tilaustyöalustat ovat siis ”digitaalista infrastruktuuria, joka mahdollistaa kahden tai useamman ryhmän keskinäisen vuorovai-

kutuksen” (ks. ylh.). Tarkemmin sanottuna ne pyrkivät tuomaan yhteen käyttäjät, kuluttajat ja työvoiman. Saavuttaakseen tämän päämäärän ja monien tällä hetkellä käytössä olevien alustamallien ohella (ks. alh.) ”kaikki niistä hyödyntävät seuraavia kolmea toimintoa: (1) työvoiman ja kysynnän yhdistäminen, (2) sellaisten yhteisten välineiden tarjoaminen, jotka mahdollistavat työn suorittamisen korvausta vastaan, ja (3) sellaisten pelisääntöjen asettaminen, jotka palkitsevat hyvästä käytöksestä ja ehkäisevät huonoa käytöstä” (ILO, 2018: 1).

LEAN-ALUSTAT

Toisin kuin muut digitaaliset alustat, nämä tilaustyöalustat eivät yleensä omista mitään niiden tarjoamiin palveluihin liittyvää omaisuutta. ”Maailman suurin taksipalveluyritys Uber ei omista ainoatakaan autoa (...) ja Airbnb, maailman suurin majoitusyritys, ei omista yhtäkään kiinteistöä” (Srnicek, 2017: 39). Tästä syystä Srnicek kutsuukin esimerkiksi Airbnb:tä ja Uberia ”lean-alustoiksi”, sillä ne ”noudattavat hyperulkoistavaa strategiaa, jossa työvoima on ulkoistettu, kiinteä pääoma on ulkoistettu, ylläpitokustannukset on ulkoistettu ja koulutus on ulkoistettu. Kun kaikki tämä on poistettu laskuista, yrityksen haltuun jää vain kaikkein välttämättömin: alusta, jonka avulla se voi periä kuluttajilta monopolivuokria jatkossakin.” (id.)

Alustatyötä voidaan siis luonnehtia seuraavasti (Eurofound, 2018):

- ”korvausta vastaan tapahtuva työ organisoidaan verkkopohjaisten alustojen kautta
- prosessissa on osallisina kolme osapuolta: alusta, työvoiman edustaja ja asiakas
- työ teetetään alihankintana
- työt jaetaan tehtäviin
- palveluja tarjotaan tilauksesta.”

ÄÄRIMILLEN VIETYÄ TYÖN ULKOISTAMISTA JA STANDARDOINTIA

Todellisuudessa nämä alustat vain toteuttavat 1980-luvulla alkunsa saanutta standardoinnin ja työn ulkoistamisen logiikkaa hyvin äärimmäisellä tavalla (Casilli, 2019; Srnicek, 2017). Niiden avulla mikä tahansa yritys tai yksilö pääsee käsiksi kasvavaan valikoimaan työvoimaa ja/tai palveluita, jotka ovat saatavilla tilauksesta milloin vain. Pitkälti automatisoitujen menetelmien avulla puolestaan varmistetaan palvelun nopeus, joustavuus, tehokkuus ja luotettavuus.

Koska alustat toimivat vain teknisenä välikätenä, ne vapautuvat kaikista perinteisesti työnantajalle lankeavista velvoitteista (ks. alh.). Uber väittää, ettei se ole satoja tuhansia kuljettajia työllistävä kuljetusyritys, vaan digitaalinen alusta, joka tuo yhteen itsenäiset kuljettajat ja potentiaaliset asiakkaat. Tämän siirron seurauksena sen ei tarvitse kantaa minkäänlaista vastuuta ajoneuvojen

huoltokuluista tai kuljettajista, joiden palveluita se tarjoaa.

Koska nämä alustat kuitenkin määrittelevät kauttaan tapahtuvan vaihdannan arkkitehtuurin, ne hallitsevat väistämättä suoritettavan työn sisältöä, ehtoja ja saatavuutta automatisoitujen järjestelmien ja menettelyjen avulla. Nämä järjestelmät ja menettelyt tehostavat alustojen toimintaa entisestään ja tekevät niiden haastamisesta entistäkin vaikeampaa (ks. alh.).

TIETOJEN KERÄÄMINEN JA NIIDEN MONOPOLISOINTI

Kuten kaikki muutkin digitaaliset alustat, myös tässä artikkelissa käsitellyt alustat hyödyntävät strategista asemaansa kerätäkseen omaa etuaan silmällä pitäen talteen kaiken tiedon, joka niiden mahdollistamista tapahtumista syntyy. Koska nämä tiedot ovat yksi alustojen tärkeimmistä (tai joidenkin tapauksessa jopa tärkein) tulonlähteistä, tietyt tahot katsovat niiden tuottamisen olevan eräänlaista työtä. Tätä panosta ei kuitenkaan tunnusteta työksi, minkä vuoksi siihen ei voida liittää nimenomaisia oikeuksia, kuten esimerkiksi oikeutta korvaukseen. Kuten Casilli (2019) kuvaa, alustat hyödyntävät työtä, joka on näennäisesti tavanomaista matalapalkkatyötä, mutta vailla edes perinteisen palkkasuojan vähimmäistasoa (ks. alh.), minkä lisäksi tilaustyöalustojen toimintamekanismi perustuu myös (tai kenties erityisesti) pinnan alla tapahtuvaan tiedon keräämiseen ja käsittelyyn. Tiedon tuottavat alustan käyttäjät, asiakkaat ja toimittajat (Casilli 2019). Tämä muodostaa pienintä piirtoa myöten suunnitellun alustatyön ja ”digitaalisen työn” välille tietynlaisen jatkumon, joka yhdistää kaikkia digitaalisia alustoja niiden hyödyntämisestä mallista riippumatta.

1.3 KARKEA TILAUSTYÖALUSTALUOKITUS

Tähän mennessä olemme käsitelleet tilaustyöalustoja *yleisellä tasolla*. Kuten Kansainvälinen työjärjestö ILO selkeästi toteaa, ”digitaalisten alustojen arkkitehtuureissa on eroja: niistä jotkut tarjoavat hyvin helposti korvattavissa olevaa tai standardoitua työtä (Uberin tai CrowdFlowerin kaltaiset alustat), kun taas toiset tarjoavat työvoiman jäsenille mahdollisuuden kehittää erikoistuneempia palveluita ja verkostoitua (ks. esim. Top-tal). Näin ollen alustan arkkitehtuurilla on huomattava merkitys työolojen, työläisten autonomian ja heidän ansioidensa kannalta. Eräänlaisina kysynnän portinvartijoina toimivat alustat voivat ’tuotteistaa’ työläisiä eriasteisesti” (ILO, 2018: 1).

Lienee siis hyödyllistä laatia luokittelu, joka erittelee erilaiset tilaustyöalustat toisistaan, sekä tarkastella näiden eri mallien seurauksia työolojen ja malleja käyttävän työvoiman hyvinvoinnin näkökulmasta.

VIISI EROTUSKRITERIÄ

Eurofound ryhtyi yllä mainittuun työhön ja määritteli kymmenen erilaista³ työn tyyppiä, joita hyödyntävät ne alustat, jotka ovat ylittäneet tietyt kriittiset kasvun rajat Euroopassa (sekä alustan koon että työvoiman määrän osalta). Työn tyyppien erottelussa käytettiin seuraavia viittä kriteeriä:

1) **Suoritettavien tehtävien laajuus:** tehtävät voidaan luokitella niin kut-

sutiiksi mikrotehtäviksi (kuten klikkityöalustojen tapauksessa), rutiinomaisiksi tehtäviksi (kuten aterioiden toimittaminen) tai täysimittaisiksi projekteiksi (esim. freelance-työnä suoritettavat graafisen suunnittelun projektit).

2) **Työn suorituspaiikka:** työ voidaan suorittaa joko verkossa (esim. sisällön moderointi) tai paikan päällä (esim. taksipalvelut).

3) **Vaadittava osaamistaso:** tarjotut työtehtävät voivat vaatia matalaa pätevyystasoa (esim. kuvaselosteiden valmistelu), keskitason pätevyystasoa (esim. yksityishenkilöiden henkilökohtaisena avustajana toimiminen) tai korkeaa pätevyystasoa (esim. tietokoneiden korjauspalvelut).

4) **Prosessi, jonka avulla työläiset kohdistetaan tietyille asiakkaille:** tässä voidaan erottaa toisistaan alustat, jotka toimivat luomalla kilpailua työläisten välille (esim. niin kutsutut joukkoistuseli *crowdsourcing*-alustat), ja alustat, jotka toimivat siten, että työvoiman jäsenet tarjoavat palveluitaan asiakkaille itse (esim. alustat, jotka tarjoavat projekteja potentiaalisille asiakkaille).

5) **Työnjaosta päättävä osapuoli:** tässä voidaan erottaa toisistaan alustat, jot-

3 Eurofoundin määrittelemät työn tyypit ovat seuraavat: 1) paikan päällä suoritettava, asiakkaan määrittelemä rutiininomainen työ, 2) paikan päällä suoritettava, alustan määrittelemä rutiininomainen työ, 3) paikan päällä suoritettava, asiakkaan määrittelemä kohtalaista osaamistasoa vaativa työ, 4) paikan päällä suoritettava, työntekijän aloitteesta tehtävä kohtalaista osaamistasoa vaativa työ, 5) paikan päällä suoritettava, asiakkaan määrittelemä korkeampaa osaamistasoa vaativa työ, 6) paikan päällä suoritettava, alustan määrittelemä korkeampaa osaamistasoa vaativa työ, 7) verkossa suoritettava kohtalaista osaamistasoa vaativa klikkityö, 8) verkossa suoritettava, alustan määrittelemä korkeampaa osaamistasoa vaativa työ, 9) verkossa suoritettava, asiakkaan määrittelemä asiantuntijatyö ja 10) verkossa suoritettava asiakkaan kilpailuttama asiantuntijatyö.

ka päättävät itse, kuka suorittaa työtehtävän (esim. Deliveroo), ja alustat, jotka jättävät tämän päätöksen asiakkaalle itselleen (esim. Upwork).

EETTISIÄ ALUSTOJA?

Tämä luokittelu valaisee jonkin verran merkittävimpiä seikkoja, jotka tekevät alustatyöstä vaikeaa, epävarmaa ja aliarvostettua. Mitä voimakkaammin saatavilla oleva työ on esimerkiksi luonteeltaan pätkittäistä, edellyttää matalaa pätevyystasoa tai on tarjolla kelle tahansa maailmanlaajuisesti (kuten esimerkiksi Amazon Mechanical Turkin tapaisen alustojen teettämän klikkityön kohdalla usein on), sitä todennäköisemmin työlöt aina työstä maksettavaan korvaukseen, työn sisältöön ja jopa mahdollisten ristiriitatilanteiden ratkaisumahdollisuuksiin ovat heikot (ks. alh.). Meidän on kuitenkin varottava näkemästä näitä huonoja työoloja ainoastaan alustatyön teknisten ominaisuuksien luonnollisena seurauksena.

Kuten Gray Mary & Siddharth huomauttavat, ”työntekijöiden kohtelemisen aaveiden kaltaisina olentoina ei ole millään muotoa itsestään selvä tai välttämätön osa tilauspalvelujen tuottamista” (2020: 411). Kirjoittajat erottavat näin ollen toisistaan alustat, jotka ottavat työläisten edun huomioon jo alustan arkkitehtuurissa ja toiminnassaan yleisesti, ja alustat, jotka laiminlyövät työläisten etua tai jopa pyrkivät heikentämään näiden asemaa tahallisesti. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat LeadGeniusin ja CloudFactoryn kaltaiset yritykset, jotka on Gray Mary & Siddhartin mukaan ”suunniteltu alusta asti toimimaan kahden tuloksen mallilla”.

”Tilaustyömarkkinoilla CloudFactoryn kaltaiset B Corporation -sertifioidut kestävä

liiketoimintaa harjoittavat yritykset taistelevat sitä vallitsevaa käsitystä vastaan, että haamutyötä tekevät ihmiset ovat aina korvattavissa. Ne priorisoivat työläisten aika-tauluja, kiinnostuksen kohteita ja pyrkivät edistämään yhteistyötä. Viime kädessä nämä alustat osoittavat, miten työntekijälähtöinen suunnittelu voi parantaa tuotetun työn laatua ja työläisten kokemusta omasta työstään” (id.: 413).

Toiseen ryhmään puolestaan kuuluvat Uberin kaltaiset alustayritykset, jotka toimivat ”yhden tuloksen mallilla”. ”Tilauspalvelut, jotka markkinoivat itseään ohjelmistoyrityksinä, maksimoivat yleensä tuottoensa lypsämällä rahaa haamutyömarkkinoiden molemmilta puolilta” (id.: 405). Tämä koskee luonnollisesti palveluiden käyttäjiä, mutta myös työläisiä, joita yritykset kohtelevat pelkkinä alustan käyttäjinä, mistä aiheutuu tiettyjä ongelmia. Työläisten etujen huomioimisella alustojen suunnitteluprosessissa on kuitenkin myös rajoituksensa, kuten Gray Mary & Siddharth itsekin myöntävät (2020: 440–450). Nämä rajat asettaa viime kädessä itse työn alustapohjaistumisen kehityskulku (missä yhteydessä voidaan oikeutetusti kysyä, mitkä tätä kehitystä ajavat motiivit ja sen rakenteelliset ominaisuudet ovat) aina työn ulkoistamisesta ja pieniin tehtäviin pilkkomisesta lähtien. Siddharth ja Gray Mary kuvaavat seuraavasti esimerkiksi LeadGeniusia, joka mainostaa ottavansa työläisten edut huomioon luontaisena osana alustansa arkkitehtuuria: ”LeadGeniusilla on varaa kohdella koko- ja osa-aikaisia työläisiä käytännössä samalla tavoin riippumatta siitä, missä päin maailmaa nämä asuvat. Yrityksellä ei kuitenkaan ole varaa tarjota näille terveydenhuoltoa, palkallisia vapaita tai sosiaaliturvaetuuksia, jotka olisivat saatavilla globaalisti kaikille työntekijöille” (id.: 441).

2.1 OIKEUDELLISET EPÄVARMUUSTEKIJÄT

Oikeudellisesta näkökulmasta tarkasteltuna alustatyön merkittävin seuraus on oikeudellinen epävarmuus, jonka kanssa työläiset joutuvat kamppailemaan. Alustatyöläiset toimivat itsensätyöllistämisen ja palkkatyön välisellä harmaalla alueella, ja osa heistä kokee jopa, että heiltä on evätty pääsy työntekijän asemaan⁴. Asiantilaan on kaksi pääasiallista syytä.

PERINTEISEN TYÖELÄMÄN KÄSITTEET KÄÄNTYVÄT PÄÄLAELLEEN

Aivan ensimmäisenä on syytä mainita alustatyön ominaispiirteet, joista monet eivät yksinkertaisesti ole yhteensopivia työelämäoikeuksia jäsentävien perinteisten määritelmien kanssa (Eurofound, 2018: 43–46; Euroopan komissio, 2020: 67–71). ”Alisteisuuden” käsite on erityisen tärkeä työkalu, kun pyritään määrittelemään, onko työsuhteessa kyse palkkatyöstä vai itsensätyöllistämisestä. Kuten Euroopan parlamentille laaditusta muistiosta selviää,

alustatyön kohdalla ’alisteisuuden’ tasoa on vaikea arvioida (...) johtuen alustatyön joustavuudesta ja itsenäisyydestä sekä alustatyöläisten, alustan ja asiakkaan välisestä kolmenkeskisestä suhteesta” (IPOL, 2020). Muistion mukaan tätä ongelmaa vaikeuttaa entisestään työsuhteita koskevan kansallisen lainsäädännön epäyhtenäisyys Euroopan alueella:

”Työläisen’ (työntekijän), ’itsensätyöllistäjän’ ja ’työnantajan’ käsitteitä ei ole tavallisesti määritelty kansallisessa ja EU:n lainsäädännössä, ja niiden määritelmät vaihtelevat huomattavasti jäsenvaltioittain. Kansalliset ja EU:n oikeuslaitokset soveltavat työsuhteita ja työläisten asemaa määrittäessään erilaisia arviointiperusteita. Tiettyjä EU:n työläinsäädännön osia sovellettaessa Euroopan unionin tuomioistuin pitää ’alisteisuutta’ olennaisena kriteerinä, mutta ei kuitenkaan näe ’taloudellista riippuvuutta’ yhtä merkittävänä tekijänä, toisin kuin joissakin kansallisissa oikeusjärjestelmissä on tapana.” (id.)

⁴ Tämä koskee erityisesti alustatyöläisiä, joiden työ koostuu niin sanotuilla klikkityöalustoilla suoritettavista mikrotehtävistä. Tällainen työ on niin pirstaloitunutta ja siitä maksettavat korvaukset niin naurettavan alhaisia, että sitä on vaikea edes kutsua työksi. Alustat käyttävätkin epäselvää tilannetta hyväkseen polkeakseen alustatyöläisten perusoikeuksia.

ALUSTAT KÄYTTÄVÄT MONI-TULKINTAISUUTTA HYVÄKSEEN

Suurin osa alustoista vahvistaa tätä monitulkintaisuutta yrittämällä välttää kaikki työnantajavelvoitteet ja kohtelemalla työläisiä itsenäisinä ammatinharjoittajina silloinkin, kun on olemassa runsaasti todisteita siitä, että alustojen ja työläisten välillä vallitsee alisteinen riippuvuussuhde. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna onkin mielenkiintoista, että kun alustatyöläisiä pyydettiin määrittelemään itse oma työllisyystilanteensa, suuri osa alustatyöläisistä (yli 40 %) määritteli itsensä ”työntekijöiksi” (Brancati et al., 2019: 20), mikä Brancatin et al. mukaan ”viittaa siihen, että monet heistä todennäköisesti näkevät alustojen kautta tekemänsä työn alisteisena työsuhteena” (id.). Mikä vielä pahempaa, jotkin alustat yrittävät tahallisesti peittää edellä mainitut todisteet käyttämällä sanoja, jotka on suunniteltu erityisesti korvaamaan käsitteet, jotka voisivat viitata ”perinteisen” työsuhteen olemassaoloon. Vuonna 2017 The Guardian julkaisi Deliveroo-yrityksen esihenkilöille lähetetyn kiellettyjen sanojen luettelon. Luettelossa kiellettiin esihenkilöitä käyttämästä tiettyjä termejä, jotka loivat liian voimakkaan miellelyhtymän palkkaan. Esihenkilöille lähetettiin myös luettelo Deliveroon suosimista vaihtoehtoisista termeistä. Samaan aikaan lähettien työsuhteiden uudelleenluokittelua koskevien oikeusjuttujen määrä kasvoi. ”Sen sijaan, että ylempi henkilöstö palkkaisi kuljettajia rekrytointikeskuksista, he ’perehdyttävät’ näitä ’palvelukeskuksissa’. Heidän on myös puhuttava kuljettajien ’saatavuudesta’ työvuorojen sijaan. Kuljettajille ei esimerkiksi pitäisi sanoa ’Et saapunut työvuoroosi’, vaan ’Et ollut saatavilla ottamaan tilauksia vastaan ennalta sovittuna aikana.’ Kuljettajien käyttämiä yrityksen logolla varustettuja vaatteita ei saa kutsua univormuiksi, vaan ’varusteiksi.’” (The Guardian, 2017)

PALKKAA KOSKEVIEN OIKEUKSIEN KOLMINKERTAINEN KIELTÄMINEN

Tämän kaiken seurauksena valtaosa alustatyöläisistä jää palkansaajien tavallisesti nauttimien oikeuksien, yhteiskunnallisten suojamekanismien ja takuiden ulkopuolelle. Tätä tapahtuu kolmella tasolla:

- 1) **Yksilöllisen työläinsäädännön taso:** alustatyöläiset eivät esimerkiksi hyödy minkäänlaisista palkkaan, työaikaan, työn vakauteen tai edes perusteettoman irtisanomisen suojaan liittyvistä takuista, joihin palkansaajat ovat tavallisesti oikeutettuja (Eurofound, 2018; Euroopan komissio, 2020; ILO, 2018a, 2018b).
- 2) **Sosiaaliturvan sekä työterveyden ja -turvallisuuden taso:** alustatyöläisten on tavallisesti vakuutettava itsensä kaikkien työn suorittamiseen liittyvien riskien sekä sosiaaliturvan tavallisesti kattamien riskien varalta (esim. sairaus, työttömyys, vanhuus) (Eurofound, 2018; Euroopan komissio, 2020; ILO, 2018b).
- 3) **Kollektiivisten työelämäoikeuksien taso:** alustatyöläiset eivät myöskään hyödy palkansaajille tavallisesti kuuluvista kollektiivisista oikeuksista, kuten yhdistymisvapaudesta, oikeudesta työehtosopimusneuvotteluihin tai lakko-oikeudesta (ILO, 2016b). Mikäli itsensä työllistäjä turvautuu näihin kollektiivisiin oikeuksiin, hänen voidaan joissain tapauksissa katsoa jopa rikkoneen kilpailulainsäädäntöä, jos asiaa tarkastellaan tiukasti oikeudellisesta näkökulmasta (IPOL, 2020).

Ruokalähetin takki, 2023

TYÖLÄISTEN JA ALUSTAN VÄLINEN SOPIMUKSELLINEN EPÄSUHTA

Tilanteesta tekee vieläkin ongelmallisemman se, että työläisten ja alustojen välillä vallitsee suuri epäsuhta sopimusehtoja määriteltäessä sekä niiden noudattamista valvottaessa (Euroopan komissio, 2020: 70–71; IPOL, 2020). Tällä hetkellä alustat asettavat sopimusehdot yksipuolisesti alustatyöläisille hyvin epäedullisella tavalla erilaisia seikkoja hyödyntäen (esim. monimutkainen ja tekninen kielenkäyttö, tiettyjen sopimusperusteisten perusoikeuksien heikko suoja, heikko suoja

sopimuksen keskeytyessä tai mikäli se irtisanotaan sekä heikot konfliktinratkaisumekanismit), mikä vaikeuttaa entisestään sopimusten riitauttamista tuomioistuimissa. Alustatyöläisten työsuhteisiin liittyvien lukuisten epäselvyyksien vuoksi (joita alustat tarkoituksellisesti lietsovat entisestään) työläisille ei usein jää muuta vaihtoehtoa kuin turvautua tuomioistuimiin saadakseen selkoa työsuhteensa tilaan (Eurofound, 2018; IPOL, 2020).

2.2 TYÖOLOJEN HEIKKENEMINEN

Useissa tutkimuksissa on korostettu alustatyön alla mainittuja negatiivisia vaikutuksia työolosuhteisiin. Haluamme kuitenkin huomauttaa, että monet näistä vaikutuksista eivät rajoitu ainoastaan alustatyöhön. Työolojen huonontuminen on yleinen kehityssuunta, mutta siitä huolimatta alustatyö on yhä raikeimpia esimerkkejä tästä kehityskulusta.

ALHAISET JA EPÄVARMAT PALKKIOT

Alustatyöstä maksettavat palkkiot ovat työn rakenteen vuoksi alhaisia ja epävarmoja (ILO, 2016c; Euroopan komissio, 2020: 72–75). Tämä on läheisesti kytköksissä järjestelmän ”tehtäväkohtaisia palkkioita” tarjoavaan rakenteeseen, jossa työläiselle ei anneta mitään takuita vähimmäispalkasta eikä palkassa huomioida muita tehtäviä ja niihin kuluva työaika, vaikka tehtävät olisivat välttämättömiä varsinaisen työtehtävän suorittamisen kannalta (esim. tiedon tuottamista ja käsittelyä ei lähes koskaan lasketa työtunteihin eikä näin ollen sisällytetä palkkaan [Casilli, 2019]); työtehtävien etsimiseen ja profiilien hallintaan käytettyä aikaa ei myöskään huomioida palkassa [Gray & Suri, 2020]). Vuonna 2018 julkaistussa tutkimuksessa ILO havaitsi, että mikrotyöläiset ansaitsivat vuonna 2017 keskimäärin 4,43 dollaria tunnissa, kun huomioon otettiin vain palkalliset työtunnit, ja 3,31 dollaria tunnissa, kun sekä palkalliset että palkattomat työtunnit huomioitiin. Alueiden välillä oli kuitenkin merkittäviä eroja. Pohjois-Amerikan (4,70 dollaria tunnilta) sekä Euroopan ja Keski-Aasian (3,00 dollaria tunnilta) työläiset ansaitsivat enemmän kuin muiden alueiden työntekijät, joiden tuntipalkka vaihteli 1,33 dollarista (Afrikka) 2,22 dollariin (Aasia ja Tyynenmeren alue), kun sekä palkalliset että palkattomat työtunnit otettiin huomioon. Alhaiset palkkiot ovat myös suoraan yhteydessä työtehtävissä

vaadittavaan alhaiseen pätevyystasoon. Tarjotut työtehtävät ovatkin usein juuri tämän vuoksi äärimmäisen pirstaleisia ja niissä vaadittu pätevyystaso pyritään painamaan minimiin, mikä lisää työläisten välistä kilpailua merkittävästi myös kansainvälisellä tasolla, jos työ tehdään verkossa (ILO, 2016c; Gray & Suri, 2020).

KOHTUUTTOMAN PITKÄT TYÖPÄIVÄT JA VAIKEASTI ENNUSTETTAVAT TYÖAJAT

Koska alustatyössä ei ole vähimmäispalkkaa ja alan palkkataso on muutenkin matala, alustatyöläisten on tavallisesti tehtävä hyvin pitkiä työpäiviä varmistaakseen itselleen riittävän vähimmäispalkan (Eurofound, 2018: 25–26; Euroopan komissio, 2020: 75–77). Tämä koskee erityisesti sitä alustatyöläisten vähemmistöä, joiden toimeentulo on täysin riippuvainen alustatyöstä. Esimerkiksi Pesolen et al. (2018) mukaan tällaiset alustatyöläiset tekevät säännöllisesti yli 60-tuntisia työviikkoja. Näillä työläisillä ei ole kuitenkaan mitään takeita siitä, että heille tarjottaisiin tarpeeksi töitä vähimmäispalkan saavuttamiseksi. Tämä tilanne saattaa pakottaa heidät olemaan käytettävissä kellon ympäri, jotteivat mahdolliset työtarjoukset menisi heiltä sivu suun. Vaarana on myös, että he odottelevat turhaan saamatta siitä lainkaan palkkaa. Kohtuuttoman pitkien työpäivien lisäksi muita merkittäviä työaikaan liittyviä ongelmia alustatyössä ovat työaikojen arvaamattomuus, toimeentulon epävarmuus sekä työ- ja yksityiselämän yhteensovittaminen.

TYÖTERVEYDEN JA -TURVALLISUUDEN LAIMINLYÖNTI

Työterveyden ja -turvallisuuden näkökulmasta tarkasteltuna alustatyöhön liittyy lu-

kuisia ongelmia (Eurofound, 2018: 25–27; Euroopan komissio, 2020: 60–64; ILO, 2018b). Alustatyöläisten terveys ja turvallisuus ovat välittömässä vaarassa, koska suurin osa alustoista ei suostu huolehtimaan työterveyteen ja -turvallisuuteen liittyvistä asioista. Alustat esimerkiksi kieltäytyvät huolehtimasta työläisistä työtapaturmien sattuessa tai jopa kieltävät heitä käyttämästä työn turvalliseen suorittamiseen vaadittavia asianmukaisia työvälineitä. Työläisten terveys ja turvallisuus vaarantuvat kuitenkin myös epäsuorasti kilpailusta johtuvan paineen vuoksi tai jopa siksi, että he kokevat epäsuoraa painetta työskennellä mahdollisimman nopeasti ansioidensa maksimoimiseksi.

URANÄKYMIIEN PUUTE

Alustatyöläisten uranäkymät ovat tunnetusti hyvin heikot (Eurofound, 2018: 32–33; Euroopan komissio, 2020: 78–79) pääasiassa kolmesta syystä. Ensimmäinen syy liittyy alhaisiin ja epävarmisiin palkkioihin sekä vaihteleviin työaikoihin, joiden vuoksi työläisten on erityisen vaikea nähdä tekevänsä tällaista työtä pidempiaikaisesti. Toinen syy liittyy työtehtävien suorittamiseen vaadittavaan alhaiseen pätevyystasoon ja tehtävien korkeaan keskinäiseen rakenteelliseen vaihdannaisuuteen, mikä vaikeuttaa työtaitojen vahvistamista ja vakiinnuttamista ajan mittaan. Kolmantena alustatyöläisillä ei tavallisesti ole mahdollisuutta osallistua koulutusohjelmiin, joiden kautta he voisivat edetä urallaan, sillä tällaisia ohjelmia ei joko ole olemassa, työläiset eivät ole tietoisia niistä tai he eivät ehdi osallistua niihin työnsä vuoksi.

VIERAANTUMINEN JA NÄENNÄINEN ITSENSÄTYÖLLISTÄMINEN

Alustatyön kannattajat ja alustat itse esittävät alustatyön usein työläisten autonomiaa edistävänä työmuotona (Euroopan komissio,

2020: 75; WEF, 2020) erityisesti siksi, että alustatyöläiset voivat teoriassa päättää työajoistaan itse. Tällaista autonomiaa esiintyy joillain alustoilla, mutta suurimmalle osalle alustatyöläisistä se on silkkaa sepitettä. Tämä johtuu ensinnäkin siitä, että alhaisten palkkojen ja tehtäväkohtaisten palkkioiden vuoksi monien alustatyöläisten on tarkkailtava alustaa jatkuvasti työtarjouksien varalta vähimmäispalkkion toivossa, mikä kumooa pitkälti väitteen siitä, että he voisivat vapaasti päättää omista työajoistaan. Työmahdollisuuksien niukkuus potentiaalisten työntekijöiden määrään nähden johtaa myös aivan liian usein tilanteeseen, jossa alustatyöläisten on tarkkailtava työtarjouksia myös aikoina, jolloin he toivovat tai tietävät työtehtäviä olevan saatavilla, vaikka nämä ajankohdat eivät olisikaan heille erityisen sopivia. Viimeinen syy on se, että monet alustat puuttuvat joka tapauksessa suoraan siihen, milloin työntekijät voivat tarkastella työtarjouksia ja min-käläisiin työtehtäviin he pääsevät käsiksi.

Työläisten autonomian heikentäminen niin, että heille annetaan (joko aidosti tai näennäisesti) ainoastaan mahdollisuus valita, milloin työskennellä, on myös erittäin ongelmallista. Näin sivuutetaan käytännössä työläisten mahdollisuudet vaikuttaa edes pienissä määrin työnsä sisältöön, sen järjestelyyn, arviointiin ja jopa siitä maksettaviin palkkioihin (Eurofound, 2018: 21–22; Euroopan komissio, 2020: 55–57; Gray & Suri, 2020). Vaikka työläisille tarjotut mahdollisuudet vaihtelevatkin alustoittain, yksi alustatyön peruspiirteistä on yhä voimakas riippuvaisuus työmarkkinasuhteiden hallinnointiin käytettävistä automatisoiduista prosesseista. Tätä kutsutaan myös ”algoritmiseksi johtamiseksi” (Mateescu & Nguyen, 2019), ja sen pääasiallinen tarkoitus on evätä työläisiltä kaikki mahdollisuudet vaikuttaa omaan työhönsä (Eurofound, 2018: 21–22; Euroopan komissio, 2020: 55–59).

MERKITYKSELLISYYTEEN JA ARVOSTUKSEEN LIITTYVÄT ONGELMAT

Alustatyön ominaispiirteet, kuten äärimmäinen automatisointi, standardointi ja pirstaloituminen, herättävät kysymyksiä alustatyön merkityksellisyydestä ja arvostuksesta (tai niiden puutteesta) (Gray & Suri, 2020; ILO, 2018b). Tiedämme esimerkiksi, että ihmisen kyky nähdä työnsä myönteisellä tavalla merkityksellisenä riippuu pitkälti tämän kyvystä nähdä työ hyödyllisenä ja tärkeänä. Tämä on erityisen vaikeaa, jos työ koostuu toisiinsa liittymättömistä tehtävistä, joista ei aina voi tarkalleen tietää, mikä niiden tarkoitus on. Samalla tavoin on vaikeaa tai jopa mahdotonta luoda itselleen mielekästä ammatti-identiteettiä niiden satunnaisten, epävakaiden ja monitulkintaisten työmuotojen keskellä, jotka ovat alustatyössä ylivoimaisesti yleisimpiä.

Voidaan myös kysyä, arvostetaanko tehtävää työtä (työnantajan, asiakkaiden tai toisten työntekijöiden taholta). Vaikka arvostus on keskeistä sen kannalta, että työ nähdään myönteisellä tavalla merkityksellisenä, alustatyössä se kuitenkin heikentyy (Euroopan komissio, 2020: 57–59; Gray & Suri, 2020). Alustatyössä arvostus kärsii erityisesti työläisten epäselvästä asemasta, sillä aina ei ole selvää, kenelle he työskentelevät (ks. ylh.) ja keneltä heillä on siten oikeus odottaa edes vähimmäistason arvostusta ja missä muodossa. Kenties vielä haitallisempaa on alustatyön arvioinnin ja valvonnan automatisointi, joka johtaa työläisten radikaaliin epäinhimillistämiseen (ks. ylh.). Lisäksi arvostus kärsii alustatyöläisten eristyneisyydestä ja yksilöllistymisestä, mikä vaikeuttaa huomattavasti erilaisten keskinäisen arvostuksen muotojen ja laajemmin pysyvän tai jokseenkin jatkuvan solidaarisuuden kehittämistä.

TYÖMARKKINASUHTEIDEN YKSILÖLLISTYMINEN JA PIRSTALOITUMINEN

Alustatyön viimeisen ongelmallisen puolen muodostavat eristäytyminen ja radikaali yksilöllistyminen (Eurofound, 2018: 28–31; Euroopan komissio, 2020: 84–92; ILO, 2016b). Tämä johtuu jälleen alustatyön epävakasta, monitulkintaista ja satunnaisesta luonteesta, joka tekee aitojen työläisyhteisöjen muodostamisesta erityisen vaikeaa ja joissakin tapauksissa jopa mahdotonta (Gray & Suri, 2020). Tämä voi puolestaan johtua joko alustatyöläisten suuresta vaihtuvuudesta tai siitä, että työläisten työskentelytapa estää heitä muodostamasta minkäänlaisia suhteita toisiinsa. Syynä voi olla myös se, että kaikki työläiset eivät käytä alustoja samoista syistä tai samalla tavalla (esimerkiksi joillekin alustatyö on pääasiallinen tulonlähde, kun taas toiset tekevät alustatyötä vain satunnaisesti tai muun työn ohella). Lisäksi mainittakoon myös, että alustat pyrkivät tietoisesti ja aktiivisesti estämään tämäntyyppisten suhteiden muodostumisen tai vakiintumisen esimerkiksi sulkemalla seurusteluun tarkoitettuja tiloja tai keskusteluryhmiä.

Tämän vuoksi seuraukset näkyvät ensin alustatyöläisten subjektiivisina vaikeuksina muodostaa oma vakaaseen ja vakauttavaan työläisyhteisöön perustuva ammatti-identiteetti, mikä puolestaan johtaa lukuisiin eristäytymiseen ja yksilölliseen haavoittuvuuteen liittyviin ongelmiin. Työläisten kohtaamalla omien etujen tunnistamiseen, rakentamiseen ja kollektiiviseen puolustamiseen liittyvillä ongelmilla on myös poliittisia seurauksia, jotka puolestaan ennalta-arvattavasti johtavat kollektiiviseen haavoittuvuuteen ja työnantajien ja työläisten välisen vallan epätasapainoon (ILO, 2016b).

On kuitenkin syytä huomioida, että alustatyöläiset onnistuvat näistä vaikeuksista huolimatta hyödyntämään joukkovoimaa ja taistelemaan yhdessä parantaakseen työolojaan. Tämä on jo itsessään suuri saavutus, johon palaamme myös jäljempänä (ks. alh.).

2.3 NEGATIIVISET ULKOISVAIKUTUKSET JA VALLAN KESKITTÄMINEN

Lopuksi haluamme vielä korostaa alustatyön yhteiskunnallisia vaikutuksia. Näitä vaikutuksia esiintyy ainakin neljä.

ALUSTATYÖ DISRUPTOI KOKONAISIA ALOJA

Alustojen luoma epävakaas on ensinnäkin horjuttanut useiden alojen ja rakenteiden toimintaa. Näiden alojen yritykset ovat nyt täysin kilpailijoidensa armoilla (Bauraind, 2018; IPOL, 2020). Tätä kutsutaan tietyn alan *uberisaatioksi*. Näkyvimpiä esimerkkejä ovat tietenkin taksiala, jossa kuljettajiin sovelletaan velvoitteita ja säännöksiä, joita Uberin kaltaiset yritykset onnistuvat suurelta osin kiertämään määrittelemällä itsensä ensisijaisesti ”teknologiayrityksiksi” (ks. ylh.), sekä matkailu-, hotelli- ja majoitusalat, jotka joutuvat kilpailemaan Airbnb:n kaltaisten alustojen kanssa. Nämä alustat onnistuvat niin ikään suurelta osin kiertämään alan säännöksiä ”teknologisten innovaatioiden” varjolla. Disruptioiden aiheuttamat riskit ovat kaksitahoisia. Toisaalta on olemassa vaara, että erilaiset polkumyynnin muodot (verotuksellinen, sosiaalinen ja sääntelyllinen) lisääntyvät niillä aloilla, jotka ovat muuttumassa yhä alustapohjaisemmiksi. Tätä kehitystä kiihdyttää entisestään uusien toimijoiden tai hankkeiden usein ky-

seenalaisten käytäntöjen aikaansaama *race to the bottom* eli tilanne, jossa toimijat pyrkivät rajaamaan kustannukset ja itseensä kohdistuvan sääntelyn minimiin. Toisaalta vaarana on sosiaalisten konfliktien lisääntyminen perinteisten alojen ja uusien alustojen edustajien välillä, mikä voi johtaa jopa väkivaltaan. Näin on jo nähty tapahtuvan taksialalla (Abdelnour & Bernard, 2019; 2020) sekä majoituslalla.

Laajemmin katsottuna alustojen aiheuttamat disruptiot, joita kuvaavat hyvin tunnetut iskulauseet ”pyydä anteeksi, älä pyydä lupaa” (Grace Hopper) ja ”etene nopeasti ja riko asioita” (Facebook), johtavat myös alati kasvaviin ongelmiin, joista alustat tavallisesti kieltäytyvät ottamasta pienintäkään vastuuta. Taloustieteilijät kutsuvat näitä ”negatiivisiksi ulkoisvaikutuksiksi”. Tämä ilmiö ei koske ainoastaan tilaustyöalustoja, mutta se on saavuttamassa alustojen kohdalla erityisen huolestuttavat mittasuhteet. Tämä puolestaan johtuu siitä, miten alustat on suunniteltu ja miten ne toimivat (kilpailu innovaatioista ja maksimaalisesta ulkoistamisesta [Srnicsek, 2017; Zuboff, 2019]). Kuten aiemmin on osoitettu, itsensä ainoastaan välittäjätahoiksi määrittelevät alustat eivät kannan minkäänlaista vastuuta niille työskentelevistä ihmisistä, horjuttamistaan toimialoista tai yleisemmällä tasolla niitä ympäröivistä yhteisöistä. Näin tapahtui esimerkiksi Airbnb:n kohdalla. Sovelluksen kehittäminen sai aikaan kriisin matkailu- ja majoituslalla ja johti vuokrien räjähdysmäiseen nousuun useissa kaupungeissa, joissa oli jo ennestään pulaa kohtuuhintaisista asunnoista (Wachsmuth et al., 2018). Toisessa esimerkkitapauksessa Uberin kehitys heikensi perinteistä taksialaa ja pahensi suurkaupungeissa esiintyviä ruuhkia (The Verge, 2019).

TYÖELÄMÄOIKEUKSIEN JA SOSIAALITURVAN HEIKENTYMINEN

Kolmanneksi olemme jo nähneet, missä määrin alustojen toimintatavat vaarantavat työläisten yksilölliset ja kollektiiviset oikeudet (ks. ylh.). Sama pätee myös yhteiskunnan kannalta merkityksellisiin instituutioihin, kuten työlainsäädäntöön ja sosiaaliturvaan. Alustatyön lisääntyminen paitsi sulkee yhä useammat työläiset näiden instituutioiden ulkopuolelle, myös heikentää instituutioiden asemaa sinällään. Työoikeuden näkökulmasta alustatyön kehitys on tarjonnut yhä useammalle yritykselle mahdollisuuden kiertää kaikkein perustavanlaatuisimpia säännöksiä, ja vaarana on, että säädösten muokkaamista (huonompaan suuntaan) vaaditaan yhä kiihkeämmin sillä verukkeella, että nämä ”työn uudet realiteetit” (ks. alh.) voitaisiin ottaa huomioon. Sosiaaliturvan kohdalla alustatyön lisääntynyt käyttö alentaa työntekijöiden ja heitä työllistävien alustojen maksamien sosiaaliturvamaksujen määrää⁵. Samanaikaisesti yhä useammat työläiset jäävät ikääntymiseen, työttömyyteen tai sairauteen liittyvien yhteiskunnallisten suojausmekanismien ulkopuolelle.

TIEDON MONOPOLISOINTI JA HALTUUNOTTO

Viimeinen alustatyön aiheuttama yhteiskunnallinen ongelma liittyy yleisesti alustatalouden nousuun, sen aiheuttamaan monopoliasemien yleistymiseen sekä tuiki tärkeän digitaalisen tiedon hallinnasta seuraavaan taloudellisen ja poliittisen vallan keskittymiseen (Casilli, 2019; Srnicek, 2017; Zuboff, 2019). Kuten aiemmin mainitsimme, näiden alustamallien ytimessä on niiden kyky koota ja hyödyntää mahdollisimman paljon tietoa,

jotta ne saavuttaisivat monopoliaseman digitaalisen tiedon alalla. Tähän samaan kykyyn luottavat voittoja tavoittelevat sijoittajat, ja sitä ovat onnistuneesti hyödyntäneet esimerkiksi Amazon suurjakelualalla ja Google mainonnan alalla (Gurumurthy & al., 2019). Tästä syystä Uberin tavoitteena onkin nousta kuljetusalan tärkeimmäksi toimijaksi kehittämällä tekoälyratkaisuja, joiden avulla se voisi hallita ”autonomisia” ajoneuvokantoja mahdollisimman tehokkaasti (Godin, 2015). Myös Deliveroo pyrkii hyödyntämään asiakkaidensa kulutustottumuksista keräämiänsä tietoja ja syöttämään ne takaisin elintarvikelaan arvoketjuun kehittämällä tekoälyratkaisuja, joiden avulla voidaan päätellä, minkälaisia uusia aterioita tai elintarvikkeita olisi kannattavaa kehittää millekin markkinoille. Tavoitteena voi olla myös ravintoloiden toiminnanohjauksen haltuunotto ”älykkäällä” tavalla (Bell, 2019).

Nämä seikat herättävät ainakin kaksi kysymystä. Ensimmäinen kysymys on monopoliaseman luominen, joka jo sinänsä osoittaa, että alustapohjaistuminen on ollut tietyllä alalla onnistunut strategia (Gurumurthy et al., 2019; Zuboff, 2019). Näitä kysymyksiä on jo nostettu esiin erityisesti tämän hetken suurimpien digitaalisten alustojen kohdalla. Yhdysvaltain kongressin tuoreesta tutkimuksesta käy seikkaperäisesti ilmi, että GAFAn (Google, Amazon, Facebook, Apple) nykyinen asema on haitallinen vapaalle kilpailulle, innovaatioille ja amerikkalaisen yhteiskunnan demokraattiselle elinvoimaisuudelle (Yhdysvaltain edustajainhuone, 2020). Myös Euroopassa *digipalvelusäädöstä* (Digital Service Act, DSA) koskevat keskustelut keskittyvät suurelta osin näiden digitaalisten monopolien aiheuttamien vaarojen torjumiseen, sil-

5 Menetettyjen maksujen tarkkaa määrää on kuitenkin mahdotonta arvioida, koska alustatyön ominaisuus tekee tilastojen kokoamisesta ja hyödyntämisestä hankalaa. Tämän vuoksi ilmiön laajuudesta on mahdotonta saada tarkkaa kuvaa erityisesti Euroopan unionin tasolla (ks. Eurofound, 2018).

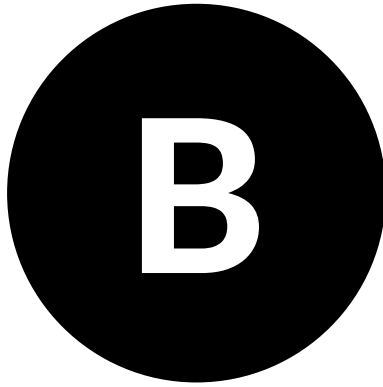

Mielenosoitus, 2023

lä suurimmat toimijat sijaitsevat Euroopan ulkopuolella (Euronews, 2020). Nämä kysymykset nousevat varmasti esiin myös tilaus-työalustoista puhuttaessa, mikäli ne joskus onnistuvat ylittämään kriittisen kasvun rajan ja vakauttamaan talousmallinsa (ks. ylh.).

Alustojen kerätessä ja ottaessa haltuunsa yhtä suurempia ja monipuolisempia tietomääriä toinen tärkeä kysymys koskee sitä taloudellista ja poliittista valtaa, joka alustoilla on työläisiin (Casilli, 2019; Singh, 2020), asiak-

kasiinsa, kilpailijoihinsa ja jopa osavaltioihin nähden (Yhdysvaltain edustajainhuone, 2020). Muiden tuottaman yksilöllisen ja kollektiivisen tiedon haltuunotto herättää sekä talouteen liittyviä kysymyksiä (onko käyttäjien tuottaman tiedon monopolisointi laillista erityisesti silloin, kun alustat eivät maksa siitä palkkaa työläisille? [ks. Casilli, 2019]) että poliittisia kysymyksiä (onko tiedon monopolisointi laillista, jos tietoa, kuten tieliikennetietoja, voidaan joissain tapauksissa pitää julkishyödykkeenä? [JNC, 2019]).

ALASTOMAN TYÖN TORJUNTASTRATEGIAT

Alaston työläinen on työläinen, jolle maksetaan työstä erittäin huonosti, joka ei kuulu sosiaaliturvan piiriin ja joka on jatkuvasti uhatussa asemassa. Hän on pirstaloitunut työläinen, jolla ei ole virallisia edustajia tai mahdollisuutta oikeuksiin tai neuvotteluihin, koska hän työskentelee työnantajalle, joka ei halua olla työnantaja, mutta joka kuitenkin pitelee sovelluksen kautta ohjaksia käsissään ja tallentaa jatkuvasti työhön liittyvää tietoa, joka on nykypäivän yritysmaailmassa resursseista tärkeimpiä. Miten voimme taistella tätä uutta työn muotoa vastaan?

Esitämme tässä tutkimuksessa kaksi strategiaa. Ensimmäinen niistä kohdistuu suoraan alustoihin. Tässä strategiassa työläiset yhdistävät voimansa, järjestäytyvät ja hyödyntävät joukkovoimaa yhdessä ammattiliittojen kanssa tai niiden laitamilla saadakseen alustat muuttamaan käytäntöjään. Näin luodaan uusi kollektiivinen toimija, joka toimii paikallisesti ja ajattelee globaalisti ruohonjuuritasolta alkaen aina ylikansalliselle tasolle asti. Tämän strategian osalta keskitymme erityisesti European

Couriers' Assemblyn tapaustutkimukseen.

Toinen, täydentävä strategia on lainsäädäntöön vaikuttaminen erityisesti kansallisella tasolla. Tässä strategiassa työläiset pyrkivät luomaan suotuisaa oikeuskäytäntöä, joka on jo auttanut monia tilaustyötä tekeviä työläisiä ja kuljettajia lähemmäs palkansaajan asemaa ja joka antaa heille toivoa siitä, että myös he voivat nauttia palkansaajille kuuluvista oikeuksista ja suojamekanismeista.

Kumpaankin strategiaan liittyy huomattavia haasteita. Niitä ovat muun muassa työläisten edustukseen ja joukkovoiman hyödyntämiseen tarkoitettujen kollektiivisten rakenteiden uudelleenluominen ja niiden mukauttaminen tilaustyöalustojen realiteettien mukaan tai jopa eri maiden hallitusten haastaminen, sillä hallitustoimijat toimivat usein yhteistyössä alustojen kanssa ja tukevat sääntelyn purkamista nykyiseen tapaan. Laajemmin tarkasteltuna kyse on myös digitaalisen talouden ominaispiirteistä. Tällä talouden alalla tilaustyöalustat ovat puolestaan vain jäävuoren huippu.

Toimitus #222, 2023

Kohteena alustat – miten järjestäytyä samaan aikaan sekä maailmanlaajuisella että paikallisella tasolla?

Kamppailussa alustayrityksiä vastaan taistelun uudet osapuolet eli alustatyöläiset aloittavat ponnistelunsa ryhmitymällä yhteisöiksi. Nämä yhteisöt puolestaan yhdistävät voimansa ammattiyhdistysten kanssa ja pyrkivät järjestäytymään eri tavoin sijaintimaastaan riippuen. Ne organisoivat suoraa toimintaa ja lakkoja ajaakseen vaatimuksia, joita samankaltaiset toimijat pyrkivät edistämään eri puolilla maailmaa. Nämä yhteisöt ajavat tavoitteitaan myös median välityksellä ja pyrkivät luomaan yhtymäkohtia erilaisten epävarmojen ja uberisoitujen alojen välille. Tämä luo tilaa uuden niin kutsutun *kybertariaatin* nousulle⁶.

Yhteisöt pyrkivät hyödyntämään joukkovoimaa samaan aikaan sekä paikallisella, kansallisella että kansainvälisellä tasolla. Hyvä esimerkki tästä ovat muun muassa European Couriers' Assemblyn lokakuussa 2018 pidetty yleiskokous sekä kansainvälisen koordinoivan liiton Alianza Unidos World Actionin (AUWA) perustaminen lokakuussa 2020. AUWA:n tarkoituksena on erityisesti tuoda yhteen lähettejä ja kuljettajia eri maailman maista.

Tämän toimintamallin kautta saavutetut tulokset saattavat ensi näkemältä vaikuttaa vähäisiltä. Sen avulla on kuitenkin jo saavutettu vähintään yksi merkittävä onnistuminen:

⁶ Ursula Huws (2014) kuvaa termillä *kybertariaatti* (*cybertariat*) tuotantoa tukevaa työtä tekeviä henkilöitä, jotka suorittavat työtehtävänsä erillisen näytön välityksellä. Tunnusomaista on, että työ koostuu standardoiduista työtehtävistä, joiden kautta työläiset oppivat ainoastaan yleisluontoisia taitoja, mikä puolestaan kiihdyttää ammatillista liikkuvuutta. Aihetta on aiemmin analysoinut klassisen marxilaisesta näkökulmasta Nick Dyer-Witheford (2015).

samaan aikaan sekä paikallisen että maailmanlaajuisen tason kollektiivisen toimijan asteittainen rakentaminen. Tärkeimpiä tulevia haasteita ovat muun muassa vaatimusten koordinointi eri tasoilla (paikallisella, kansallisella ja erityisesti kansainvälisellä tasolla) yhteisen vaatimusperustan luomiseksi sekä alustatyön erityispiirteiden huomioiminen uusia digitaalisia työoikeuksia vaadittaessa.

Tämä osio perustuu pääasiassa tutkimuksen kohteesta eli lämpimien aterioiden kuljetusalalta saatuihin tietoihin. Siihen on kuitenkin myös lisätty vähäisissä määrin Uber-kuljettajia koskevaa täydentävää tietoa⁷. Nämä esimerkit antavat käsityksen siitä, miten erityislaatuista ja haurasta alustatyöläisten järjestäytyminen tällä hetkellä on.

1.1 UUSIEN YHTEISÖJEN MUODOSTAMINEN

Vuosina 2016–2017 Euroopassa nähtiin lukuisia vihaisten alustatyöläisten käynnistämää työtaistelutoimenpiteitä. Näiden toimenpiteiden taustavoimat koostuivat pääasiassa polkupyörälähetteinä aterioiden kuljetusalalla työskentelevistä alustatyöläisistä. Palkkojen yksipuolinen ja jyrkkä leikkaaminen toimi lähtölaukauksena useiden yhteisöjen muodostamiselle. Työläiset löysivät toisensa alkuun sosiaalisen median avulla, mutta tapasivat myöhemmin myös kasvotusten ja tunnistivat tarpeen joukkovoiman hyödyntämiseksi. Tämän jälkeen työläisryhmittymät alkoivat järjestäytyä joko yhdessä ammattiliittojen kanssa tai niiden rinnalla. Nämä työläisten perustamat yhteisöt olivat edelläkävijöitä uuden niin kutsutun *kybertariaatin* järjestäytymisessä. Juuri tämän vuoksi ammattiliittojen roolin ja yhteisöissä tapahtuvan kollektiivisen **identiteetinmuodostuksen**

sekä edustuksen uusien muotojen sisäistäminen on niin tärkeää.

AJASTA JA PAIKASTA RIIPPUMATTOMAN YHTEISÖN LUOMINEN

Lämpimien aterioiden kuljetusalaa, joka on tämän tekstin ensisijainen tarkastelun kohde, koskee **kolme erityistä järjestäytymiseen liittyvää ongelmaa** (ks. myös ylh., osa A).

Ensimmäinen este on työläisyhteisöjen **pirstaloitunut luonne**. Ainoastaan alustayrityksillä on pääsy tietyn alueen työläisten yhteystietoihin.

Toinen este on, että nämä yhteisöt ovat myös **ajallisesti pirstaloituneita**. Lähettien osalta tämä liittyy sekä työjaksojen **katkonaisuuteen** että **työaikaan**⁸: lähetit ovat keskimäärin aktiivisia kahden tai kolmen kuukauden ajan ja työskentelevät 10 tuntia viikossa. Tästä johtuva alan henkilöstön suuri vaihtuvuus ja epäsäännölliset työajat tekevät työläisten järjestäytymisestä todella haastavaa. Kuljettajat näkevät ongelman hieman erilaisessa valossa: ”Heidän on tehtävä 13–14 tunnin työpäiviä viikon jokaisena päivänä ansaitakseen vain hieman vähimmäispalkkaa suuremman summan” (Abdelnour, Bernard, 2020: 52). Pitkät, yksinäiset työpäivät eivät myöskään tue järjestäytymistä.

Kolmannen esteen muodostavat **alustatyöläisten sosiologisten profiilien eroavaisuudet**. Erilaiset sosiologiset erot vaikeuttavat järjestäytymistä, sillä kun työläisten intressit poikkeavat toisistaan merkittävästi, näiden välisiä yhteneviä tarpeita on vaikeampi löytää. Mitä yhdistäviä tekijöitä on esimerkiksi opiskelijalla, joka työskentelee vain muu-

7 Kuljettajia koskevat täydentävät tiedot ja tapaukset perustuvat tutkimuskirjallisuuteen (erityisesti Abdelnour, Bernard, 2019a & b ja Abdelnour, Bernard, 2020).

8 Lukujen lähde: Smart (2017).

taman tunnin viikossa säästääkseen rahaa lomamatkaa varten, taiteilijalla, joka yrittää täydentää vaihtelevia tulojaan itsensätyöllistämisen kautta tai alikoulutetulla työläisellä, joka kuuluu usein johonkin rodullistettuun ryhmään ja jolla ei ole muuta vaihtoehtoa kuin tehdä 40–50 tunnin työviikkoja heikon koulutustasonsa tai oikeudellisen asemansa vuoksi? Lisäksi on huomattu, että tämä sosiologisten profiilien moninaisuus on ajan myötä muuttanut muotoaan. Ensimmäisille alustayrityksille työskennelleet lähetit (vuonna 2013 perustetut Take Eat Easy ja Deliveroo⁹) tulivat erilaisista yhteiskunnallisista ryhmistä kuin tämän päivän lähetit. Aiemmin lähetit olivat usein ”keskiluokkaisia pyöräilyä harrastavia henkilöitä, jotka olivat kyllästyneitä työhönsä ja halusivat vaihtelua elämäänsä harrastamalla samalla urheilua”, kun taas nykyään lähetit ovat usein ”suhteellisen nuoria ihmisiä tai opiskelijoita, jotka kohtaavat syrjintää työmarkkinoilla”¹⁰ ¹¹. Kahden ranskalaisen tutkimuksen¹² mukaan kahden vuoden aikana tutkimuksiin osallistuneiden henkilöiden sosiaalisen koostumuksen muutokset osoittavat, että sellaisten ”ammattimaisten” lähettien osuus, jotka eivät tee muuta palkattua tai koulutukseen perustuvaa työtä, on lisääntynyt voimakkaasti niiden lähettien kustan-

nuksella, jotka pyrkivät lähettinä saamallaan tuloilla joko täydentämään tulojaan tai rahoittamaan opintojaan. ”Ammattimaisten” lähettien osuus kasvoi kahdessa vuodessa 25 prosentista 48 prosenttiin tutkimuksessa tarkastellun väestöosan keskuudessa. Koska kokopäiväisesti työskentelevien lähettien (joille alustatyö on ainoa elinkeino) määrä on kasvanut merkittävästi, **on tärkeää, että ajatellaan alustatyön tyyppistä toimintaa omana ammattinaan. Meidän on tiedostettava, että nämä työläiset tarvitsevat kollektiivista järjestäytymistä voidakseen taistella häikäilemättömiä alustayrityksiä vastaan.**

Taksinkuljettajien tilannetta tarkastellessa on huomattava, että viimeinen, työväestön heterogeenisuuteen liittyvä järjestäytymisen este ei päde taksinkuljettajiin samalla lailla kuin lähetteihin. Taksinkuljettajat tuntuvat olevan ryhmänä varsin homogeeninen, ja kuljettajien profiilit ovatkin suhteellisen samankaltaisia keskenään. Kuljettajat ovat usein ”nuoria miehiä, jotka asuvat pääasiassa suurten kaupunkien laitamilla sijaitsevilla työväenluokkaisilla asuinalueilla (...) heillä on usein aiempaa kokemusta työelämän reunoilta, mutta monet heistä kokevat kuitenkin ammattiyhdistykset hyvin etäisinä” (Abdelnour, Bernard, 2020:51).

9 Tätä kategoriata koskee vielä toinenkin haaste: niin sanotut henkilöllisyyden lainaajat. Henkilöllisyyden lainaajat ovat alaikäisiä tai paperittomia henkilöitä, joilla ei ole henkilötunnusta, minkä vuoksi he eivät voi rekisteröityä alustayrityksen sovellukseen. Tämän vuoksi heidän on lainattava jonkun toisen tunnuksia. Nämä ”alihankkijat” saavat näin ollen vain (usein hyvin pienen) osan palkkiosta riippuen siitä, kuinka hyväntahtoinen tunnusten lainaaja on. France 2 -televisiokanavalla esitetty tutkimus maahanmuuttajien pimeästä työstä alalla aiheutti skandaalin Ranskassa: https://www.francetvinfo.fr/economie/autoutrepreneurs/travail-dissimule-de-sans-papiers-travail-illegal-de-mineur-dans-lescoulisses-d-uber-eats-et-deliveroo_2980647.html Asia nousi otsikoihin myös New York Times -lehdessä (ks. Alderman 2019).

10 Yksityiskohtaiset tiedot alan suurimmista alustayrityksistä löytyvät liitteestä A.

11 CoopCyclen esittelytilaisuus, ”les Economistes Atterrés”, ATTAC:n pääkonttori.

12 Kahteen eri kyselytutkimukseen osallistui noin sata Itä-Pariisin alueella työskentelevää lähettiä. Ensimmäinen tutkimus järjestettiin loka-joulukuussa 2016 ja toinen tammi-maaliskuussa 2018 (Aguilera et al., 2018).

SOSIAALINEN MEDIA, MAINOSLEHTISET JA KOKOONTUMISTILAT JÄRJESTÄYTYMISEN MAHDOLLISTAJINA

Alalle tyypillisistä vaikeuksista huolimatta itsenäisesti järjestäytyneitä yhteisöjä on syntynyt kaikkialla, missä alustayrityksiä toimii. **Yhteisöjen syntyvaiheet** ovat maasta riippumatta varsin samankaltaisia. Prosessi alkaa usein **Facebook-, WhatsApp- tai Telegram-ryhmän luomisesta**, jota käytetään ensimmäisten kokoontumisten järjestämiseen. Näin syntyvä virtuaalinen yhteisö vastaa osaltaan pirstaloitumisen haasteeseen. Seuraava vaihe on suunnitelluista työtaistelutoimista kertovien mainoslehtisten tuottaminen. Työläiset jakavat lehtisiä muille läheteille ja välittävät tietoa tulevista työtaistelutoimista myös sosiaalisessa mediassa. Kaikki nämä sekä virtuaali- että tosimaailmassa tapahtuvat sosiaalisen vuorovaikutuksen vaiheet lisäävät lähettien **kollektiivista tietoisuutta** jaetusta identiteetistä. Toinen pirstaloitumiseen liittyvä kaikkia lähettejä yhdistävä tarve on **yhteisten tauko- ja lepotilojen** luominen ja jakaminen. Nämä kokoontumistilat voivat olla esimerkiksi työpajoja, joissa korjataan polkupyöriä ilmaiseksi, mikä osaltaan edistää itsenäistä järjestäytymistä. Ne voivat olla myös kaupungissa sijaitsevia erityisiä kokoontumispaikkoja. Kuljettajien kohdalla ”sosiaalinen media ja muut viestintäsovellukset voivat osaltaan toimia (Uberin pääkonttorin eteen kokoontumisen lisäksi) työkaluna, jonka avulla liikkeiden johto voi koota työläiset yhteen yksittäisten itsenäisten työläisten eristyneisyydestä huolimatta, hyödyntää joukkovoimaa ja ylläpitää liikkeen jäsenten sitoutuneisuutta” (ibid. 58).

Sosiaalinen media, mainoslehtiset ja kokoontumistilat ovatkin yhteisön muodostamisen alkutaipaleen kolme keskeisintä tekijää. Taivotteena on koota mahdollisimman paljon työläisiä yhteen kussakin kaupungissa, jotta nämä voivat sitten aloittaa tulevien yhteistöimien suunnittelun. Seuraavat kolme tekijää mahdollistavat näiden ryhmien vakauttamisen ja kasvattamisen niin, että ne voivat **siirtyä kokoontumisvaiheesta järjestäytymisvaiheeseen**.

Ensinnäkin **toiminnan maantieteellisen mitakaavan on muututtava**. Paikallisten yhteisöjen on tavattava toisiaan tai jopa laajennettava toimintaansa kansalliselle tasolle. Esimerkiksi ”järjestimme huhtikuussa 2018 kansallisen koordinoitukokouksen, johon osallistui kaikille paikallisille alustoille töitä tekeviä lähettejä. Järjestimme myös yhteisen tempauksen 1. toukokuuta Bolognassa, Milanossa ja Torinossa” (Riders Union, Bologna, Italia¹³). Luettelossa mainituista 38 yhteisöstä¹⁴ neljällätoista on jo toimintaa valtakunnallisella tasolla, kun taas kuusi niistä toimii alueellisella ja kahdeksantoista kaupunki- tai kuntatasolla¹⁵. Valtioiden rajat ylittävän edustuksen suhteen tekemistä on yhä niin eurooppalaisella kuin kansainväliselläkin tasolla (ks. alh.).

Toiseksi on selvää, **että työläisten osallistuminen yhteisöjen toimiin ja tempauksiin** mahdollistaa yhteisöjen vakiinnuttamisen ja kollektiivisen identiteetin asteittaisen muodostamisen. Tämä ei tapahdu itsestään, vaan

13 Kaikki tekstissä esiintyvät työläisiltä peräisin olevat lainaukset on kerätty vuonna 2018 järjestetyn European Couriers' Assemblyn yleiskokouksen ja siellä käytyjen keskustelujen yhteydessä (ks. ylh.).

14 Liite C: Lämpimien aterioiden kuljetusalan yhteisöt ja ammattiliitot

15 Norja, Alankomaat, Ranska, Saksa (kaksi yhteisöä), Yhdistynyt kuningaskunta, Suomi ja Itävalta. Aiheesta on saatavilla lisää tietoa liitteen C taulukossa.

Kokemus on osoittanut, että solidaarisuus ja tunne yhteisöön kuulumisesta kasvavat merkittävästi konkreettisen toiminnan seurauksena.

kollektiivinen identiteetti rakentuu niiden tapojen *kautta*, joilla työstä keskustellaan, yhteisiä vaatimuksia ilmaistaan, sekä erityisesti joukkovoiman hyödyntämisen *kautta*... Kokemus on osoittanut, että solidaarisuus ja tunne yhteisöön kuulumisesta kasvavat merkittävästi konkreettisen toiminnan seurauksena. Sama pätee myös kuljettajiin: ”Ryhmien johtajat suunnittelevat myös toimia, joiden tarkoituksena on ryhmän yhtenäisyyden ylläpitäminen. Sosiaaliset aktiviteetit vaikuttavat olevan erittäin tärkeitä. Esimerkiksi Uberin pääkonttorin ulkopuolella järjestetyt grillijuhlat kasvattavat lakkoilijoiden keskinäistä solidaarisuutta, mikä osaltaan estää rikkuruutta ja pitää yllä eloisaa yhteishenkeä” (ibid. 57).

Kolmanneksi yhteisöjen vahvistaminen auttaa myös luomaan **yhteyksiä tiettyihin ammattijärjestöihin**, vaikka nämä yhteydet voivatkin vaihdella maasta ja järjestöjen kehityssuunnauksista riippuen.

JÄRJESTÄYTYMINEN: YHDESSÄ AMMATTILIITTOJEN KANSSA TAI NIIDEN REUNAMILLA

Monessa mielessä alustatyöläisten järjestäytyminen merkitsee myös ammattiyhdistysliikkeen uudistamista, mikä saattaa puo-

lestaan herättää kysymyksiä ”perinteisten” ammattiyhdistysten yhteyksistä ja kehityssuunnauksista. Yksi näistä kehityssuunnauksista pyrkii jatkamaan anarkistisen ja valankumouksellisen ammattiyhdistysliikkeen perintöä ja suosimaan itsenäistä järjestäytymistä vastavoimana ammattiyhdistysliikkeen toiselle kehityssuunnaukselle, jota kutsutaan ”reformistiseksi” tai ”institutionaaliseksi” suunnaukseksi.

Ensimmäisen suunnauksen mukaan ammattiyhdistystoiminnan tavoitteena on sekä parantaa työläisten päivittäistä elämää että luoda lakkoliikehdintää, joka pyrkii muuttamaan yhteiskuntaa radikaalilla tavalla. Tämän lähestymistavan kannattajien mielestä palansaajien emansipaatio voi saada alkunsa ainoastaan työläisten suorasta toiminnasta eli heidän kyvystään vaikuttaa historian kulkuun omien työtaistelutoimiensa kautta ilman poliittisiin puolueisiin tai valtiovaltaan turvautumista. Hyviä esimerkkejä tästä suunnauksesta ovat **Englannin, Espanjan ja Italian** lähettiyhteisöt, sekä toinen **Saksan** kahdesta lähettiyhteisöstä¹⁶. Niillä on joko yhteyksiä sellaisiin ammattiliittoihin, jotka kiinnittävät erityistä huomiota tähän asiaan (ks. tekstilaatikko alla), tai ne ovat tällaisten ammattiliittojen rakentamia.

16 Liite C sisältää maakohtaisen luettelon eri maiden lähettiyhteisöistä.

ESIMERKKEJÄ LÄHETTIYHTEISÖIHIN KYTKÖKSISSÄ OLEVISTA SUORAAN TOIMINTAAN KESKITTYVISTÄ AMMATTILIITOISTA

Yhdistynyt kuningaskunta: Independent Workers Union of Great Britain (IWGB): IWGB on liittona edelläkävijä, joka tukee aterioiden kuljetusalan yhteisöjä (Riders Roovolt) sekä spontaaneja lakkoja. Liitto tuki myös Deliveroon lähettien kesällä 2016 spontaanien lakkojen yhteydessä järjestämiä mielenosoituksia¹⁷. IWGB on pieni ammattiliitto, joka perustettiin vuonna 2013. Se irtautui aikanaan Yhdistyneen kuningaskunnan suurista ammattiliitoista¹⁸ ”useiden työtaistelujen seurauksena, kun osa jäsenistä koki, että heidän ammattiliitollaan ei ole riittävästi taistelutahtoa ja että liitto keskittyy liikaa vain oikeustoimiin (...). IWGB hyödyntää joukkovoimaa ruohonjuuritasolla järjestämällä lakkoja, valtaamalla symbolisesti merkittäviä paikkoja, järjestämällä mielenilmauksia julkisilla kulkuväylillä ja hyödyntämällä tiedostusvälineitä mielikuvituksellisilla tavoilla (Freyssinet, 2019: 40). IWGB pyrkii antamaan äänen epävarmassa asemassa olevia palkansaajille – jotka ovat usein maahanmuuttajia – ja erityisesti työläisille, jotka tekevät alihankintatyötä (kuten siivoojat ja vartijat) ja alustatyötä. On huomionarvoista, että IWGB on myös pyrkinyt ryhtymään oikeustoimiin useaa alustayritystä vastaan monissa työsuhteisiin liittyvissä kysymyksissä (ks. osa B.2).

Yhdistynyt kuningaskunta: Industrial Workers of the World (IWW)

IWW on omaksunut samat ammattiyhdistystoiminnan tavoitteet ja saman työtaistelutoiminnan perustuvan strategian kuin IWGB. IWW:n brittiläinen alajaosto on perustanut erityisesti läheteille suunnatun Couriers Network -verkoston¹⁹. IWW on Yhdysvalloissa vuonna 1905 perustettu kansainvälinen ammattiliitto, jonka päämaja sijaitsee Chicagossa. Kukoistuskautensa aikana vuonna 1923 liitolla oli yhteensä noin 100 000 aktiivista jäsentä. Nykyään liiton jäsenmäärä on 4 000. IWW ajaa itsehallintoa ja pyrkii hävittämään palkkatyön. Työläisten yhdistäminen ”yhden suuren liiton” alle on yksi liiton peruseriaatteista.

Saksa: Freie Arbeiterinnen- und Arbeiter-Union, (FAU, suom. vapaiden työläisten ammattiliitto)

Tämä anarkistinen saksalainen ammattiliitto kertoo olevansa ”lähempänä IWGB- ja IWW-liittojen brittiläisiä kollegojaan ja harjoittavansa enemmän suoraa toimintaa kuin toinen saksalainen hotelli-, ravintola- ja kahvila-alan ammattiliitto NGG, joka on luonteeltaan institutionaalisempi.” Deliverunion on anarkistisen ruohonjuuritason ammattiliiton FAU:n käynnistämä kampanja. Kampanja on suunnattu Foodoralle ja Deliveroolle työskenteleville berliiniläisille läheteille. Deliverunionilla on viisi päävaatimusta: lähettien sijaan yrityksen on vastattava työvälineiden korjauskustannuksista, lähettien palkkoja on nostettava 1 eu-

¹⁷ Toimia kuvataan tarkemmin seuraavassa osassa.

¹⁸ UNITE yksityisellä sektorilla ja UNISON julkisten palveluiden osalta.

¹⁹ Tämä verkosto on aina nauttinut suurta itsenäisyyttä IWW-ammattiliitosta, ja se edustaa työläisiä riippumatta siitä, ovatko he liiton jäseniä vai eivät. Verkoston tarkoituksena on koota epäviralliset lähettiverkostot yhteen yhdeksi rakenteeksi, joka olisi toimissaan ammattiliittoa joustavampi ja toimisi yksittäisjäsenyyden perusteella.

rolla tuntia tai toimitusta kohti, läheteille on tarjottava riittävä määrä työvuoroja ja -tunteja elantonsa turvaamiseksi, työtuntien läpinäkyvyyttä on lisättävä ja työvuorosuunnittelusta on maksettava vähintään yhden tunnin palkka viikkoa kohti. Deliverunion ajaa tavoitteitaan järjestämällä kuukausittaisia tapaamisia ja satunnaisia lakkoja.

Krystof I (Thinking of home), 2022

Suurin osa perinteisistä ammattiliitoista ei ole juuri kiirehtinyt ryhtymään toimiin alustatyöläisten hyväksi.

Kaikki nämä työtaistelutoimia harjoittavat pienet ammattiliitot ovat erityisen aktiivisia aterioiden kuljetusalalla ja ovat järjestäneet joukkovoiman hyödyntämiseen tähtäviä kampanjoita jo pitkään. Niillä ei ole kuitenkaan ”minkäänlaista edustusta muilla alusta- ja tilaustyön sektoreilla, kuten kodinhoitopalveluissa ja satunnaistöissä²⁰” (Vandaele, 2018: 20).

Ranskaan ja Belgiaan on syntymässä erillinen ”välittäjäyhteisöjen” luokka. Nämä yhteisöt ovat epävirallisesti kytköksissä suuriin ammattiliittoihin, jotka ovat ammattiyhdistysliikkeen päätoimijoita ja jotka harjoittavat sekä institutionaalista toimintaa että työtaistelutoimia. Belgiassa Fédération générale

du travail de Belgique (Belgian yleinen työväenliitto, FGTB²¹) ei kiinnittänyt asiaan paljoakaan huomiota ennen kuin se alkoi vahvistaa yhteyksiään flaaminkieliseen ammattiliittoon UBOT-ACVV:hen ja Gentin lähettiyhteisöön²². Brysselissä toimiva lähettiyhteisö on saanut vahvaa tukea sekä logistiikan että argumentoinnin osalta erityisesti kansalliselta työntekijöiden keskusjärjestöltä (CNE) ja kristillisen ammattiyhdistysliiton (CSC) edustamalta Transcomilta²³. Lähettiyhteisön tukemisen jälkeen CSC päätti lopulta perustaa itsensätyöllistäjiä edustavan erityisen järjestön nimeltä *United Freelancers*²⁴. Tällaiset toimet ovat seurausta ammattiyhdistysliikkeen itsenäisistä kehityssuuntauksista,

20 Helpling (<https://www.helpling.fr/>) on yksi esimerkki kodinhoitoon keskittyvistä alustoista. Satunnaistyön alalla vastaaviin alustoihin lukeutuu esimerkiksi Upwork.

21 FGTB:n sisällä on kolme aterioiden kuljettamiseen keskittyvää keskusjärjestöä: HORVAL, joka keskittyy pääasiassa elintarvikealaan, Belgian kuljetusalan ammattiliitto UBT ja työntekijöiden, teknikkojen ja esihenkilöiden ammattiyhdistys SETCa sekä lisäksi erityisesti nuorille suunnattu järjestö Jeunes FGTB.

22 Lisätietoja Gentin lakosta: ks. Dufresne, Demeester (2020).

23 Lisätietoja Belgian lähettiyhteisön muodostamisesta, ks. Dufresne, Leterme, Vandewattyne (2018). Lisätietoja tutkimuksesta lähettien ja ammattiliittojen välisiä suhteita koskien, ks. Vandaele, Piasna, Drahokoupil (2019).

24 ACV-CSC perusti United Freelancers -ryhmän vuonna 2019 tukemaan alustatyöläisiä ja kaikkia uusia työn muotoja harjoittavia työläisiä. United Freelancersin verkkosivusto [Quels services offrons-nous? – United Freelancers \(squarespace.com\)](https://www.unitedfreelancers.com/) tarjoaa tietoa ja palveluja sekä mahdollisuuksia osallistua CSC-ammattiyhdistysliiton toimintaan.

ja niitä tarvitaan viime vuosien näennäisen itsensätyöllistämisen yleistymisen myötä yhä kipeämmin²⁵.

Ranskassa lähettiyhteisöjä edustaa Pariisissa toimiva laajalti tunnettu Collectif des livreurs autonomes de Paris (CLAP). Ammattiliittojen keskusjärjestö CGT Confédération Générale du Travail (CGT) perusti vuonna 2019 keskusorganisaation lähettiyhteisöille yhdessä CNLCGT-järjestön (National Delivery Workers' Coordination) kanssa. Tämä keskusorganisaatio kattaa tällä hetkellä neljä kaupunkia: Bordeaux, Dijon, Nantes ja Lyon. Pariisin ja Nantesin yhteisöt ovat edelleen itsenäisiä. Ammattiliitot tarjoavat kahdelle viimeksi mainitulle ryhmälle logistista ja/tai taloudellista tukea, joka mahdollistaa niiden kasvun ja pitkän aikavälin toiminnan. Yhteisöt voivat myös hyödyntää joukkorahoitusta oikeustoimien ja kampanjoiden kulujen kattamiseen.

Alustatyöläisten yhteisöillä ei ole kuitenkaan kytköksiä ainoastaan työtaistelutoimiin keskittyviin ammattiliittoihin. Tässä yhteydessä on syytä mainita ammattiyhdistysliikkeen toinen kehityssuuntaus, jota voidaan kutsua esimerkiksi ”reformistiseksi” tai ”institutionaaliseksi” suuntaukseksi. Tietyissä Keski- ja Pohjois-Euroopan maissa lähettiyhteisöt ovatkin rakenteellisesti sidoksissa ammattiliittoihin, jotka ovat vahvasti mukana tiettyjen alojen institutionaalisessa toiminnassa. Näin on erityisesti maissa, joissa on pitkät perinteet työmarkkinaosapuolten välisestä yhteistyöstä, kuten **Sveitsi** (Unia²⁶ ja Syndicom, media ja logistiikka), **Norja** (kuljetusalan ammattiliitto, Oslo), **Saksa** (NGG, elintarvikeala), **Itävalta** (Vida, logistiikka) ja **Alankomaat** (FNV, Federatie Nederland-

se Vakbeweging, Alankomaiden ammattiliittojen keskusjärjestö) sekä Pohjoismaat. Nämä järjestöt keskittyvät vähemmän suoraan toimintaan ja enemmän yhteisöllisten rakenteiden pystyttämiseen alustatyöläisten etujen ajamiseksi. Ne ajavat neuvoa-antavien komiteoiden (kuten työpaikkaneuvostojen) perustamista ja alakohtaisia työehtosopimusneuvotteluja, jotka tähtäävät työläisten nykyisten oikeuksien laajentamiseen (ks. alh. kohta 2.3). Kuten seuraavassa luvussa osoitetaan, järjestöt onnistuvat tässä kuitenkin alustayritysten kehittämien välttelystrategioiden vuoksi vain osittain. Tästä syystä ammattiliittojen ensimmäisen askeleen on niiden suuntauksista ja tavoitteista riippumatta oltava työläisten muodostamien yhteisöjen tukeminen erilaisten hankkeiden kautta sekä näiden työläisten värväminen liittojen jäseniksi mahdollisuuksien mukaan.

ALUSTATYÖLÄISTEN TUKEMINEN JA MUKAAN OTTAMINEN

Suurin osa perinteisistä ammattiliitoista ei ole juuri kiirehtinyt ryhtymään toimiin alustatyöläisten hyväksi (ks. tekstilaatikko alla). Jos ammattiliitto perustaa erillisen jäsenkategorian ”digitaalisille työläisille”, kyseessä on useimmiten ennemmin digitaalinen neuvontapiste (esim. UIL, UGT, FGTB) kuin uusi liiton sisäinen jaosto. Esimerkiksi saksalaiset ja itävaltalaiset ammattiliitot ovat kehittäneet erityisiä tiedonvaihto- ja neuvontapalveluja mikrotöyläisille. Lisäksi jotkin järjestöt sisällyttävät alustatyöläiset ammattiliittojen jo olemassa oleviin jaostoihin joko rinnastamalla heidät epävarmoihin (prekaareihin) työntekijöihin (NidiL-CGIL, Italia) tai itsenäisiin ammatinharjoittajiin (UF, Belgia).

²⁵ Itsensätyöllistäjien työehtosopimusneuvotteluoikeutta koskeva tarkka teoreettinen viitekehys, ks. Dumont, Lamine, Maisin (2020).

²⁶ Unia on Sveitsin suurin ammattiliitto. Sillä on 200 000 jäsentä, ja se kattaa lähes koko yksityisen sektorin.

Olemmeko tovereita vai olenko luokkaturisti?, 2022

PERINTEISTEN AMMATTILIITTOJEN ALUSTATYÖLÄISILLE TARJOAMA TUKI

Sähköistä neuvontaa alustatyöläisille

Italia: Sindacato-Workers (UIL) on yksi ensimmäisistä ammattiliittojen perustamista ICT-alan ammattilaisille, palvelualan työntekijöille sekä keikkatalous- ja alustatyöläisille suunnatuista alustoista (perustettu lokakuussa 2011). Sindacato-Workers tarjoaa näille työläisille erilaisia palveluja, kuten yksilöllistä verkkoneuvontaa työhön liittyvissä ongelmis- sa sekä neuvontaa ja tukea esimerkiksi veroasioissa. Sindacato-Workers perusti vuonna 2017 pysyvän seurantakeskuksen, joka seuraa alustatyötä koskevia tietoja Italiassa.

Espanja: Espanjalaisen ammattiliitto **UGT:n** jäsenjärjestöt perustivat syyskuussa 2017 **Tu respuesta sindical YA:n**, joka tarjoaa neuvontaa alustatyöläisille. Hanke toteutettiin moni- käyttöisenä verkkosivustona. Verkkosivusto sisältää oman osion, jossa vastataan työläisten – mukaan lukien alustatyöläisten – työoloja koskeviin kysymyksiin ja huoliin. Verkkosivusto toimii myös työkaluna, jonka avulla työläiset voivat arvostella vallitsevaa tilannetta, välittää tietoa toisilleen ja järjestäytyä. Vuonna 2019 Tu respuesta sindical YA sai yli yhdeksänkym- mentä yhteydenottoa kuukaudessa. Pääosa yhteydenotoista oli peräisin alustatyöläisiltä, ja niiden määrä lisääntyi räjähdysmäisesti vuonna 2020 koronaviruspandemian puhjettua.

Belgia: <https://www.fgtbplateforme.be/> Tammikuussa FGTB käynnisti 2020 **FGTB plate- form** -hankkeen, jonka tarkoituksena on auttaa liittoa tavoittamaan alustatyöläiset aiempaa paremmin, kertoa alustatyöläisille näiden oikeuksista ja velvollisuuksista sekä tarjota heille tukea. Hanke toteutettiin kokonaisuudessaan verkon välityksellä. Hankkeen verkkosivusto paitsi tarjoaa alustatyöläisille tietoa näiden oikeuksista, myös antaa näille mahdollisuuden olla yhteydessä muihin alustatyöläisiin ja jakaa kokemuksia keskenään sekä pyytää am- mattiliitolta lainopillista neuvontaa. Tämän hankkeen avulla FGTB tukee alustatyöläisten järjestäytymistä, turvaa heidän asemaansa, lisää heidän näkyvyyttään, tutustuu heidän pro- fiileihinsa ja tarpeisiinsa, selvittää, mitä he odottavat ammattiliitolta ja rakentaa alustatyö- läisten keskinäistä verkostoa.

Erityisesti joukkoistettua työtä tekeville työläisille

Itävalta: Tammikuussa 2019 GPA-djp, Itävallan yksityisen sektorin kirjapaino-, journalis- mi- ja paperialan työntekijöiden ammattiliitto, päätti avata ovensa joukkoistettua työtä te- keville työläisille. Joukkoistettu työ (*crowdwork*) on tietynlaista alustatyötä, jonka päämää- ränä on työtehtävien ulkoistaminen suurelle, maailmanlaajuiselle verkkotyöläisten joukolle. GPA-djp toimii yhteyspisteenä joukkoistettua työtä tekeville työläisille ja tarjoaa heille verkostoitumis- ja tiedonvaihtomahdollisuuksia sekä lainopillista ja ammatillista neuvon- taa. Samalla GPA-djp pyrkii myös hahmottamaan paremmin joukkoistetun työn laajuutta ja dynamiikkaa.

Saksa: Berliiniläisen tubettajan johtama YouTubers Union on yhdistänyt voimansa IG Metal- lin (metallityöntekijöiden ammattiliitto) kanssa. Liitot ovat vaatineet YouTubelta suurempaa

avoimuutta ja parempaa viestintää videoiden monetisaatioon ja katselukertoihin liittyen. Lisäksi YouTubers Union ja IG Metall ovat käynnistäneet virallisen FairTube-kampanjan. Liitot vastustavat YouTuben vuonna 2017 tekemiä muutoksia sen mainontasääntöihin, laativat ehdotuksia parempaan viestintään, oikeudenmukaisuuteen ja avoimuuteen liittyen sekä pyrkivät käymään keskustelua YouTuben kanssa.

Epätyypillistä työtä tekeville työläisille

Italia: Italian työntekijöiden keskusyhdistys CGIL perusti vuonna 1998 **NldiL**-jaoston (**Nuove Identità di Lavoro**, suom. uudenlaiset työidentiteetit), jonka tarkoituksena on varmistaa epätyypillistä työtä tekevien työläisten edustus ja turvata heidän asemansa. Jaosto edustaa nykyisellään useita epätyypillistä työtä tekevien työläisten ryhmiä, kuten pätkätyöläisiä, avustajia, itsensätyöllistäjiä ja työttömiä. NldiL on sitoutunut ehkäisemään itsensätyöllistämisen väärinkäyttöä. Sen jäseniin kuuluu myös lähettejä. Koronaviruskriisin aikana NldiL käynnisti useita alustatyöläisten oikeuksien turvaamiseen tähtääviä kampanjoita. Esimerkiksi Piemontessa se tuki **Amazonin työntekijöiden lakkoa**, joka tuomitsi ne kohtuuttomat työolot, joille yritys työntekijänsä koronaviruspandemian aikana altisti. Kansallisella tasolla NldiL käynnisti **#dimenticadiconte-hankkeen**, joka tuomitsee Italian hallituksen toteuttamat toimenpiteet lähettien kannalta suurelta osin riittämättöminä. Yksi NldiLin tavoitteista on **työelämäoikeuksien yleismaailmallisen peruskirjan laatiminen**, jossa vaadittaisiin perustuslakiin pohjaavien oikeuksien myöntämistä kaikille työläisille heidän asemastaan riippumatta.

Itsensätyöllistäjille ja freelancereille

Belgia: ACV-CSC perusti vuonna 2019 uuden ammattiyhdistyksen freelancereille ja itsensätyöllistäjille (mukaan lukien näennäiset itsensätyöllistäjät, kuten alustatyöläiset) sekä perusti erillisen, alustatyöläisille ja kaikkia uusia työn muotoja harjoittaville työläisille suunnatun tukitiimin. United Freelancersin verkkosivusto tarjoaa työläisille tietoa ja palveluja sekä mahdollisuuksia osallistua CSC-ammattiyhdistysliiton toimintaan.

Lähde: <https://digitalplatformobservatory.org/initiative/youtubers-union-and-ig-metall-fair-tubecampaign/>

Tämä saattaa johtaa uuden työläisluokan, niin kutsutun kybertariaatin, syntymiseen.

1.2 JÄRJESTÄYTYMISTÄ KADUILLA JA VERKOSSA

Uusien alustatyöläisyhteisöjen perustaminen ja työläisten järjestäytyminen eivät sinänsä ole itsetarkoitus. Niiden tavoitteena on joukkovoiman hyödyntäminen taistelussa alustayrityksiä ja työoloihin kohdistuvia hyökkäyksiä vastaan. Yhteisöt vaativat todellisia parannuksia palkkioihin, asemaan ja työn organisointiin. Tämän saavuttamiseksi alustatyöläisten on kehitettävä runsaasti uusia ammattiyhdistystoimia, sillä vanhat toimet eivät aina vastaa alustatyöläisten nykytodellisuuden tarpeisiin. Alustatyöläisten on myös osattava hyödyntää uusia työkaluja, kuten mediaa, tai jopa rakennettava uusia, laajempia liittoumia muiden epävarmaa työtä tekevien työläisten kanssa. Tämä saattaa johtaa uuden työläisluokan, niin kutsutun *kybertariaatin*, syntymiseen. Tässä osiossa havainnollistamme näitä eri näkökohtia. Keskitymme edelleen pääasiassa aterioiden kuljetusalalla työskenteleviin alustatyöläisiin, mutta pienemmässä mittakaavassa myös henkilöliikenteen kuljettajiin.

LAKKOILUN JA SUORAN TOIMINNAN UUDISTAMINEN

Lähetit ovat järjestäytyneet vuodesta 2013 asti, mutta he alkoivat hyödyntää joukkovoimaa vasta vuonna 2016. Vuonna 2017 alustatyöläiset järjestivät peräti 40 mielenosoitusta noin

viidessätoista Euroopan kaupungissa²⁷. Alan työläisten suoralla toiminnalla on usein kaksi ominaispiirrettä: voimakas hajauttaminen alustatyöläisliikkeen sisällä sekä spontaanit mielenilmaukset, joilla pyritään puuttumaan heikkoihin työoloihin sosiaalisen median aggressiivisen hyödyntämisen kautta. Ensimmäinen tunnistamamme suuren kokoluokan lakko järjestettiin Lontoossa elokuussa 2016 (ks. tekstilaatikko alla). Tämä tapaus on hyödyllinen esimerkki joukkovoiman hyödyntämisen eri vaiheista, jotka ovat suurelta osin samat useissa eri maissa, ja sen erittely voi auttaa meitä ymmärtämään niitä entistä paremmin. **Joukkovoiman hyödyntämisen vaiheet ovat seuraavat: laukaiseva tekijä, toiminta, tiedotusvälineiden uutisointi, maantieteellinen ja alakohtainen laajentuminen, tulokset ja työnantajan reaktio tai tukahduttaminen.** On tärkeää oppia ymmärtämään näitä vaiheita, jotta tulevia kamppailuja varten voidaan kehittää entistä tehokkaampia strategioita.

²⁷ Tässä osiossa kuvattu yleiskatsaus lähettien joukkovoiman hyödyntämisestä perustuu Anne Dufresnen (2019a) artikkeliin, joka puolestaan perustuu Cantin artikkeleihin (2017, 2018). Katsausta on täydennetty ammattiliittojen ja lähettiyhteisöjen edustajien ensi käden kertomuksilla, jotka on kerätty Brysselissä lokakuussa 2018 pidetyn yleiskokouksen yhteydessä.

LONTOON LÄHETTIEN LAKKO DELIVEROOTA VASTAAN, ELOKUU 2016

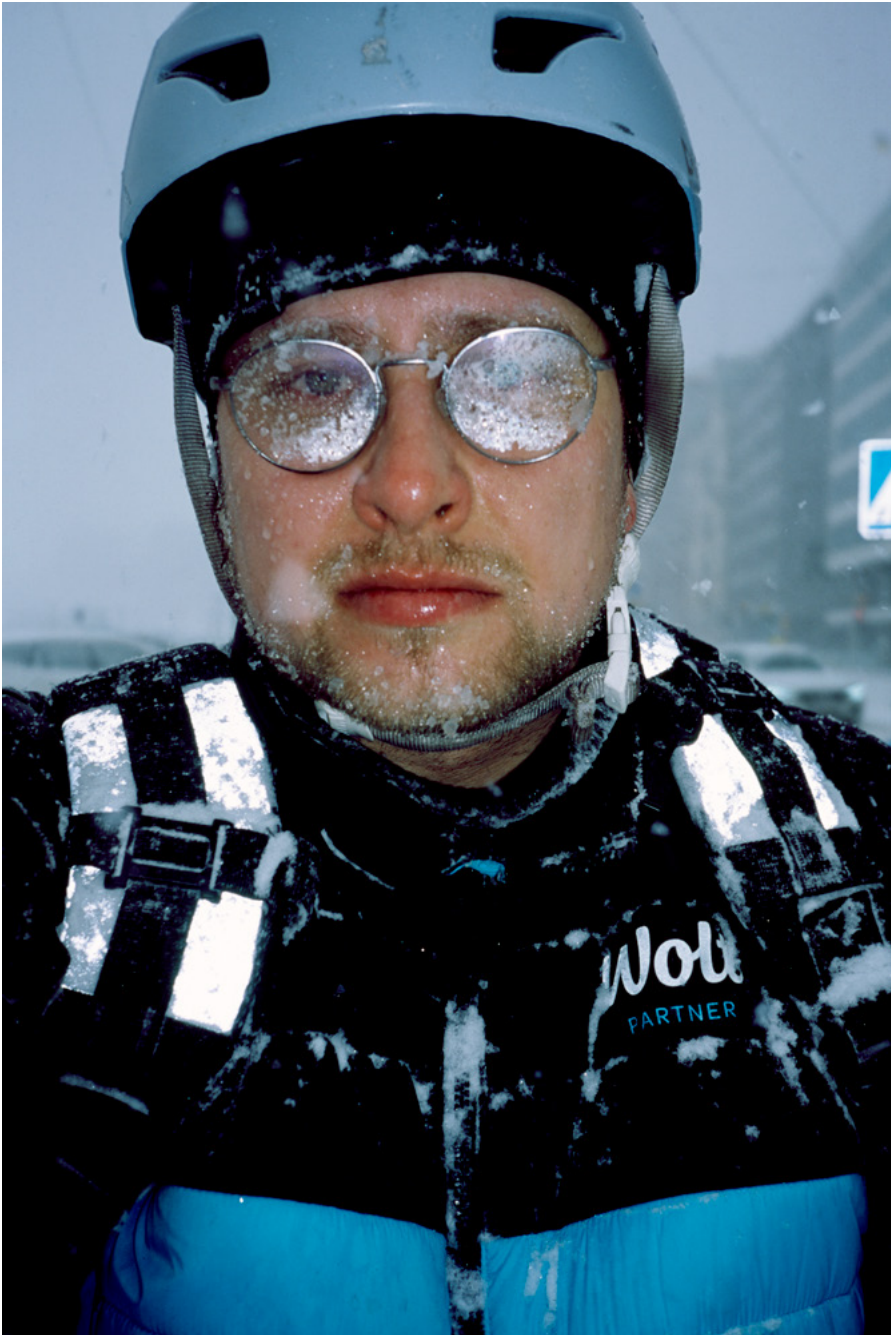
Lontoossa laukaisevana tekijänä oli palkkiojärjestelmän toimintaperiaatteen muuttaminen tuntipalkasta toimituskohtaiseen palkkioon elokuussa 2016. Aiemman 7 £ (8,20 €) tuntipalkan ja 1 £ (1,17 €) toimituskohtaisen palkkion sijaan Deliveroon lähetit saivat nyt vain 3,75 £ (4,4 €) kiinteän palkkion kutakin toimitusta kohden. Tämä yhtäkkinen ja pakollinen palkkioiden pudotus käynnisti lakko-aallon, johon osallistui muutosta seuraavalla viikolla noin sata lähettiä. Lähetit kokoontuivat joka ilta Lontoossa sijaitsevan yhtiön pääkonttorin ulkopuolelle. Lakkoilijat hyödynsivät työtaistelussaan myös sosiaalista mediaa. Monet myös osoittivat solidaarisuuttaan lahjoittamalla lähettien joukkorahoituskampanjaan.

Ammattiliitto IWW pysäytti myös pyörälähettien avulla koko kaupungin liikenteen havainnollistaen näin joukkovoiman konkreettisen mahdin. Lakkoa ehti kestää seitsemän päivää, kunnes lakkoilijoiden vaatimuksiin vastattiin. Lakon myötä Deliveroon oli palattava takaisin alkuperäiseen palkkiojärjestelmään, jossa läheteille maksetaan vähimmäistuntipalkka pelkän tilauskohtaisen palkkion sijaan. ”Vaikka keskimääräinen tuntipalkka onkin edelleen matala, vain 6–7 puntaa²⁸, 51 prosenttia vastaajista pitää sitä tyydyttävänä (tyytymättömien osuus on 19 prosenttia), koska se antaa heille mahdollisuuden täydentää tulojaan.” (Freysinet, 2019: 36).

Näiden ensimmäisten menestyksekkäiden työtaistelutoimien jälkeen kaksi ammattiliittoa, Independent Workers of Great Britain (IWGB) ja Industrial Workers of the World (IWW), päätti alkaa tukea lähettien järjestäytymistä. Tämän jälkeen työläisten järjestäytymisen ja toiminnan taso kasvoi ja laajeni sekä maantieteellisesti että alakohtaisesti. Useat uudet epävarmaa työtä tekevien työläisten ryhmät ja monien uusien Yhdistyneen kuningaskunnan kaupunkien lähetit tulivat mukaan toimintaan tätä seuranneiden kuukausien aikana. Brightonissa toimineet lähetit muodostivat liittouman näiden muiden epävarmaa työtä tekevien työläisten kanssa. Yhteistoiminta huipentui vappuna 1. toukokuuta järjestettyyn ”**epävarman vapun**” (**”precarious Mayday”**) mielenilmaukseen. Näiden ensimmäisten Yhdistyneen kuningaskunnan lakkojen vaikutukset olivat huomattavia: ne synnyttivät **kansainvälisen lähettien ja epävarmaa työtä tekevien työläisten liikkeen**, joka laajeni eri Euroopan osiin. Callum Cant²⁹ kuvaili liikettä ”*kansainvälisen vastarinnan aalloksi*”.

²⁸ Vertailun vuoksi mainittakoon, että kansallinen toimeentuloon riittävä palkka (National Living Wage eli yli 25-vuotiaiden vähimmäispalkka) tuli voimaan huhtikuussa 2016, ja se on 7,20 £ tunnilta.

²⁹ Callum Cant on Brightonissa työskentelevä Deliveroo-lähetti, IWW-ammattiliiton jäsen, joka seurasi tapahtumia lähietäisyydeltä. Hänen teoksensa *Riding for Deliveroo. Resistance in the new Economy* (Polity Press, 2020) kertoo yksityiskohtaisesti Lontoon lähettien liikehdinnästä jatkuvasti enemmän alaa valtaavan alustakapitalismin kontekstissa.

Toimitus #71 (Omakuva), 2023

Palkkioiden alentaminen laukaisevana tekijänä

Vuonna 2017 eri puolilla Eurooppaa kasvanneen ensimmäisen protestiliikkeen vaiheet tarjoavat arvokasta tietoa alustayrityksiä vastustavan kollektiivisen toiminnan edellytyksistä. **Lakkojen laukaiseva tekijä on useimmiten alustatyöläisten pakottaminen takaisin urakkatyömalliin.** ”Alustayritykset toimivat aina samalla tavalla. Ensin meidät houkutellaan töihin lupaamalla miellyttävät työolot, mutta lopulta meidät pakotetaan työskentelemään järkyttävissä olosuhteissa. Emme voi hyväksyä tätä.” (Riders4derechos, Valencia, Espanja). Lokakuussa 2016, pian Lontoon lakon jälkeen, **italialaisten** lähettien yhteisö Deliverance Project järjesti lakon Foodoraan vastaan Torinossa. Kuten Lontoossakin, lakon syynä oli jälleen kerran siirtyminen tuntipalkasta (5,40 €) tilauskohtaiseen palkkioon (2,70 € per tilaus)³⁰. Sama tapahtui vuotta myöhemmin lokakuussa 2017, kun Deliveroo ilmoitti **belgialaisille** läheteilleen, että ”1. helmikuuta 2018 lähtien kaikkien lähettien on työskenneltävä itsenäisinä ammatinharjoittajina ja siirryttävä tuntipalkasta toimituskohtaiseen palkkioon³¹”. Samat ehdot tulivat voimaan myös muissa maissa, mutta eri tahdissa. **Palkansaajat muuttuivat itsenäisiksi ammatinharjoittajiksi, ja samaan aikaan tuntipalkka vaihtui**

tilauskohtaiseen palkkioon. Tällaiset muutokset laskevat lähettien keskipalkkaa ja tekevät heidän työstään myös epävarmempaa ja yksilöllisempää sekä sitovat sen tiukemmin työsuoritukseen. Tämän vuoksi siirtymät kohti urakkapohjaista työntekoa aiheuttavat lähes poikkeuksetta mielenosoituksia ja muita reaktioita lähettiyhteisöissä. Sama pätee myös Uber-kuljettajiin. ”Ranskassa lokakuussa 2015 Uber laski ammattilaisten pyörittämän UberX-palvelunsa matkojen hintaa 20 prosentilla. Vuotta myöhemmin yritys nosti oman välityspalkkionsa 20 prosentista 25 prosenttiin, ja lisäpalkkiot poistettiin.” (Abdelnour, Bernard, 2020: 53). Tämän kehityksen seurauksena kuljettajat alkoivat puuttua tilanteen epätasapainoisiin valtasuhteisiin parantaakseen palkkioehtojaan³². Lähetit päättivät käyttää huomattavaa häiriötä aiheuttavia työtaistelukeinoja, kuten suurten liikenneväylien ja muiden keskeisten paikkojen tukkimista.

Myös eurooppalaiset lähetit ovat osoittaneet olevansa valmiita suoraan toimintaan. Keinot ovat Saksaa lukuun ottamatta monessa maassa hyvin samanlaisia: **katumielenosoitusten yhteydessä organisoidaan lakkoja**, joihin liittyy toisinaan lähettien

30 Vaatimukset olivat tällä kertaa laajempia: ne koskivat myös itsenäisen ammatinharjoittajan asemaa, GPS-valvontaa ja puuttuvia vakuutuksia.

31 Ennen tätä muutosta työosuuskunta Smart toimi belgialaisten lähettien välittäjäjärjestönä, ja läheteillä oli vähintään 3 tunnin työsopimukset (palkkasuhteisen työsopimuksen lakisääteinen minimi). Ks. Drahokoupil, Piasna (2019).

32 ”Henkilöliikenteen kuljettajat vaativat näin ollen matkakohtaisen vähimmäishinnan korottamista ja alustojen perimien välityspalkkioiden alentamista. Esimerkiksi vuoden 2017 alussa CFDT (Ranskan demokraattinen työläisliitto, Confédération française démocratique du travail) vaati välityspalkkion palauttamista 20 prosenttiin (tuonhetkisen 25 prosentin välityspalkkion sijaan) ja 8 euron matkakohtaista vähimmäispalkkiota, kun taas kuljettajajärjestöt Union of Private Drivers – Passenger vehicles with driver (SCP-VTC) ja Union of Drivers, Capacities – Passenger vehicles with driver (Capa-VTC) vaativat kuljettajille 12 euron matkakohtaista vähimmäisnettokorvausta. Järjestöjen ensisijainen pyrkimys on kuitenkin taata kuljettajille oikeus määrittää itse omat hintansa. Tämä johtaisi palkkiotason nousuun toimien kohdistuessa sekä alustoihin että valtioon, joka voisi toimia säännellyn hinnan takaajana.” (Abdelnour, Bernard, 2019b: 71

lisäksi myös muita epävarmaa työtä tekevä työläisiä. Lontoon lakkoa seurasivat lakot Italiassa (Milano, Torino), Ranskassa (Marseille) ja Espanjassa. **Espanjan lakko oli ta-pahtuma-aikanaan suurin koskaan nähty lähettilakko:** 230:stä lähetistä 150 osallistui kansalliseen lakkoon, joka kesti kolme tuntia ja koski Deliveroo-lähettoimintaa Barcelonassa, Valenciassa ja Madridissa. **Saksassa** ei sen sijaan suunniteltu lakkoja lainkaan. Järjestäytyminen alkoi huhtikuussa 2017, kun anarkistinen ammattiliitto FAU käynnisti oman toimituspalvelualustansa osana Berliinissä järjestettyä tempausta. Kahdeksankymmentä lähetistä osallistui mielenosoitukseen ja vaati päästä neuvottelupöytään yritysten kanssa. Kesäkuussa Deliveroon ja Foodoran pääkonttorien ulkopuolella järjestettiin mielenosoitus. **Belgian** Brysselissä järjestettiin lakko tammikuussa 2018. Lakkoa seurasi useita perinteisiä mielenosoituksia³³, minkä lisäksi Deliveroon pääkonttorissa järjestettiin istuva mielenosoitus³⁴.

Uloskirjautumislakko

Mitä lakkoilu tarkoittaa lähettien kannalta? Sovelluksesta ulos kirjautumista? Euroopassa lähetit ovat pohtineet erilaisia tapoja järjestää ”uloskirjautumislakkoja”: *”Tarkoittaako uloskirjautumislakko yksinkertaisesti sovelluksesta uloskirjautumista ja työntöön keskeyttämistä? Eivätkö lähetit vain ottaisi vastaan sovelluksen kautta saapuvia tilauksia? Vai ottaisivatko he vastaan tilauksia mutta eivät noutaisi niitä? Vai noutaisivatko he tilatut ruoka-annokset ja söisivätkin ne yhdessä muiden lähettien kanssa?”* (CLAP, Ranska). **Alustojen uuden ansaintamallin vuoksi työläisten on pakko kokeilla**

uusien kollektiivisen toiminnan muotoja.

Työsuhteen puuttuminen tuo mukanaan ainakin yhden edun: itsensätyöllistävien lähettien ei tarvitse noudattaa perinteisesti palkansaajia koskevia sääntöjä, kuten sitä, että lakosta ja siihen liittyvistä työntekijäryhmistä on ilmoitettava ennakkoon.

Suunnitellun lakon tyyppistä riippumatta ajatuksena on aina pidentää asiakkaiden odotusaikaa tai estää heidän tilaustensa läpimeno ja painostaa näin algoritmin takana piileskeleviä työnantajia. Uloskirjautumislakot ja niihin usein liittyvät mielenosoitukset ovat lähettien pääasiallisesti käyttämä toimintatapa, mutta näiden arsenaaliin kuuluu myös muita keinoja, kuten **ravintoloiden tukkiminen**, joka voidaan myös toteuttaa useilla eri tavoilla enemmän tai vähemmän rauhanomaisesti, **Deliveroon ”keskuskeittiöiden” (eli pimeiden keittiöiden) saartaminen**, jolla toimet saadaan kohdistettua yrityksen todelliseen keskukseen, minne sen voitonteko keskittyy, sekä **alustayritysten pääkonttorien valtaaminen**. ”Marssimme sisään yrityksen tiloihin Pariisissa. 80 alustatyöläistä saapui paikalle vaatimaan tapaamista ja pääsyä neuvottelupöytään. Vaatimusten esittäminen ja neuvottelu on tehtävä kollektiivisesti. Emme voi asioida pelkästään alustan kautta” (CLAP, Ranska). Vaikka Ranskan lainsäädäntö onkin tunnistanut vuodesta 2016 lähtien, että lähe-teillä on (hyvin teoreettinen) oikeus ”kollektiiviseen uloskirjautumiseen”, eli järjestäytymiseen ja lakkoiluun (ks. alh.), se ei kuitenkaan anna heille toistaiseksi oikeutta neuvotella työehtosopimuksista. Tämä neuvottelu-oikeus on lähettien oikeuksien kannalta hyvin olen-nainen seikka (ks. alh.). Sama kysymys nou-

³³ Ensimmäinen mielenosoitus järjestettiin 24. marraskuuta 2017 sen jälkeen, kun Deliveroo oli päättänyt rikkoa sopimuksensa SMartin kanssa. Ks. Custers, Dufresne (2017).

³⁴ Lisätietoja Belgian mielenosoituksista, ks. Dufresne, Leterme, Vandewattyne, 2018 ja Jehin, 2018.

see esiin myös kuljettajien kohdalla: ”Miten voimme rangaista alustayrityksiä niin, että saavuttaisimme reilumman valta-asetelman ja paremmat palkkioehdot? Usein suositeltu ratkaisu on voimien yhdistäminen ja suora toiminta kuljettajien joukkouloskirjautumisten muodossa.” Tällaisten toimenpiteiden toteuttaminen on kuitenkin hankalaa. Siksi aktiiviset kuljettajat turvautuvat muihin keinoihin, jotka eivät vaadi toteutuakseen yhtä suurta kriittistä massaa. Näihin kuuluvat muun muassa aukioille kokoontuminen, suurten liikenneväylien tukkiminen, mielenosoitukset Uberin pääkonttorin edessä ja jopa kuljettajien vastaanottotilojen valtaaminen (Abdelnour, Bernard: 2019a).

Tiedotusvälineiden tarkoituksenmukainen hyödyntäminen

Median huomion kiinnittävät tempaukset näyttävät olevan myös tärkeä työkalu, jonka avulla alustoihin voidaan kohdistaa painetta. Tiedotusvälineet rakastavat uusia asioita, mikä hyödyttää erityisesti lähetettä. Tiedotusvälineiden näkökulmasta hyväksikäytetyt, lakkoilevat nuoret lähetit ovatkin paljon mediaseksikkäämpi aihe kuin esimerkiksi lakkoilevat metallityöläiset tai mieltään osoittavat Uber-kuljettajat. Valtavirtamedian suuri kiinnostus aihetta kohtaan onkin **lähettilakkoilijoiden kannalta tärkeä ase**. Näiden toimien saama suuri mediajulkisuus vaikuttaa alustojen imagoon eli niiden niin

kutsuttuun aineettomaan pääomaan. Tämän vuoksi mediajulkisuutta voidaankin käyttää keinona, jonka avulla alustayrityksiä saadaan painostettua **tapaamisiin tai jopa neuvotteluihin** yhteisöjen ja ammattiliittojen kanssa. Aiemmin mainittu Yhdistyneessä kuningaskunnassa järjestetty ensimmäinen kansallinen lakko, johon osallistui sekä lähetettä että McDonald’sin työntekijöitä (ks. alh.), oli suuri menestys sekä joukkovoiman hyödyntämisen että mediajulkisuuden näkökulmasta: *”Media hyökkää alustayrityksen imagoa vastaan, minkä vuoksi yritys kokee velvollisuudekseen järjestää tapaamisen ammattiliiton tai -yhteisön kanssa.”* (IWW, Yhdistynyt kuningaskunta). Taistelun näkyvyys kasvoi huomattavasti, kun IWGB onnistui valtaamaan Uber Eatsin tilat Lontoossa.

TAISTELUJEN YHDISTÄMINEN

Lähettien työtaistelutoimien ulottaminen muille epävarmoille aloille on toinen tärkeä askel kohti valta-asetelman epätasapainon korjaamista. Seuraavaksi kerromme tarkemmin eräästä harvinaislaatuista tapauksesta, joka oli tiettävästi ensimmäinen laatuaan maailmassa ja joka valaisee lähettien työtaisteluihin liittyviä mahdollisia tulevia haasteita tarkemmin. Kyseinen tapahtumaketju sattui Lontoossa elokuussa 2016, kun McDonald’sin palveluksessa epävarmaa työtä tekevät työläiset ja heidän valmistamiaan aterioita kuljettavat lähetit yhdistivät voimansa.

YHTEISTYÖ MCDONALD’SIN EPÄVARMASSA ASEMASSA OLEVIEN TYÖLÄISTEN KANSSA

Tässä tekstilaatikossa käsitellään Yhdistyneessä kuningaskunnassa järjestettyä maailman ensimmäistä valtakunnallista lähettilakkoa. Tapahtumat saivat alkunsa Glasgow’sta, missä brittiläiset lähetit saivat osallistettua pikaruoka-alan työntekijöitä toimintaansa. Erityisen tehokkaasti osallistaminen onnistui erityisesti McDonald’s-ketjun työntekijöiden kohdalla. McDonald’s on Uber Eatsin suurin asiakas. Couriers Network -verkoston (joka on kytkök-

sissä IWW-ammattiliittoon) lähetit olivat saaneet tietoonsa, että McDonald's-, TGI Friday- ja Wetherspoons-ravintoloiden työntekijät suunnittelivat maanlaajuista lakkoa. He vaativat palkankorotuksia, joiden myötä pikaruokaketjujen kaikki ravintolat maksaisivat työntekijöille vähintään 10 punnan tuntipalkkaa. *"Tämä oli loistava tilaisuus ryhtyä yhteisiin kansallisen tason työtaistelutoimiin sekä pikaruokatyöntekijöiden että lähettien voimin."* (Courier Network / IWW, Yhdistynyt kuningaskunta). *"Pyysimme seuraavaksi IWW:tä - joka toimii Yhdistyneessä kuningaskunnassa yhteensä 15 eri kaupungissa - ottamaan mahdollisimman pikaisesti yhteyttä sellaisiin paikallisiin lähettiryhmiin, jotka olivat halukkaita liittymään maanlaajuiseen lakkoon."* Lähetit ja pikaruokatyöntekijät toteuttivat yhteisiä työtaistelutoimia (koko- tai osapäiväisiä lakkoja) yhteensä kahdeksassa näistä 15:stä kaupungissa. Myös muiden kaupunkien työläiset osoittivat solidaarisuuttaan lakkoilijoille eri tavoin. Yksikään Uber Eatsin lähetti ei työkennellyt tuona iltapäivänä. Eräs ammattiyhdistysaktiivi kertoi seuraavaa yhteistoiminnasta: *"Kiersimme lähettien kanssa ravintolasta toiseen. Olemme päivittäin tekemisissä McDonald'sin työntekijöiden kanssa. Annoimme heille laatimamme kirjeen ja kerroimme heille, että olemme samanlaisia alityöllistettyjä ja alipalkattuja työläisiä kuin hekin."* (IWW, Yhdistynyt kuningaskunta). Tämä vahvisti lähettiverkoston ja pikaruokatyöntekijöiden oikeuksiin keskittyvien ruohonjuuritason ammattijärjestöjen välisiä yhteyksiä.

Esitetystä tapausesimerkissä kaksi brittiläistä ammattiliittoa, IWW ja IWGB, pyrkivät saamaan koko alan järjestäytymään asteittain ruohonjuuritasolta alkaen ja siitä ylöspäin. Alustarytykset ovat rakenteeltaan hyvin pirstaloituneita, ja työehtosopimusneuvotteluja voidaan tarkastella myös toimitusketjun näkökulmasta. Järjestäytymiseen kannustavat toimet voidaan aloittaa läheteistä, minkä jälkeen voidaan siirtyä alustan algoritmeista vastaaviin tietotekniikka-asiantuntijoihin, kokkeihin, ravintoloissa alustaa käyttäviin työntekijöihin ja niin edelleen.

Eri tehtävissä työskentelevien työntekijöiden yhdistäminen yhteiseen rintamaan on yhä merkittävä haaste, eikä sitä ole vielä tutkittu riittävästi tarpeeksi useassa maassa. Useat ammattiliitot ovat kuitenkin tarkastelleet asiaa hyvinkin perusteellisesti. Esimerkiksi CGT-Francen kansainvälisen palvelun mielestä on tärkeää pyrkiä luomaan yhteyksiä ei-palkkasuhteisten alustatyöläisten ja alustojen harvojen palkkasuhteisten työntekijöiden välille. Suojatussa asemassa olevien työläisten

ja epävarmaa työtä tekevien työläisten yhdistäminen, kuten myös erinäisten epävarmojen alojen yhdistäminen, on tehokkaan järjestäytymisen ja kaikkein epävarmimmassa asemassa olevien, uberisoitujen työläisten puolustamisen kannalta olennaisen tärkeää.

HAURAITA JA RAJALLISIA MUTTA TODELLISIA HYÖTYJÄ

Edellä mainittujen eri strategioiden yhdistäminen johtaa usein tilanteeseen, jossa alustayrityksen johto on pakotettu tapaamaan työläisiä. Näiden tapaamisten ainoa todellinen tavoite tuntuu kuitenkin usein olevan vain työläisten vihan lieennyttäminen. Yritykset eivät anna milliaakaan periksi. Vaikka neuvottelut etenisivätkin, ongelmia tulee aina eteen jossain vaiheessa. Italiassa työtaistelutoimilla saavutettiin 1,10 euron palkkionkorotus toimitusta kohti. Vaihtokauppana Foodora kuitenkin erotti 15 aktiivista lähettiä ja palkkasi suuren määrän uusia lähettejä vesittääkseen työläisten mahdollisia tulevia vaatimuksia. Belgiassa, kuten useimmissa

muissakin maissa, erilaiset työtaistelutoimet eivät ole johtaneet palkkasuhteisten työsopimusten ja tuntipalkan palauttamiseen. Deliverooon kanssa käytyjen neuvottelujen ainoa tulos oli, että läheteille saatiin vastuu- ja tapaturmavakuutus (jonka kattavuus on hyvin suppea). Saksassa toistuvat ja tiedotusvälineissä laajasti esillä olleet työtaistelutoimet pakottivat Foodoran lopulta neuvottelupöytään Berliinin FAU:n kanssa. Ainoastaan Englannissa ”saavutettiin haluttu lopputulos lakon ja mediauutisoinnin avulla” (IWW, Yhdistynyt kuningaskunta). Koska sekä työnantajien että työläisten saaminen saman pöydän ääreen on vaikeaa, kuvatut kamppailut johtavat vain harvoin työehtosopimusneuvottelujen kaltaisiin konkreettisiin tuloksiin (ks. alh.).

1.3 LIITTOUTUMINEN: VALTIOIDEN RAJAT YLITTÄVÄN YHTEISTYÖN TÄRKEYS

Yhteisöjen edustajat kohtaavat haasteita paikallisten ja lopulta kansallisten työtaistelutoimien järjestämisessä. Tämän vuoksi he joutuvat ennen pitkää turvautumaan valtioiden rajat ylittävään toimintaan. Ylikansallisten alustayritysten kanssa toimiessa paikalliset ja kansalliset työtaistelutoimet eivät yksinkertaisesti riitä. Näiden todisteiden perusteella ja sen jälkeen, kun Euroopassa vuonna 2017 ja Latinalaisessa Amerikassa vuonna 2020 järjestettiin lukuisia paikallisia työtaistelutoimia (ks. ylh.), alustatyöläiset perustivat kaksi kansallisvaltioiden rajat ylittävää koordinoivaa elintä alustayritysten kanssa toimimiseen: lokakuussa 2018 järjestettiin ensimmäinen eurooppalaisten ruokalähetien yleiskokous (*European Couriers’ General*

Assembly), joka johti kansainvälisen Transnational Federation of Couriers -järjestön (TFC) perustamiseen. Lokakuussa 2020 koronaviruspandemian myötä puolestaan perustettiin lähetien ja kuljettajien kansainvälinen koordinointielin Alianza Unidos World Action (AUWA).

KANSAINVÄLISEN TRANSNATIONAL FEDERATION OF COURIERS -JÄRJESTÖN YLEISKOKOUS

Brysselissä järjestettiin 25. ja 26. lokakuuta 2018 eurooppalaisten ruokalähetien ensimmäinen yleiskokous. Tapahtuman nimi tiivistä hyvin sen tavoitteet: ”Riders4rights”, eli ”lähetit oikeuksiensa puolesta”. Kokouksessa eri maiden yhteisöissä ja ammattiliitoissa toimivat lähetit pohtivat strategiaa jättimäisten FoodTech-yritysten kanssa toimimiseen.

Aloitteen yleiskokouksen järjestämiselle teki noin kymmenessä maassa toimiva ammattiyhdistysaktiivien ja yhteiskunnallisten liikkeiden eurooppalainen verkosto Alter Summit valtioiden rajat ylittävän kollektiivisen toiminnan verkoston ReActin tukemana.³⁵ Alter Summit on vuodesta 2016 lähtien osallistunut keskusteluun digitalisaatioon liittyvistä uusista työn muodoista. Ajatus ensimmäisestä kansainvälisestä tapaamisesta sai alkunsa Alter Summitissa käydyistä varhaisista keskusteluista ja eurooppalaisten lähetien järjestämien työtaistelutoimien yleistymisestä vuoden 2017 aikana. Ajatus sai nopeasti lisää kannatusta, ja eri yhteisöistä muodostuvan verkoston perustamisen seurauksena se keräsi vielä enemmän tukea. Kahden päivän kokoukseen osallistui 60 lähettiä yhteensä kahdestatoista maasta. Lähetit edustivat yh-

³⁵ Lisätietoja näistä kahdesta verkostosta:

ks. <http://www.altersummit.eu/> ja <https://en.reactransnational.org/>.

teensä noin kahtakymmentä kansallista yhteisöä ja/tai ammattiliittoa³⁶. Kokoukseen osallistui myös noin kaksikymmentä ammattiliittojen edustajaa tarkkailijoina. Heidän lisäksi kokoukseen osallistui myös viisi osuuskuntien jäsentä³⁷ sekä noin viisitoista toimittajaa, tutkijaa ja järjestäjää. Kokouksen kokonaisosallistujamäärä nousi siis yhteensä noin sataan henkeen. Tämä aktiivisten toimijoiden kohtaaminen oli inspiroiva ja täynnä energiaa ja toivoa, mikä oli ennen kaikkea tapahtuman luoman voimakkaan yhteenkuuluvuuden tunteen ansiota. Erilaisia identiteettejä ja intressejä edustaneet yhteisöt ja ammattiliitot pyrkivät rakentamaan yhteistä identiteettiä taisteluun monikansallisia alustayrityksiä vastaan.

KANSALLISET RAJAT YLITTÄVÄN TYÖTAISTELUTOIMINNAN SUUNTA-VIIVAT

Kokouksen alkuperäisenä ajatuksena oli varmistaa, että mahdollisimman moni lähetti mahdollisimman monesta maasta voisi tavata toisiaan kasvokkain, jotta he voisivat vaihtaa tietoja keskenään paikallisesti kokemistaan hyväksikäytön muodoista, omissa kaupungeissaan jo toteutetuista toimista sekä omista vaatimuksistaan. Kokoontuminen johti lopulta virallisen verkoston perustamiseen ja uuden rakenteen ja jäsenyyden tarkkojen kriteerien määrittelyyn: ”TFC:n ’hallitus’ nimeää kunkin lähetejä kokoavan yhteisön tai ruohonjuuritason ammattiliiton edustajat ensimmäiseen eurooppalaiseen yleiskokoukseen. Liiton jäseneksi on mahdollista liittyä myös yksilönä, mutta hallituksen nimeämien edustajien on oltava järjestäytyneen lähetti-

ryhmän tai -yhteisön jäseniä.” TFC:n edustajia valitessa lähetit päättivät ”*organisaatiotason olevan sopiva, sillä kaupunkitaso katsottiin liian suppeaksi ja kansallinen taso liian laajaksi.*” Tämä tarkoittaa sitä, että jokaisella alkuperäisellä organisaatiolla tai komitealla olisi yksi edustaja, joka ei olisi aina sama henkilö, vaan tiettyyn delegaatioon kuuluva henkilö. Näin meneteltiin myös ensimmäisen yleiskokouksen aikana. Lähetit päättivät myös peruskirjan laatimisesta, jossa määritellään TFC:n toimintatavat ja joka kaikkien uusien jäsenten on allekirjoitettava³⁸. ”Olemme perustamassa lähettien liittoa, jonka tavoitteena on puhua yhdellä äänellä työoloistamme ja pyrkiä irrottautumaan nykyisestä tilanteesta” (SCVG Bordeaux, Ranska). Lisäksi kokous päätti, että TFC:n tulisi olla avoin kaikille läheteille sanan laajassa merkityksessä (ml. auto- ja moottoripyörälähetit) eikä ainoastaan lämpimiä ateroita kuljettaville läheteille, vaikka tämä olikin ainoa ensimmäisessä yleiskokouksessa edustettu ryhmä. Organisaation jäsenkriteerien määrittelyn lisäksi lähetit halusivat myös luoda edellytykset valtioiden rajat ylittävien työkalujen kehittämiseen. Näiden työkalujen nähtiin edistävän pyrkimystä kohti konkreettisia toimia ja yhteisiä vaatimuksia (ks. alh.). Työkalut pohjautuvat pääasiassa erilaisten verkkoviestintäkanavien hyödyntämiseen, minkä avulla voidaan helpottaa jäsenten välistä yhteydenpitoa ja lisätä liikkeen näkyvyyttä. Ensimmäinen ja merkittävin kanava on PrecariousRiderUniteniminen WhatsApp-ryhmä. Ryhmässä on 130 erittäin aktiivista ylläpitäjää, jotka jakavat ryhmän kautta uutisia eri maissa tapahtuneisiin työtaistelutoimiin ja oikeudellisiin kysymyksiin liittyen.

³⁶ Saksa, Itävalta, Belgia, Espanja, Suomi, Ranska, Irlanti, Italia, Norja, Alankomaat, Yhdistynyt kuningaskunta ja Sveitsi.

³⁷ Koska vain harvat osuuskunnat olivat suoranaisesti mukana yleiskokouksessa, osuuskuntia edusti pääasiassa CoopCycle, joka toimii kokoavana järjestönä noin neljällekymmenelle osuuskunnalle. Ks. ylh.

³⁸ TFC:n kansainvälinen julistus, liite E.

KANSAINVÄLINEN TIETOISUUTTA LISÄÄVÄ KAMPANJAVIDEO ”EPÄVARMUUS TAPPAA!”

Kesäkuussa 2019 käynnistettiin laaja kampanja, joka pyrkii lisäämään tietoisuutta lähettien kuolemantapauksiin johtaneista työtapaturmista. Kampanjassa käytetyt iskulauseet ”Epävarmuus tappaa”, ”Glovo tappaa” ja ”Uber tappaa” tuomitsivat kuolemantapaukset ja niihin johtaneet olosuhteet jyrkästi. Kampanjan kärkenä oli lähettien tekemä ”kansainvälistä tietoisuutta lisäävä nettivideo”, jossa eri maissa työskentelevät lähetit sanovat ”Nimeni on Pujan”, ”Nimeni on Karin” ja niin edelleen kunnianosoituksena aiempien kuukausien aikana kuolleille kollegoilleen. Työn vaarallisista puolista puhumisen lisäksi lähetit esittivät erilaisia vaatimuksia, kuten tuntipalkkaan siirtyminen tilauskohtaisen palkan sijaan ja suoritusperusteisen järjestelmän lakkauttaminen. Suoritusperusteinen järjestelmä pakottaa lähetit kiirehtimään toimitusaikoja ja siirtymään mahdollisimman nopeasti yhdestä tilauksesta seuraavaan.

Suoraan toimintaan liittyvää reaaliaikaista tietoa jakavan verkoston luominen on hyvin tärkeää, sillä **”lähettien järjestäytyminen yhdessä maassa luo toivoa myös muille”**. Toinen pitkällä aikavälillä toteutettava idea on luoda erillinen tietokanta, joka tarjoaisi **järjestelmällistä tietoa vastineeksi alustayritysten viestinnälle**. Tätä työtä tekee osittain erilaista lähestymistapaa hyödyntäen myös *Faircrowdwork*, IG Metall- ammattiliiton käynnistämä, joukkoistettuun työhön keskittyvä hanke. Erona on muun muassa Fairwork-säätiön analyysin laajempi soveltamisala, joka kattaa myös tilaustyön (ks. ylh.). Lopuksi ehdotettiin säännöllisten Skype-kokousten ja kansainvälisten tapaamisten järjestämistä. Toinen lähettien kokous järjestettiin Barcelonassa 25. ja 26. huhtikuuta 2019, vain kuusi kuukautta ensimmäisen yleiskokouksen jälkeen. Riders4Derechos-yhteisön järjestämän tapahtuma nimettiin iskulauseella ”Pomoni ei ole algoritmi”. Tapahtumaan osallistui lähetitejä Espanjasta, Italiasta, Yhdistyneestä kuningaskunnasta, Ranskasta ja Saksasta (FAU), mutta myös niinkin kaukaa kuin Argentiinasta ja Chilestä. TFC:n toiminta-ala ei siis rajoitu vain Eurooppaan.

PANDEMIAN JÄLKEISET LAKOT JA KANSAINVÄLISET LIITTOUMAT³⁹

Euroopan tavoin myös useissa Latalaisen Amerikan maissa alettiin viime vuosina hyödyntää joukkovoimaa yhä enemmän. Nämä toimet yhdessä koronaviruspandemian vaikutusten kiihtymisen kanssa johtivat neljään peräkkäiseen lähettien järjestämään kansainväliseen lakkoon. Tämä liikehdintä johti myös erilaisten yhteisöjen ja ruohonjuuritason järjestöjen kansainväliseen yhteistyöhön (ks. alh.).

Koronaviruspandemian puhkeamisen jälkeen kyseisten maiden hallitukset luokittelivat lähetit ”kriittisiksi työntekijöiksi”, mikä altisti nämä vakaville terveystarpeille. Lähettien määrittäminen ”kriittisiksi työntekijöiksi” eli yhteiskunnan toiminnan kannalta välttämättömiksi työntekijöiksi ei kuitenkaan johtanut suurempiin palkkioihin, parempaan sosiaaliseen suojeluun tai lähettien terveyttä turvaaviin toimiin. Päinvastoin pandemian asettaessa alustatyöläiset ympäri maailmaa yhä haavoittuvampaan asemaan yritykset päättivät mielivaltaisesti alentaa näiden palkkioita.

³⁹ Seuraava osio perustuu Marinaron (2020) artikkeliin.

Koronaviruspandemian alkamisen jälkeen lähetit järjestivät yhteensä neljä kansainvälistä lakkoa. Lakot toteutettiin 29. toukokuuta, 1. ja 25. heinäkuuta sekä 8. lokakuuta. Kymmenet tuhannet ihmiset osoittivat mieltään moottori- ja polkupyörillään Meksikon, Guatemalan, Costa Rican, Ecuadorin, Perun, Brasilian, Chilen ja Argentiinan työministeriöiden edessä. Latalaisen Amerikan lähetit Brasiliasta Buenos Airesiin ja Santiagosta Méxicoon ovat järjestäytyneet vaatiakseen parempaa sosiaalista suojelua, kansallisen lainsäädännön takaamia työelämäoikeuksia sekä erilaisia koronaviruksen aiheuttamaan poikkeustilaan liittyviä toimenpiteitä. Lähetit vaativat muun muassa henkilökohtaisia suojavarusteita, oikeutta sairauslomiin, henkivakuutusta, korvauksia työssä henkensä menettäneiden tovereiden perheille, korotuksia toimitus- ja kilometrikorvauksiin koronaviruksen aiheuttaman poikkeustilan aikana sekä arvostelujärjestelmän lakkauttamista. Käytössä olevan arvostelujärjestelmän takia lähetit joutuvat tekemään jopa 12 tunnin työpäiviä jokaisena viikonpäivänä⁴⁰.

Kansainvälinen lakko on lähettien hätähuuto. Kuten Brasilian São Paulosta kotoisin oleva lähetti kertoo: ”Pandemia vain kasvattaa sitä riskiä, jonka joudumme ottamaan joka päivä pyöräillessämme tai ajaessamme keskellä suurkaupunkien liikennettä. Meidän on yhdistettävä voimamme muiden maiden työväenluokan edustajien sekä sovelluksia käyttävien asiakkaiden kanssa. Kyse on maa-

ilmanlaajuisesta taistelusta, joka koskettaa meistä jokaista”. Maximiliano Martinez, lempinimeltään Massi, yksi liikkeen argentiinalaisista johtajista, toteaa: ”Tavoitteenamme on nyt **vahvistaa lähettien kansainvälistä yhteensuuluvuuden tunnetta**. Koronaviruspandemian puhkeamisen jälkeen olemme huomanneet, että epävarma työ leviää maasta toiseen. Palkat ovat alhaisia, työpäivät pitkiä, onnettomuuksia tapahtuu paljon ja työnantajat kohtelevat lähettejä äärimmäisen välinpitämättömästi. Tämän seurauksena olemme laatineet Latalaisessa Amerikassa, Yhdysvalloissa, Japanissa, Intiassa, Englannissa, Espanjassa ja useissa muissa maissa toimivien toveriemme kanssa yhteisen vaatimuslistan, jolla pyrimme muuttamaan vallitsevia olosuhteita. Haluamme muodostaa kansainvälisesti yksimielisen poliittisen näkemyksen, jonka avulla voimme ryhtyä toimiin niitä yrityksiä ja hallituksia vastaan, jotka edesauttavat lähettien hyväksikäyttöä koronaviruspandemian kaltaisten terveystieteiden keskellä.⁴¹”

Useat Latalaisen Amerikan⁴² ruohonjuuritason yhteisöt ovat tukeneet kansainvälisiä lakkoja ja maailmanlaajuisia toimintapäiviä. Tärkein maailmanlaajuisia toimintapäiviä johtaneista yhteisöistä, nimeltään Ni Un Repartidor Menos⁴³, syntyi Meksikossa. Sen jäseniin kuuluu toimijoita kuudesta eri maasta. Eräs yhteisön perustajista kertoo: ”*Yhteisömme syntyi 27. marraskuuta 2018, kun kahdelta iltapäivällä roska-auto ajoi toverimme Jose Manuel Matíasin päälle ja aiheutti näin hänen*

40 Tarkemmat vaatimukset löytyvät 8. lokakuuta annetusta kansainvälisestä julistuksesta: <https://unidosworldaction.com>

41 Haastattelut suoritti Paolo Marinaro (2020).

42 #NiUnRepartidorMenos on meksikolainen yhteisö, joka sai alkunsa pienestä ryhmästä toimijoita. Sillä on nykyään jäseniä myös Perussa, Ecuadorissa, Kolumbiassa, Chilessä ja Argentiinassa. Brasiliassa toimivat ryhmät Entregadores Antifascistas (Antifasistiset lähetit) ja Treta No Trampo. Ecuadorissa puolestaan toimivat Darle Vuelta A Todo ja Agrupación Trabajadores de Reparto, Argentiinassa ATR ja Chilessä Riders Unidos Ya.

43 Lähettyyhteisön nimi viittaa kesäkuussa 2015 perustettuun feministiseen Ni una menos -liikkeeseen. Liike tuomitsee naisten jatkuvasti kokeman väkivallan ja naisiin kohdistuvat henkirikokset sekä korostaa, että naisiin kohdistuvan väkivallan huomiotta jättämistä tai sen edustamia pyrkimyksiä ei voida hyväksyä.

kuolemansa. Kyseessä oli Jose Manuel Matíasin ensimmäinen työpäivä UberEatsilla. Yhtiö kielsi olevansa millään tavoin vastuussa tapahtuneesta.” Tämän jälkeen pelkästään Meksikossa jo yli kuusikymmentä nuorta miestä ja naista on menettänyt henkensä työskennellessään toimituspalvelualustoille. UberEats, Rappi, Glovo ja muut alustat ovat peitelleet satoja työpaikoilla tapahtuneita kuolemantapauksia ja väittäneet systemaattisesti, etteivät ne ole oikeudellisesti katsottuna vastuussa työläisistä, jotka on pakotettu näennäisen itsensätyöllistäjän asemaan. Näin yritykset välttyvät maksamasta taloudellisia korvauksia kadonneiden tai loukkaantuneiden työläisten perheille. Tämän vuoksi **alustatyöläisten luokittelu palkansaaajiksi asetettiin jälleen yhdeksi maailmanlaajuisten toimintapäivien keskeisistä vaatimuksista.**

Aiemmin mainittu Euroopassa järjestetty yleiskokous ja tämä Amerikan mantereella tapahtunut huomattava järjestäytyminen toimivat myös lähtölaukauksena uuden maailmanlaajuisen yhteistyöelimen perustamiselle. Uuden liittouman nimeksi valikoitui Alianza Unidos World Action (AUWA). AUWA perustettiin saman vuoden lokakuussa. Se kokoaa yhteen erilaisia yhteisöjä, yhdistyksiä, ammattiliitoja ja aktivisteja ja edustaa sekä lähetettä että järjestäytyneitä kuljettajia. Liiton tavoitteeksi on määritelty varsin laaja-alaisesti ”parantaa lähettien ja kuljettajien elämää parantamalla heidän työolojaan eri maailman maissa”⁴⁴. **Työläiset ohjaavat yhteistyötä suoraan** demokraattisten äänestysten kautta ja osallistumalla yhteisön edustajien kokouksiin. Kokouksia alettiin järjestää koronaviruspandemian aikana, ja ne toteutetaan etäteknologian avulla. Vaatimustensa edistämiseksi AUWA on valinnut

strategiakseen suoran toiminnan työnseisauksien, marssien ja muiden aiemmin kuvattujen kaltaisten mielenilmausten muodossa. Aivan ensimmäisenä AUWA haluaa luoda vakiintuneet **käytännöt työehtosopimusneuvotteluihin** taatakseen työläisten osallistamisen alustatalouden sääntelyyn. Se pyrkii myös tekemään yhteistyötä **riippumattomien asianajajien kanssa nostaakseen kanteita** työläisten oikeuksia sekä työterveys- ja työturvallisuusnormeja rikkovia digitaalisia alustayrityksiä vastaan.

1.4 HAASTEET: KOHTI VALTIOIDEN RAJAT YLITTÄVÄÄ KOLLEKTIIVISTA TOIMINTAA JA UUSIA DIGITAALISIA OIKEUKSIA

Mitä johtopäätöksiä voidaan tehdä tässä kuvatussa ensimmäisestä strategisesta toimintalinjasta, joka koostuu alustatyöläisten järjestäytymisestä ja joukkovoiman hyödyntämisestä työläisten etujen puolustamiseksi? Ensimmäisessä osassa on nähtävillä neljä arvokasta opetusta. Ensimmäinen niistä koskee valtioiden rajat ylittävällä kollektiivisella toiminnalla saavutettuja tuloksia. Vaikka tällaisella kollektiivisella toiminnalla saavutetut tulokset ovatkin toteutuneiden neuvottelujen perusteella tarkasteltuna vaihtelevia, sen seurauksena on kuitenkin onnistuttu rakentamaan asteittain uutta kollektiivista toimijaa. Tämän uuden liittouman ensisijainen haaste on ammattiliittojen esittämien vaatimusten koordinointi. Kolme muuta tärkeää opetusta liittyvät jatkuviin haasteisiin (pääasiassa internationalismin haasteet), epävarmojen alojen keskinäisten yhteyksien luomiseen sekä uusien digitaalisten ammattiyhdistys-oikeuksien vaatimiseen.

⁴⁴ UnidXs World Actionin peruskirja.

SUURIA SAAVUTUKSIA: PAIKALLISELLA JA MAAILMAN- LAAJUISELLA TASOLLA TOIMIVAN KOLLEKTIIVISEN TOIMIJAN MUODOSTAMINEN

Ensimmäinen opetus liittyy saavutettuihin tuloksiin. Alustatyöläisten harjoittamien työtaistelutoimien ja järjestäytymisen kautta saavutetut edut vaikuttavat (toistaiseksi) sekä haurailta että rajallisilta. Järjestäytymisen ja joukkovoiman hyödyntämisen ehkäpä merkittävin tähänastinen saavutus eli uuden, samaan aikaan sekä paikallisella että maailmanlaajuisella tasolla toimivan kollektiivisen toimijan asteittainen rakentaminen on kuitenkin jo sinällään huomattava edistysaskel. Yksi tämän uuden toimijan eli TFC:n suurimpia saavutuksia on työläisten ja jäsenyhteisöjen **yhteisen vaatimusperustan luominen** koko Euroopan tasolla. Eurooppalaisen yleiskokouksen alaryhmien työpajoissa pyrittiin löytämään eri maiden lähettien vaatimuksista

yhtymäkohtia jaettujen epäkohtien perusteella. Osallistajat olivat iloisesti yllättyneitä huomattaessaan, että muissa maissa esitetyt vaatimukset olivat usein hyvin samankaltaisia kuin heidän omansa. Tämän ansiosta viimeisessä täysistunnossa saatiin laadittua yhteinen vaatimusluettelo, joka toimi samalla liittouman peruskirjana (ks. tekstilaatikkolla). Erilaiset läpileikkaavat vaatimukset on luokiteltu kuuteen laajaan luokkaan ja asetettu tärkeysjärjestykseen⁴⁵. Useimpien osallistujayhteisöjen keskeisimmät vaatimukset vaikuttivat johdonmukaisesti liittyvän **tietojen avoimeen saatavuuteen ja kaikille lähetille taattavaan vähimmäistuntipalkkaan**. Näiden kahden pääteeman lisäksi esiin nousi neljä muuta vaatimusluokkaa, jotka liittyivät lähettien työsuhteiden laatuun, kollektiiviseen edustukseen, työoloihin (sanan suppeammassa merkityksessä) sekä ”poliittisempiin” kysymyksiin, kuten liittouman toimialan laajentaminen myös muihin aloihin ja työläisryhmiin (ks. alh.).

⁴⁵ TFC arvioi vaatimusluokan tärkeyttä sen perusteella, kuinka monta kertaa se on mainittu palautteen muodossa täysistunnon neljässä työryhmässä.

TFC:N PERUSKIRJASTA POIMITTU VAATIMUSLUETTELO

Tiedot

- Tietojen ja sovellusten avoimuus

Palkat/työaika

- Taattu vähimmäistuntipalkka
- Työajan oikeudenmukainen määrittely

Asema

- Työläisten vapaus päättää, ovatko he itsenäisiä ammatinharjoittajia vai palkansaajia
- Työsuhdeturva

Kollektiivinen edustus

- Yhdistymisvapaus
- Kaikkien lähettien osallistaminen
- Kaupunkien ja kunnanvaltuustojen järjestämät säännölliset neuvottelut
- Alustojen työnantaja-aseman tunnistaminen

Työolot

- Yhteiset tilat läheteille
- Vakuutus
- Suoritusperusteisten arviointien poistaminen
- Kunnioitus

Muiden alojen ja työläisryhmien tavoittaminen

- Solidaarisuuden osoitukset muita epävarmaa työtä tekeviä työläisiä ja alustatyöläisiä kohtaan
- Kaikkien EU:n ulkopuolisten siirtoalustatyöläisten suojelun ja oikeudellisen aseman takaaminen. Näillä työläisillä ei välttämättä ole työlupaa.

Lähde: Peruskirja laadittiin 26. lokakuuta 2018 pidetyssä European Couriers' Assemblyn yleiskokouksen täysistunnossa. Kirjoittaja on jäsentänyt asiakirjan aihealueittain.

Kaikki nämä ehdotukset ovat nähdäksemme keskeisiä vaatimuksia, joista on käytävä keskustelua niin ammattiyhdistysliikkeen kuin kansainvälisten elintenkin kesken. Tämä keskustelu mahdollistaa ensimmäiset askeleet kohti tilaustyötä tekevien alustatyöläisten **yhteisten vaatimusten** määrittämistä. Vaatimusten asettaminen tärkeysjärjestykseen on olennainen vaihe valtioiden rajat ylittävien kollektiivisten toimien toteuttamisessa.

On syytä huomioida, että AUWA:n kansainvälisen toiminnan koordinointi perustuu vielä tällä hetkellä sen peruskirjaan, joka koostuu paikallisissa työtaistelutoimissa usein esiintyvistä vaatimuksista. Näistä tärkeimpiä

ovat digitaalisten työläisten tekemän työn tunnustaminen, tapaturma- ja henkivakuutus, ”kohtuullinen” palkka, luokittelujärjestelmän poistaminen, alustatyöläisten tilien mielivaltaisen deaktivoinnin lopettaminen ja universaalin sosiaalivakuutusjärjestelmän rakentaminen. AUWA kannattaa myös tiettyjä yleismaallisia periaatteita, kuten sukupuolten tasa-arvoa, kansainvälistä ja eri alojen työntekijöiden välistä solidaarisuutta ja siirtotyöläisten täysimääräisiä oikeuksia sekä vaatii oikeutta työssä menehtyneille tai loukkaantuneille työläisille.

Eurooppalaisen ja kansainvälisen peruskirjan väliset päällekkäisyydet osoittavat, että

vaatimusten kantava teema on nimenomaan **suoritusperusteisten arviointien poistaminen**, mikä osaltaan kertoo alustatyölle ominaisesta jatkuvasta pyrkimyksestä työn tehostamiseen. Kyseinen vaatimus on osa yleisemmän tason vaatimusta, joka koskee sovellusten avoimuutta ja algoritmin haluttuunottoa. Näitä tärkeitä vaatimuksia käsitellään tarkemmin jäljempänä.

Nähdäksemme näiden esimerkkien valossa on perusteltua puhua **”uudesta internationalismista”**. Alustatyöläisliike, jonka etulinjassa seisovat lähetit, on todellinen ”luokkalaboratorio”, joka pyrkii edistämään työväenliikkeen tulevaisuuden kannalta tärkeitä strategisia innovaatioita. Vaikka ammattiliitot, kansalaisjärjestöt ja muut kansainväliset järjestöt ovatkin perinteisesti olleet tärkeä osa kansainvälisten työläisliittoumien poliittista toimintaa, lähettien tapauksessa vastaus monikansallisten alustayritysten luomiin kohuttomiin olosuhteisiin on lähtenyt juuri **työläisten itsensä autonomisesta ja itseohjautuvasta toiminnasta**.

Ruohonjuuritason järjestöjen ja yhteisöjen asettaminen keskiöön kansainväliseen aktivismiin tähtäävien verkostojen luomisessa sekä kansalliset rajat ja kielimuurit ylittävien viestintästrategioiden edistämisessä on globaalin työläisaktivismin kannalta merkittävä askel.

Siirtymä eurooppalaisesta liitosta kohti valtioiden rajat ylittävää liittoa ei ole pelkästään semanttinen kysymys. Tämä käy ilmi selkeästi, kun tarkastellaan toiminnan eri tasoja ja niiden keskinäistä vuorovaikutusta. Siirtymä tekee näkyväksi TFC:n uuden rakenteen

ylikansallisen luonteen. Se koordinoi lähinnä paikallisella kaupunkikohtaisella tasolla toimivien yhteisöjen ja ammattiliittojen toimintaa. Nämä ei-institutionaaliset toimijat eivät ole vain kansainvälisiä, **vaan toimivat myös paikallisella tasolla tarkastellen samalla asioita maailmanlaajuisesta näkökulmasta. Ne suunnittelevat toimintaansa valtiotason toimivallan ulkopuolella, minkä seurauksena ne eivät myöskään ole kansallisen toimivallan alaisia.** Kaikki lähetti-yhteisöt toteavat olevansa internationalistisia riippumatta siitä, millaiset suhteet niiden ja ammattiliittojen välillä virallisesti vallitsevat. Juuri tämän vuoksi yhteisöt hyödyntävätkin valtioiden rajat ylittävää joukkovoimaa ja muodostavat uusia kollektiivisia identiteettejä paljon perinteisiä ammattiyhdistysjärjestöjä herkemmin ja nopeammin⁴⁶.

INTERNATIONALISMI ON YHÄ LAPSENKENGISSÄ

Vaikka eri toimijat ovatkin yltäneet merkittäviin ja todellisiin saavutuksiin, alustatyöläisten järjestäytymiseen ja joukkovoiman hyödyntämiseen liittyy edelleen useita haasteita. Ensimmäinen näistä haasteista on alustatyöläisten yhteisöjen suhde internationalismiin. Aiemmin mainittuja valtioiden rajat ylittäviä integraatiotoimia on kehitetty vuodesta 2016 lähtien. Tästä huolimatta paikalliset lähetti-yhteisöt hakevat usein rahoitusta useasta eri lähteestä ja sekä kunnallisen, alueellisen että kansallisen tason toimijoilta. Erilaiset elinkeinot ovat myös riippuvaisia paikallisesta ammattiyhdistyskulttuurista ja yhteisön suhteesta paikalliseen valtioon. Esimerkiksi Ranskassa valtio on toiminnan kannalta keskeisessä asemassa. Ranskan ammatti-

⁴⁶ On syytä huomioida, että Saksan FAU perusti toukokuussa 2008 yhdessä seitsemän muun maan (Argentiina, Kanada, Kreikka, Italia, Espanja, Puola ja Yhdysvallat) suoraa toimintaa harjoittavien ammattiyhdistysten kanssa International Labour Confederation -liittouman (ILC). ILC:n tavoitteena on vahvistaa yhteyksiä ylikansallisesti toimivien yritysten työläisten välillä eri maissa ja eri aloilla elintarvike-, logistiikka- ja kuljetusaloista lähtöisin.

Partners, 2023

liittojen keskusjärjestö CGT on perustanut lähettiyhteisöille Coordination Nationale des Livreurs -kattojärjestön (CNL-CGT). Se kattaa tällä hetkellä neljä kaupunkia. Pariisin ja Nantesin lähettiyhteisöt toimivat edelleen itsenäisesti. Espanja jakautuu valtioneuseisiin itsehallintoalueisiin. Siellä Riders for Derechos -yhteisöt toimivat kuudella eri itsehallintoalueella ja kahdessa kaupungissa (Barcelonassa ja Madridissa), ja niillä on

usein kytköksiä kunkin alueen itsenäisiin ammattiliittoihin. On kuitenkin perusteltua kysyä, heikentääkö lähettiyhteisöjen ja kansallisten ammattiliittojen tiiviimpi yhteistyö yhteisöjen mahdollisuuksia valtioiden rajat ylittävään toimintaan. Tämä kysymys osoittautuu yhä keskeisemmäksi, kun otetaan huomioon myös eri maiden ammattiliittojen ja/tai institutionaalisten rakenteiden väliset erot.

Joka tapauksessa paikallisesti, alueellisesti ja kansallisesti järjestäytyvien yhteisöjen ja ammattiliittojen sekä eri puolilla maailmaa toimivien alustayritysten välinen asetelma on selkeästi epäsuhtainen. Luonteeltaan monikansallisten alustayritysten muun muassa palkkaukseen ja työoloihin kohdistuvat toimet tapahtuvat maasta ja kaupungista riippuen eri tahdissa ja niillä on samasta syystä erilaiset tarkoitukset. Tästä syystä yhtenäisten ja samanaikaisten vastatoimien organisoiminen on hyvin haastavaa.

Vaikka yleiskokouksen työryhmät esittivät lukuisia ehdotuksia koordinoitusta yhteistoiminnasta yhteisen peruskirjan vaatimusten tukemiseksi, yhteistoiminnan puute on yhä huomattava haaste, sillä vaikka Amerikan mantereella on järjestetty kansainvälisiä lakkoja (ks. ylh.), Euroopassa näin ei ole tapahtunut. **Koordinoidun yhteistoiminnan muotoja ei ole vielä punnittu strategisesti** eikä pantu täytäntöön eurooppalaisella tai kansainvälisellä tasolla. Edellä mainittujen kansainvälisten toimien ja lakkojen tarkoituksena on edistää palkkoja ja työoloja koskevia vaatimuksia. Liittouma on harkinnut myös kolmea muuta toimintatapaa uusimpaan tiedon avoimuutta koskevaan vaatimukseen liittyen (ks. alh.). Ensimmäinen näistä kolmesta toimintatavasta ovat oikeudelliset keinot, joiden avulla yrityksiltä voidaan pyytää sovellusten keräämään ja käyttämään dataan liittyviä tietoja. Toiseksi toimintatavaksi lähetit ovat suunnitelleet useiden samanaikaisten tietopyyntöjen tekemistä alustoille tietyinä päivinä. Tätä toimea voidaan valmistella yhdessä kuluttajien kanssa, ja se lienee helppo toteuttaa GDPR-tietopyyntöihin käytettävän vakiomuotoisen lomakkeen avulla. Kolmas toimintatapa on aiheutta koskevan yleisen tietoisuuden lisääminen. Tämä voidaan toteuttaa järjestämällä tietotaloutta koskevia julkisia itsekoulutustilaisuuksia sekä *”jakamalla tiedotelehtisiä esimerkiksi ateriatoimi-*

tusten yhteydessä. Asiakkaita on pommitettava tiedolla, jotta he tulevat tietoisiksi vallitsevasta tilanteesta. Tämä auttaa osaltaan rakentamaan myönteistä kuvaa työstämme ja heikentää meitä hyväksikäyttävien alustojen itsestään rakentamaa kuvaa”.

EPÄVARMAA TYÖTÄ TEKEVIEN TYÖLÄISTEN JÄRJESTÄYTYMINEN: KOHTI KYBERTARIAATTIA?

Työtaistelujen kansainvälistämisen lisäksi niiden ulottaminen muille epävarman työn aloille on alustatyöläisten kannalta huomattavan haastavaa. Myös ammattiliittojen tuen saavuttaminen on alustatyöläisten kannalta merkittävä haaste. Uusien työläisyhteisöjen muodostuminen ja niiden keskinäinen lähentyminen tarjoaa meille mahdollisuuden määritellä proletariaatin ja tuotantovälineiden omistajien käsitteet uudelleen alustatyöläisyyden kontekstissa. Vaikka Andre Gorz esitti jo vuonna 1980, että automaatio on synnyttänyt uuden ”jälkitekollisen ajan mihinkään luokkaan kuulumattoman työväen” ryhmän, monet tutkijat, suoraa toimintaa suosivat yhteisöt ja poliittiset päätöksentekijät ovat ottaneet työväenluokan eli proletariaatin käsitteen taas käyttöönsä. Tämä on puolestaan johtanut lukuisten uudissanojen käyttöönottoon. Nick Dyer-Witthefordin esittämä ”virtuaalisen työväenluokan” käsite kuvaa alipalkattuja, epävarmoja ja ammattitaitonsa menettäneitä työläisiä, jotka työskentelevät tieto- ja viestintätekniikkaan perustuvilla korkean lisäarvon palvelualoilla. Ursula Huws käyttää sen sijaan termiä *kybertariaatti (cybertariat)* kuvatessaan tuotantoa tukevia töitä, joita suoritetaan erillisen näytön välityksellä. Näitä standardoituja työtehtäviä suorittaessaan työläiset oppivat ainoastaan yleisluontoisia taitoja, mikä kiihdyttää amatillista liikkuvuutta. Guy Standing puolestaan kuvaa verkkotyöläisiä ”prekaareiksi” korostaakseen heidän haavoittuvuuttaan ja

Vektorialistit hallitsevat tietoa ja osaamista patenttien ja tiedonkeruuohjelmistojen avulla, mikä asettaa heidät nykyisen kapitalistisen pääoman kasautumisen ytimeen.

sitä huomattavaa joustavuutta, jota heiltä vaaditaan. Nämä käsitteet ovat saman kolikon kaksi eri puolta. Riippumatta siitä, mitä nimitystä käytämme tästä digitaalisesta työväenluokasta, on se törmäyskurssilla niin sanotun ”vektorialistiluokan” kanssa. Tämä alustasuunnittelijoista ja tietohallinnoijista koostuva luokka on saanut nimensä siitä, että sen valta ei ulotu niinkään tuotantovälineisiin vaan ennemminkin tietovirtojen eli vektoreiden hallintaan. Vektorialistit hallitsevat tietoa ja osaamista patenttien ja tiedonkeruuohjelmistojen avulla, mikä asettaa heidät nykyisen kapitalistisen pääoman kasautumisen ytimeen. Vektorialistit erottuvat niistä yhteiskunnallisista ryhmistä, jotka ovat perinteisesti olleet yritys- ja markkinakapitalismissa hallitsevassa asemassa. Ryhmänä vektorialistit pönkittävät valtaansa muiden keinojen kuin aineellisen omaisuuden kautta. Esimerkiksi Amazonista tuli maailman suurin kirjakauppa ilman ainoatakaan kirjahyllyä, ja Uber mullisti kuljetusalan omistamatta yhtäkään taksia. Vektorialistiluokalla ja vanhalla teollisella porvaristolla on kuitenkin yksi yhteinen piirre: myös vektorialistit pakottavat työläiset joustamaan ja mukautumaan reaalijassassa työelämän hurjaan muutosvauhtiin. Vektorialistiluokkaa voidaan tämän vuoksi pitää todellisena kansainvälisesti muodostuvan kybertariaatin luokkavihollisena. Kybertariaattiluokan muodostuminen on kuitenkin vielä pitkälti alkutekijöissään. Tästä huolimatta

se on saavuttanut kuitenkin jo huomattavia edistysaskeleita, kuten Deliveroo-lähettiläiden ja McDonald’sin työntekijöiden välinen liittouma Englannissa (ks. ylh.).

UUSIEN ”DIGITAALISTEN” TYÖELÄMÄOIKEUKSIEN VAATIMINEN

Viimeisenä haasteena on alustatyöläisten työolojen digitaalisen ulottuvuuden huomiointi yhteisöjen ja muiden liittoumien vaatimuksissa ja strategioissa. On selvää, että alustatyön ominaispiirteisiin kuuluu uudenlainen työläisten hyväksikäyttö ja hallinta, joka kumpuaa siitä digitaalisesta teknologiasta, jolle koko alustatyön malli on rakennettu (ks. ylh.). Ensimmäisenä mieleen tulevat ”algoritmisen johtamisen” vaikutukset työoloihin sekä tiedon merkitys ja rooli alustayritysten liiketoimintamallien kannalta. Erittelemme jäljempänä näitä molempia osatekijöitä.

Ammattiliittojen mahdolliset strategiat taistelussa ”algoritmista johtamista” vastaan

Työläisten rekrytointi, valvonta, palkkaus ja jopa arviointi automatisoituvat yhä kiihtyvää tahtia, eikä tämä kehitys rajoitu ainoastaan alustatyön alalle (De Stefano, 2018; Parent-Rocheleau & Arnaud, 2020). Alustatyön kohdalla automaatiokasautumisen ytimeen on kuitenkin

ilmennyt erityisen huolestuttavia piirteitä (Lee et al., 2015; Duggan et al., 2019). Algoritmiseen johtamiseen liittyy kolme erityistä ongelmaa, joihin alustatyöläisten muodostamat yhteisöt ja ammattiliitot eivät ole vielä täysin onnistuneet strategioillaan ja vaatimuksillaan vastaamaan.

Ensimmäinen ongelma liittyy **avoimuuteen**. Työläisille olisi vähintäänkin tiedotettava heihin vaikuttavien päätösten kriteereistä jo pelkästään sen varmistamiseksi, että kriteerien lainmukaisuus voidaan varmistaa (esimerkiksi syrjintään liittyen). Tällä hetkellä suurella osalla alustatyöläisistä ei ole minkäänlaista tietoa algoritmien käyttämistä kriteereistä, vaikka nämä kriteerit ohjaavat useita heidän työsuhteidensa kannalta olennaisia tekijöitä (Lee et al., 2015). Heillä ei ole myöskään (lähes) minkäänlaisia keinoja saada lisätietoja näistä keinoista oikeusteitse. Alustat suojelevat algoritmeja ja lähdekoodeja visusti liikesalaisuuksien varjolla, ja ne ovat myös tukeneet useita kansainvälisiä hankkeita, joiden pyrkimyksenä on tehdä tietojen saamisesta entistä hankalampaa (ITUC, 2019). Toisaalta algoritmien avoimuudesta käydään yhä enemmän keskustelua, ja eri maiden hallitukset⁴⁷, ammattiliitot⁴⁸ ja jopa kansalaisyhteiskunnan toimijat⁴⁹ ovat käynnistäneet useita hankkeita aiheen tiimoilta. Algoritmien avoimuus kuuluu myös monien alustatyöläisten järjestämien mielenosoitusten keskeisiin vaatimuksiin (ks. ylh.).

Toinen ongelma liittyy **yhdessä toimimiseen**. Koska monet työsuhteen keskeisistä prosesseista ovat automatisoituja, työläisillä tulisi

olla sananvaltaa automatisoinnin suhteen. Vain näin voidaan varmistaa, että heidän etunsa otetaan huomioon ja että niitä kunnioitetaan. Työläisten tulisi myös tarvittaessa pystyä rajoittamaan automatisointiprosessia sinänsä. De Stefano mainitsee tämän näkökulman esimerkiksi korostaessaan ”algoritmineuvottelun” tärkeyttä. Hänen mukaansa tästä kysymyksestä on tultava ”keskeinen tavoite työnantaja- ja työntekijäjärjestöjen harjoittamassa yhteiskunnallisessa vuoropuhelussa ja toiminnassa” (De Stefano, 2018). Euroopan talous- ja sosiaalikomitea julkaisi taannoin tekoälyn kehitystä koskevan lausunnon. Lausunnossaan komitea kannattaa ”inhimilliseen ohjaukseen” perustuvaa lähestymistapaa: ”työläiset on otettava mukaan tällaisten täydentävien tekoälyjärjestelmien kehittämiseen, jotta voidaan varmistaa järjestelmien käyttökelpoisuus sekä työläisten riittävän itsemääräämisoikeuden, hallinnan (inhimillinen ohjaus), työn merkityksellisuuden ja työtyytyväisyyden toteutuminen” (ETSK, 2017).

Kolmas ongelma liittyy **hallintaan ja palauttavuuteen**. Koska koneet tekevät työläisiä koskevat tärkeät päätökset automaattisesti ja hyvin epäselvin perustein, näitä päätöksiä (sekä niiden perustana olevia kriteereitä) on lähes mahdotonta kyseenalaistaa. Tämä uhkaa työläisten perusoikeutta suojautua työnantajien mielivallalta ja hakea korvauksia väärinkäytösten tapahtuessa. Edellä mainitussa Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunnossa mainittu ”inhimillinen ohjaus” voisi osoittautua hyödylliseksi lähestymistavaksi myös tässä suhteessa: ”edellytykse-

47 Erityisesti Euroopan unionin tasolla osana digipalvelusäädöstä koskevaa keskustelua, ks. <https://ec.europa.eu/digital-singlemarket/en/algorithmic-awareness-building>.

48 Samankaltaisia kuin kansalaisjärjestö Algorithm Watchin julkaisemat suositukset: <https://algorithmwatch.org/en/governing-platforms-final-recommendations/>.

49 Ks. erityisesti tämä Uni Global Unionin vuonna 2017 hyväksymä kannanotto: <https://uniglobalunion.org/news/global-union-sets-new-rules-next-frontier-work-ethical-ai-and-employee-data-protection>.

nä on oltava, että tekoälyn kehittäminen on vastuullista, turvallista ja hyödyllistä, jolloin koneet pysyvät koneina ja ihmiset säilyttävät aina näiden koneiden hallinnan” (ETSK, 2017). Kuten De Stefano painokkaasti huomauttaa, käytännössä tämä tarkoittaisi sitä, että ”kaikki tekoälyn ehdottamat johtamispäätökset tarkistutettaisiin ihmisillä, jotka ovat yhdessä organisaationsa kanssa oikeudellisessa vastuussa kustakin päätöksestä ja sen seurauksista” (De Stefano, 2018).

Ammattiliittojen mahdolliset strategiat tietojen hyväksikäytön estämiseksi

Toinen merkittävä haaste liittyy tiedon rooliin alustojen liiketoimintamalleissa. Alustojen merkittävin taloudellinen ja poliittinen valta myös suhteessa työläisiin perustuu juuri tietoon (ks. ylh.). Nämä tiedot (joista merkittävä osa on työntekijöiden itsensä tuottamia tai heitä koskevia) ovat tällä hetkellä yksipuolisesti alustojen hallussa ilman minkäänlaista vastavoimaa tai oikeudellista kehystä, jolla säänneltäisiin tietojen käyttöä.

Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että alustat voivat käyttää työläisten tuottamia (tai heitä koskevia) tietoja vapaasti omaksi hyödykseen. Näin tapahtuu ainakin kolmella tasolla. Ensinnäkin kaikki tiedoista johdettu taloudellinen arvo päättyy yksinomaan alustojen haltuun. Toiseksi alustat käyttävät tietoja tiukentaakseen otettaan tuotantoprosessista ja työläisistä. Kolmanneksi alustat käyttävät tietoja tekoälyratkaisujen kehittämiseen ja laajemmin työn automatisointiin, jotta alustatyöläisten suorittamat tehtävät voidaan tulevaisuudessa korvata automaatiolla (lisätietoja tästä ja muista näkökohdista, ks. Casilli, 2019).

Tämän kehityksen seurauksena yhä useammat toimijat pyrkivät etsimään uusia ammat-

tiyhdistysliikkeeseen ja/tai palkkaan liittyviä oikeuksia löytääkseen ratkaisun ongelmaan (Casilli, 2019; Gurumurthy ja Chami, 2020; Singh, 2020). Uusien oikeuksien etsimiseen liittyy kuitenkin vähintään kolme eri ongelmaa. Ensimmäinen ongelma koskee sitä, **keitä** nämä uudet oikeudet koskevat. Friedrich Ebert Stiftung -säätiön ja kansainvälisen ammattiyhdistysliitto Public Services Internationalin (PSI) tilaamassa raportissa Singh esimerkiksi katsoo, että kollektiiviset digitaaliset työelämäoikeudet olisi asetettava yksilöllisten oikeuksien edelle, sillä a) suurin osa tiedoista on arvokasta ja merkityksellistä vasta, kun ne on koottu yhteen ja b) alustojen on helpompaa kiertää yksilöllisiä oikeuksia, kuten henkilötietojen suoja koskevien säännösten rajoitusten myötä on nähty (Singh, 2020). Tutkija puoltaa ”yhteisöllisen tiedon oikeuksia”, jotka liittyvät tiettyjen työläisyhteisöjen tuottamaan tietoon (tietolähde) tai laajemmin kaikkeen yhteisöjä ja sen jäseniä koskevaan tietoon (rekisteröityyn henkilöön liittyvä tieto).

Toinen ongelma liittyy näiden oikeuksien tarkempaan **sisältöön**. Ensimmäisenä mieleen nousee oikeus korvaukseen työpaikalla tuotetusta arvokkaasta tiedosta (Casilli, 2019). Singh kehottaa kuitenkin varovaisuuteen myös yksilöllisiä korvausoikeuksia puolustettaessa, sillä yksittäisen tiedon arvon määrittäminen on käytännössä lähes mahdotonta, puhumattakaan siitä, että kyseisen tiedon välitön arvo on luultavasti paljon pienempi kuin arvo, jonka alustat saavat tiedon pitkäaikaisesta käytöstä sekä sen käytöstä yhdistettynä muihin tietoihin (Singh, 2020). Singhin mukaan ”esimerkiksi tietyn kaupungin Uber-kuljettajat voivat vedota yhteisön tai ryhmän datan omistusoikeuteen ja vaatia kollektiivista osuutta Uberin valtavasta arvosta, joka viime kädessä perustuu dataan. Kuljettajat voivat näin päästä osallistumaan yrityksen

päätöksentekoon, jos he saavuttavat riittävän edustuksen yrityksen hallinnossa.” (id.)

Colclough (2020) tarkastelee asiaa laajemmin ja jakaa tiedon elinkaaren neljään vaiheeseen, joiden aikana työläisten tulisi vaatia oikeuksiaan:

Tiedonkeruu: Tässä vaiheessa on kyse lähinnä tiedonsaantioikeuden (ja mahdollisesti tietojen suojausoikeuden) puolustamisesta kerättävien tietojen tyyppiin tai keräämiseen käytettäviin välineisiin liittyen.

Tietojen analysointi: Tässä vaiheessa on kyse työläisten oikeudesta tarkastella, oikaista, suojata tai jopa poistaa heistä kerättyjen tietojen pohjalta luotuja päätelmiä (esim. tilastollisia todennäköisyyksiä), jotka voivat vaikuttaa esimerkiksi heidän työaikaansa ja palkkioihinsa.

Tietojen säilyttäminen: Tässä vaiheessa on kyse työläisten oikeudesta päästä heitä koskevien tietojen säilytyspaikkaan.

Tietojen välittäminen: Tässä vaiheessa on kyse työläisten oikeudesta saada tietoa siitä, miten kolmannet osapuolet mahdollisesti käyttävät heidän tietoaan, sekä vaikuttaa

siihen, miten nämä tietoja käyttävät.

Viimeisenä esiin nousee vielä kysymys näiden uusien digitaalisten työelämäoikeuksien mahdollisesta **käytöstä**. Colclough esimerkiksi puhuu työläisten mahdollisuudesta rakentaa näiden oikeuksien avulla ”työläisten tietoyhteisö” eli sellainen instituutio, jonka avulla työläiset voisivat koota ja käyttää työssään tuottamaa tietoa omaksi hyödykseen (Colclough, 2020). Colclough mainitsee erityisesti Driver’s seat -osuuskunnan⁵⁰, jonka toiminta pohjautuu osittain tällaiselle mallille. Osuuskunta tarjoaa kuljettajille työkaluja, joiden avulla he voivat tallentaa ja jakaa tietoaan osuuskunnan kanssa parantaakseen työolojaan sekä tukea liikennevirastojen ja muiden kunnallisten viranomaisten päätöksentekoa.

”Algoritmiseen johtamiseen” ja tietooikeuksiin liittyvien haasteiden ratkaisuehdotuksista on siis lähes runsaudenpulaa. Ne eivät kuitenkaan toistaiseksi näy työntekijäjärjestöjen konkreettisissa vaatimuksissa ja strategioissa, vaikka kehitys vaikuttaa alustatyöläisten kautta suoraan näihin järjestöihin. Tilanne on kuitenkin muuttumassa: esimerkiksi TFC on jo kiinnittänyt huomiota näihin haasteisiin ja pyrkinyt vastaamaan niihin ensisijaisten vaatimusten luettelossaan (ks. ylh.).

50 <https://www.driversseat.co/>.

2

Lainsäädäntöön vaikuttaminen: sota työläisten asemasta

Toinen alustatyöläisten käyttämä tärkeä strategia on lainsäädäntöön vaikuttaminen. Koska alustatyöläisten asema on oikeudellisesti epäselvä (ja alustayritykset pyrkivät tietoisesti pitämään sen epäselvänä), alustatyöläiset yrittävät ennen kaikkea – yksin ja yhdessä – saada tuomioistuimet luokittelemaan heidät palkansaajiksi, ja ajan myötä kertynyt suosiollinen oikeuskäytäntö tukee tätä pyrkimystä.

Tässä onnistuakseen alustatyöläisten on kuitenkin voitettava taistelu alustatyötä sääntelevästä lainsäädännöstä myös kansallisella ja EU-tasolla. On hankala ennustaa, mikä malli lopulta nousee ylitse muiden: alityöllisyys, vajaatyöllisyys vai ehdoton työllisyys eli palkkatyö. On kuitenkin selvää, että tänä päivänä useimmat Euroopan valtiot tukevat alustayrityksiä, joiden tavoitteena on vuosikymmeniä voimassa olleen työelämää koskevan sääntelyn purkaminen.

Oikeusteitse käytävät taistelut myös haastavat ammattiliittoja pohtimaan uudelleen, miten ne määrittelevät edustuksen ja työehtosopimusneuvottelut ja toteuttavat niitä: tulisiko alustatyöläiset sisällyttää olemassa oleviin maakohtaisiin rakenteisiin vai tulisiko heitä varten kehittää vaihtoehtoisia, erityisesti mikrotyön tarpeisiin räätälöityjä ratkaisuja (esim. sertifiointi)?

Yksi keskeinen huolenaihe on kuitenkin jäänyt vähälle huomiolle. Se liittyy digitaalisen talouden ominaispiirteisiin, joita kansainväliset hankkeet, kuten WTO:n neuvottelut sähköistä kaupankäyntiä koskien tai Euroopan digipalvelusäädökseen liittyvät toimet, muokkaavat kaikessa korviahuumaavan syvässä hiljaisuudessa. Alustaosuuskunnista saadut kokemukset tarjoavat mielenkiintoisia näkökulmia aiheeseen, vaikka osuuskunnat ovatkin edelleen pitkälti lapsenkengissä ja toisinaan rakenteeltaan epäselviä.

Lisäksi alustojen taloudellinen rakenne vaatii, että työläiset tarjoavat palveluitaan itsenäisinä ammatinharjoittajina palkansaajien sijaan.

2.1 TUOMIOISTUIMET VASTAAN ALUSTAYRITYKSET: TAISTELU UUELLEENLUOKITTELUSTA

Kuten Marie-Laure Dufresne Castets muistuttaa: ”Emme saa unohtaa, että tuomioistuinten käyttämä valta on tehokas ase poliittisessa taistelussa ja muodostaa myös tärkeän osan julkista keskustelua” (Dufresne-Castets, 2017: 23). Tuomioistuinten linjaukset vaikuttavatkin nykyisellään olevan tärkeä puolustautumiskeino taistelussa lähettien ja kuljettajien sekä yleisemmin alustatyöläisten sosiaaliturvan heikennyksiä vastaan. Alustayritykset eivät aina kuitenkaan pelaa reilua peliä edes oikeussalissa. Alustayrityksillä on huomattavasti enemmän resursseja oikeustaisteluihin kuin työläisillä, kuten Kalifornian tapausesimerkki erityisen hyvin osoittaa.

Ennen oikeuden päätöksiin sukeltamista haluamme muistuttaa, että pääasiallisen haasteen muodostaa **digitaalisten alustojen ja niiden käyttämien ”palveluntarjoajien” välisen suhteen määrittely** (esimerkiksi henkilökuljetuspalvelujen ja ateriakuljetusten aloilla). Sosiaalilainsäädäntö tunnistaa runsaasti erilaisia oikeuksia (vähimmäispalkka, työtuntien enimmäismäärä, sosiaaliturvan

kannalta suotuista järjestelmä), jotka astuvat voimaan kahden osapuolen allekirjoittaessa työsopimuksen. Alustayritysten liiketoimintamalli perustuu siihen, että alustojen käytettävissä on suuri määrä ”työläisiä”, joille maksetaan tehtäväkohtainen palkkio, muttei lainkaan palkkiota odotusajasta alustan heille osoittamien työtehtävien välillä. Tämä töiden ja palkkionmaksun katkonaisuus on ensimmäinen syy alustatyön epävarmuudelle. Lisäksi alustojen taloudellinen rakenne vaatii, että työläiset tarjoavat palveluitaan itsenäisinä ammatinharjoittajina palkansaajien sijaan. Itsenäisten ammatinharjoittajien palveluiden käyttäminen on alustayrityksille huomattavasti halvempaa. Sen avulla ne saavat pidettyä kustannuksensa alhaalla ja ovat onnistuneet menestymään sekä keräämään itselleen suuren asiakaskunnan. Taisellakseen tätä liiketoimintamallia vastaan lähetit ovat pyytäneet tuomioistuimia muuttamaan heidän itsenäisen ammatinharjoittajan työsopimuksensa palkansaajan sopimukseksi⁵¹. Alustatyöläisillä on usein varsin vedenpitävät perustelut tämän vaatimuksen

⁵¹ Toinen oikeudellinen ennakkotapaus, jota emme käsittele tässä tarkemmin, liittyy siihen, ovatko alustat pelkkiä välikäsiä vai ammattimaisia toimijoita (erityisesti taksialalla). Vaikka valtiot voivatkin kieltää alustoja tarjoamasta palveluitaan, jos alustat eivät noudata paikallista lainsäädäntöä, tällä ennakkotapauksella on merkittäviä vaikutuksia siihen, voivatko alustayritykset heikentää työläisten oikeuksia entisestään. Uberin toiminnan kieltäviä päätöksiä onkin tehty jopa EU-tasolla. Toukokuussa 2017 Unionin tuomioistuimen syyttäjä päätti seuraavaa: ”Vaikka Uberin sähköinen alusta onkin innovatiivinen konsepti, se kuuluu silti kuljetusalan piiriin, minkä vuoksi Uberilta voidaan vaatia kansallisen lainsäädännön edellyttämiä lupia ja hyväksyntöjä.” Joulukuussa 2017 Unionin tuomioistuin päätti, että Uberin katsotaan olevan kuljetusyritys. Vastaavia päätöksiä on tehty myös Norjassa vuonna 2017 (joskin ne on sittemmin kumottu) ja Saksassa joulukuussa 2019.

Iltavuoro, 2022

tueksi: heitä seurataan geopaikannusjärjestelmän avulla, he eivät voi itse määrittellä palvelujensa hintaa, heidän on noudatettava työaikarajoituksia ja kannettava mukanaan ennalta määriteltyjä työvälineitä, heidät voidaan ”poistaa” alustalta koska vain ja niin edelleen. Alustatyöläisten tilanne eroaa siis monin tavoin aidosti itsenäisten ammatinharjoittajien asemasta.

Vaikka nämä ”todisteet” alisteisuudesta saatavat vaihdella alustojen ja niiden käytäntöjen mukaan, niitä voidaan kuitenkin käyttää pääasiallisina perusteina oikeuden päätöksissä⁵². Eri maiden ammattiliitot ovat tukeneet lähettejä heidän pyrkimyksissään alustatyö-

läisten kannalta suotuisan oikeuskäytännön luomiseksi. Ammattiliitoilla on hyvät oikeudelliset valmiudet ja niillä on usein aiempaa kokemusta vastaavista haasteista muiden alojen kontekstissa, sillä näennäinen itsensäyöllistäminen on ollut ongelma jo kauan ennen alustatalouden nousua. Seuraavaksi tarkastelemme, miten oikeudelliset strategiat ovat muuttuneet vastauksena näihin kasviin vaatimuksiin.

KATSAUS VIIMEISIMPIIN OIKEUDEN PÄÄTÖKSIIN

Olemme koonneet yhteen viimeisimmät alustojen ja niiden ”palveluntarjoajien” välisten

52 Kutakin päätöstä koskevat perustelut löytyvät liitteen F viimeisestä sarakkeesta.

työsopimusten oikeudellista asemaa koskevat oikeuden päätökset. Liitteen F1 taulukossa on kuvattu 59 vuosina 2016–2020 Euroopassa tehtyä oikeuden päätöstä⁵³.

Työläiset ovat käynnistäneet alustatyöläisten uudelleenluokitteluun tähtääviä oikeustoimia eniten Espanjassa (29 oikeuden päätöstä). Espanjan kintereillä seuraavat Ranska (12 päätöstä), Yhdistynyt Kuningaskunta (6 päätöstä) ja Italia (4 päätöstä). Saksassa, Belgias- sa, Alankomaissa ja Sveitsissä oikeustoimet ovat johtaneet yhteen tai kahteen oikeuden päätökseen. On syytä huomata, että neljässä viimeksi mainitussa maassa alustatyöläisten yhteisöillä on kytköksiä niin sanottuihin ”institutionaalsiin” ammattiliittoihin, min- kä vuoksi oikeusteitse tapahtuvaa vaikutta- mista on hyödynnetty näissä maissa hyvin vähän. Kyseisten maiden ammattiliitot ovat sen sijaan pyrkineet osallistumaan työmark- kinaosapuolten välisiin neuvotteluihin muun muassa työpaikkaneuvostojen kautta. Sak- sassa monet alustayritykset solmivat usein alustatyöläisten kanssa palkkatyösopimuksen, vaikka sopimuksen ehdot asettavatkin työn- tekijän äärimmäisen epävarmaan asemaan (nk. *Minilohn-Jobs*, suom. minipalkkatyö). Itävallassa alustatyöläiset voivat puolestaan hyödyntää itsenäisille ammatinharjoittajille suunnattuja suojamekanismeja (mukaan lu- kien työttömyysturvaa). Euroopan ulkopuo- lella työläiset ovat ryhtyneet oikeustoimiin

niin Argentiinassa, Brasiliassa, Chilessä, Uru- guayssa, Panamassa, Australiassa, Kanadassa kuin Yhdysvalloissakin.

Alustayritykset, joihin on kohdennettu eniten oikeustoimia, ovat espanjalainen Glovo (23), brittiläinen Deliveroo (12), amerikkalainen Uber (8) ja saksalainen Foodora (2). Pienehkö belgialainen alustayritys Take Eat Easy ehti myös lyhyen olemassaolonsa aikana vuosina 2013–2016 joutua kahnauksiin lain kanssa⁵⁴ (kuusi oikeuden päätöstä). Näiden oikeus- prosessien myötä myös Eurooppalaisen oi- keuskäytännön viimeaikaiset käännekohdat ovat tulleet näkyviksi.

”VAPAAUS” KYTKEÄ SOVELLUS PÄÄLLE JA TYÖLAINSAÄDÄNTÖ POIS PÄÄLTÄ⁵⁵

Kesäkuuhun 2018 asti tuomioistuimet olivat antaneet pääasiassa lähettien kannalta epä- suotuisia päätöksiä. Oikeustapaukset päät- tyivät lähes aina siihen, ettei tuomioistuin katsonut **itsenäisten ammatinharjoittajien olevan tosiasiallisesti palkansaajia** (ks. tauluk- ko). Näitä päätöksiä on perusteltu etenkin sillä, että alustayritykset eivät käytä työn- tajalle tavallisesti kuuluvia valvonta- ja työn- johto-oikeuksia etenkin työaikaan liittyvän ohjeistamisen suhteen. Tämän edellytyksen täyttäminen osoittautui erityisen haastavaksi lähettien työsuhteiden kohdalla, joiden kes- keisiin ominaispiirteisiin kuuluu huomattava

53 Liitteessä F on yksityiskohtainen luettelo kahdeksaa Euroopan maata ja koko EU:ta koskevista oikeuden päätöksistä. Emme ole sisällyttäneet tähän yhteyteen Yhdysvalloissa tehtyjä päätöksiä. Ajantasainen lista löytyy professori Ignaci Beltran de Heredia Ruzin erinomaisesta blogista osoitteessa <https://ignasibeltran.com/2018/12/09/employment-status-of-platform-workers-national-courts-decisions-overviewaustralia-brazil-chile-france-italy-united-kingdom-united-states-spain/>

54 Take Eat Easy hakeutui konkurssiin vuonna 2016 kaksi vuotta perustamisensa jälkeen. Yli kaksi vuotta myöhemmin marraskuun 2018 ja maaliskuun 2019 välisenä aikana Take Eat Easy sai työläisten uudelleenluokitteluyritysten myötä kolme langettavaa tuomiota ”pimeän työvoiman” käyttämisestä.

55 Rocca, M. (2020) ”International Perspectives: Judges versus Platforms. The freedom to switch on the app and that of switching off labour rights” teoksessa Lamine, A. Wattecamps, C., What social rights for platform workers? Arthémis, Bryssel, s. 85–97.

epävarmuus. Tuomioistuinten keskeisin peruste sille, ettei alustatyöläisiä voida katsoa palkansaajiksi, oli tuolloin se, että alustatyöläiset (lähetit ja Uber-kuljettajat) voivat (näennäisen) vapaasti kytkeä alustasovelluksen päälle tai pois päältä ja näin valita vapaasti työskentelevätkö he vai eivät sekä missä ja milloin he tarjoavat palvelujaan. On syytä huomata, ettei **palkansaajan ja itsensä työllistäjän välinen raja ollut täysin selkeä ennen tämän oikeuskäytännön syntymistään. Näiden kahden kategorian välimaastossa on jo pitkään sijainnut eräänlainen harmaa alue** (ks. liitteen F oikeanpuolimmaisissa sarakke), johon yhä useammat työläiset sysätään vastoin tahtoaan. Joissakin maissa lainsäädäntö tunnistaakin jo tätä välitilaa kuvaavan erityisen työllisyyden muodon, jota kutsutaan ”kolmanneksi asemaksi”.

OIKEUS LÄHETTIIEN APUNA: PALKANSAAJIEN TOIVONKIPINÄ

Tilanne alkoi muuttua kesäkuussa 2018. Ensimmäistä kertaa Euroopassa Valencian työtuomioistuin antoi tuomion, jossa Deliveroon lähettien katsottiin olevan tosiasiasissa palkkasuhteessa alustayritykseen. Tuomio perustui uusiin kriteereihin, joiden mukaan ”sopimuksen tosiasiallinen toteutuminen on etusijalla osapuolten päättämään toteutusmuotoon nähden”. Eli vaikka alustayritys väittäisi muodollisesti olevansa vain kahden henkilön välinen välikäsi, tuomioistuin katsoi, että yritys todellisuudessa hallitsee lähetin työtä ja että lähetin alisteisuuteen viittaavia piirteitä on useita: GPS-seuranta, hinnoittelu, määritetyt aikavälit ja toimitusalueet, verkkosivustolla ja sovelluksessa mainittujen tuotantovälineiden omistus sekä yrityksen logon käyttö asusteissa.

Ranskassa saman vuoden marraskuussa käydyssä oikeustaistelussa saavutettu voit-

to vahvasti tuomion viitoittamaa kehityskulkua. Ranskan korkein oikeusaste, kassaatio-otomioistuin, antoi tuomion lähettien ja Take Eat Easy -alustayrityksen välisiä työsuhteita koskevassa oikeusasiassa. Päätöksessä todettiin, että alisteisuussuhteelle esiintyy kaksi kriteeriä: 1) Sovelluksessa on geopaikannusjärjestelmä, jonka avulla lähettiä voidaan seurata reaaliajassa ja hänen kulke- mistaan kilometreistä voidaan pitää kirjaa. Kyse ei siis ole vain asiakkaiden ja itsenäisten ammatinharjoittajien tuomisesta yhteen. 2) Yritys voi määrätä läheteille seuraamuksia: jos toimitus viivästyy, lähetti voi menettää lisäpalkkionsa, ja jos viivästyksiä on useita, lähetin tili saatetaan poistaa kokonaan.

Nämä tärkeät ennakkotapaukset raivasivat tietä tuleville alustayritysten ja lähettien välisistä riita-asioista annetuille päätöksille. Tuomiota seuraavien kolmen kuukauden aikana vastaavissa asioissa annettiin kolme muuta samansuuntaista päätöstä. Tuomioistuimet korostivat jälleen alisteisuuteen viittaavia piirteitä ja totesivat, että alustoilla on valta valvoa ja rangaista lähetejä. Kyseiset tuomiot koskivat Deliveroota ja sen lähetejä Amsterdamissa sekä Take Eat Easy -alustaa, jota vastaan Nizzan ja Pariisin työtuomioistuimet nostivat syytteen (lisätietoja tapauksista, ks. liite F).

Tämä oikeuskäytäntö on kuitenkin oikukas- ta ja sen toteutuminen riippuu kansallisesta lainsäädännöstä. Ranskassa näyttää joka tapauksessa siltä, että tuomioistuimet katsovat enenevässä määrin lähettien olevan tosiasias- sa palkansaajia. Kassaatio-otomioistuin antoi Take Eat Easy -alustaa koskevassa asiassa päätöksen, johon Pariisin työtuomioistuin (*Conseil des Prud'hommes de Paris*) myöhemmin viittasi **6. helmikuuta 2020** tekemässään päätöksessä antaessaan Deliveroolle langettavan tuomion ”pimeän työn” käytöstä.

”**Italian** kehityskulku vaikuttaa sekin suotuisalta. Torinon muutoksenhakutuomioistuimen 11. tammikuuta 2019 antama päätös aiheutti kuitenkin oikeudellista epävarmuutta: tuomioistuin ei katsonut Foodoran lähettä palkansaajaksi tunnustaen lähetin tietyt työelämäoikeudet, muttei kaikkia niistä. Tilanne selkeytyi kassaatiotuomioistuimen **24. tammikuuta 2020** antaman päätöksen myötä, sillä sen jälkeen kaiken ulkopuolisen tahon järjestämän työn (*lavoro etero-organizzato*) on katsottu kuuluvan työlainsäädännön piiriin, ellei työ ole erillisen työehtosopimuksen alais- ta.”⁵⁶ Myös **Espanjassa** suotuisalla oikeuskäytännöllä on ollut tärkeä rooli parhaillaan käsiteltävän lakiehdotuksen kannalta (ks. alh.).

Tuomioistuimet vaikuttavat muodostavan lähettien ja kuljettajien sekä yleisemmin alustatyöläisten sosiaaliturvan heikennyksien vastaisen taistelun tärkeimmän puolustuslinjan.

2.2. MITÄ VALTIOT TEKEVÄT? ESPANJAN MALLI VASTAAN UBER-LAKI JA ”KOLMAS ASEMA” EUROOPASSA

Viime vuosina sekä kansallisissa tuomioistuimissa että EU:n tuomioistuimessa on käsitelty lukuisia oikeustapauksia, joiden mukaan alustatyöläiset on luokiteltu ”palkansaajien” sijaan virheellisesti ”itsenäisiksi alihankkijoiksi” useassa Euroopan unionin jäsenmaassa. ”Tämä on merkki oikeudellisesta epävarmuudesta, johon on saatava lainsäädännöllinen selvyys.” On kuitenkin huomioitava, että suurin osa maailman hallituksista tukee yhteiskunnan ”uberisaatiota” ja osallistuu siten työlainsäädännön purkamiseen. Miten on siis mahdollista taistella oikeusteitse sellai-

sia yrityksiä vastaan, jotka on julistettu laittomiksi, mutta joita laillistetaan asteittain rahan ja lainsäädännön voimalla? Yhdysvalloissa Uberin Proposition 22 -lakiehdotus, joka sinetöi digitaalisten itsensätyöllistäjien aseman itsenäisinä ammatinharjoittajina, hyväksyttiin kansanäänestyksellä. Tämä oli pitkälti monikansallisten kuljetusalan yritysten lakiehdotusta tukevaan kampanjointiin kohdistamien varojen ansiota. Lakiehdotus oli ristiriidassa Kalifornian osavaltion hallituksen aiemman päätöksen kanssa, jonka seurauksena yritysten oli tunnustettava lähetit palkollisiksi. Monissa EU:n jäsenvaltioissa ”kolmas asema” on vakiintunut osaksi työelämän rakenteita. Kolmannessa asemassa yhdistyvät sekä palkansaajan että itsenäisen ammatinharjoittajan aseman huonot puolet: alisteisuussuhteen haitat (palkansaaja) sekä suojelumekanismien puute (itsenäinen ammatinharjoittaja). Ainoastaan Espanja näyttää vastustavan tätä voimakasta kehityskulkua ja puolustavan ehdotonta työllisyyttä kaikenlaista epävarmuutta vastaan. Asiaa ajaa myös Alistumaton Ranska -puolueen edustaja Leïla Chaïbi. Hänen esittämässään direktiiviluonnoksessa edistetään ajatusta siitä, että alustatyöläiset ovat jo itsessään palkansaajia.

YHDYSVALTOJEN TYYLINEN ALITYÖLLISYYS: ”DIGITAALISET ITSENSÄTYÖLLISTÄJÄT”.

Syyskuussa 2019 allekirjoitettu Assembly Bill 5 -työllisyyslaki (AB5) astui voimaan Kaliforniassa 1. tammikuuta 2020. Ammattiliittojen vaikutustyö sai Kalifornian lainsäätäjät hyväksymään kyseisen lain. Tämä urauurtava laki kodifioi liittovaltion korkeimman oikeuden vuonna 2018 antaman päätöksen⁵⁷ ja laajensi sitä. Päätöksen mukaan alustatyöläiset luokitellaan palkansaajiksi eikä itsenäisiksi

56 <https://legrandcontinent.eu/fr/2020/02/19/geopolitique-des-plateformes/>

57 Kalifornian korkein oikeus, *Dynamex Operations West, Inc. v. The Superior Court of Los Angeles County* <https://www.courts.ca.gov/opinions/archive/S222732.PDF>

urakoitsijoiksi. Laajennusta perusteltiin sillä, että ”väärin luokitelluille työläisille aiheutui vahinkoa ja nämä menettivät merkittäviä työsuojeluetuja”, osavaltion tulonmenetyksellä sekä sillä, että väärin luokiteltuja työläisiä käyttävät yritykset vääristivät yritysten välistä kilpailua. Laki laajensi myös Dynamex-päätöksen soveltamisalaa alkuperäistä laajemmaksi erityisesti palkanormien osalta⁵⁸. Uuden AB5-lain seurauksena työläiset pääsisivät hyötymään kaikista Kalifornian työlainsäädännön heille takaamista oikeuksista (mm. työttömyysetuudet, työehtosopimusneuvottelut ja syrjinnän vastainen lainsäädäntö).

Uber ja Lyft jatkoivat kuitenkin toimintaansa entiseen tapaan uudesta laista huolimatta. Elokuussa 2020 tuomioistuimet vaativat alustayrityksiä tunnustamaan kuljettajien aseman kokoaikaisina palkansaajina. Tämän seurauksena alustayritykset uhkasivat lopettaa toimintansa Kaliforniassa.

Vaikka Kalifornian kuvernööri Gavin Newsomin johtama hallitus allekirjoitti AB5-lain, se kuitenkin kehotti Uberia, Lyftia ja ammattiliittoja neuvottelemaan kompromissista, jossa alustat kohtelisivat alustatyöläisiä itsenäisinä ammatinharjoittajina, mutta ammattiliitoilla olisi myös jonkinlaiset edellytykset tarjota näille työläisille mahdollisuuksia järjestäytyä. Kompromissia ei kuitenkaan koskaan saavutettu, ja alustayritykset järjestivät sen sijaan kansanäänestyksen⁵⁹. Proposal 22 -lakiehd-

tusta koskeva propaganda oli täynnä uhkakuvia: kuljettajat menettäisivät oikeutensa päättää omista työaikatauluistaan, kyytien kuluttajahinnat nousisivat ja palveluiden saatavuus rajoittuisi tietyille alueelle.

Marraskuun 3. päivänä kalifornialaiset äänestivät Uberin ja Lyftin edistämän Proposition 22 -lakiehdotuksen puolesta. Alustayritykset käyttivät äänestykseen liittyvään kampanjointiin yli 200 miljoonaa dollaria⁶⁰. Niiden tavoitteena oli päästä eroon AB5-laista ja palauttaa alustatyöläiset virallisesti itsenäisten urakoitsijoiden asemaan. ”Kansanäänestys oli yksi Yhdysvaltojen historian seuratuimmista ja osavaltion kaikkien aikojen kallein⁶¹”. 58 prosenttia äänestäjistä oli ehdotuksen puolella, kun taas noin 42 prosenttia äänestäjistä vastusti sitä. Lain hyväksymisen myötä kuljettajia kohdellaan edelleen itsenäisinä ammatinharjoittajina, mutta heidän asemansa myös paranee joillakin tavoilla: kuljettajille esimerkiksi taataan tietty vähimmäispalkka ja pääsy terveydenhuollon piiriin.

Ajoajalta maksettavan tuntipalkan on oltava 120 prosenttia paikallisesta tai kansallisesta vähimmäispalkasta. Kuljettajat saavat rahallisen avustuksen sairausvakuutuksen hankkimista varten, jos heidän keskimääräinen ajoaikansa on vähintään 15 tuntia viikossa. Avustuksen määrä kasvaa, jos keskimääräinen ajoaika on vähintään 25 tuntia viikossa. Työaikaan lasetaan kuitenkin vain ajoaika sekä matkustajan

58 Näitä palkkaan liittyviä määräyksiä kutsutaan Yhdysvalloissa nimellä ”wage orders” (suom. palkkamääräykset). Nämä Kaliforniassa voimassa olevat Industrial Welfare Commission -elimen määräykset asettavat muun muassa alakohtaiset palkka- ja työaikanormit.

59 Kaliforniassa äänestäjät voivat käynnistää kansanäänestyksen, jos yli 5 prosenttia aktiivisista äänestäjistä kannattaa tiettyä aloitetta.

60 Kampanjaa tuki yhteensä viisi alustayritystä: Uberin ja Lyftin lisäksi myös DoorDash, Postmates sekä Instacartin emoyhtiö osallistuivat kampanjan rahoitukseen.

61 Los Angeles Times, *California voters approve Prop 22. allowing Uber and Lyft drivers to remain independent contractors* (suom. Kalifornian äänestäjät hyväksyvät Proposition 22 -lakiehdotuksen, ja Uber- ja Lyft-kuljettajat katsotaan edelleen itsenäisiksi urakoitsijoiksi), 3. marraskuuta 2020.

tai tilauksen noutamiseen ja kuljettamiseen kuluva aika. Matkojen välistä odotusaikaa ei katsota työajaksi. Alustatyöläiset ovat näin ollen oikeutettuja heikompiin sosiaalietuuksiin Proposition 22 -lain kuin edellisenä vuonna hyväksytyin AB5-lain nojalla. Alustayritykset ovat käyttäneet liiketoimintamallinsa turvaamiseen huomattavia määriä rahaa.

Proposition 22 -lakiehdotuksen nojalla alustatyöläisille myönnettyihin etuihin ja suoja-toimiin kuuluvat muun muassa terveydenhuoltomaksu, joka vastaa Yhdysvaltain terveydenhuoltouudistuksen myötä voimaan tulleen Affordable Care Act -lain (ACA) mukaisia keskimääräisiä maksuja, vähimmäispalkkatakuu ajalta, jona kuljettajat työskentelevät aktiivisesti kuljetuspalveluja tarjotessaan, korvaukset tietyistä ajoneuvoon liittyvistä kustannuksista sekä työtapaturmavakuutus. Proposition 22 -lakiehdotus kieltää myös alustoilta työsyynnän ja antaa työläisille oikeuden ryhtyä oikeustoimiin Kalifornian syrjinnän vastaisten lakien nojalla. Alustatyöläiset nauttivat lakiehdotuksen myötä laajempia etuja ja suoja-toimia kuin tavanomaiset itsenäiset urakoitsijat. Tämän myötä jotkut ovat jopa alkaneet kutsua Proposal 22 -lakiehdotusta alustatyöläisten ”kolmanneksi vaihtoehtoksi”. Ilman palkansaajan asemaa kuljettajilla ei kuitenkaan ole oikeutta järjestäytyä tai neuvotella työehtosopimuksista, ja jotkin heidän oikeuksistaan ovat tavallisten kalifornialaisten työntekijöiden vastaavia heikommalla tasolla.

Uberin oma laki: Proposition 22 -lakiehdotus ja demokratian vastainen toiminta

Tämä alustayritysten saavuttama poliittinen erävoitto rapauttaa demokratiaa kahdella eri tavalla. Ensinnäkin alustayritykset ovat jo si-

vuuttaneet hallituksen sääntelyn vaatimuksia ja käyttäneet suuria rahasummia vaikutukseen äänestäjiin (eli Uberin asiakkaisiin) mainonnan ja suoramarkkinoinnin keinoin. Toiseksi Proposition 22 -lakiehdotuksen hyväksyminen on paha isku Kalifornian vaikutusvaltaisille ammattiliitoille, joiden tasapainoon tähtäävän toiminnan se jätti täysin paitsioon. Ammattiliitot eivät pystyneet vastaamaan Uberin mainoskampanjaan vähäisten taloudellisten resurssiensa (20 miljoonaa) vuoksi. Kansanäänestykset on tarkoitettu suoran demokratian muodoksi, jonka avulla tavallinen kansalainen voi saada äänensä kuuluviin. Kun suuret alustayritykset pääsevät ohjailemaan kansanäänestyksiä, niiden perimmäinen tarkoitus kääntyy pääläelleen.

Uberin johtaja Dara Khosrowshahi toteaa yrityksen haluavan hyödyntää tämän voiton vipuvoimaa muuttaakseen lainsäädännöllisiä olosuhteita Uberin liiketoimintamallin kannalta entistä edullisemmiksi: ”Uber puhuu jatkossa entistä enemmän Proposition 22 -lakiehdotuksen kaltaisten lakien puolesta. Uskomme, että tällaisissa säädöksissä yhdistyvät ihanteellisella tavalla kuljettajien arvostama joustavuus sekä jokaisen keikkatyöläisen ansaitsema suoja”, Khosrowshahi totesi ja lisäsi, että ”Uberille on ensisijaisen tärkeää tehdä yhteistyötä paikallisen hallinnon kanssa kaikkialla Yhdysvalloissa ja ympäri maailmaa, jotta tämä tavoite toteutuisi.”⁶²

Proposition 22 -lakiehdotuksen seurauksena rajanvedosta on tullut yhä hankalampaa, ja se myös muodostaa muiden ympäri maata käytävien työtaistelujen kannalta negatiivisen ennakkotapauksen. AB5-lakiehdotuksesta käyty taistelu ja sitä seurannut Proposition 22 -kampanja olivat osa laajempaa työn luonteesta käytävää jatkuvaa kamppailua. Yhdys-

⁶² *California ballot initiative as a model for other states* (Kalifornian äänestysaloite toimii mallina muille osavaltioille), 5. marraskuuta 2020 <https://www.politico.com/states/california/story/2020/11/05/uber-ceo-sees-california-ballot-initiative-as-a-model-for-otherstates-9424660>

valloissa järjestäytyneet työläiset ja näiden demokraattiliittolaiset pitivät lakia ratkaisevana työkaluna, joka turvaisi työpaikkojen vakauden. Uber ja sen liittolaiset kannattavat työsuhdemallia, joka yhdistelee piirteitä palkansaajan ja urakoitsijan asemasta: työläiset saavat itse päättää työaikansa, mutta heille tarjotaan sen lisäksi siirrettäviä etuja, joihin itsenäiset urakoitsijat eivät yleensä ole oikeutettuja (ks. ylh.).

Koska nämä kysymykset ovat huomattavan tärkeitä, taistelu levisi presidentinvaalien myötä myös Kalifornian osavaltion ulkopuolelle. Joe Biden, joka oli tuolloin demokraattien presidenttiehdokas, oli ottanut kantaa AB5-lakiehdotukseen. Yhdysvaltain edustajainhuoneen demokraatit olivat hyväksyneet PRO Act -lain osaksi työlainsäädäntöä. Tämä laki olisi vahvistanut AB5:n tyyppisen sääntelyn osaksi kansallista lainsäädäntöä ja näyttänyt ennen pitkää myös sen vaikutukset. Republikaanit tekivät AB5:stä keskeisen osan kampanjaansa ja syyttivät demokraatteja työpaikkojen katoamisesta. Republikaanien mukaan työläiset pitävät työn joustavuutta luontoisetuja tärkeämpänä. Yhdysvaltojen presidentiksi sittemmin valittu Joe Biden voi kuitenkin muuttaa kansallista ilmapiiriä, jos hän tekee asiasta poliittisen linjansa avainkysymyksen.

Proposition 22 -ehdotuksen selvän läpimenoa jälkeen on odotettavissa, että alustayritykset alkavat ajaa tällaista työsuhteen hybridimallia entistä voimakkaammin sekä kongressissa että eri lainsäädäntöelimissä. Uber on nyt näyttänyt voimansa, mikä saattaa saada vaaleilla valitut virkamiehet perääntymään muissa osavaltioissa, joissa harkitaan samankaltaisia toimia kuin Kaliforniassa.

Työllisyydestä käytävä poliittinen taistelu yltyä varmasti myös Atlantin yli ja vaikuttaa EU:n jäsenvaltioihin, jotka kehittävätkin par-

hailtaan omanlaistaan hybridimallia. Euroopassa ei ole keskitytty niinkään itsenäisten ammattinharjoittajien aseman parantamiseen, vaan pikemminkin niiden työläisten aseman parantamiseen, joiden oikeuksiin on kohdistunut heikennyksiä. Toki voidaan sanoa, että nämä kaksi kysymystä ovat vain saman kolikon kaksi puolta. Vuoden 2018 jälkeen Euroopassa on nähty useita vaiherikkaita oikeustapauksia, joiden myötä alustayritykset ovat joutuneet tunnustamaan alustatyöläisten aseman tosiasiasiallisina palkansaajina (ks. osa B). Useiden jäsenvaltioiden lainsäätäjät haluavatkin vakauttaa tämän mallin ”laillistamalla” työläisten vajaatyöllistetyin aseman, jota kutsutaan myös ”kolmanneksi asemaksi”. Tällaisen supistettujen oikeuksien ja vajaatyöllistettyjen työläisten luokan luominen Eurooppaan voi olla jopa digitaalisten itsensätyöllistäjien luokan luomista vaarallisempaa, sillä malli voitaisiin lopulta ulottaa kaikkiin työläisiin. Tämä käytännössä romuttaisi työlainsäädännön, johon kohdistuu jo nyt runsaasti haasteita.

VAJAATYÖLLISYYTTÄ EUROOPPALAISEEN TAPAAN: KOLMAS ASEMA

Työlainsäädäntöön ja sosiaaliturva-oikeuteen liittyvät kysymykset ovat useimmissa Euroopan unionin jäsenvaltioissa varsin samankaltaisia, vaikka valtioiden oikeusjärjestelmissä onkin tiettyjä keskinäisiä eroavuuksia. Tilaus-työalustojen kohdalla nousee aina esiin kysymys siitä, mikä on alustatyöläisten todellinen asema: ovatko he itsenäisiä palveluntarjoajia vai palkansaajia? Keskustelu tästä kysymyksestä käynnistyi kauan ennen Uberin tai Deliveroon perustamista. Työntekijän aseman määrittelevät kriteerit kyseenalaistettiin jo tuolloin: taloudellinen riippuvuus, oikeudellinen alisteisuussuhde, itsemääräämisoikeus työn organisoinnissa... Lisäksi näennäisinä itsensätyöllistäjinä alustatyöläiset ”jäävät kah-

della tavalla vaille suojaa: koska he eivät ole palkansaajia, heillä ei ole oikeutta työolainsäädännön tarjoamaan oikeussuojaan, ja koska he eivät ole aidosti itsenäisiä ammatinharjoittajia, he eivät hyödy useiden asiakkaiden tarjoamasta taloudellisesta turvasta, jossa yhden asiakkaan tilauksen peruuntumisella olisi vain vähäinen vaikutus heidän taloudelliseen tilanteeseensa⁶³”.

Valtiot hyväksikäytön mahdollistajina: kolmas asema eri maissa

Jotkin Euroopan valtioiden hallitukset ovat jo asettuneet tukemaan alustayritysmallia, joka pakottaa työläiset vajaan työolinsäädäntöön. Näin hallitukset osaltaan kiihdyttävät työhön liittyvän sääntelyn purkamista tilanteessa, jossa eurooppalainen työolainsäädäntö on jo heikentynyt huomattavasti useiden uusien ”työlakien” myötä⁶⁴. Useiden maiden (Yhdistynyt kuningaskunta, Italia, Espanja, Saksa) hallitukset ovat luoneet **kolmannen aseman harmaan alueen**, jolle ajautuvat työntekijät ovat palkansaajan ja itsensätyöllistäjän välimaastossa. Näitä erityisiä työllisyyden muotoja ei ole alun perin kehitetty alustatyöläisiä varten, mutta nykyisin niitä sovelletaan myös heihin. Yhdistyneessä kuningaskunnassa alustatyöläiset katsotaan *työläisiksi* (*worker*), joilla on muita suppeammat oikeudet (vähimmäispalkkaan,

palkalliseen lomaan, lakisääteiseen sairausajan palkkaan ja syrjintäsuojaan liittyen⁶⁵). Italiassa he ovat puolestaan osittain alisteisessa asemassa olevia työläisiä (*parasubordinate status*), jotka katsotaan ”suojatuiksi itsenäisiksi ammatinharjoittajiksi”.

Espanjassa on puolestaan käytössä TRADE-järjestelmä⁶⁶. ”Kolmas asema” vaikuttaa tarjoavan työläisille jonkin verran suojaa, mutta se ei ole todellinen ratkaisu, sillä jos kolmanteen asemaan liittyvät suojoitoimet ovat suhteellisen vahvoja (kuten Yhdistyneen kuningaskunnan työläisillä), alustat yrittävät evätä heiltä tämän aseman ja sen suomat etuudet.

Jos kolmannen aseman tarjoamat suojoitoimet ovat heikkoja (kuten Italiassa), pelkkä kyseisen aseman olemassaolo riittää vesittämään itsensätyöllistäjien pyrkimykset tulla tunnustetuiksi tosiasiallisiksi palkansaajiksi.

Ranska ja Belgia: poikkeuslakeja alustayrityksille

Jotkin valtiot, kuten Ranska ja Belgia, ovat päättäneet olla ottamasta käyttöön edellä mainittujen maiden mallin mukaisia hybridiasemia. Sen sijaan nämä valtiot ovat hyödyntäneet viimeaikaista hybridialustailmiötä poikkeuslakien luomiseen ja työoloihin koh-

⁶³ Antonmattei ja Sciberras puhuivat vuonna 2008 taloudellisesti riippuvaisista itsensätyöllistäjistä, alihankkijoista, franchising-yrittäjistä ja kaupallisista edustajista. Tähän luetteloon voidaan nyt lisätä näennäisesti itsensä työllistävät alustatyöläiset.

⁶⁴ Kattava katsaus Euroopan työolainsäädäntöön, ks. Dufresne Anne: *Loi travail. Attention danger*, Gresea Échos, nro 88, joulukuu 2016. Katsaus käsittää Saksan Hartz-lait (2003), Espanjan työolainsäädännön (2012), Italian työllisyyslain (2016), Ranskan työolainsäädännön (2016) ja Belgian Peetersin lain (2016).

⁶⁵ Yhdistyneessä kuningaskunnassa nykyisten oikeudellisten kiistojen päämääränä on saada alustatyöläiset luokiteltua palkansaajiksi, vaikka alustat pitävät heitä itsenäisinä ammatinharjoittajina. Koska alustatyöläisten asema on edelleen epävarma, TUC vaatii myös työläisten ja palkansaajien (*worker vs. employee*) välisen erottelun poistamista, jotta myös jälkimmäiselle ryhmälle taattaisiin oikeus kaikkiin työolainsäädännön ja työehtosopimusten tarjoamiin suojoitoimiin.

⁶⁶ Vertaileva oikeudellinen analyysi taloudellisesti riippuvaisten itsensätyöllistäjien kolmannesta asemasta, ks. Gomes (2017).

distuvan sääntelyn purkamiseen. **Ranskassa** liikkuvuuteen liittyvän LOM-lain⁶⁷ 44 artikla tarjoaa alustoille mahdollisuuden hyväksyä peruskirjan, jossa määritellään alustojen oikeudet ja velvollisuudet niiden työntekijöitä kohtaan. Tätä artiklaa on alettu soveltaa alustavasti ehdotetun ammatilliseen vapauteen liittyvän lain⁶⁸ seurauksena. Tällaisen peruskirjan hyväksyminen johtaisi tilanteeseen, jossa työläisten ja alustan väliseen suhteeseen ei sovellettaisi enää työoikeudellista vaan kauppaoikeudellista lainsäädäntöä. Tämän seurauksena alustat myös saisivat **päätää yksipuolisesti työehdoista ja palkkioista** sekä työläisten sosiaaliseen suojeluun liittyvistä seikoista. Perustuslakineuvosto kuitenkin hylkäsi 20. joulukuuta 2019 antamassaan päätöksessä artiklan peruskirjan hyväksymisestä. Peruskirja olisi turvannut alustayritysten selustan tapauksissa, joissa tuomioistuimet olisivat katsoneet työläisten olevan tosiasiaa palkansaajia. Tilannetta arvioidaan edelleen tapauskohtaisesti eri tuomioistuimissa.

Tämä työläinsäädännön soveltamisalan uudelleen määrittelevä päätös sekä Deliveroota koskeva tutkinta, joka saattaa pakottaa yrityksen lopettamaan toimintansa, ovat saaneet hallituksen ehdottamaan uutta strategiaa. Pääministeri antoikin 14. tammikuuta 2020 kassaatiotuomioistuimen sosiaalilautakunnan entiselle puheenjohtajalle Jean-Yves Frouinille tehtäväksi määritellä mahdollisia

skenaarioita alustatyöläisten edustusta ja sen mahdollistavia rakenteita varten. Tämän toimenpiteen tarkoituksena on valmistella LOM-lain 48 artiklan mukainen säädös, jossa määrätään alustatyöläisten edustusta koskevista yksityiskohtaisista järjestelyistä. Siinä hallitus esittää myös etenemisstrategian, jonka avulla peruskirjan hylkäämisen jälkeisestä tilanteesta voitaisiin päästä ulos. Toisen koronasulun myötä Emmanuel Macron korosti jälleen alustojen tukemisen tärkeyttä 28. lokakuuta 2020: *”Emme saa antaa talouden romahtaa! Talouden on pysyttävä liikkeessä. Siksi pyydänkin kaikkia teitä osallistumaan parhaan kykynne mukaan näihin yhteisiin talkoisiin työskentelemällä sekä tukemalla yrityksiä, jotka ovat luoneet etätaloukseen, noutomyyntiin ja kotiinkuljetukseen liittyviä innovaatioita. Hallitus tukee pieniä ja keskisuuria yrityksiä sekä mikroyrityksiä ja käsityöläisiä, jotka toteuttavat digitalisaatiota edistäviä hankkeita”*⁶⁹.

Belgiassa on hyväksytty kaksi tätä kehityskulkua seuraavaa ”poikkeuslakia”: De Croo-laki, joka astui voimaan tammikuussa 2017 ja jolla tuetaan itsenäisen ammatinharjoittajan asemaa verohelpotuksin, sekä heinäkuussa 2018 voimaan astunut talouden elvyttämistä ja sosiaalista yhteenkuuluvuutta koskeva laki, jonka myötä alustayritykset voivat määritellä työläisensä ”vapaaehtoisiksi” (ks. tekstilaitikko alla). Belgian perustuslakineuvosto on sittemmin hylännyt jälkimmäisen lain.

67 24. joulukuuta 2019 annettu laki nro 2019-1428 liikkuvuuden ohjausta koskien: <https://www.legifrance.gouv.fr/dossierlegislatif/JORFDOLE000037646678/>

68 5. syyskuuta 2018 annettu laki nro 2018-771 henkilön vapaudesta valita oma ammatillinen tulevaisuutensa: <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000037367660?r=Q6amDBIZ8j>

69 <https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2020/10/28/adresse-aux-francais-28-octobre>

70 Vicente, Matthieu, *Classification of Platform Workers in France*, 30. elokuuta 2020, Le grand continent, *Classification of Platform Workers in France*: <https://legrandcontinent.eu/fr/2020/08/30/la-qualification-des-travailleurs-de-plateformes-en-france/>

BELGIALAISIIIN LÄHETTEIHIN SOVELLETTAVIEN JÄRJESTELMIEN JA NÄIDEN LAILLISTEN ASEMIEN KEHITYS

Belgiassa alustojen ”kumppaneille” tarjottaviin järjestelmiin ja asemiin liittyy kolme osateki-
jää: tuloihin sovellettava verokanta, sosiaaliturvajärjestelmä ja järjestelmään liittyvien sosi-
aaliturvamaksujen määrä sekä työlainsäädännön soveltaminen.

Toukokuussa 2016 taiteilijoiden keskinäinen yhdistys Mutual Society for Artists (SMart)⁷¹
sekä Deliveroo ja Take Eat Easy allekirjoittivat kaupallisen yhteistyösopimuksen. Sopi-
muksen myötä lähetit saivat itselleen palkansaajan aseman ja kolmen tunnin vähimmäistyöajan
(ja sen myötä vähimmäispalkan kolmelta tunnilta⁷²). Lähetit saivat myös oikeuden sosiaa-
liturvaan ja pääsivät työlainsäädännön piiriin (työtaturmavakuutus, mahdollisuus työeh-
tosopimusneuvotteluihin ja niin edelleen). Alustat suostuivat myös maksamaan läheteille
heidän henkilökohtaisten puhelimiensa käytöstä, kattamaan 50 prosenttia lähettien polku-
pyöriin tehtävien teknisten korjausten ja tarkastusten kuluista sekä tarjoamaan liikennetur-
vallisuuskoulutusta kaikille uusille läheteille.

Deliveroo kuitenkin irtisanoi sopimuksen yksipuolisesti tammikuun 2018 lopussa. Sopi-
muksen irtisanomisen jälkeen Deliveroo ilmoitti, että se ottaa 1. helmikuuta lähtien käyt-
töön 1. heinäkuuta 2016 annetun ohjelman (joka tunnetaan yleisesti nimellä De Croon
laki⁷³) mukaisen järjestelmän. Tämä kaikki tapahtui sen jälkeen, kun Deliveroo oli hyväksyt-
ty yhteistyötaloudelliseksi yritykseksi 18. tammikuuta 2018. Lain myötä Deliveroo pääsi
myymään palvelujaan 10 prosentin verokannalla (aiemmin 33 prosenttia) ja sai vapautuk-
sen sosiaaliturvamaksuista 5 100 euron summaan asti vuosittain (ilman kuukausittaista
ylärajaa). Työlainsäädännön sovellettavuuden osalta vallassa oli aiemmin eräänlainen oi-
keudellinen tyhjiö. De Croon laki ei tuonut tilanteeseen muutosta, sillä siihen ei sisälly min-
käänlaista määritelmää työläisen sosiaalisesta asemasta. Saadakseen sosiaalista suojelua
työläinen voi siis valita yhden kolmesta vaihtoehdosta: hän voi olla palkansaaja, itsenäinen
ammattinharjoittaja, joka on rekisteröity eri toimialalle, tai hän voi hyödyntää toisesta ase-
masta johdettuja oikeuksia. Heinäkuun 1. päivänä 2016 annettua ohjelmanakia muutettiin
18. heinäkuuta 2018 annetulla lailla talouden elvyttämisestä ja sosiaalisen yhteenkuulu-

71 Voittoa tavoittelematon SMart-osuuskunta perustettiin vuonna 1998. Sen alkuperäinen tarkoitus oli tarjota taiteilijoille, joiden työ on perusluonteeltaan epäsäännöllistä ja epävarmaa, mahdollisuus maksaa yhdessä järjestelmästä, joka toimii heidän työnantajanaan ja tarjoaa heille näin edes vähimmäistason sosiaalisen suojan ja suhteellisen vakaan palkan. Erilaisten työn muotojen ja ”epätavallisten” työsuhteiden yleistessä myös yhä useammat taidealan ulkopuoliset työläiset (kuten alustatyöläiset ja erityisesti lähetit) ovat niin ikään alkaneet käyttää osuuskunnan palveluja. Vuonna 2016 osuuskunta muuttui: se vaihtoi nimekseen SMartCoop ja muutti osuuskuntamuotoaan rajoitetun lisävastuun osuuskunnaksi (*limited liability cooperative*), joka edistää yhteiskunnallisesti merkittäviä asioita. SMartCoopilla on kymmenen toimipistettä Belgiassa, ja se toimii myös yhdeksässä muussa Euroopan maassa.

72 Belgiassa vähimmäispalkat vahvistetaan työehtosopimuksilla, jotka laaditaan kansallisessa työneuvostossa (CNT) tai sekakomiteoissa. Vähimmäispalkan taso riippuu työläisen tehtävästä, iästä ja palvelusvuosista. Eri ammattialojen yleinen bruttovähimmäispalkka on 1 593,81 euroa kuukaudessa, kun otetaan huomioon 22 vuotta täyttäneiden ja vähintään vuoden tehtävässään työskennelleiden työntekijöiden ansiot. 16–20-vuotiaiden kohdalla vastaava vähimmäiskuukausipalkka vaihtelee 1 051 ja 1 411 euron välillä.

73 Belgian Monitor, 4. heinäkuuta 2016. Ks. LAMBRECHT, M. 2016: *L'économie des plateformes collaboratives*. Courrier hebdomadaire, CRISP, nro 2311-2312.

vuoden vahvistamisesta⁷⁴. Muutoksen myötä verokanta laskettiin 0 prosenttiin ja sosiaaliturvamaksuja oli maksettava vasta 6 130 euron vuosittaisesta summasta alkaen (määrä vuonna 2018). Lisäksi hallitus poisti velvoitteen työsuojeluun. Tämä poikkeus koskee myös työhyvinvointia (ei työtapaturmia, ammattitauteja yms. koskevia säännöksiä, ei käyttäjien kanssa toimimiseen liittyvää oikeus- ja velvollisuusjärjestelmää, ei velvoitetta kirjallisiin sopimuksiin osapuolten välillä)⁷⁵. Perustuslakituomioistuimien kumosi tämän poikkeusjärjestelyn 23. huhtikuuta 2020 (päättös nro 53/2020) ammattiliittojen ja useiden itsenäisten ammatinharjoittajien järjestöjen sekä alan työnantajaliittojen valitusten seurauksena. Kumoamis päätöksen myötä P2P-palveluiden parissa työskentelevät lähetit palasivat De Croo -lain mukaiseen järjestelmään.

74 Belgian Monitor, 26. heinäkuuta 2018. Vrt. P. Ledecqin ekonomisfääriä käsittelevä teksti 16. joulukuuta 2019, www.econospheres.be/Loi-sur-lesplateformes-collaboratives-un-manuel-pour-organiser-le-travail-au

75 Edellä mainitussa vuoden 2019 lokakuun puolivälissä järjestetyssä kokouksessa Belgian FPS Finance selvensi joitakin P2P-järjestelmän erityispiirteitä. Uusien määritelmien mukaan työläinen ei voi harjoittaa P2P-toimintaa, jos hän on samanaikaisesti palkansaaja, opiskelija tai itsenäinen ammatinharjoittaja (työläinen ei siis voi hyödyntää toisesta asemasta mahdollisesti johdettuja sosiaalisia oikeuksia samanaikaisesti), korvaamisoikeutta ei ole, ja mikäli lähetin yhteistyötaloudesta saamat tulot ylittävät 4 000 euroa, lähetin vanhemmat eivät voi ilmoittaa häntä huollettavaksi, eli he eivät ole oikeutettuja perheavustukseen.

Belgian työsuhteiden sääntelystä vastaava hallintokomitea (*SPF Social Security*) antoi kuitenkin huhtikuussa 2018 erään lähetin työsuhteen uudelleenluokittelupyynnön vastauksen, joka oli alustatyöläisten asemaan liittyvän laajemman kehityskulun vastainen. Lausunnossa todettiin, että työsuhde oli luonteeltaan alisteinen ja näin ollen ristiriidassa Deliveroon väitteen kanssa, jonka mukaan lähetti tulisi luokitella itsenäiseksi ammatinharjoittajaksi.

Lausunto on hyvä esimerkki siitä, miten Belgian, Ranskan ja muiden maiden ”asemattomat” työsuhteet mahdollistavia järjestelmiä, joita sovelletaan lähetteihin ja jotka tukevat itsenäisen ammatinharjoittajuuden mallia, kyseenalaistetaan yhä voimakkaammin kansallisella tasolla. Ristiriitojen välttämiseksi ja uudelleenluokittelua puoltavan oikeuskäytännön myötä Ranska ja Belgia pyrkivätkin vakiinnuttamaan vajaatyöllisyysmallin mahdollisimman pian luomalla uuden aseman,

joka tuomitsee työläiset pysyvästi eräänlaiselle työntekijyyden ja yrittäjyyden väliselle harmaalle alueelle. Asia on erityisen kiireellinen Ranskan kannalta, sillä sikkäläinen perustuslakituomioistuin on viimeisimmässä päätöksessään määrännyt hallituksen määrittelemään alustatyöläiset palkansaajiksi.

Kolmas asema ja alustapohjaistuminen

Mikään ei estä alustataloutta ulottamasta otettaan tulevaisuudessa myös niin kutsuttuihin perinteisiin yrityksiin. Näitäkin uusia alustayrityksiä hyödyttäisi se, että työläisten asema olisi palkansaajan asemaa vähemmän suojattu. Työn epävarmuuden ja epätyypillisen työn yleistyessä ei vaikuta kovinkaan järkevältä luoda tätä kehityskulkua tukevaa **uusia erikoisrakenteita**, jotka osaltaan segmentoivat työmarkkinoita entisestään ja edistävät uusia, työläinsäädännön kiertämistä tukevia käytäntöjä. Työtehtävien hajauttaminen ja ulkoistaminen useille toimijoille

Pomo: algoritmi, 2022

alustajärjestelmän avulla voi laskea alisteisen työn arvoa. Toteutuessaan kehitys kannustaisi perinteisiä yrityksiä mukauttamaan liiketoimintamalliaan uuteen ympäristöön kilpailuedun saavuttamiseksi (Beltran de Heredia Ruiz, 2019). Tästä syystä alustatyöläisten onkin järkevintä pyrkiä saavuttamaan **palkkatyöläisen asema ja sen takaamat oikeudet**. Näihin oikeuksiin kuuluvat muun muassa vähimmäispalkka, työ- ja lepoaikojen organisointi, yksityisyyden suoja, arviointien siirrettävyys, työ- ja yksityiselämän yhteensovittaminen, työperäisten riskien ehkäiseminen, kollektiiviset oikeudet, koulutusmahdollisuudet sekä yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden turvaaminen. Alistumaton Ranska -puolue (La France insoumise, LFI)

ajaakin näitä oikeuksia alustatyöläisille direktiiviluonnoksessaan.

ESPANJALAISTYYLINEN EHDOTON TYÖLLISYYS: PALKKATYÖMALLI

Euroopan valtioista Espanja näyttää tällä hetkellä ponnistelevan lujimmin alustatyöläisten aseman parantamiseksi. Maassa onkin nähty monia alustatyöläisiä tukevia toimia eri rintamilla jo vuodesta 2017 lähtien⁷⁶. UGT-, CCOO- ja CNT-ammattiliitot, kahdeksalla alueella toimivat Riders x Derechos -yhteisöt sekä muut lähettien muodostamat ryhmät ovat saavuttaneet yhdessä merkittäviä voittoja. Tärkein niistä on joukko oikeuden päätöksiä, joiden avulla useiden alustatyö-

76 Liite D sisältää yksityiskohtaisen luettelon suorista toimista ja oikeustoimista.

läisten työsuhde on saatu määriteltyä uudelleen (ks. alh.). Luomme seuraavaksi pikaisen katsauksen viimeaikaisiin tapahtumiin, jotka ovat olleet eduksi eräälle Espanjassa tällä hetkellä ajankohtaiselle erittäin lupaavalle ja Euroopan mittakaavassa ainutlaatuiselle lakiehdotukselle.

Vuonna 2019 Deliveroo tuomittiin sosiaaliturvapetoksesta työsuojeluviranomaisen tehtyä valituksen, jonka mukaan lähetit oli määritelty perusteettomasti itsenäiseksi ammatinharjoittajiksi. Tuomion seurauksena Deliveroo määrättiin maksamaan ne sosiaaliturvamaksut, jotka se oli aiemmin jättänyt väärin perustein maksamatta⁷⁷. Ensimmäinen asiaa koskeva käsittely ratkaistiin viranomaisten hyväksi Valenciassa kesäkuussa. Käsitellyssä tapauksessa oli osallisina yhteensä 97 lähettä. Kuu-kautta myöhemmin Madridissa tuomioistuimien antoi samanlaisen tuomion asiassa, jossa oli osallisina yhteensä 532 lähettä. Tuomioistuimien totesi alustan jälleen syylliseksi ja määräsi sen maksamaan 1,2 miljoonan euron edestä sosiaaliturvamaksuja.

Syyskuussa 2020 Espanjan korkeimman oikeuden päätöksessä todettiin, että lähettien ja espanjalaisen Glovo-yhtiön väillä on tosiasiassa työsuhde. Tämän seurauksena maan hallitus tarttui toimeen pyrkimyksensä selkeyttää alustatyöläisten oikeudellista asemaa. Kyseinen korkeimman oikeuden päätös on huomionarvoinen, sillä se toimii perustana asetukselle, jonka ministeriö aikoo hyväksyä nyt valmisteltavan lain yhteydessä. Päätös on myös toiminut lähtölaukauksena useille lakiehdotuksissa käsitellyille kysymyksille. Yksi näistä kysymyksistä liittyy digitaalisen teknologian keskeiseen rooliin (ks. ylh.).

Koronaviruspandemia viivästytti hieman **digitaalisten alustojen työvoiman tulevaa**

sääntelyä koskevan direktiivin valmistelua, mutta sen ensimmäinen luonnos julkaistiin viimein **30. lokakuuta 2020**. Direktiivin tavoitteena on estää alustatyöläisten pakottaminen itsenäisen ammatinharjoittajan asemaan, ja se on yhteensä kolmen vuoden väsymättömän uurastuksen tulos. Työministeriön, ammattiliittojen ja työnantajien yhteiskunnallista vuoropuhelua edistävä komitea onnistui pitkällisten neuvottelujen tuloksena laatimaan tekstin, jonka tarkoituksena on parantaa alustatyöläisten työllisyystilannetta. Asiakirjassa alustayritysten ”epäsuorasti” toteuttama työn organisointi ja johtaminen sekä yritysten käyttämien sovellusten ja teknologian keskeinen rooli niiden toiminnassa mainittiin pääsääntöinä perusteina sille, että alustatyöläiset tulisi nähdä työsuhteisina työntekijöinä. Yksi UGT:n keskeisistä ehdotuksista on, että **työministeriön olisi luotava kaikille kansalaisille avoin rekisteri**, johon kaikkien alustayritysten on rekisteröidyttävä ja ilmoitettava, mitä algoritmia ne käyttävät.

Hankkeeseen sisältyy myös työterveyden ja -turvallisuuden vähimmäistoimenpiteitä koskevan lain muuttaminen ja työläisten perusoikeuksia koskevan säädöksen kahden pykälän tarkistaminen. Mutta kuinka voimakkaasti alustojen toimintaa tulisi säännellä? Alustayritykset toimivat useilla erilaisilla toimialoilla ja eroavat toisistaan huomattavasti. Verkkokaupan jättiläinen Amazon on hiljattain liittynyt Glovon, Deliveroon ja Uber Eatsin kaltaisten yritysten joukkoon rekisteröimällä noin 4 000 lähettä Madridissa ja Barcelonassa. Toistaiseksi hanke sisältää kaksi alustatyyppiä, joihin asetusta tulisi sen voimaan astuessa soveltamaan: **suuren mittakaavan vähittäismyynti ja kotitalouspalvelut**. Ammattiliitot pyrkivät käyttämään vaikutusvaltaansa varmistaakseen, että uusi laki on mahdollisimman laaja-alainen.

⁷⁷ <https://www.lesechos.fr/economie-france/social/deliveroo-dans-le-collimateur-de-la-justice-espagne-1122616>

Uuden lain tarkoituksena on pakottaa alustayritykset niille kuuluvaan työnantajan rooliin. Sen tavoitteena on myös taata alustatyöläisille ”vapaus valita omat työaikansa”. Ajatuksena on, että työläiset saisivat tietää ”todelliset viikoittaiset työaikansa” vähintään 48 tuntia etukäteen. Luonnoksessa myös esitetään, että työläiset saisivat ”erityisen korvauksen” sellaisista omistamistaan laitteista ja työkaluista, joita he käyttävät säännöllisesti työpäivänsä aikana. Säädöstekstiä koskevat neuvottelut jatkuvat yhä.

Eräs Riders4derechos-yhteisön edustaja kertoo seuraavaa: ”Jotta tämä laki voitaisiin hyväksyä, tarvitsemme poliittisten puolueiden, yhteiskunnallisten liikkeiden ja ammattiyhdistysten sekä ennen kaikkea koko yhteiskunnan tukea enemmän kuin koskaan aiemmin. Tämä on ainoa tapa saavuttaa ne työelämäoikeudet, joita olemme vaatineet jo vuosia.” Kyseinen lähetti mainitsi puheessaan myös ”paperittomat siirtotyöläiset, jotka ovat nykyisellään kaikkein haavoittuvimmassa asemassa ja joiden asema tulee R4D:n mielestä laillistaa, sekä lainkuuliaiset osuuskunnat, jotka kilpailevat likaista peliä pelaavien alustojen kanssa.”

Tämän espanjalaisen lakiehdotuksen kohdalla ei ole tärkeä ainoastaan maan työläisten kannalta. Se on merkittävä myös siksi, että se toimii mallina tulevassa poliittisessa kamppailussa, jota tullaan käymään sekä tuomioistuimissa että eräällä hyvin erityi-

sellä areenalla, jossa ristiriidat ja asioiden kiistäminen eivät useinkaan ole arkipäivää: Euroopan unionin toimielimissä.

MIKÄ EU-DIREKTIIVI?

On tärkeää, että pyrimme ymmärtämään paitsi Euroopan tasolla käytävää keskustelua, myös Alistumaton Ranska -puolueen (LFI) ehdottaman direktiivin⁷⁸ roolia tässä prosessissa.

Ursula von der Leyen totesi Euroopan komission vuosien 2019–2024 poliittisissa suunta- viivoissa haluavansa tarkastella keinoja, joilla voitaisiin ”parantaa alustatyöläisten työoloja”. Euroopan komissio ilmoitti järjestävänsä asiaa käsittelevän sosiaalialan huippukokouksen vuoden 2020 viimeisen kolmanneksen aikana⁷⁹. Tapahtuma kuitenkin peruttiin koronaviruspandemian vuoksi. Korvaavana ohjelmanä järjestettiin useita ”työmarkkinaosapuolten” ja muiden toimijoiden kuulemisia. EU:n toimeenpaneva elin julkaisi myös tutkimuksen alustatyöläisten työoloista (Kilhoffer et al., 2019). Samaan aikaan Euroopan parlamentti alkoi laatia aiheesta oma-aloitteista mietintöä⁸⁰. Prosessin tavoitteena on tuottaa nopeasti mahdollinen säädösteksti, jota komissio sitten esittää ja johon sisältyy vaatimus alustatyöläisten sosiaalisen suojelun vähimmäistasosta.

Kansallisen lainsäädännön muutosten vuoksi LFI päätti ehdottaa vaihtoehtoista direktiivi-

⁷⁸ Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi työolojen parantamisesta alustatyössä. Laati: Leïla Chaïbi, työllisyyden ja sosiaaliasioiden valiokunnan jäsen, 21. syyskuuta 2020 <https://leilachaïbi.fr/wpcontent/uploads/2020/11/Directive-travailleurs-des-plateformes-ENG-WEB.pdf>

⁷⁹ Työllisyydestä ja sosiaaliasiosta vastaava komissaari Nicolas Schmit (S&D – Luxemburg), joka on myös vastuussa asiaan liittyvästä asiakirja-aineistosta, kutsuttiin keskustelemaan tiedonannosta GUE-NGL-ryhmän kanssa. Leïla Chaïbi käytti tilaisuutta hyväkseen ja esitti Schmitille kysymyksen alustatyöläisistä: <https://twitter.com/leilachaïbi/status/1217508907842723840>

⁸⁰ Elyséen voimakkaan lobbauksen seurauksena asian esittelee Euroopan parlamentissa LREM:n Sylvie Brunet.

viä jo ennen komission luonnoksen julkaisemista. Tämän vaihtoehdoisen direktiivin päätavoitteena on ”**taata alustatyöläisten suojelu** varmistamalla, että heidän työ- ja sosiaaliturvaoikeutensa ovat linjassa kaikkien muiden työläisten oikeuksien kanssa”. Vaikka direktiivin tarkoituksena on toimia viestintävälineenä EU:n lakiluonnoksesta käytävässä pitkässä keskustelussa, sen avulla voidaan myös täsmentää, mitä oikeudellisia keinoja alustatyöläisten aseman laaja-alaiseen uudelleenluokitteluun tarvitaan. Vaihtoehdoisen direktiivin tiivistelmä löytyy alta.

Edellä mainitut tavoitteet ”ovat olennaisen tärkeitä epäterveen kilpailun ehkäisemisessä” niiden yritysten kannalta, jotka tarjoavat samankaltaisia palveluja, mutta noudattavat sääntelynormien mukaisia liiketoimintamalleja. ”Epävarman työn lisääntyminen aiheuttaa tappioita myös perinteisille yrittäjille ja johtaa osaamisen katoamiseen sekä sosiaaliturvamaksuista saatavien tulojen menetykseen.”

Direktiivin soveltamisala määritellään seuraavasti:

- ”Digitaalisella alustalla” tarkoitetaan tässä yhteydessä tosimaailmassa tarjottavia palveluita välittävää yritystä, joka toimii erityisesti luvanvaraisen henkilöliikenteen ja ateriatoimitusten alalla ja joka välittää asiakkailleen työvoimaa sähköisesti sekä algoritmien avulla ja vastaa palvelun suorituksen huolehtivan työvoiman organisoinnista. Alusta määrittelee työsuorituksen ehdot ja siitä maksettavan korvauksen tai vaikuttaa niihin merkittävästi.
- ”Työläisellä” tarkoitetaan henkilöä, joka tekee digitaalisen alustan kanssa

sopimuksen henkisen tai ruumiillisen työn tarjoamisesta alustan tarjoaman ja organisoiman palvelun suorittamiseksi korvausta vastaan (s. 11, 2 artikla).

LFI-direktiivissä katsotaan, että: ”Alustatalous hämärtää ammattimaisen ja ei-ammattimaisen palvelutarjonnan sekä työsuhteen ja itsensätyöllistämisen välisiä rajoja. Tämän vuoksi se myös nostaa pintaan kysymyksiä nykyisistä oikeudellisista puitteista ja niiden soveltamistavoista. Alustatalous tekee sovellettavien sääntöjen valinnasta epävarmempaa. Tämä korostuu erityisesti siksi, että alustatyötä koskeva sääntely on kansallisten ja paikallisten lähestymistapojen eroista johtuen hyvin hajanaista. Digitaaliset alustat väittävät, että alustatyöläiset haluavat tehdä itsenäistä työtä ja valita työaikansa ja -päivänsä vapaasti. Näin alustat oikeuttavat sen, että ne tarjoavat työläisille työsopimusten sijaan pelkkiä toimitussopimuksia. Työsopimusta vailla olevat alustatyöläiset eivät pääse hyötymään työlaainsäädännön mukaisista oikeuksista ja eduista ... he eivät ole myöskään oikeutettuja perinteiseen sosiaaliseen suojeluun, toisin kuin palkansaajat.”

Lisäksi alustatyöläisten ensisijainen työväline aiheuttaa heille runsaasti päänvaivaa: algoritmit paitsi tuottavat täysin mielivaltaisia tilauksia, myös vaarantavat työläisten henkilötietojen suojan sekä heidän työ- ja yksityiselämänsä tasapainon.

Direktiivi vastasi näihin näkökohtiin määrittelemällä alustoille erilaisia velvoitteita työläisiä kohtaan. Veloitteet liittyivät erityisen keskeisesti työsopimuksen laatimistapaan, sopimuksen irtisanomiseen, rahalliseen korvaukseen, työaikaan, kollektiivisen edustukseen ja sosiaalisen suojeluun.

MAHDOLLISET TYÖEHTOSOPIMUSTEN, MUIDEN SOPIMUSTEN TAI VÄLITYSTUOMIOIDEN YLEISESTI SOVELLETTAVIKSI JULISTETUT SOVELTAMISALAT, LFI-DIREKTIIVIN 3 ARTIKLA

- a. enimmäistyöajat, vähimmäislepoajat ja palkallisen vuosiloman vähimmäiskesto
- b. korvaus, mukaan lukien ylityökorvaukset
- c. vuokratyövoiman käyttöä koskevat edellytykset erityisesti tilapäistyövoimaa välittävien yritysten palveluja käytettäessä
- d. algoritmien toiminta, henkilötietojen käsittely ja oikeus uloskirjautumiseen
- e. työläisten työterveys, -turvallisuus ja -hyvinvointi
- f. edustusta, neuvotteluja ja yhteistoimintaa koskevat järjestelyt
- g. sosiaalista suojelua koskevat järjestelyt.

Työvälineen osalta direktiivin 4 artiklassa todetaan, että alusta on velvollinen ”varmistamaan, että työläiset ja heidän edustajansa ymmärtävät, miten alustan käyttämät **algoritmit toimivat**.” Alustojen on kerrottava työläisille niistä tärkeimmistä parametreista, jotka joko yksittäin tai yhdessä ovat ratkaisevassa asemassa, kun päätetään ryhmien allokoinnista, työtarjousten ja -paikkojen jakamisesta, suoritettun työn arvioinnista sekä odotusaikoja koskevista järjestelyistä ja niihin liittyvistä korvauksista. Alustojen on myös ilmoitettava työläisille näiden tärkeimpien parametrien suhteellinen painoarvo. Tämä toteutetaan laatimalla parametreista kuvaus, joka asetetaan helposti ja julkisesti saataville ja joka on laadittu selkeällä ja ymmärrettävällä kielellä. Alustojen on myös pidettävä tämä kuvaus ajan tasalla.” Lopuksi direktiivissä todetaan, että ”algoritmeihin sovelletaan yhteisön syrjinnänvastaista säännöstöä”.

Se vahvistaa myös alustatyöläisten **henkilötietojen suoja** (5 artikla). Alustayritykset velvoitetaan käsittelemään henkilötietoja yleisen tietosuojasetuksen (GDPR)⁸¹ mukaisesti: ”Kaikenlaisesta tietojenkäsittelystä, jolla pyritään luomaan mekanismeja työläisten arvioimiseksi, sekä kaikista algoritmiin mahdollisesti tehtävistä muutoksista on käytävä työehtosopimusneuvottelut digitaalisten alustojen ja työläisten edustajien välillä.”

Direktiivillä pyritään luomaan yhdenmukaiset puitteet alustatyöläisten suojelulle yhteisötasolla. Tämän takaavat koko EU:ssa sovellettavat vähimmäisvaatimukset.

Alustatyöläisiä koskevan direktiivin valmisteluprosessin aikana komissio on kuullut myös Euroopan ammatillista yhteisjärjestöä (EAY). Se hyväksyi 29. lokakuuta päätöslauselman⁸², joka sisältää seuraavat pääkohdat:

⁸¹ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2016/679, annettu 27. päivänä huhtikuuta 2016.

⁸² EAY:n päätöslauselma epätyypillistä työtä tekevien työläisten ja alustatyöläisten (mukaan lukien itsenäiset ammatinharjoittajat) oikeuksien suojaamisesta. Hyväksytty toimeenpanevan komitean kokouksessa 28.–29. lokakuuta 2020.

kolmannen aseman konseptia selkeästi vastustava kanta, pyrkimys kaikki epätyypillistä työtä tekevät työläiset kattavan järjestelmän rakentamiseen sekä verkkotyön että ”perinteisen” työn osalta, oletus palkkatyöstä, mahdollisuus työehtosopimusneuvotteluihin ja sosiaaliturvaan sekä alustojen tunnistaminen työnantajiksi.

Oikeustaistelu voi kestää vielä pitkään. Tähän mennessä saavutetut oikeudelliset voitot ja Euroopassa vasta alkuun päässyt keskustelu

osoittavat kuitenkin, että oikeuksien saavuttamiseksi (tai niiden takaisin saamiseksi) on kamppailtu täsmällisesti ja suurella sinnikkyydellä. Jos haluamme näiden oikeuksien toteutuvan ja tahdomme tukea toimijoita, jotka ovat niihin oikeutettuja, meidän on pyrittävä rakentamaan kollektiivisia rakenteita uudelleen ja uudella tavalla, sillä nykyisellään alustatyöläiset kamppailevat yhä saavuttaakseen kollektiivisen edustuksen ja ammattiliitot taistelevat sopeutuakseen alustatalouden uusimpiin käännteisiin.

2.3. EPÄSOPIVAT TYÖMARKKINASUHDEJÄRJESTELMÄT⁸³

Euroopan ammattijärjestöt ovat tarkastelleet strategioissaan kahta lähestymistapaa alustatyön aiheuttamiin oikeudellisiin haasteisiin. Ensimmäinen lähestymistapa on alustatyöläisten sisällyttäminen olemassa oleviin tiedotus-, kuulemis- ja työehtosopimusneuvottelujärjestelmiin. Nämä järjestelmät ovat eri Euroopan maissa hyvinkin erilaisia. Käsittelemme tässä yhteydessä Pohjoismaita ja Keski-Eurooppaa kahtena toisistaan irrallisena kokonaisuutena: Pohjoismaissa on perinteisesti keskitytty yritystason työehtosopimusneuvotteluihin, kun taas Keski-Euroopan maissa halutaan edelleen pitää kiinni alakohtaisista työehtosopimusneuvotteluista. Toinen erityisesti alustatyötä varten koostettu lähestymistapa perustuu sertifiointijärjestelmien rakentamiselle ja käytölle. Näiden järjestelmien kautta ammattiliitot voivat olla yhteydessä alustatyöläisiin varmistaakseen keskeisten työehtojen johdonmukaisen soveltamisen (Prassl, 2018).

POHJOISMAINEN MALLI: NEUVOTTELEMINEN ALUSTOJEN KANSSA

Ensimmäinen mutka matkalla neuvottelupöytään on alustatalouden ominaisuus: se on suunniteltu niin, että alustayritykset voivat helposti väistää vastuunsa neuvotteluosapuolina ja työnantajina asettamalla alustatyöläiset näennäisten itsensätyöllistäjien asemaan.

Pohjoismaissa alustayritykset ovat kuitenkin ottaneet ammattiliitot mukaan työehtosopimusneuvotteluihin⁸⁴. Voidaankin sanoa, että sinne on pikkuhiljaa kehittymässä oma Pohjoismainen malli. Pohjoismaissa työehtosopimusneuvotteluilla on ratkaiseva rooli työmarkkinoiden sääntelyssä, ja vähintään 70 prosenttia työläisistä kuuluu jonkin työehtosopimuksen piiriin. Pohjoismaisten alustatyöläisten työehtosopimukset ovatkin luonteeltaan hyvin erilaisia muihin Euroopan maihin verrattuna (ks. tekstilaatikko alla).

⁸³ Filip Dorsssemont ja Auriane Lamine tarkastelevat alustatyöläisten kollektiivisten oikeuksien kehittymisen oikeudellisia edellytyksiä erinomaisessa artikkelissaan. Ks. Dorsssemont, Lamine 2020.

⁸⁴ Koko tämä osio perustuu teokseen Jesnes et al., 2019.

POHJOISMAISEN ALUSTATALOUDEN TYÖEHTOSOPIMUKSET

Alusta	Sopimuksen tila ja luonne
Hilfr (siivouspalvelut), Tanska	Siivouspalveluita tarjoava alustayritys Hilfr ja 3F-ammattiliiton yksityisten palveluntarjoajien sekä hotelli- ja ravintola-alan työntekijöiden jaosto solmivat sopimuksen huhtikuussa 2018. Koesopimuksen mukaan yli 100 tuntia alustalle työtä tehneet palveluntarjoajat saavat itse päättää, haluavatko he tulla kohdelluiksi itsenäisinä ammatinharjoittajina vai palkansaajina.
Chabber (tarjoilijat, baarimikot ja keittiöapulaiset), Tanska	Chabber on tilapäistyövoimaa välittävä yritys, joka kuuluu vuokratyölain piiriin.
Voocali (käännöspalvelut), Tanska	Voocali on allekirjoittanut palkansaajia koskevan sopimuksen HK-ammattiliiton kanssa sekä erityissopimuksen, joka kattaa muiden kuin palkansaajien alustalle tekemän työn.
Bzzt (mopedilla tapahtuva henkilöliikenne), Ruotsi	Bzztin ja Ruotsin kuljetustyöntekijöiden liiton (Svenska Transportarbetareförbundet) välisen sopimuksen ansiosta Bzztin kuljettajat pääsevät halutessaan taksiliikenteen työehtosopimuksen piiriin, minkä ansiosta Bzztin kuljettajat ovat oikeutettuja samoihin oikeuksiin kuin perinteiset taksinkuljettajatkin. Useista alustayrityksistä poiketen Bzzt tarjoaa kuljettajilleen marginaalisia osa-aikaisia työsopimuksia.
Instajobs (opiskelijoille suunnattu alusta, erilaisia korkeaa osaamistasoa vaativia töitä), Ruotsi.	Sopimus toimihenkilöiden ammattiliiton Unionenin kanssa, jonka mukaan alustatyöläiset kuuluvat vuokratyöläisiä koskevan työehtosopimuksen piiriin.
Gigstr (matalan osaamistason keikkatyöt), Ruotsi	Sopimus toimihenkilöiden ammattiliiton Unionenin kanssa, jonka mukaan alustatyöläiset kuuluvat vuokratyöläisiä koskevan työehtosopimuksen piiriin.
Foodora (ruoankuljetusyritys), toimii tällä hetkellä Itävallassa, Kanadassa, Suomessa, Saksassa, Norjassa ja Ruotsissa.	Norjan kuljetustyöntekijöiden ammattiliitto (Norsk Transportarbeiderforbund, NTF) ja Foodora neuvottelevat parhaillaan työehtosopimuksen solmimisesta.

Lähde: Jesnes et al., 2019: 2

Jotkin alustayritykset palkkaavat työläisiä marginaalisilla osa-aikaisilla työsopimuksilla. Nämä työsopimukset takaavat alustatyöläisille pääsyn olemassa olevien työehtosopimusten piiriin. Hyviä esimerkkejä tästä ovat Ruotsin Bztt ja Norjan Foodora. Marginaalisilla osa-aikaisilla työsopimuksilla työläisiä palkkaavat alustayritykset vaikuttavat olevan muita alustayrityksiä halukkaampia neuvottelemaan työehtosopimuksista. Toiseksi jotkut alustayritykset rekisteröityvät tilapäistä työvoimaa välittäviksi yritysiksi, jolloin alustatyöläiset kuuluvat vuokratyötä koskevien työehtosopimusten piiriin. Näin ovat toimineet esimerkiksi Tanskan Chabber sekä Ruotsin Instajobs ja Gigstr.

Kolmanneksi Hilfrin ja 3F:n välinen sopimus Tanskassa erottuu edukseen, sillä sen mukaan yli 100 tuntia työskennelleet alustatyöläiset voivat itse päättää, haluavatko

he tulla kohdelluiksi itsenäisinä ammatinharjoittajina vai sopimuksen piiriin kuuluvina palkansaaajina (ks. tekstilaatikko alla). Tämä on uusi ilmiö pohjoismaisilla työehtosopimusmarkkinoilla, missä työläiset eivät perinteisesti ole voineet itse valita näiden kahden vaihtoehdon välillä. Toinen mielenkiintoinen kehitysaskel Pohjoismaissa on se, että saksalainen ruoankuljetusyritys Foodora ja Norjan lähetit, jotka ovat järjestäytyneet Norjan kuljetustyöntekijöiden ammattiliiton (Norsk Transportarbeiderforbund, NTF) alle, neuvottelevat parhailaan työehtosopimuksesta (ks. tekstilaatikko alla). Tämä on toistaiseksi ainoa esimerkki työehtosopimusneuvotteluista Norjan alustataloudessa. Sikäläinen tilanne on erityisen mielenkiintoinen myös siksi, että kyseessä on ulkomaisessa omistuksessa oleva yritys, jolla ei ole voimassa olevia työehtosopimuksia muissa maissa.

KAKSI EPÄTYYPILLISTÄ SOPIMUSTA ALUSTOJEN KANSSA POHJOISMAISSA

Tanska: Hilfrin ja 3F:n välinen sopimus

Tanskalainen siivouspalveluita tarjoava alustayritys Hilfr ja 3F-ammattiliitto solmivat sopimuksen huhtikuussa 2018. Sopimuksen allekirjoitushetkellä (elokuussa) Hilfriä käytti yhteensä noin 450 työläistä ja 1 700 asiakasta.

Koesopimus kattoi eläkkeet ja sairausetuudet, lomarahat ja työehtosopimuksen mukaiset palkat. Aloittaessaan yhteistyön alustan kanssa kotisiivoojia (joista käytetään nimitystä "Hilfr") kohdellaan poikkeuksetta itsenäisinä ammatinharjoittajina. Sopimuksen myötä Hilfrin saavat 100 tuntia alustalle työskennelyään automaattisesti palkansaaajan aseman – jolloin heistä aletaan käyttää nimitystä "Super-Hilfr" – elleivät he erikseen kieltäytyä tästä muutoksesta.

Kokeilujakson päätyttyä sopimusta on jatkettu kuukausi kerrallaan. 3F toteutti samaan aikaan myös tutkimuksen Hilfrin työläisistä koostuvasta kohderyhmästä. Tutkimus tuotti mielenkiintoisia tuloksia alustatyön dynamiikasta, minkä seurauksena käynnistettiin neuvottelut uuden, paremman sopimuksen laatimiseksi. Tanskan kilpailuneuvosto katsoi vuonna 2020, että Hilfrin määrittelemä vähimmäistuntipalkkio voidaan katsoa yhdenmuokaistetuksi menettelytavaksi Hilfrin välittämien palveluiden osalta, mikä saattaa puolestaan rajoittaa kilpailua. Tämän seurauksena Hilfr tarjoutui poistamaan vähimmäistuntipalkkion niin sanotuilta Freelance Hilfr -työläisiltä (jotka eivät kuulu työehtosopimuksen piiriin) ja si-

toutui kohtelevaan niin sanottuja Super Hilfr -työläisiä palkansaajina kilpailulainsäädännön näkökulmasta. Yritys toteutti tämän takaamalla oikeudellisen alisteisuussuhteen ja suostumalla kantamaan siivoustyöhön liittyvän taloudellisen riskin.

Norjan Foodora-lähettilien neuvottelemat työehtosopimukset

Foodora-ruoankuljetusyritys ja Fellesforbundet-ammattiliitto solmivat työehtosopimuksen syyskuussa 2019. Foodora on saksalainen, vuonna 2014 perustettu ruoankuljetusyritys, jonka omistaa Delivery Hero.

Lähetit ovat järjestäytyneet Norjan kuljetustyöntekijöiden ammattiliiton (Norsk Transportarbeiderforbund, NTF) alaisuuteen Oslossa, Trondheimissa ja Bergenissä (noin 100 lähetitiä yhteensä 400 lähetistä). Lähetit neuvottelevat parhaillaan työehtosopimuksesta Foodoran kanssa. Tässä yhteydessä on syytä huomata, että Norjassa Foodora on myöntänyt lähettiensä olevan palkansaajia.

Norjassa lähettien työehtosopimukset ovat marginaalisia ja osa-aikaisia (10 tuntia viikossa), mutta läheteillä on mahdollisuus työskennellä myös tätä enemmän. Norjan työympäristölain pykälässä 14-3-1 todetaan, että tehdessään lisätunteja sisältävää osa-aikatyötä työläiset voivat vaatia työtuntien lisäämistä sopimukseensa, jos he työskentelevät pitkällä aikavälillä säännöllisesti enemmän kuin sopimuksessa mainitun tuntimäärän. Jotkut lähetit ovat vaatineet lisää tunteja sopimukseensa tämän lainkohdan nojalla. Lisäksi läheteille maksetaan sekä tuntipalkkaa että lisäpalkkio jokaisesta toimitetusta tilauksesta.

Työehtosopimusneuvotteluissa työläisten tärkeimpiin vaatimuksiin lukeutuivat varusteisiin liittyvien kustannuksien (polkupyörän korjaus, vaatteet, talvirenkaat jne.) korvaaminen ja toteutuneisiin työtunteihin perustuva palkanmaksu. Lähetit odottavat innolla neuvottelujen tuloksia ja toivovat uuden työehtosopimuksen parantavan työoloja.

Lähde: Yhteenvedo teoksesta Jesnes et al., 2019: 3.

ALAKOHTAISET NEUVOTTELUT VASTATUULESSA

Pohjoismaissa on keskitytty täysin yritystason neuvotteluihin, kun taas Keski-Euroopassa ja erityisesti **Itävallassa** ja **Sveitsissä** ammattiliitot pyrkivät neuvottelevaan työehtosopimuksista alakohtaisesti⁸⁵. **Ensimmäinen eurooppalainen polkupyörälähetitejä koskeva työehtosopimus allekirjoitettiin Sveitsissä**⁸⁶. Työehtosopimus koskee koko alaa, ja sen tavoitteena on estää alustayrityksiä

saamasta jalansijaa maassa. Toistaiseksi yksikään kaupallinen toimituspalvelualusta ei olekaan pyrkinyt Sveitsin markkinoille, mistä on kiittäminen **postipalveluista annetun lain** synnyttämiä olosuhteita. Laki oli olemassa jo kauan ennen Deliveroon saapumista kansainvälisille markkinoille, ja se kattaa koko toimituspalvelualan riippumatta siitä, kuskataanko niiden puitteissa paketteja vai lämpimiä ate-

⁸⁵ Lisätietoja työehtosopimuksista ja työpaikkaneuvostoista löytyy liitteestä D.

⁸⁶ Työehtosopimus allekirjoitettiin 4. helmikuuta 2019, ja sen takaamat vähimmäisvaatimukset astuivat voimaan 1. toukokuuta 2019.

Kuljetuspalkkio: 3,95 €, 2022

rioita. ”Sveitsiläiset lähetit ovat siis aina olleet palkansaajia, jotka kuuluvat sosiaalisen suojelun piiriin” (UNIA, Sveitsi). Uuden sopimuksen tavoitteena on, että ”kaikilla alan työntekijöillä on samat oikeudet ja heitä kaikkia kohdellaan yhdenvertaisesti”.

Itävalta allekirjoitti myös alakohtaisen työehtosopimuksen muutama kuukausi Sveitsin

jälkeen. Polkupyöriä- ja ruokalahettejä koskeva työehtosopimus neuvoteltiin Vida-ammattiliiton ja Itävallan rahtiliikenneyhdistyksen välillä Itävallan kauppakamarin avustuksella. Sopimus viimeisteltiin syyskuussa 2019, ja se astui voimaan 1. tammikuuta 2020⁸⁷. Yleisen sääntelyn lisäksi sopimuksessa asetetaan vähimmäisvaatimukset alustalle työskenteleviä lähettejä koskien⁸⁸.

87 <https://www.wko.at/service/kollektivvertrag/kollektivvertrag-fahrradboten-2020.html>

88 Uusi työehtosopimus allekirjoitettiin vuonna 2020. Uuden työehtosopimuksen myötä lähetit saavat 1 506 euron kuukausipalkan 40-tuntisilta viikoilta sekä palkan kahdelta ylimääräiseltä kuukaudelta (nk. 13. ja 14. kuukausi) korvauksena lähettien omien polkupyörien ja matkapuhelimien käytöstä, sillä nämä välineet ovat lähettityön kannalta välttämättömiä. Itse sopimus on nähtävissä osoitteessa: https://lohnspiegel.org/osterreich/arbeitsrecht/datenbank-der-tarifvertrage/kv_vida-wk-_2020

ITÄVALLASSA VUODEN 2019 SYYSKUUSSA SOLMITTU POLKUPYÖRÄ- JA RUOKALÄHETTEJÄ KOSKEVA TYÖEHTOSOPIMUS

- 4 työpäivää viikossa (36 tunnin katkeamaton lepoaika työviikkojen välillä)
- 10 työtuntia päivässä (11 tunnin katkeamaton lepoaika työajan päättymisen jälkeen)
- Ei työtä lomien aikana
- 8,71 euron vähimmäispalkka
- Lisäkorvaus oman polkupyörän käytöstä (0,14 €/km), oman puhelimen käytöstä (20 € kuukaudessa kokopäiväisille läheteille), ylityökorvaus vuoden lopussa, kun otetaan vapaita.
- 100 prosentin lisäpalkkio työskentelystä sunnuntaisin ja öisin (klo 22.00–5.00)

Alakohtaiset työehtosopimukset on ratifioitu kahdessa maassa: Saksassa ja Itävallassa. Lisäksi ammattiliitot ja niihin kytkeytyvät lähettiyhdistykset ovat ryhtyneet perustamaan työpaikkaneuvostoja näissä maissa. Saksan Hampurissa ja Kölnissä tämä toteutettiin yhteistyössä NGG-ammattiliiton (elintarvikeala)⁸⁹ kanssa, kun taas Itävallan Wienissä yhteistyökumppanina toimi Vida-ammattiliitto (logistiikka-ala).

Vaikka työpaikkaneuvostojen perustaminen ja alakohtaisten sopimusten allekirjoittaminen ovatkin tärkeitä askeleita sopimukset allekirjoittaneiden ammattiliittojen näkökulmasta, työehtosopimuksia on vaikea panna täytäntöön, koska alustayritykset pyrkivät järjestelmällisesti **kiertämään ”institutionaalisia rajoitteita”**. Itävaltalaisen Vida-ammattiliiton edustaja kertoi, että työehtosopimuksen alle-

kirjoittamisen jälkeen alustayritykset pyrkivät usein välttämään sen muodostamat velvoitteet: ”Suurin riski on, että työehtosopimus koskisi lopulta vain palkansaaajia, jolloin alustayritys voisi erottaa palkansaaajan asemassa olevat työläiset ja palkata tilalle itsenäisiä ammatinharjoittajia. Tästä syystä Wienissä Foodoralle työskentelevistä 600 lähetistä vain 60 on edelleen palkansaaajia ja näin ollen työehtosopimuksen alaisia⁹⁰.”

On syytä huomata, että kaikissa näissä maissa kyseiset rakenteet on useimmiten luotu saksalaisen **Foodora**-alustan ympärille. Niissä maissa, joiden markkinat Foodora on valloittanut, on vahvat kollektiivisen edustuksen perinteet ja lähettejä kohdellaan palkansaa-jina⁹¹. Ajan mittaan Foodora on kuitenkin kilpailijansa Deliveroon tapaan heikentänyt lähettien työoloja ja pyrkinyt estämään

⁸⁹ Koska Deliveroo on poistunut Saksan markkinoilta, työpaikkaneuvostoja on nyt perustettu Lieferando-alustan yhteyteen Stuttgartissa, Nürnbergissä, Frankfurtissa ja Nordissa (Hampuri, Bremen ja Kiel).

⁹⁰ European Couriers' Assembly -yleiskokouksessa käydyt keskustelut, lokakuu 2018.

⁹¹ Foodora on Deliveroon tavoin sittemmin poistunut muun muassa Saksan markkinoilta.

työläisten kaikenlaisen edustuksen niin tehokkaasti kuin vain suinkin mahdollista⁹². Foodora on jokaisen uuden työpaikkaneuvoston perustamisen myötä laskenut vakituisen henkilöstönsä palkkoja ja palkannut lisää itsenäisiä ammatinharjoittajia. Itsenäisten ammatinharjoittajien määrän lisäämisellä on pyritty nimenomaan vähentämään työläisten edustajien määrää.

Delivery Hero, Foodoran emoyhtiö, joka on vaatinut henkilöstön edustajien sisällyttämistä työpaikkaneuvostoihin, perusti pikaisesti eurooppayhtiön (SE) ja eurooppalaisen yritysneuvoston (EWC) väistääkseen Saksan tiukemman yrityslainsäädännön vaatimukset. Tämän strategian ansiosta Delivery Heron ei tarvitse esimerkiksi järjestää työläisten edustajille enempää kuin yksi tiedotuskokous vuodessa.

Nämä esimerkit osoittavat, että pohjois- ja keskieurooppalaiset ammattiliitot yrittävät puuttua alustayritysten toimintaan jo olemassa olevien vakiintuneiden rakenteiden kautta. Neuvottelut alustayritysten kanssa näyttävät etenevän Pohjoismaissa, mutta itävaltalaiset ja saksalaiset liitot joutuvat ainakin toistaiseksi sietämään tilannetta, jossa neuvottelukumppani yrittää kaikin keinoin estää alakohtaisten sopimusten varsinaisen soveltamisen.

Jos alustayritys haluaa neuvotella työehtosopimuksista alakohtaisesti, yrityksen on oltava alakohtaisen työnantajajärjestön jäsen tai perustettava alustalle oma työnantajajärjestö. Näin ei kuitenkaan luultavasti tapahdu, sillä alustat pyrkivät alleviivaamaan rooliaan työnvälittäjinä ja välttämään osallistumista työmarkkinaosapuolten välisiin keskusteluihin.

Alustayritykset myös vastustavat **kaikenlaisia instituutioita ja sosiaalilainsäädäntöä**. Tästä syystä tulevassa työtaistelussa on keskeytettävä alustoille työskenteleviin itsenäisiin ammatinharjoittajiin samaan tapaan kuin niissä maissa, joissa pyritään luomaan uusia työelämän rakenteita.

Alakohtaisten neuvottelujen käynnistäminen vaikuttaa siis olevan alustatyöläisille hankalaa. Vieläkin vaikeampaa se on kuitenkin mikrotyöläisille, joiden työtehtävät ovat vielä alustatyöläisten tehtäviäkin hajanaisempia ja pirstaloituneempia⁹³. Seuraavaksi käymme läpi, kuinka mikrotyöläiset (joita kutsutaan myös joukkoistettua työtä tekeviksi työläisiksi), joille neuvottelu- tai edustusprosessin saavuttaminen on jopa alustatyöläisiä vaikeampaa, yrittävät saada asiakkaitaan (englanniksi *requester*) tarjoamaan heille ”reilua työtä” tiettyjen ammattiliittojen ja -järjestöjen avulla, jotka osallistuvat alustojen eettisyyssertifiointiprosessiin.

MIKROTYÖALUSTOJEN TOIMINNAN EETTISYYSERTIFIOINTI

Suurin osa mikrotyöalustoista määrittelee työläisensä itsenäisiksi ammatinharjoittajiksi. Muiden tilausalustojen palveluksessa työskentelevien työläisten tapaan myös mikrotyöläiset jäävät tämän määrittelyn myötä vaille työ- ja sosiaaliturvalainsäädännön tarjoamaa suojaa.

Joukkoistettuun työhön liittyen on järjestetty useita tempauksia (lähinnä Saksassa ja Yhdysvalloissa), jotka kannustavat alustoja ja asiakkaita (englanniksi *requester*) parantamaan äärimmäisen epävarmassa asemassa olevien mikrotyöläisten työoloja. Ajatukse-

92 Thomas Schnee: *Les coursiers de Deliveroo et Foodora se lancent dans la construction d'un "front" européen*. Mediapart, 6. toukokuuta 2018, <https://www.mediapart.fr/journal/international/060518/les-coursiers-de-deliveroo-et-foodora-lancent-la-construction-dun-front-europeen?onglet=full>

93 Lisätietoja mikrotyöläisten erityisistä työoloista, ks. osa A, ”Eettisiä alustoja?”

na on kannustaa klikkityötä tekeviä työläisiä yhdistämään voimansa, mikä vähentäisi heidän kokemaansa tiedonsaantiin liittyvää epäsuhtaa alustoihin ja asiakkaisiin nähden (Irani & Silberman, 2013).

FairCrowdWork: ammattiyhdistysten vastaus alustayrityksille

Saksassa IG Metall, joka on Euroopan vaikutusvaltaisimman ammattiliiton taloudellisesti kuin strategisesti, on julkaissut **joukkoistettua työtä koskevat eettiset toimintaohjeet**. Ohjeet syntyivät maan suurimpien alustayritysten sitouduttua niiden kehittämiseen vapaaehtoisesti. **Frankfurtin julistuksen** mukaan ”alustatoimijoiden, työläisten, työnantajajärjestöjen, asiakkaiden, tutkijoiden ja sääntelyviranomaisten on tehtävä yhteistyötä näiden uusien digitaalisten työpaikkojen demokratisoimiseksi” (FairCrowdWork, 2016). Julistuksen mukaan tähän demokratian edistämistyöhön sisältyvät myös alustoille annettavat arviot. Arvioinnin kohteena ovat alustatyöläisten työehdot, mutta alustatyöläiset voivat antaa arvioiden avulla palautetta myös itse alustoista (FairCrowdWork, 2017). Kuten Heeks (2017, 23) on todennut, tämä on ainoa ”olemassa oleva digitaaliseen keikkatalouteen liittyvä säännöstö tai standardi” (siteerattu teoksessa Graham, Woodcock, 2018). Toimintaohjeet allekirjoittaneet alustayritykset ovat perustaneet yhdessä IG Metallin kanssa sovittelutoimiston, johon työläiset voivat ilmoittaa alustojen ylläpitäjien kanssa ilmenneistä ristiriitatilanteista.

Alustatyöläisille vuonna 2016 perustettu **FairCrowdWork.org**-sivusto on IG Metall -ammattiliiton käynnistämä hanke, mutta hankkeessa ovat mukana myös Itävallan työkamari, Itävallan ammattijärjestöjen liitto OGB ja ruotsalainen toimihenkilöiden ammattiliitto Unionen⁹⁴. FairCrowdWork kerää ja jakaa tietoa kahdentoista joukkotyöalustan työoloista. Näihin alustoihin kuuluu myös alustojen mittakaavassa huomattavan kokoluokan toimija Amazon Mechanical Turk (AMT). IG Metall on myös tehnyt yhteistyötä **TurkOpticonin** keksijöiden kanssa. TurkOpticon on vaihtoehtoinen alusta, joka tuo yhteen AMT-alustalle työskentelevät työläiset⁹⁵. TurkOpticonin avulla alustatyöläiset voivat antaa arvioita asiakkaista, jotka ilmoittavat suoritettavista tehtävistä. TurkOpticon on ”paikka, jossa työläiset voivat auttaa toisiaan jakamalla tietoa ja kokemuksia työnantajista” (TurkOpticon, 2017). Alustan ytimessä on selainlisäosa, jonka avulla työläiset voivat arvioida suorittamiaan työtehtäviä. Ajatuksena on, että työläiset voivat näin kiertää AMT:n panoptikonin muistuttavan valvontajärjestelmän, mistä TurkOpticon onkin saanut myös nimensä. Lisäksi työläiset voivat käydä keskustelua erillisellä keskustelufoorumilla. Itse hanke lähti liikkeelle OMT-alustalle työskenteleville työläisille tehdyistä kyselytutkimuksista. Hanke perustuu näiden tutkimusten tuloksiin, ja työläiset sekä heidän näkemyksensä on otettu huomioon hankkeen strategiassa. OMT on hyvä esimerkki siitä, miten työläiset voivat purkaa alustayritysten työläisten välille pystyttämiä esteitä (Graham, Woodcock, 2018: 247).

⁹⁴ Ammattiliittojen tutkimus- ja kehityskumppaneina hankkeessa toimivat Encountering Tech ja M&L Communication Marketing.

⁹⁵ Amazon Mechanical Turk (AMT tai Mturk) perustettiin vuonna 2005. Se on Amazon.com Inc:n hallinnoima, Yhdysvalloista käsin toimiva mikrotyöhön keskittyvä työn ”markkinapaikka”. Se on mikrotyöhön keskittyvistä alustoista vanhin ja lukeutuu englanninkielisten mikrotyöalustojen kärkikolmikkoon markkinoiden koon ja työläisten määrän suhteen tarkasteltuna. Kaksi muuta suurinta mikrotyöalustaa ovat CrowdFlower (Yhdysvallat) ja Clickworker (Saksa). AMT perii asiakkailtaan 20–45 prosentin palkkion sen korvauksen lisäksi, jonka asiakkaat maksavat mikrotyöläisille.

Kamppi, 2022

Fairwork Foundation ja ILO: Kohti ihmisarvoista alustatyötä

Fairwork Foundation -säätiö perustettiin syksyllä 2017 yhteistyössä Kansainvälisen työjärjestön (International Labour Organisation, ILO) kanssa. Säätiö kokoaa yhteen useiden yliopistojen alustojen työkäytäntöjä ja -olosuhteita koskevat tietovarannot. Fairworkin tavoitteena on ideoida ja edistää oikeudenmukaisempaa alustataloutta ja parantaa näin alustatyöläisten työoloja. Tämän saavuttaakseen Fairwork nostaa esiin sekä alustatalousyritysten parhaita että niiden huonoimpia käytäntöjä. Fairwork tuo yhteen paitsi alustat ja työläiset, myös ammattiliitot, sääntelyviranomaiset ja tutkijat. Säätiö on luonut sertifiointeihin, sertifikaatteihin

ja suosituksiin perustuvan luokitusjärjestelmän, jonka avulla on mahdollista erottaa työläisiä reilusti kohtelevat alustat muista. Ensimmäiset reilun digitaalisen työn kriteerit perustuvat IG Metallin määrittelemiін joukkoistetun työn viiteentoista kriteeriin (yksityiskohtainen luettelo kriteereistä löytyy liitteestä G), jotka koskevat erityisesti korvauksia, työoloja, työsopimusta, algoritmista johtamista sekä työntekijöiden edustusta. Alustoja arvostellaan näiden kriteerien pohjalta. Kriteerit toimivat lähtökohtana arvioinnille, ja niitä muokataan ja parannetaan säännöllisesti työläisten, ammattiliittojen, alustojen ja tutkijoiden välillä käytävän vuoropuhelun pohjalta. Fairwork julkaisi lokakuussa 2019 ensimmäisen vuosiraporttinsa, joka sisältää analyysejä ja arvosteluja

22:sta Saksassa, Intiassa ja Etelä-Afrikassa toimivasta alustayrityksestä⁹⁶.

Fairwork Foundation on osa ILO:n vuonna 2013 esittämää niin kutsuttua ihmisarvoisen työn kehystä. ILO:n mielestä Fairwork Foundation tarjoaa hyvät edellytykset työolojen analysoinnille. Konsepti perustuu ajatukseen siitä, että ”keskeisten tuotantoverkostojen avoimuus voi parantaa digitaalisten työläisten työoloja kaikkialla maailmassa. Se tarjoaa keinon vastata kahteen digitaalisten työläisten kohtaamaan rakenteelliseen ongelmaan: ensinnäkin työn pirstaleisuudesta johtuvaan työehtosopimusneuvottelujen puutteeseen ja toiseksi työläisten ja alustojen välillä vallitsevaan tiedonsaannin epäsuhtaan. Sertifiointiprosessi toimii työkaluna, jonka avulla on mahdollista vastata näihin kahteen haasteeseen sekä rakentaa ja kehittää yhteisiä työläisten ja erinäisten instituutioiden, kuten ammattiliittojen ja sääntelyelinten, välillä.” (Graham, Woodcock, 2018: 251).

Sertifiointiprosessit ylläpitävät harhakäsitystä siitä, että riittää, jos alustayrityksiä vain kannustetaan parantamaan mikrotyöläisten työoloja. On kuitenkin perusteltua kysyä, eikö tärkeämpää olisi tämän sijaan kyseenalaistaa koko mikrotyön käsite. Vaikka tutkimukset (2018b) ovat paljastaneet mikrotyöläisten työolojen olevan ala-arvoiset, ILO:n kanssa yhteistyössä toimiva Fairwork Foundation tai ammattiyhdistysverkosto eivät kumpikaan kyseenalaista mikrotyön konseptia itsessään, vaan uskovat, että työläisten työoloja voidaan parantaa puuttamalla mikrotyön eri muotoihin. Nämä tahot ehdottavatkin työläinsäädäntöön ja sosiaalisiin suojamekanismeihin muutoksia, jotka tekisivät niistä alustayritysten vaatimusten mukaisia (ks. liite G), vaikka asian pitäisi olla pikemminkin päinvastoin.

”Työmarkkinaosapuolten välisen vuoropuhelun” ja ”reilun kaupan” logiikan näkökulmasta ne aliarvioivat, kuinka tärkeää työläisten kannalta on, että alustatyön valtasuhteita saadaan tasapainotettua ja että eri puolilla maailmaa toimivien alustojen teettämään työhön kohdistetaan tehokasta sääntelyä. Sertifiointivaihe voikin olla mielenkiintoinen työolojen ja niihin liittyvien vaatimusten ymmärtämisen kannalta. Jos mikrotyön käsitteestä ei yksinkertaisesti päästä eroon, alustatyöläisten on liittouduttava ammattiyhdistysliikkeen kanssa varmistaakseen, ettei alustoja niinkään kannustettaisi vaan pikemminkin pakotettaisiin parantamaan mikrotyöläisten työoloja.

2.4. TAISTELU DIGITAALISEN TALOUDEN OMINAISPIIRTEISTÄ

Alustatyöläisten asemasta ja oikeuksista käydään parhaillaan kiivaita oikeustaistelua ja ammattiliittojen pyrkiessä uudistamaan edustustaan ja työehtosopimusneuvottelukäytäntöjään. Samaan aikaan meneillään on myös toinen kamppailu: taistelu digitaalisen talouden ominaispiirteistä. Kansainvälisellä tasolla näitä piirteitä setvitään pääasiallisesti harhaanjohtavasti nimettyjen ”sähköisen kaupankäynnin” neuvottelujen puitteissa. Euroopan unionin tasolla yksi suurimmista kiistoista liittyy parhaillaan valmisteltavana olevaan Euroopan digipalvelusäädökseen.

”SÄHKÖINEN KAUPANKÄYNTI” MAAILMANLAAJUISESSA VASTATUULESSA

Tammikuussa 2019 Davosissa järjestetyn Maailman talousfoorumien yhteydessä 76 valtiota sitoutui käynnistämään Maailman kauppajärjestön (WTO) sisällä sähköistä kaupankäyntiä

⁹⁶ On syytä huomata, että Uber sijoittuu arvioinneissa viimeiseksi, kun tarkastellaan alustojen kykyä edistää niin sanottua korkealaatuista työtä. Uberin ”reilun kaupan” lähestymistapa ei täytä mitään reilun alustatyön laatuksiteereistä palveluehtojen selkeää esittämistä lukuun ottamatta.

koskevat useammankeskiset kauppaneuvottelut (Leterme, 2019; James, 2020). ”Olen sanonut jo pitkään, että on pöyristyttävää, että vuoteen 2018 mennessä ... WTO ei ole vielä käynyt syvällisempää ja tehokkaampaa keskustelua tästä ilmiöstä, joka ohjaa nykyistä maailmantaloutta”, WTO:n pääjohtaja Roberto Azevêdo sanoi tuolloin (Reuters, 2019).

Hanke on osa laajempaa Yhdysvalloista alkannutta taistelua, jota suuret monikansalliset digitaaliset yritykset ovat valtioiden tuella käyneet 2010-luvun alusta lähtien. Yritysten tavoitteena on ollut vakiinnuttaa ne edut, joita ne ovat vähitellen saavuttaneet siksi, että ne olivat aikanaan ensimmäisiä tulokkaita omilla markkinoillaan. Erityisesti GAFAM-yritykset ja niiden talousmallit ovat kehittyneet eräänlaisessa kansainvälisessä oikeudellisessa tyhjiössä. Näihin talousmalleihin sisältyy olennaisesti yritysten vapaus kerätä ja hyödyntää käyttäjiensä tietoja sekä luovuttaa näitä tietoja eteenpäin (ks. ylh.). Yritykset pyrkivät säilyttämään tämän vallitsevan asiantilan sitovilla säännöillä, joiden tarkoituksena on estää valtioita puuttumasta niiden toimintaan. Tällä puolestaan pyritään estämään valtioita kehittämästä omaa kansallista digitaaliteollisuutta ja suojelemasta sitä.

Tämän seurauksena niin sanottuihin uuden sukupolven vapaakauppasopimuksiin alettiin digitaaliteollisuuden eturyhmien painostuksesta 2010-luvulla sisällyttää uudenlaisia ”sähköistä kaupankäyntiä” koskevia säännöksiä. Näihin sopimuksiin lukeutuvat muun muassa TiSA, TTIP ja USMCA. Termiin ”sähköinen kaupankäynti” liittyy kuitenkin tiettyjä näkökohtia, jotka ulottuvat paljon tavaroiden ja palvelujen verkkokauppaa laajemmalle. Kuten Kelsey toteaa: ”Sähköinen kaupankäynti eli digitaalinen kauppa on tuorein ja kauaskantoisin kansainvälisiin kauppaneuvotteluihin

liittyvistä niin kutsutuista uuden vuosituhanen kysymyksistä. Näiden vasta lapsenkengissä olevien ohjauskeinojen lonkerot ulottuvat paljon lainopillista kaupankäynnin käsitystä laajemmalle. Ne pyrkivät asettamaan globaalit pelisäännöt digitaalisen ympäristön hallinnalle. Tämä on – ilmastonmuutoksen ohella – kaikista valtioiden ja yhteiskuntien kohtaamista kysymyksistä ehkäpä monimutkaisin, moniulotteisin ja kiistanalaisin” (Kelsey, 2017).

Työläisten oikeudet vaarassa

Työläisten oikeuksien kannalta kriittisimpiä ovat säädökset, jotka koskevat muun muassa tietojen vapaata liikkuvuutta maiden rajojen yli, tietojen lokalisoinnin kieltämistä, digitaalisten yritysten kaupallista toimintaa koskevia velvoitteita sekä algoritmien ja lähdekoodien suojaamista. Yhdessä nämä säädökset antavat alustayrityksille lähes vapaat kädet toimia parhaaksi katsomallaan tavalla. Ne vapauttavat yritykset kaikesta valtioiden tai työläisten mahdollisesti harjoittamasta valvonnasta. Tällaisissa olosuhteissa alustatyöläisten saattaisi olla vaikeaa tai jopa mahdotonta vaatia minkäänlaista määräysvaltaa tietoihinsa, koska vaatimus olisi ristiriidassa tietojen vapaan liikkuvuuden periaatteen kanssa. Olisi myös vaikeaa tai jopa mahdotonta taata oikeus edes näiden tietojen tarkasteluun tai niiden käyttö-tarkoituksen selvittämiseen, koska tietoja voidaan säilyttää kaukana tietoihin liittyvistä henkilöistä ja yhteisöistä. Yhtä hankalaa olisi vaikuttaa sellaisiin algoritmeihin, joita käytetään alustalla tarjottavan työn sisällön määrittelyyn ja työn organisointiin (ks. ylh.) tai pyrkiä haastamaan näitä algoritmeja, koska toimijoiden pakottaminen lähdekoodin ja joissakin tapauksissa itse algoritmien julkistamiseen on nimenomaisesti kiellettyä”.

97 Lisätietoja aiheesta: ks. erityisesti ITUC:n raportti (2019) sekä Rosa Luxembourg Stiftungin raportti (James 2020).

WTO:n kiistanalainen rooli

Vuonna 2016 tahot, jotka vaativat mm. palvelukauppasopimus TiSA:sta luopumista sekä Yhdysvaltojen vetäytymistä TTIP-sopimuksesta, huomasivat, että vaatimusten edistäminen alueellisten ja alakohtaisten sopimusten kautta ei ole toimiva strategia. Näin ollen ne kääntyivätkin WTO:n puoleen. Erityisesti Yhdysvallat ja Euroopan unioni vaativat, että mahdollisesti käynnistettävistä neuvotteluista keskusteltaisiin WTO:n 11. ministerikokouksessa Buenos Airesissa joulukuussa 2017. Useat globaalit etelän maat – alkuun etenkin Intia sekä useat Afrikan maat – kuitenkin vastustivat tämän keskustelun käynnistämistä, koska ne katsoivat aivan oikeutetusti, että uusista neuvotteluista olisi niille enemmän haittaa kuin hyötyä. Ehdotuksen tukijoiden oli tämän vuoksi kierrettävä tämä este ilmoittamalla konferenssin päätteeksi, että ne käynnistäisivät useammankeskiset neuvottelut, jotka vahvistettaisiin vuotta myöhemmin Davosin vuoden 2019 talousfoorumin yhteydessä.

Neuvottelijaosapuoliin lukeutuu tällä hetkellä yli 80 valtiota, mukaan lukien maailman merkittävimmät digitaaliset suurvallat, myös Kiina ja Venäjä. Intia ja suuri osa Afrikan maista eivät kuitenkaan ole lähteneet mukaan neuvottelupöytään, vaikka useat niistä ovatkin liittyneet mukaan hankkeeseen. Neuvottelut ovat jo itsessään merkittävä uhka strategioille, joilla pyritään parantamaan alustatyöläisten asemaa ja laajemmin lopettamaan väärinkäytökset, jotka leimaavat digitaalitaloutta ja sen toimintatapoja.

Ammattiliittojen ja kansalaisjärjestöjen muodostama laaja liittouma pyrkiikin lisäämään tietoisuutta aiheesta ja hyödyntämään joukkovoimaa mahdollisimman laajasti näiden neuvottelujen estämiseksi⁹⁸. Valitettavasti asia ei edelleenkään ole saanut tarpeeksi huomiota tiedotusvälineissä ja kansan keskuudessa eikä myöskään useiden sellaisten ammattiliittojen ja poliittisten toimijoiden parissa, jotka ovat sitoutuneet puolustamaan yleisesti työläisiä sekä erityisesti alustatyöläisiä.

EUROOPAN DIGIPALVELUSÄÄDÖS: DIGITAALISEN TALOUDEN SÄÄNTELY VAI TÄYSKÄÄNNÖS?

Myös Euroopan unionissa käydään jatkuvasti keskusteluja sellaisen lainsäädännöllisen ja normatiivisen kehyksen hyväksymisestä, joka olisi yhdenmukainen talouden digitalisaation uusimpien kehityssuuntien kanssa. Kuten komissio toteaa verkkosivustollaan: ”Digitaalisia palveluja koskevat oikeudelliset puitteet ovat pysyneet samoina sen jälkeen, kun sähköistä kaupankäyntiä koskeva direktiivi astui voimaan vuonna 2000.”⁹⁹ Kuitenkin komission mukaan ”verkkomaailma ja päivittäin käytettävät digitaaliset välineet muuttavat jatkuvasti muotoaan”. Tästä aiheutuu uusia riskejä erityisesti kuluttajille, mutta myös yrityksille ja yhteiskunnille: ”Vaikka uudet palvelut, teknologiat ja liiketoimintamallit ovat tuoneet Euroopan kansalaisten elämään monia mahdollisuuksia, ne ovat myös aiheuttaneet uusia riskejä kansalaisille ja yhteiskunnille saattaessaan ne tekemisiin uudenlaisten laittomien tavaroiden, toiminnan ja sisältöjen kanssa. Lisäksi monet verk-

⁹⁸ Ks. esim. tämä globalismia vastustavan Our World Is Not For Sale -verkoston (OWINFS) WTO:n jäsenille vuonna 2019 lähettämä avoin kirje, jonka on allekirjoittanut yli 300 ammattiliittoa, ympäristöjärjestöä ja ihmisoikeusjärjestöä ympäri maailman: https://ourworldisnotforsale.net/2019/Digital_trade_2019-04-01-en.pdf.

⁹⁹ <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/digital-services-act-package>

koyritykset ovat kamppailleet alustataloudelle ominaisten systemaattisten ongelmien kanssa, jotka liittyvät kilpailukyvykkyyteen, oikeudenmukaisuuteen ja markkinoille pääsyyn. Yhä tärkeämmät digitaalisen talouden alustaekosysteemit ovat päätyneet suurten verkkoalustojen käsiin.”

Tähän liittyen komissio ilmoitti aikovansa tarkistaa digitaalisia palveluja koskevat sisämarkkinasääntönsä jo vuonna 2019 osana uutta Euroopan digitaalistrategiaa. Tämän jälkeen komission on vuoden 2020 työohjelmansa mukaan määrä hyväksyä digipalvelusäädös vuoden loppuun mennessä.

Kahden pilarin strategia

Komission tavoitteet jakautuvat kahteen eri osa-alueeseen. Yhtäältä tavoitteena on selkeyttää ja yhdenmukaistaa digitaalisten palvelujen sisämarkkinoiden toimintaa koskevia sääntöjä. Toisaalta tavoitteena on puuttua suurimpien digitaalisten alustojen aiheuttamiin erityisongelmiin. Nämä alustat toimivat suuren kokonsa vuoksi eräänlaisina portinvartijoina. Digipalvelusäädöksen tulisi rakentua kahdelle pilarille: ”Ensinnäkin komission tulisi ehdottaa selkeitä sääntöjä, joissa määritellään, mitä vastuita digitaalisilla palveluilla on käyttäjien kohtaamien riskien torjuntaan ja heidän oikeuksiensa suojelemiseen liittyen. Nämä oikeudelliset velvoitteet varmistaisivat, että alustojen valvontaa varten perustettaisiin moderni yhteistyöjärjestelmä ja että järjestelmän toimeenpano olisi tehokasta. Toiseksi digipalvelusäädöksen tulisi sisältää ennakkosääntöjä portinvartijoina toimiville suurille verkkoalustoille, jotka tällä hetkellä määrittelevät pelisäännöt niin käyttäjilleen kuin kilpailijoilleenkin. Säädök-

sen tulisi taata suurten alustojen toiminnan oikeudenmukaisuus ja varmistaa, että niin uudet tulokkaat kuin jo olemassa olevat kilpailijatkin kykenevät haastamaan ne. Vain näin voidaan varmistaa, että kuluttajilla on käytettävissään mahdollisimman laaja palveluvalikoima ja sisämarkkinat pysyvät kilpailukykyisinä sekä avoimina innovaatioille.”

Komissio ilmoitti samalla myös käynnistävänsä viisi digipalvelusäädöstä tukevaa hanketta. Niihin lukeutui myös hanke, jossa ”tarkastellaan keinoja alustatyöläisten työolojen parantamiseksi käymällä laajaa keskustelua alustatalouden työoloista” (lainattu teoksessa Del Castillo, 2020)¹⁰⁰.

Työmarkkinakysymyksen käsittelyä lykätään myöhemmäksi

Kysymystä alustatyöstä lykätään myöhemmäksi, kuten myös laajempaa kysymystä alustatalouden työoloista. ETUI:n tutkija Del Castillo on pettynyt tilanteeseen: ”Kun otetaan huomioon alustatyön kielteinen vaikutus työoloihin, turvallisuuteen ja työläisten suojeeluun, digipalvelusäädöksen pitäisi huomioida myös alustayrityksille kuuluvat velvollisuudet työllistämäänsä ihmisiä kohtaan sen sijaan, että asian käsittelyä lykättäisiin myöhemmäksi” (Del Castillo, 2020). On kuitenkin rohkaisevaa, että Euroopan komissio ei sisällyttänyt tätä erityisen arkaluonteista kysymystä laajaan, perustavanlaatuisesti ongelmalliseen lainsäädäntöaloitteeseensa. Myös Del Castillo korostaa tätä seikkaa:

”Sisämarkkinoista puhuessaan komissio käyttää narratiivia ja kieltä, jotka pyörivät sellaisten käsitteiden kuin ”kauppakäytännöt”, ”markkinakilpailu”, ”pirstaloituminen”

¹⁰⁰ Muut hankkeet ovat mahdollinen uusi kilpailusäännöstö, yleisen tuoteturvallisuusdirektiivin (GPSD) REFIT-tarkastelu, disinformaatiota koskevien käytännösääntöjen tarkastelu ja verkossa toimivien välityspalvelujen yrityskäyttäjää koskeva asetus 2019/1150 (Del Castillo 2020).

Krystofin työvälineet I, 2022

ja ”epäsuhta” ympärillä. Komission lähestymistavasta kertoo myös se, että digipalvelusäädöspaketin käsittely käynnistettiin samaan aikaan uudesta kilpailusäännöstöstä järjestetyn kuulemisen kanssa.

Vaikka Del Castillo toteaaakin, että ”digipalvelusäädös voi muuttaa internetiä perustavanlaatuisesti sekä vaikuttaa siihen, kuinka ihmisten oikeuksia kunnioitetaan verkossa, ja näin ollen muuttaa perusteellisesti Euroopan unionin – ja mahdollisesti koko maailman – tapaa viestiä, ostaa, työskennellä ja elää verkossa”, nyt omaksutulla lähestymistavalla pyritään ennen kaikkea varmistamaan, että digitaalinen talous noudattaa Euroopan komission ajamia kilpailusääntöjä, ei muuttamaan radikaalisti digitaalisen talouden perusteita.

Digitaalisen tulevaisuuden avainkysymykset: tieto ja alustojen asema

Digitaalitalouden nykyisen ja tulevan toiminnan kannalta keskeiset kysymykset liittyvät tietoon ja alustojen asemaan. Digipalvelusäädös jättää nämä tärkeät kysymykset kuitenkin suurelta osin huomiotta. Euroopan komission lähestymistapa ensimmäiseen kysymykseen näyttää rajoittuvan henkilötietojen suojaamiseen yksityisyyden suojan näkökulmasta (yleinen tietosuojasetus GDPR on ehdottomasti tehokkain lainsäädännöllinen väline tähän liittyen), vaikka tieto taloudellisena resurssina on yhä kuumempi puheenaihe erityisesti tiedon jakamisen, tietojen avoimuuden ynnä muiden vastaavien näkökohtien valossa tarkasteltuna. Olemme kuitenkin vielä kaukana tilanteesta, jossa voisimme tarkastella yksilöl-

lisiä ja kollektiivisia taloudellisia ja sosiaalisia oikeuksia kunnianhimoisella tasolla. Tämän pohdinnan tulisi huomioida tiedon kasvava merkitys yksilöiden ja yhteisöjen kannalta ja käsittää myös sen merkitys työläisyhteisöissä (ks. ylh.).

Toista kysymystä komissio tarkastelee lähinnä vapaan ja vääristymättömän kilpailun kannalta, minkä vuoksi komissio pohtiikin, miten se voisi rajoittaa monopoliasemiin liittyviä ongelmia. Alustatalous on käytännössä suunniteltu suosimaan monopoliasemaan pyrkiviä ja nousevia yrityksiä. Tästä näkökulmasta katsottuna ehdotuksissa voitaisiin käsitellä jopa joidenkin suurimpien digitaalisten alustojen lakkauttamista. Tämä mahdollistaisi rakenteellisen erottelun sellaisten eri toimintojen välillä, jotka ovat keskittyneet alustoille huomattavan ongelmallisella tavalla¹⁰¹.

Voidaan lisäksi väittää, että useat alustat ovat nykyisellään keskeisessä asemassa taloudellisen, sosiaalisen, poliittisen ja kulttuurisen vuorovaikutuksen infrastruktuurien muodostumisessa, minkä vuoksi niitä tulisi kohdella julkisina palveluina. Tätä mieltä on muun muassa Just Net Coalition, digitaaliseen oikeudenmukaisuuteen tähtäävien järjestöjen verkosto. Verkosto tuo kantansa esiin sen vuonna 2019 julkaisemassa manifestissa: ”Fyysisessä maailmassa ei-henkilökohtaiset, sosiaaliset sekä taloudelliset tilat ja rakenteet jakautuvat julkisiin ja yksityisille yrityksille kuuluviin tiloihin ja rakenteisiin. Infrastruktuuri on tavallisesti julkista tai lähes julkista, ja yritykset voivat harjoittaa yksityistä liiketoimintaansa tämän infrastruktuurin avulla ja sen ympärillä. Digitaaliset tilat ja

rakenteet edellyttävät samanlaisia järjestelyjä. Keskeisiä monopoliasemassa olevia digitaalisia infrastruktuureja tulisi siis säännellä liikennesovelluksina, jotka ovat verrattavissa tosimaailman julkisiin tiloihin ja rakenteisiin, kuten julkisiin katuihin, kirjastoihin ja infrastruktuuripalveluihin. Sekä digitaalisten teknologiarakenteiden yksilökohtaiset että niiden julkiset ominaisuudet ovat tällä hetkellä täysin yritysten omistuksessa ja hallinnassa. Nämä ominaisuudet on otettava soveltuvilta osin takaisin näiltä yrityksiltä.” (JNC, 2019)

OSUUSKUNNAT ALUSTATYÖN UUDISTAJINA

Tilaustyöalustojen yleistyessä ja yleisemmin alustatalouden nousun aiheuttamien ongelmien myötä eräs ratkaisu on niin sanottujen alustaosuuskuntien perustaminen. Alustaosuuskunta on yritys, ”joka käyttää verkkosivustoa, mobiilisovellusta tai tiettyä protokollaa tavaroiden tai palvelujen myymiseksi. Alustaosuuskuntien toiminta pohjautuu työläisten ja käyttäjien demokraattiselle päätöksenteolle ja jaetulle omistajuudelle.¹⁰²” Tällaisia alustoja on tänä päivänä satoja. Ne toimivat lukuisilla eri toimialoilla, ja niiden tarkoituksena on tuoda alustatyöläiset ja/tai kuluttajat yhteen¹⁰³. Lisäksi myös monet ”perinteiset” osuuskunnat pohtivat, miten ne voisivat tuoda digitaalisen teknologian ja alustamallin osaksi omaa toimintaansa (Martinelli et al., 2017).

Vaihtoehto alustakapitalismille

Scholz teki vuonna 2014 tunnetuksi alustaosuuskuntatalouden (englanniksi *platform cooperativism*) käsitteen. Hän asetti alusta-

101 Yhdysvaltain edustajainhuoneen tutkintakomitea päätyi niin ikään tähän lopputulemaan. Asiaa käsitellään osassa 1 (USHR 2020).

102 <https://platform.coop/>

103 Ks. erityisesti seuraava lista: <https://ioo.coop/directory/104>

Vapaapäivä, 2022

osuuskuntatalouden sen ”jakamistalouden” vastakohtaksi, johon tuohon aikaan kukoistavat alustayritykset (kuten Uber ja Deliveroo) väittivät kuuluvansa (Scholz, 2014). Julkaistuaan useita kirjoja ja järjestettyään aiheeseen liittyviä tapahtumia, jotka kokosivat yhteen tämän ”uudenlaisen talousmallin” toimijoita, Scholz perusti yhdessä muiden kanssa Platform Cooperativism Consortium -yhteisön, joka on ”tutkimukseen, yhteisöjen rakenta-

miseen ja edunvalvontaan keskittyvä keskus digitaaliseen siirtymään osallistuville osuuskunnille.” Vastaavia hankkeita on käynnistetty myös alueellisella ja/tai alakohtaisella tasolla. Hankkeiden tarkoituksena on jäsentää ja edistää uusien osuuskuntamuotojen kehitystä. Yksi esimerkki niistä on CoopCycle, polkupyörälähettien osuuskuntien liitto, joka perustettiin Ranskassa ja jolla on nykyään yli 40 jäsentä pääasiassa Euroopan alueelta¹⁰⁴.

104 Ks. liite I: Osuuskunnat, CoopCyclen jäsenet

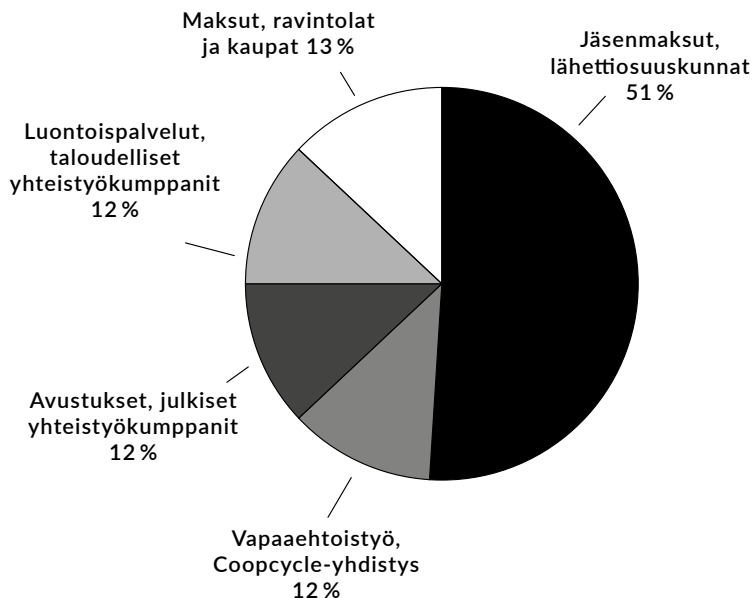
COOPCYCLE: EUROOPPALAISTEN OSUUSKUNTIEN LIITTOUMA

CoopCycle on **eurooppalaisten polkupyörälähettiläsuuskuntien liittouma**. CoopCycle perustettiin tammikuussa 2018, ja se on laajentunut nopeasti ympäri Eurooppaa. Liittoumaan kuului vuoden 2019 syyskuussa 26 jäsenyhteisöä, ja nykyään jäsenyhteisöjä on jo yli 42. CoopCyclella on jäseniä yhdeksässä maassa pääasiassa Euroopan alueella (ks. liite I). Liittoumaan kuuluu osuuskuntia Saksasta (4), Belgiasta (4), Tanskasta (1), Espanjasta (6), Ranskasta (17), Puolasta (1), Yhdistyneestä kuningaskunnasta (3), Ruotsista (1) ja Kanadasta (2). Liittouma on saanut jäsenpyyntöjä myös Etelä-Amerikassa toimivilta yhteisöiltä.

Liittouman lähetit toimittavat pääasiassa paketteja ja muita tavaroita, mutta pieni osa jäsenistä kuljettaa myös aterioita ja elintarvikkeita. Vain harvat jäsenyhteisöt keskittyvät kuitenkin pelkästään ateriatoimituksiin.

Laadukasta työtä ja palvelujen yhdistämistä

Jäsenyhteisöistä monet ovat monikansallisille alustayrityksille aiemmin työskennelleiden lähettien perustamia. Yhteisöjen tavoitteena on edistää **parempia työoloja**. CoopCyclen toiminta perustuu osuuskuntien väliseen solidaarisuuteen. Liittouman avulla osuuskunnat voivat alentaa kustannuksiaan **yhdistämällä palvelujaan**. Yhdistettyjä palveluja on lukuisia erilaisia: tarjolla on tukea liiketoiminnan kehittämiseen, koulutuksia, osaamisen jakamista ja rahoitusta vasta käynnisteillä oleville hankkeille. CoopCycle on perustanut myös erilaisia solidaarisuutta tukevia mekanismeja: liittoumalla on tukirahasto vaikeuksien varalta, se takaa jäsenilleen tietyt palkkiot sekä tarjoaa yhteisen vakuutuksen läheteille ja kuljetettaville tavaroille. Palvelut rahoitetaan liittouman jäsenten maksamilla maksuilla (ks. kaavio alla).

Ohjelmiston avulla yhteistä hyvää ja valtaa työläisille

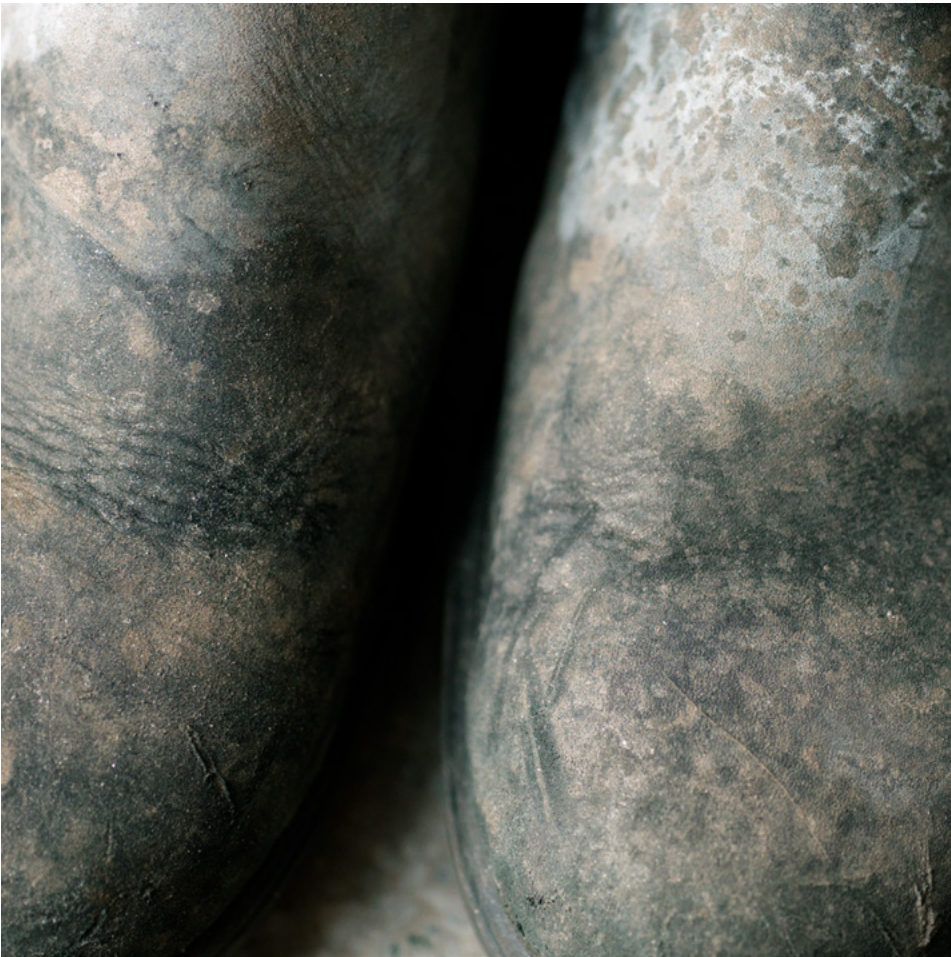
CoopCycle ei ole ainoastaan liittouman nimi, vaan myös lähettien käyttämän avoimen lähdekoodin logistiikkaohjelmiston nimi. Ohjelmiston avulla osuuskunnat voivat hallinnoida matkojaan, ja kauppiaat, ravintoloitsijat ja asiakkaat pääsevät käsiksi osuuskuntien palveluihin sen kautta. Ohjelmisto on suojattu vastavuoroisella lisenssillä (Copyleft), ja ainoastaan lähettiosuuskunnat voivat käyttää sitä. Liittouma rakentaa siis huomattavan erityistä poliittista visiota: se luo osaltaan antikapitalistista talousmallia, joka perustuu ”yhteisen” käsitteeseen. CoopCyclen tavoitteena on myös saada muilla aloilla toimivat alustat käyttämään lisenssiä ja laatia sopimuksia kuntien kanssa uudenlaisten julkisten palvelujen kehittämiseksi. Jotkut kuitenkin näkevät nämä poliittiset tavoitteet vain ”kaupallisina argumentteina”, joiden avulla pyritään ensisijaisesti houkuttelemaan asiakkaita palveluiden pariin. Esimerkiksi useimpien yhteisöjen mainitsemat ympäristöasiat (ks. liite I) ovat joillekin lähinnä kaupallisia argumentteja, mutta toisille tärkeitä periaatteita. Vaikka sitoutumisen taso vaihtelee yhteisöjen välillä, vain harva yhteisö taistelee avoimesti alustayrityksiä vastaan ja/tai on kytköksissä ammattiliittoihin.

Alustaosuuskunnilla on useita erilaisia tavoitteita. Työläisosuuskuntien ensisijainen tavoite on työolojen parantaminen. Esimerkiksi Casilli sanoo seuraavaa: ”Trebor Scholz kertoo vuoden 2016 manifestissaan osuuskuntatoiminnan periaatteista, jotka ovat pitkälti yhdenmukaisia sellaisen ammattiyhdistystoiminnan kanssa, jonka tavoitteena on tuoda digitaalinen työ osaksi alisteisen työn ja sen tuoman sosiaalisen suojan kehystä (...). Alustaosuuskuntien on tarjottava jäsenilleen kohtuullinen palkka ja työsuhdeturva, heitä suojelevat oikeudelliset puitteet, siirrettävät terveydenhuolto- ja sosiaaliturvaoikeudet sekä oikeus uloskirjautumiseen. Näitä periaatteita täydennetään alustojen yhteisomistajuudella. Näin varmistetaan, että alustat ovat ”niiden ihmisten käsissä, jotka tuottavat suurimman osan alustan arvosta”. Työläiset myös osallistuvat alustojen ohjelmointiin ja tuotantovirtojen hallintaan. Tämän kaiken tavoitteena on yhteistoimintaan perustuvan järjestelmän luominen” (Casilli, 2019: 311).

Näin tehdessään monet alustaosuuskunnat osoittavat, että ne ovat halukkaita osallistu-

maan alustatalouden laajempaan kehitystyöhön, jossa ei keskityttäisi pelkästään voiton tavoitteluun, vaan otettaisiin huomioon myös sosiaaliset, demokraattiset ja ympäristöön liittyvät näkökohdat: ”Alustaosuuskuntien toiminta rakentuu innovaatioiden ja tehokkuuden kaltaisten käsitteiden uudelleenmäärittelylle. Tavoitteena on hyödyttää kaikkia sen sijaan, että voitot kasaantuisivat vain harvoille” (Scholz, 2016: 14).

Jotkut jopa näkevät alustaosuuskunnat jakamiseen ja ”yhteisen” käsitteeseen perustuvan jälkikapitalistisen talousmallin esiasteena. Bauwens ja Kostakis tukevat tätä tulkintaa erityisen voimakkaasti, ja he luettelevatkin erilaisia strategioita ”korporaatioiden jälkeisen ajan liittoumille sekä itsenäiselle, oikeudenmukaiselle ja kestäväälle arvonluontitavalle. Tavoitteena on irrottautua perinteisestä yritysparadigmasta ja sen voittojen maksimointiin tähtäävistä käytännöistä ja pyrkiä sen sijaan rakentamaan avoimia osuuskuntia, jotka vaalivat yhteiseen omaisuuteen perustuvaa eettistä taloutta” (Bauwens & Kostakis, 2016: 369). Samoin CoopCycle pyrkii alusta-

Ruokalähetin kengät, 2023

osuuskuntien kautta ”tarjoamaan vaihtoehdon nykyiselle alustamallille [sekä] puolustamaan antikapitalistista ja eettistä mallia”.

Haasteiden ja epäselvyyksien välimaastossa

Alustaosuuskuntien tavoitteista riippumatta ensimmäinen niiden kohtaama ongelma on perinteisten kapitalististen alustojen kanssa kilpaileminen. Tämä johtuu siitä, että kapitalistisilla alustoilla on käytettävissään rahoitus-

lähteitä, joihin suurella osalla alustaosuuskunnista ei ole mahdollisuutta päästä käsiksi (ks. ylh.). Lisäksi suurten kapitalististen alustojen on vaikea saavuttaa kannattavuutta, vaikka niiden liiketoimintamallit perustuisivatkin kaikkien mahdollisten toimintakustannusten karsimiseen ja ulkoistamiseen (työvoimakustannuksista alkaen) (ks. ylh.). Nämä olosuhteet huomioon ottaen osuuskuntien onkin vaikea löytää sellaista liiketoimintamallia, joka olisi sekä työläisiä kunnioittava että kannattava. Suurin osa nykyisistä osuuskun-

nista on esimerkiksi polkupyörätoimitusten osalta erikoistunut hyvin kapeisiin palvelusegmentteihin (esimerkiksi yritysten väliset toimitukset tai ryhmätoimitukset), joissa katteet ovat riittävän korkeat. Tästä johtuen yksittäisten ateriatoimitusten markkinat ja laajemmat ns. FoodTech-markkinat jäävät usein monikansallisten yritysten haltuun.

Toinen alustaosuuskuntien toimintaa rajoittava tekijä johtuu siitä tosiasiasta, että alustaosuuskuntien suhde alustatalouden nykyiseen toimintamalliin ja laajemmin koko talousjärjestelmään on ristiriitainen ja vaihtelee osuuskunnasta toiseen. Valtaosa alustaosuuskunnista voikin saavuttaa paremmat työolot ja tehdä toiminnastaan eettisempää myös nykyisissä taloudellisissa, institutionaalisissa ja oikeudellisissa puitteissa: ”Pienetkin osuuskunnat voivat toimia eettisesti ja itseohjautuvasti. Ne tarjoavat työläisille ja asiakkaille vaihtoehdoisen liiketoimintamallin, joka ei perustu työläisten hyväksikäyttöön” (Scholz, 2016: 13). Casilli kuitenkin huomauttaa, että näin tehdessään ”vaarana on, että alustaosuuskunnat tyytyvät vain lisäämään digitaalisen työn monimuotoisuutta pyrkimättä kaatamaan vallitsevaa järjestelmää” (Casilli, 2019: 13). Osuuskuntien kohtamat vaikeudet niiden kilpaillessa suurimpien alustojen kanssa niiden omalla maaperällä ovatkin ensimmäinen merkki tästä vaarasta. Toinen, salakavalampi vaara on se, että monet alustat pitävät alustamallisen työn lisääntymistä itsestäänselvyytenä ja pyrkivät vain puuttumaan sen äärimmäisimpiin seurauksiin ryhmittymällä osuuskunniksi. Esimerkiksi Smartin (Belgia), Coopanamen (Ranska) ja Doc Servizin (Italia) kaltaiset runsaasti julkisuutta saaneet kokeilut tuovat epävarmaa työtä tekevät työläiset yhteen eri tavoin osuuskuntien avulla. Osuuskunnat tar-

joavat työläisille yhteisiä palveluja ja mahdollisuuden palkkasuhteeseen (Martinelli et al., 2017). Vaikka kokeilujen työläisille tarjoamat edut ovatkin hyvin todellisia, on kuitenkin syytä pohtia, olisiko tärkeämpää kyseenalais-
taa työläisten epävarmuuden syyt sen sijaan, että epävarmuutta pidettäisiin itsestäänselvyytenä, johon alustaosuuskunnat pyrkivät tarjoamaan ”tehokkaita ratkaisuja¹⁰⁵”.

Toisaalta, ja kuten myös aiemmin todettiin, pieni joukko alustaosuuskunnista haluaa rakentaa alustaosuuskuntatoiminnasta yhteiskunnallisella ja poliittisella tasolla aidosti vaikuttavan liikkeen. Näille toimijoille kyse ei ole vain tiettyjen alustakapitalismin ylilyöntien korjaamisesta tai vaihtoehdon tarjoamisesta, vaan pikemminkin vallitsevan mallin vastustamisesta ja sen syrjäyttämistä jälkikapitalistisella (digitaalisella) talousmallilla, jonka yhtenä kantavana pilarina toimivat alustaosuuskunnat. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna nämä alustat muodostavat huomattavan tärkeän digitaalisen talouden laboratorion, joka pyrkii lisäämään kunnioitusta työläisiä, yhteiskuntaa ja ympäristöä kohtaan, mutta jonka täyttä potentiaalia on mahdollista hyödyntää vain paljon laajempien sosiaalisten, institutionaalisten ja oikeudellisten muutosten myötä. Näiden muutosten on lähdettävä tiedon asemaa ja alustojen digitaalisia infrastruktuureja säätelevistä rakenteista (ks. ylh.). Esimerkiksi Bauwensin (2014) mukaan alustaosuuskunnat voivat saada aikaan aitoa yhteiskunnallista muutosta vain, jos ne noudattavat seuraavia periaatteita, jotka ulottuvat pelkkää työläisten määräysvaltaa pidemmälle:

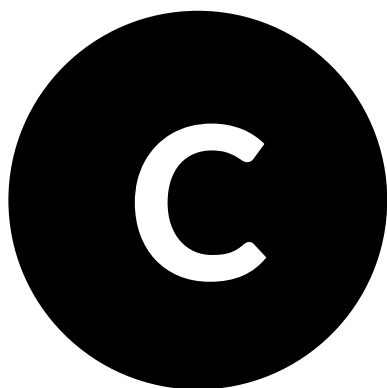
- 1) Osuuskuntien säännöissä on määriteltävä, että ne pyrkivät kohti yhteistä hyvää.

105 Tämä lähestymistapa on laajalti käytössä myös ILO:ssa. Ks. esim. ILO 2019.

Ruokalähetin auto I, 2023

- 2) Osuuskuntien hallintomallien on ka-
tettava kaikki toimijat.
 - 3) Osuuskuntien on osallistuttava aktii-
visesti aineellisten ja aineettomien yh-
teisten hyödykkeiden tuottamiseen.
 - 4) Osuuskuntien on järjestäydyttävä maa-
ilmanlaajuisella tasolla niin yhteiskun-
nallisesti kuin poliittisestikin, vaikka
ne tuottaisivatkin palveluitaan vain
paikallisesti.
- Kuten edellä mainittiin, CoopCyclen jäsenet pohtivat, miten he voisivat korjata vallan epä-
suhdan niin, että paikalliset julkiset palvelut tukisivat ja edistäisivät heidän tarjoamaansa vaihtoehtoa alustakapitalismille (ks. tekstilaa-
tikko yllä). Tämä tavoite voitaisiin saavuttaa esimerkiksi Uberin vastaisella kaupunkikam-
panjalla tai ajamalla paikallisen tason käytän-
töjen muuttamista niin, että osuuskuntien ei tarvitsisi perustaa kannattavuuttaan ai-
noastaan korkeammille hinnoille ja kulutta-
jien tiedostavuudelle, vaan ne voisivat saada esimerkiksi valtiollisia tai kunnallisia tukia.

PÄÄTELMÄT: HAASTEITA JA TULEVAISUUDENNÄKYMÄ

European Couriers' Assemblyn yleiskokouksessa nousi esiin kaksi keskeistä ja monialaista vaatimusta: tietojen avoimuus ja vähimmäistuntipalkka.

Olemme käsitelleet tässä tutkimuksessa kysymystä siitä, millä keinoin alustayritysten ja niiden edistämän liiketoimintamallin työläisten asemaa rapauttavaa toimintaa vastaan on mahdollista taistella. Pyrimme vastaamaan kysymykseen sekä työläisten itsensä että näiden edustajien hyödyntämien strategioiden pohjalta.

Uberin (2009) ja Deliveroon (2013) kaltaiset alustat toimivat nykyään kaikissa Euroopan suurimmissa kaupungeissa ja kaikkialla maailmassa. Kuten lain ulkopuolella toimiville monikansallisille yrityksille on tyyppillistä, alustayritykset ovat uhmanneet kansallisia sosiaalisia oikeuksia, ryövänneet sosiaaliturvavaroja ja anastaneet tietoja ihmisiltä, joita ne kutsuvat ”yhteistyökumppaneikseen”, mutta jotka joutuvat kuitenkin käytännössä tekemään alastonta työtä vailla minkäänlaisia oikeuksia. Määrittelemme alustatyön **alastomaksi työksi**. Alaston työ on **huonosti palkattua**, työvuorot ovat **liian pitkiä tai vaikeasti ennustettavissa**, sosiaaliturva on heikkoa tai sitä ei ole, työläisten nauttima autonomia on pitkälti täysin kuvitteellista, ja **työmarkkinasuhteet yksilöllistyvät tai sirpaloituvat** tavalla, joka heikentää työläisten mahdollisuuksia järjestäytyä, tulla edustetuiksi tai hyödyntää joukkovoimaa. Nämä piirteet eivät rajoitu ainoastaan alustatyöhön, mutta sille on leimallista kyseisten ominaisuuksien **äärimmäinen ja kumulatiiv-**

vinen luonne. Sama pätee alustojen harjoittamaan **tietojen laajamittaiseen keräämiseen ja hyödyntämiseen**. Alustat ovat ainoa osapuoli, joka voi päättää tietojen käytöstä ja hyötyä siitä.

Tämän yhteiskunnallisen murroksen ja tietojen laajamittaisen väärinkäytön mahdollistaa se, että alustat väittävät sovellustensa toimivan vain kaupallisina välittäjinä. Näin ne voivat väistää työnantajan roolin ja siihen liittyvät velvoitteet, mikä on sosiaalisesta ja yhteiskunnallisesta näkökulmasta tarkasteltuna äärimmäisen vastuutonta. Tästä huolimatta eri maiden hallitukset sallivat näiden häikäilemättömien alustojen levittäytyä vapaasti maihinsa. Aiemmin laittomista asioista tehdään yhtäkkiä lakisäateisiä, ja pimeästä työstä on tulossa arkipäivää. Alustayritykset pyrkivät laillistamaan laittomiksi todistettuja toimintatapojaan, ja **alustatyöläiset käyvät jatkuvaa kamppailua ammatillisesta asemastaan**. Tämän vuoksi koimme tärkeäksi tarkastella kahta kamppailun kannalta merkittävää strategiaa: kollektiivista toimintaa ja oikeustoimien hyödyntämistä. Nämä kaksi strategiaa täydentävät toisiaan erinomaisesti.

Nostamme esiin molempiin strategioihin liittyviä keskeisiä opetuksia ja haasteita, minkä jälkeen esittelemme vielä yhden, laajemman haasteen: tarpeen määrittellä digitaalisen talouden ominaispiirteet uudelleen.

KOHTI VALTIOIDEN RAJAT YLITTÄVÄÄ KOLLEKTIIVISTA TOIMINTAA JA UUSIA DIGITAALISIA TYÖOIKEUKSIA

Ensimmäinen tärkeä opetus liittyy **ensimmäisen, alustoihin suoraan kohdistuvan strategian todellisiin saavutuksiin: uuden, paikallisesti toimivan ja globaalisti ajattelevan kollektiivisen toimijan asteittaiseen rakentamiseen**. Vaikka aiemmin kuvattujen lukuisten työtaistelutoimien ja järjestäytymisen kautta saavutetut edut voivat vaikuttaa sekä haurailta että rajallisilta, niiden pelkkä olemassaolo ja yleistyminen ovat antaneet kollektiivisille toimijoille mahdollisuuden luoda uusia toiminnan ja järjestäytymisen muotoja useilla eri tasoilla.

Olemme nähneet, kuinka alustatyöläiset turvautuvat paikallisella tasolla **suoraan toimintaan ja uloskirjautumislakkoihin**, joiden kautta he vaativat konkreettisia parannuksia palkkioihin ja työn organisointiin. **Lakkojen laukaiseva tekijä on useimmiten palkkioiden lasku**. Yhteisöt ja ammattiliitot hyödyntävät myös medianäkyvyyden kaltaisia uusia työkaluja pakottaakseen alustat neuvottelupöydän ääreen. Yhteisöt ovat myös rakentaneet uusia, laajempia liittoumia epävarmaa työtä tekevien työläisten kanssa, joissa kollektiivista järjestäytymistä tarkastellaan toimitusketjujen näkökulmasta (esimerkiksi tietotyöntekijöiden tai asiakaspalvelussa työskentelevien vakituisten työntekijöiden kanssa). Tämä voi johtaa uuden, **kybertariaatiksi** kutsutun yhteiskuntaluokan nousuun.

European Couriers' Assemblyn yleiskokouksessa nousi esiin kaksi keskeistä ja monia-laista vaatimusta: **tietojen avoimuus ja vähimmäistuntipalkka**. Näiden kahden päävaatimuksen lisäksi esiin nousi neljä muuta

vaatimusluokkaa, jotka liittyivät lähettien työsuhteiden laatuun, kollektiiviseen edustukseen, työoloihin (sanan suppeammassa merkityksessä) sekä ”poliittisempiin” kysymyksiin, kuten liittouman toimialan laajentaminen myös muihin aloihin ja työläisryhmiin. Kansainvälinen koordinoiva liitto UnidXs World Action esitti vielä seuraavat vaatimukset peruskirjassaan: digitaalisten työläisten tekemän työn tunnustaminen, tapaturma- ja henkivakuutus, ”kohtuullinen” palkka, luokittelujärjestelmän poistaminen, alustatyöläisten tilien mielivaltaisen deaktivoinnin lopettaminen ja universaalien sosiaalivakuutusjärjestelmän rakentaminen. Eurooppalaisen ja kansainvälisen peruskirjan väliset päällekkäisyydet osoittavat, että kantava teema on nimenomaan **suoritusperusteisten arviointien poistaminen**, mikä osaltaan kertoo alustatyölle ominaisesta pyrkimyksestä työn tehostamiseen. Kyseinen vaatimus on osa yleisemmän tason vaatimusta, joka koskee sovelusten avoimuutta ja algoritmin haltuunottoa. Nämä vaatimukset ovat olennaisen tärkeitä tänä päivänä. Maiden välisten vaatimusten yhteensovittaminen **yhteisen vaatimusperustan** määrittelemiseksi on kuitenkin yhä suuri haaste. Tätä työtä tuetaan **koordinoitun yhteistoiminnan avulla**.

Vaatimusten koordinoinnin lisäksi alustatyön erityinen digitaalinen luonne on myös otettava huomioon **uusien digitaalisten työelämäoikeuksien vaadittaessa**. Huomioitavia näkökohtia ovat **algoritmisen johtamisen** vaikutukset työoloihin sekä **tiedon** merkitys ja rooli alustayritysten liiketoimintamallien kannalta.

LAINSÄÄDÄNTÖÖN VAIKUTTAMINEN: UUSIA AMMATILLISIA ASEMIÄ ALUSTATYÖLÄISILLE?

Toinen tässä tutkimuksessa käsitelty strategia on lainsäädäntöön vaikuttaminen. Se osoittaa, miten ajankohtainen ja **tärkeä taistelu alustatyöläisten asemasta** on. Taistelu työläisten asemasta on pitkäaikainen prosessi, joka muodostaa edellytyksen lähes kaikelle muulle lähettien etuja ajavien tahojen toiminnalle. Pettymyksiä täynnä olevan alun jälkeen alustatyöläisten asemaa koskeva oikeuskäytäntö on alkanut kallistua kohti alustatyöläisten luokittelemista aidoksi palkansaajiksi, ja viimeisen viiden vuoden aikana kahdeksassa Euroopan maassa (erityisesti Espanjassa) onkin nähty paljon alustatyöläisten kannalta suotuisia päätöksiä. Päätökset perustuvat siihen, että vaikka alustayritys väittäisi muodollisesti olevansa vain kahden henkilön välinen välikäsi, tuomioistuimien katsoi, että yritys todellisuudessa hallitsee lähtien työtä ja että lähtien alisteisuuden viittaavia piirteitä on useita: heitä seurataan geopaikannusjärjestelmän avulla, he eivät voi itse määrittellä palvelujensa hintaa, heidän on noudatettava työaikarajoituksia ja kannettava mukanaan ennalta määriteltäviä työvälineitä, heidät voidaan ”poistaa” alustalta koska vain ja niin edelleen. Alustatyöläisten tilanne eroaa siis monin tavoin aidosti itsenäisten ammatinharjoittajien asemasta.

Eri maiden ammattiliitot ovat tukeneet lähtettä näiden pyrkimyksissä alustatyöläisten kannalta suotuisan oikeuskäytännön luomiseksi. Ammattiliitoilla on hyvät oikeudelliset valmiudet, ja niillä on usein aiempaa kokemusta vastaavista haasteista muiden alojen kontekstissa, sillä näennäinen itsensäyöllistäminen on ollut ongelma jo kauan ennen alustatalouden nousua.

Suotuisa oikeuskäytäntö sekä lähettien ja kuljettajien kollektiivisten toimien saama mediahuomio ovat vauhdittaneet valtio- ja EU-tasolla käytäviä keskusteluja ja lainsäädäntöaloitteita, jotka koskevat erityisesti alustatyöläisten oikeudelliseen asemaan liittyviä säädöksiä.

On kuitenkin huomioitava, että suurin osa maailman hallituksista tukee yhteiskunnan ”uberisaatiota” ja osallistuu siten työläisliikkeen purkamiseen. Miten voimme siis taistella oikeudellisin keinoin yrityksiä vastaan, jotka on julistettu laittomiksi, mutta joita laillistetaan jatkuvasti asteittain rahan ja oikeudellisten mekanismien voimalla? Yhdysvalloissa Uberin Proposition 22 -lakiehdotus, joka sinetöi digitaalisten itsensäyöllistäjien aseman itsenäisinä ammatinharjoittajina, hyväksyttiin kansanäänestyksellä. Tämä oli pitkälti monikansallisten kuljetusalan yritysten lakiehdotusta tukevaan kampanjointiin kohdistamien varojen ansiota. Lakiehdotus oli ristiriidassa Kalifornian osavaltion hallituksen aiemman päätöksen kanssa, jonka seurauksena yritysten oli tunnustettava lähettien palkollisiksi. Monissa EU:n jäsenvaltioissa ”kolmas asema” on yleinen käytäntö. Se yhdistää sekä palkansaajan että itsenäisen ammatinharjoittajan aseman huonot puolet: alisteisuussuhteen haitat (palkansaaja) sekä suojelumekanismien puutteen (itsenäinen ammatinharjoittaja). Ainoastaan Espanja näyttää vastustavan tätä voimakasta kehityskulkua ja puolustavan ehdotonta työllisyyttä kaikenlaista epävarmuutta vastaan. Asiaa ajaa myös Alistumaton Ranska -puolueen edustaja Leila Chaibi. Hänen esittämänsä direktiiviluonnos ajaa ajatusta siitä, että alustatyöläiset ovat jo nykyisellään palkansaajia.

Ruokalähetin auto II, 2023

KOLLEKTIIVINEN TOIMINTA JA OIKEUSTOIMET

Yhteisöjen, ammattiliittojen ja niiden liitto-
laisten on jatkettava taistelua, jotta saavu-
tettu yhteiskunnallinen vipuvoima saadaan
muunnettua **neuvotteluvoimaksi ja poliit-
tisiksi voitoiksi** myönteisten uudelleenluo-
kittelupäätösten ja yhteiskunnallisen järjes-
tämisen kautta.

Tämä tutkimus osoittaa, että **tarkastelemam-
me kaksi strategiaa (kollektiivinen toiminta
ja oikeustoimet) täydentävät toisiaan erin-
omaisesti. Eri tasoilla (paikallisella, kansal-
lisella, eurooppalaisella ja kansainvälisellä
tasolla) tapahtuvat toimet ja järjestäyty-**

**minen tukevat alustatyöläisten kannalta
suotuisia oikeudellisia ja poliittisia kamp-
pailuja.** Kamppailun alati kiihtyvä tahti ja
vaikutusvaltaisen kollektiivisen toimijan ra-
kentuminen luovat työläisille mahdollisuuden
voittaa taistelu asemastaan. Vastavuoroisesti
kollektiivista toimintaa voidaan vahvistaa
rakentamalla se suotuisan oikeuskäytännön
varaan ja ottamalla myös muut mahdolliset
poliittiset voitot osaksi tätä tärkeää taistelua.

Tässä vaikeassa tilanteessa ehdotonta työllis-
syyttä puoltava Espanjan lainsäädäntö ja sen
tulevaisuus on tärkeä paitsi espanjalaisten

alustatyöläisten kannalta, mutta myös siksi, että se voi toimia esimerkkinä poliittisessa taistelussa tulevasta direktiivistä, jota käsitellään EU:n toimielimissä vuonna 2021. Oikeustaistelu voi jatkua vielä pitkään. Tähän mennessä saavutetut oikeudelliset voitot ja Euroopassa vasta käynnistynyt keskustelu ovat kuitenkin osoituksia siitä, että lähettien historiallinen taistelu oikeuksistaan (tai heiltä viedyistä oikeuksista) on toteutettu paitsi sinnikkäästi, myös järjestelmällisesti.

TYÖLÄISTEN ON PYSYTTÄVÄ VALPPAINA DIGITAALITALOUDEN OMINAISPIIRTEIDEN SUHTEEN

Viimeinen haaste liittyy alustatyöläisten oikeuksien puolustamisessa käytettäviin strategioihin ja niissä tapahtuneeseen **laiminlyöntiin**: koko **digitaalitalouden toimintaan vaikuttavien merkittävien kehityssuuntausten** huomiotta jättämiseen.

On selvää, että **alustatyö on osa talouden ja yhteiskunnan alustapohjaistumisen aiheuttamaa laajempaa muutosta**. Alustatalouden nousu alkoi 2000-luvun alussa. Se on johtanut asteittain **valtaviin digitaalisten monopolien** muodostumiseen, joiden valta perustuu suurelta osin siihen, että ne ovat saaneet kehittyä monessa mielessä eräänlaisessa kansainvälisessä oikeudellisessa ja sääntelyllisessä tyhjiössä (esimerkiksi tietoon liittyvien ensiarvoisen tärkeiden kysymysten suhteen).

Digitaaliteollisuuden eturyhmät ja niiden valtiotason tukijat pyrkivätkin **turvaamaan saavuttamansa edut ja liiketoimintamallinsa** sähköistä kaupankäyntiä koskevien

kansainvälisten neuvottelujen kautta (Leterme, 2019). Tuorein esimerkki tästä nähtiin WTO:ssa, kun sen noin 80 jäsentä aloitti kiistanalaiset neuvottelut aiheesta vuonna 2019. **Nämä neuvottelut ja niiden tulokset voivat tehdä digitaalisten alustojen kasvavan valtan vastustamisesta pysyvästi hankalampaa**. Näin voi tapahtua, jos neuvottelujen myötä annetaan säädöksiä, jotka koskevat muun muassa tietojen vapaata liikkuvuutta maiden rajojen yli, tietojen lokalisoinnin kieltämistä sekä algoritmien ja lähdekoodien suojaamista. Toteutuessaan nämä säädökset tekisivät tyhjäksi alustatyöläisten pyrkimykset esimerkiksi tietojensa paremmasta hallinnasta tai algoritmien läpinäkyvyyden lisäämisestä (ITUC, 2019). **Samaan aikaan Euroopan unioni on aloittanut digitaalisen talouden uudistamiseen tähtäävän työnsä Euroopan digipalvelusäädöksen muodossa**. Säädöksessä keskitytään pääasiassa digitaalisen talouden kilpailukykyiseen toimintaan. Tämä ei lupaa hyvää EU:n kyvykkyydestä tarttua alusta- ja muiden työläisten kannalta ratkaiseviin haasteisiin, kuten tietoon liittyviin sosioekonomisiin oikeuksiin tai alustojen oikeudelliseen asemaan (Just Net Coalition, 2019).

Vaikka nämä kansainväliset ja eurooppalaiset kehityssuuntaukset eivät liity suoraan alustatyöläisten työoloihin, ne voivat silti **vaikuttaa suuresti alustatyöläisten tällä hetkellä ja tulevaisuudessa hyödyntämiin strategioihin**. Alustatyöläisten onkin oltava jatkuvasti valppaina näiden seikkojen suhteen, mutta heidän on myös (ja ennen kaikkea) muodostettava liittoumia muiden toimijoiden ja/tai alojen kanssa (joita ilmaantuu jatkuvasti lisää), jotka pyrkivät joukkovoiman hyödyntämisen kautta muuttamaan ”digitaalisen siirtymän” nykyistä suuntaa (JNC, 2019).

Parhaassa tapauksessa tällainen uudistus voisi antaa alustaosuuskunnille jopa yliotteen.

OSUUSKUNNAT ALUSTATYÖN UUDISTAJINA

”Alustaosuuskuntatalouteen” tähtäävät hankkeet pyrkivät edistämään **uudenlaista alustapohjaistumista, joka perustuu työvälineiden ja digitaalisten tietojen palauttamiseen takaisin työläisille** (Scholz, 2016). Eurooppalaisten lähettiosuuskuntien liitto CoopCycle näyttää tässä esimerkkiä: se lanseerasi ohjelmiston, jonka tarkoituksena on tuottaa yhteistä hyvää työläisille ja palauttaa valta heidän käsiinsä.

Kansainvälisellä tasolla Platform Cooperativism Consortium -yhteisö näyttää todella haluavan tehdä näistä uudenlaisista osuuskunnista erilaisen alustatalousmallin edelläkävijöitä. Uudessa mallissa kiinnitetään enemmän huomiota työläisten ja käyttäjien oikeuksiin sekä yhteiskunnalliseen etuun ja ympäristöön. Tällä hetkellä näiden hankkeiden toimintaa hankaloittavat kuitenkin **epäsuotuisat makrotaloudelliset ja oikeudelliset puitteet**.

Suurten kapitalististen alustojen kanssa kilpaileminen niiden omalla kotikentällä on tällä hetkellä äärimmäisen haastavaa sekä rahoituslähteiden että liiketoimintamallien kannalta tarkasteltuna. Kilpaileminen on erityisen hankalaa ilman **syvällistä institutionaalista ja oikeudellista uudistusta**, joka mahdollistaisi ainakin jonkinlaisen voimasuhteiden tasapainottamisen osuuskuntien ja kapitalististen alustojen välillä. Parhaassa tapauksessa tällainen uudistus voisi antaa alustaosuuskunnille jopa yliot-

teen. **Alustaosuuskunnille ominaiset epäselvyydet ja ristiriidat** kuitenkin haittaavat tällaisten uudistusten toteuttamista. Suurin osa alustaosuuskunnista tyytyisi ”eettisen” markkinaraon luomiseen edelleen syvästi kapitalistisessa alustataloudessa. Vähemmistö haluaa kuitenkin tehdä alustaosuuskuntaliikkeestä poliittisen työkalun radikaalien sosiaalisten ja taloudellisten muutosten aikaansaamiseksi.

Yksi tärkeä kysymys on kuitenkin jäänyt käydyssä keskustelussa vaille huomiota. Kysymys koskee **alustapohjaistumiselle ja laajemmin talouden digitalisoitumiselle asetettavia rajoja**. Kaikki tässä tutkimuksessa tarkastellut strategiat ja toimijat, myös radikaaleimmat ja kiihkeimmin kapitalismia vastustavat, ovat yksimielisiä **digitaalisen siirtymän väistämättömyydestä ja toivottavuudesta**. Keskustelu kääntyykin usein *toisenlaisen* alustapohjaistumisen ja digitaalisen talouden edistämiseen, ja **koko järjestelmän oikeutus kyseenalaistetaan vain harvoin**. Kehitysuuntausten haitalliset vaikutukset työoloihin, demokraattiseen keskusteluun ja – mikä ehkä tärkeintä – ympäristöön alkavat kuitenkin olla nykyisellään laajalti havaittavissa (The Shift Project, 2018). Kun näitä kaikkia seurauksia tarkastellaan samanaikaisesti, käy ilmi, että tärkein alustapohjaistumiseen ja digitaaliseen talouteen liittyvä kysymys on, **mitä me haluamme ja mihin meillä on varaa**. Tähän äärimmäisen tärkeään kysymykseen on saatava vastaus mahdollisimman nopeasti.

Kiitos tilauksestasi, 2022

Lähdeluettelo

Abdelnour, S., Collovald, A., Mathieu, L., Péroumal, F. ja Perrin, É. (2009), “Précarité et luttes collectives: renouvellement, refus de la délégation ou décalages d’expériences militantes?”, *Sociétés contemporaines*, 74, (2), ss. 73–95.

Abdelnour S. ja Lambert A. (2014), “L’entreprise de soi’, un nouveau mode de gestion politique des classes populaires? Analyse croisée de l’accession à la propriété et de l’auto-emploi (1977–2012)”, *Genèses* 2014/2 (n°95), ss. 27–48.

Abdelnour, S. (2016a), “13. Moi, petite entreprise. Impacts individuels et collectifs de la diffusion de l’auto-entrepreneuriat”, *Regards croisés sur l’économie* 2016/2 (n° 19), ss. 192–203.

Abdelnour, S. (2016b), “Quand l’auto-entrepreneuriat se substitue au salariat: Le prix et la valeur de l’indépendance”, *Socio-économie du travail. Être entrepreneur de soi-même, l’auto-emploi*, Classiques Garnier 2016 (n°1), ss. 29–60.

Abdelnour, S., Bernard, S. (2018), “Mobiliser le travail, contourner les régulations”, *La nouvelle revue du travail*: <http://journals.openedition.org/nrt/3797>.

Abdelnour, S., Bernard, S. (2019a), “Communauté professionnelle et destin commun. Les ressorts contrastés de la mobilisation collective des chauffeurs de VTC”, *Terrains & travaux*, vol. 34, no. 1, 2019, ss. 91–114.

Abdelnour, S. Bernard, S. (2019b), “Quelles résistances collectives face au capitalisme de plateforme?” teoksessa Abdelnour, S., Meda, D. *Les nouveaux travailleurs des applis*, Pariisi, Puf/Vie des idées, ss. 61–74.

Abdelnour, S. Bernard, S. (2020), “Faire grève hors du salariat et à distance? Les pratiques protestataires des chauffeurs de VTC”, *Mouvements*, 2020/3, n° 103, ss. 50–61.

Aguilera, A., Dablanc, L., Rallet, A. (2018), “L’envers et l’endroit des plateformes de livraison instantanée: Enquête sur les livreurs micro-entrepreneurs à Paris”, *Réseaux*, 212(6), ss. 23–49.

Alderman, L. (2019), “Food-Delivery Couriers Exploit Desperate Migrants in France”, *New York Times*, 16. heinäkuuta 2019.

- Antonmattei, P-H., Sciberras, J-C. (2008) “Le travailleur économiquement dépendant: quelle protection? Rapport à M. le Ministre du Travail, des relations sociales, de la famille et de la Solidarité”.
- Bauraind, B. (2018), “Numérisation de l’économie et déterminisme technologique”, Gresea: <https://gresea.be/Numerisation-de-l-economie-et-determinisme-technologique>.
- Bauwens M. (2015), *Sauver le monde: vers une économie post-capitaliste avec le peer-to-peer*, Pariisi, Les Liens qui libèrent.
- Bauwens, M. (2014), “Why We Need a New Kind of Open Cooperatives for the P2P Age”, *OPEN*, 12. elokuuta: <https://open.coop/2014/08/12/why-we-need-a-new-kind-of-open-cooperatives-for-the-p2page/>.
- Bauwens, M., Kostakis, V. (2016), “Why Platform Co-ops Should Be Open Co-ops”, teoksessa Scholz, T. & Schneider, N. (toim.), *Ours to Hack and to Own: The Rise of Platform Cooperativism, a New Vision for the Future of Work and a Fairer Internet*, Lontoo/New York, OR Books, ss. 163–167.
- Bell, D. (2019), “Deliveroo’s Virtual Restaurant Model Will Eat The Food Service Industry, As Amazon Piles In To Fund U.S. Expansion”, *Forbes* : <https://www.forbes.com/sites/douglasbell/2019/08/26/deliveroos-virtual-restaurant-modelwill-eat-the-food-service-industry-as-amazon-piles-in-to-fund-us-expansion/>.
- Beltran de Heredia Ruiz, I. (2019), “Work in the platform economy: arguments for an employment relationship”, Barcelona, Huygens.
- Brabham, D. (2013), “Crowdsourcing”, Cambridge, MIT Press.
- Brugière, F. (2019), “Faire face à la dépendance économique et au contrôle numérique: des résistances aux mobilisations professionnelles des chauffeurs des plateformes”, *La nouvelle revue du travail*, DOI: <https://doi.org/10.4000/nrt.5653>.
- Butollo, F. (2019), “Digitaler Kapitalismus”, Berliini, Suhrkamp.
- Cant, C. (2017), “Precarious Couriers are leading the struggles Against Platform Capitalism”, *Political Critique*, elokuu 2017: <http://politicalcritique.org/world/2017/precariou-couriers-are-leading-thestruggle-against-platform-capitalism/>.
- Cant, C. (2018), “2016–2017: La vague de résistance des travailleurs des plateformes de livraisons européennes”, *Politics Without Inquiry!*, 29. tammikuuta 2018: <https://notesfrombelow.org/article/europeanfood-platform-strike-wave>.
- Cardon, D. ja Casilli, A. (2014), “Qu’est-ce que le digital labor?”, Bry-sur-Marne, INA.

- Casilli, A. (2019), “En attendant les robots, Enquête sur le travail du clic”, Pariisi, Seuil.
- Cherry, M. “Uber plébiscité en Californie”, *Le grand continent*, 12. marraskuuta 2020, <https://legrandcontinent.eu/fr/2020/02/19/geopolitique-des-plateformes/>
- Collovald, A. ja Mathieu, L. (2009), “Mobilisations improbables et apprentissage d’un répertoire syndical”, *Politix*, 86, (2), ss. 19–143.
- Custers, R., Dufresne, A. (2017), “Deliveroo, t’es foutu, les vélos sont dans la rue!”, *Gresea*, joulukuu 2017: <http://www.gresea.be/Deliveroo-t-es-foutu-les-velos-sont-dans-la-rue>.
- Daugareilh, I., Degryse, C., Pochet, P. (2019), “The platform economy and social law: Key issues in comparative perspective”, *valmisteluasiakirja*, ETUI.
- De Stefano v. (2018), “‘Negotiating the algorithm’: Automation, artificial intelligence and labour protection”, *valmisteluasiakirja työllisyydestä No.246*, Geneve, ILO.
- De Stefano, V. ja Ponce Del Castillo, A. (2020), “The Digital Services Act package: Reflections on the EU Commission’s policy options”, *ETUI Policy Brief*, n°12.
- Degryse, C. (2016), “Digitalisation of the economy and its impact on labour markets”, *valmisteluasiakirja*, ETUI.
- Dorssemont, F., Lamine, A. (2020), “Quels droits collectifs pour le travailleur de plateformes? Champs d’application des droits fondamentaux et obstacles à leurs exercices”, teoksessa Lamine, A. Wattecamps, C., *Quel droit social pour les travailleurs de plateforme?*, Bryssel, Arthémis, ss. 299–350.
- Dufresne, A. (2019), “Coursiers de tous les pays, Unissez-vous !” ja englanninkielinen versio “Riders of the world, unite!”, *Gresea Échos* n°98, Bryssel, heinäkuu 2019: <https://gresea.be/Coursiers-de-tous-les-paysunissez-vous-En-lutte-contre-le-capitalisme-de>
- Dufresne, A. (2019a), “Les formes de la lutte: de la vague de grèves nationales aux enjeux du salariat” ja englanninkielinen versio “Forms of struggle: from the wave of national strikes to the challenges of salaried work”, *Gresea Échos* n°98, ss. 24–33.
- Dufresne A., Leterme C. ja Vandewattyne J. (2018), “Les mobilisations du Collectif des coursiers contre Deliveroo” teoksessa *Courrier Hebdomadaire du CRISP*, n°2383–84, 2018, ss. 45–58.
- Dufresne, A. Demeester, E. (2020), “Les coursiers en Belgique: d’une grève locale au rassemblement international en passant par la première assemblée nationale”, teoksessa *Courrier hebdomadaire du CRISP*, marraskuu 2020.

- Dufresne-Castets, M.-L. (2017), “Un monde à gagner. La lutte des classes au tribunal”, Pariisi, Don quichotte, Seuil.
- Duggan, J., Sherman, U., Carbery, R. ja McDonnell, A. (2019), “Algorithmic management and app-work in the gig economy: A research agenda for employment relations and HRM”, *Human Resource Management Journal*, vol. 30, n°1, ss. 114–132.
- Dumont, D., Lamine, A., Maisin, J.-B. (2020), “Le droit de négociation collective des travailleurs indépendants. Cadrages théoriques et études de cas”, Bryssel, Larcier.
- Dyer-Witheford, N. (2015), “Cyber-Proletariat: Global Labour in the Digital Vortex”, Lontoo, Pluto Press.
- ETUC (2019), “New trade union strategies for new forms of employment”, Bryssel, ETUC.
- Eurofound (2018), “Employment and working conditions of selected types of platform work”, Luxemburg, Euroopan unionin julkaisutoimisto.
- Euronews (2020), “EU looks to curb powers of Big Tech with new Digital Services Act”, 1. lokakuuta 2020: <https://www.euronews.com/2020/10/01/eu-looks-to-curb-powers-of-big-tech-with-new-digitalservices-act>.
- Euroopan talous- ja sosiaalikomitea (2017), “Artificial Intelligence – The consequences of artificial intelligence on the (digital) single market, production, consumption, employment and society (own-initiative opinion)”, 31. toukokuuta 2017, JO C 288.
- FairCrowdWork (2017), alustojen arvostelut, Fair Crowd Work, saatavilla osoitteessa: <http://faircrowd.work/platform-reviews/>
- Heeks, R. (2017), “Decent Work and the Digital Gig Economy: A Developing Country Perspective on Employment Impacts and Standards in Online Outsourcing, Crowdwork, etc”, Paper No. 71, Manchester: Centre for Development Informatics, Global Development Institute, SEED
- Flichy, P. (2017), “Les Nouvelles frontières du travail à l’ère numérique”, Pariisi, Seuil.
- Freyssinet J. (2019), “Royaume-Uni. Les syndicats et les plateformes”, *Chronique internationale de l’IRES*, n° 165, maaliskuu 2019, ss. 34–46.
- Fulton L. (2018) “Trade unions protecting self-employed workers.” ETUC. Brussels.
- Godin, P. (2015), “Uber’s plan for self-driving cars bigger than its taxi disruption”, *Mobility Lab*, 18. elokuuta: <https://mobilitylab.org/2015/08/18/ubers-plan-for-self-driving-cars-bigger-than-its-taxi-disruption/>.

- Gomes, B. (2017), “Le statut juridique des travailleurs économiquement dépendants, étude comparée en droit allemand, espagnol, français, italien et anglais”, 21. joulukuuta 2017, OIT.
- Graham, M. ja Woodcock, J. (2018), “Towards a fairer Platform Economy. Introducing the Fairwork Foundation”, *Alternate Routes, A journal of social Critical research*, n°29. ss. 242–253
- Gray Mary L., Siddharth, S (2020), “Ghost Work: how to stop Silicon Valley from building a new global underclass”, Boston, Houghton Mifflin Harcourt.
- Gurumurthy A., Bharthur D., Chami N., Vipra J. ja Anwar I. A. (2019), “Platform Planet: Development in the Intelligence Economy”, Bangalore, IT for Change.
- Gurumurthy, A. ja Chami, N. (2020), “A 3-Point Agenda for Platform Workers; as if the South Matters”, *Bot Populi*: <https://botpopuli.net/platform-gig-work-global-south-labor-digital-economy-covid>.
- Hodges-Aeberhard J. (1989), “The right to organize in Article 2 of the convention n°87 – What is meant by workers ‘without distinction whatsoever?’”, *International Labour Review*, ss.177–194.
- Huws, U. (2014), “Labor in the Global Digital Economy: The Cybertariat Comes of Age”, New York, Monthly Review Press.
- ILO (2013). “Decent Work Indicators”, Geneve, International Labour Organization.
- ILO (2019), “Cooperative & Social and Solidarity Economy – Responses to Key Issues in the Report of the Global Commission on the Future of Work”, Geneve, ILO.
- ILO (2018a), “Digital labour platforms and the future of work: Towards decent work in the online world”, Geneve, ILO.
- ILO (2018b), “Job quality in the platform economy”, *Issue Brief* n°5, Geneve, ILO.
- ILO (2018c), “The architecture of digital labour platforms: Policy recommendations on platform design for worker well-being”, *ILO Research Paper Series*, Geneve, ILO.
- ILO (2016a), “The rise of the ‘just-in-time workforce’: On-demand work, crowdwork and labour protection in the ‘gig-economy’”, *Conditions of Work and Employment*, Series No. 71, Geneve, ILO.
- ILO (2016b), “Organizing On-Demand: Representation, Voice, and Collective Bargaining in the Gig Economy”, *Conditions of Work and Employment*, Series No. 94, Geneve, ILO.

- ILO (2016c), “Income security in the on-demand economy: Findings and policy lessons from a survey of crowdworkers”, *Conditions of Work and Employment*, Series No. 74, Geneva, ILO.
- IPOL (2020), “Platform economy and precarious work: Mitigating risks”, *IPOL Briefing for the European Parliament*, Bryssel.
- Irani, L. C., Silberman, M. S. (2013), “Turkopticon: interrupting worker invisibility in Amazon Mechanical Turk”, *CHI '13 Proceedings of the SIGCHI Conference on Human Factors in Computing Systems*: 661620.
- ITUC (2019), “e-Commerce Free Trade Agreements, Digital Chapters and the impact on Labour: A comparative analysis of treaty texts and their potential practical implications”, ITUC-New Economic Foundation: https://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/digital_chapters_and_the_impact_on_labour_en.pdf.
- James, D. (2020), “Digital Trade Rules: A Disastrous New Constitution for the Global Economy, by and for Big Tech”, Bryssel, Rosa Luxembourg Stiftung.
- Jan, A. (2018), “Livrer à vélo... en attendant mieux”, *La nouvelle revue du travail*: <http://journals.openedition.org/nrt/3803>.
- Jehin, A. (2018), “Coursiers à vélo et Deliveroo: les enseignements d’un combat social”, *Smart*: https://smartbe.be/wp-content/uploads/2018/07/06-2018-deliveroo_final.pdf.
- Jeet Singh, P. (2020), “Economic rights in a data-based society. Collective Data Ownership, Workers’ Rights, and the Role of the Public Sector”, Public Services International, Friedrich Ebert Stiftung.
- Jesnes, K., Ilsøe, A., Hotvedt, M.-J. (2019), “Collective agreements for platform workers? Examples from the Nordic countries”, maaliskuu 2019, Nordic future of work Brief 3, Fafo.
- Just Net Coalition (2019), “Digital Justice Manifesto – A Call to Own Our Digital Future”: <https://justnetcoalition.org/digital-justice-manifesto.pdf>.
- Kessler S. (2015), “The Domestic Workers Alliance Creates New Framework For Improving Gig Economy Job”, *Fast Company*: <https://www.fastcompany.com/3051899/the-domestic-workers-alliancecreates-new-framework-for-improving-gig-economy-jobs>.
- Kilhoffer Z., De Groen, W.-P., Lenaerts, K., Smits, I., Auben, H., Waeyaert, W., Giacumacatos, E., Lhernould, J.-P., Robin-Olivier S. (2019), “Study to gather evidence on the working conditions of platform workers”, Euroopan komission loppuraportti, joulukuu 2019: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8280>

- Lamine, A., Wattecamps, C. (2020), "Quel droit social pour les travailleurs de plateformes? Premiers diagnostics et actualités législatives", Bryssel, Arthémis.
- Lebas, C. (2019), "Carrière d'auto-entrepreneur et rapports (critiques) au travail: comment les coursiers à vélo font émerger des contestations", *La Revue de l'Ires*, vol. 99, no. 3, 2019, ss. 37–61, <https://doi.org/10.3917/rdli.099.0037>.
- Lee, Min K., Kusbit, D., Metsky, E. ja Dabbish L. (2015), "Working with Machines: The Impact of Algorithmic and Data-Driven Management on Human Workers", *Conference: CHI '15 Proceedings of the 33rd Annual ACM Conference on Human Factors in Computing Systems*, huhtikuu 2015.
- Lejeune, G. (2018). "Les chauffeurs de taxi face à Uber: Une mise à l'épreuve économique et politique", *Politix*, 122(2), ss. 107–130.
- Lemozy, F. (2019), "La tête dans le guidon", *La nouvelle revue du travail*, n°14, toukokuu 2019: <https://doi.org/10.4000/nrt.4673>
- Leterme, C. (2019), "Global Business of Bytes", *Le Monde diplomatique*: <https://mondediplo.com/2019/11/10ecommerce>
- Majority Staff Report and Recommendations, Subcommittee on anti-trust, commercial, and administrative law of the committee on the judiciary, Washington, (2020), "Investigation of competition in digital markets", *Yhdysvaltain edustajainhuone*.
- Marinaro, P. (2020), "I riders latinoamericani lanciano lo sciopero globale", *Jacobin Italia*, 28. elokuuta 2020: <https://jacobinitalia.it/i-riders-latinoamericani-lanciano-lo-sciopero-globale/>.
- Martinelli, F., Bozzoni, S., Caroli, S., Tamascelli, F. ja Guerini, G. (2019), "Platform Cooperativism in Italy and in Europe", *CIRIEC:n valmisteluasiakirja*, No. 2019/27: <http://www.ciriec.uliege.be/wpcontent/uploads/2020/02/WP2019-27.pdf>.
- Mateescu, A. ja Nguyen, A. (2019), "Algorithmic Management in the Workplace", *Data & Society*, helmikuu 2019: https://datasociety.net/wpcontent/uploads/2019/02/DS_Algorithmic_Management_Explainer.pdf.
- Parent-Rochelleau X. ja Arnaud, M. (2020), "Les algorithmes remplaceront-ils les gestionnaires?", *Gestion*: <https://www.revuegestion.ca/les-algorithme-remplaceront-ils-les-gestionnaires>.
- Pesole, A. et al. (2018), "Platform Workers in Europe. Evidence from the COLLEEM Survey", Euroopan unionin julkaisutoimisto: <http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC112157>.

- Piasna, A. ja Drahekoupil J. (2019), “Digital labour in central and eastern Europe: evidence from the ETUI Internet and Platform Work Survey”, *valmisteluasiakirja 2019.12*, ETUI.
- Prassl, J. (2018), “Collective voice in the platform economy: challenges, opportunities, solutions”, Bryssel, *ETUC:n raportti*, <https://www.etuc.org/sites/default/files/publication/file/2018-09/Prassl%20report%20maquette.pdf>
- Reuters (2019), “China and U.S. among 76 WTO members pushing for new e-commerce rules”, 25. tammikuuta: <https://www.reuters.com/article/us-davos-meeting-ecommerce/china-and-u-s-among-76wto-members-pushing-for-new-e-commerce-rules-idUSKCN1PJoUK>.
- Rocca, M. (2020), “Perspectives internationales: les juges face aux plateformes. La liberté d’allumer l’app et celle d’éteindre le droit du travail”, teoksessa Lamine, A., Wattecamps, C., *Quel droit social pour les travailleurs de plateforme?*, Arthémis, Bryssel, ss. 85–97.
- Scholz, T. (2017), “Uberworked and Underpaid: How Workers Are Disrupting the Digital Economy”, Cambridge, Polity Press.
- Scholz, T. (2016), “Platform Cooperativism – Challenging the Corporate Sharing Economy”, *Rosa Luxembourg Stiftung* (New York Office).
- Scholz, T. (2014), “Platform Cooperativism vs. the Sharing Economy”, *Medium*, 5. joulukuuta: <https://medium.com/@trebors/platform-cooperativism-vs-the-sharing-economy-2ea737fib5ad>.
- Schwab, K. (2017), “La Quatrième Révolution industrielle”, Pariisi, Dunod.
- Simonet, M. (2018), “Travail gratuit. La nouvelle exploitation”, Pariisi, Textuel.
- Smart (2017), “Dossier sur l’expérience sociale menée par Smart dans les secteurs de livraison en Belgique”, Bryssel.
- Srnicek, N. (2017), “Platform capitalism”, Cambridge, Polity.
- Staab, P. ja Nuss, S. (2019), “Marx und die Roboter”, Berliini, Dietz.
- Tassinari, A., Maccarrone, V. (2017), “The mobilisation of gig economy couriers in Italy: some lessons for the trade union movement”, *Transfer: European Review of Labour and Research*, 23(3), ss. 353–357.
- The Economist (2017), “Regulating the internet giants: The world’s most valuable resource is no longer oil, but data”, 6. toukokuuta: <https://www.economist.com/leaders/2017/05/06/the-worlds-most-valuable-resource-is-no-longer-oil-but-data>.

- The Guardian (2017), "Deliveroo accused of 'creating vocabulary' to avoid calling couriers employees", 5. huhtikuuta: <https://www.theguardian.com/business/2017/apr/05/deliveroo-couriers-employees-managers>.
- The Shift Project (2018), "Lean ICT: Pour une sobriété numérique", The Shift Project.
- The Verge (2019), "Uber and Lyft finally admit they're making traffic congestion worse in cities", 6. elokuuta: <https://www.theverge.com/2019/8/6/20756945/uber-lyft-tnc-vmt-traffic-congestion-studyfehr-peers>.
- Turkopticon (2017). Turkopticon, saatavilla osoitteessa: <https://turkopticon.info/>
- Urzi Brancati, C., Pesole, A., Fernández-Macías, E. (2019), "Digital Labour Platforms in Europe: Numbers, Profiles, and Employment Status of Platform Workers", Luxemburg, EUR 29810 EN, Euroopan unionin julkaisutoimisto.
- Vandaele K. (2017), "Belgique: les syndicats sur le qui-vive pour soutenir les travailleurs des plateformes: l'exemple des livreurs de repas", *Chronique internationale de l'IRES*, n° 160, helmikuu 2018, ss. 85–100 : <http://bit.ly/30xhWpn>.
- Vandaele, K. (2018), "Will trade unions survive in the platform economy? Emerging patterns of platform workers collective voice and representation in Europe", *valmisteluasiakirja, ETUI*, 2018.05.
- Vandaele, K., Piasna A., Drahokoupil J. (2019), "Algorithm breakers are not a different species: attitudes towards trade unions of Deliveroo riders in Belgium", *valmisteluasiakirja, ETUI*.
- Wachsmuth, D. et al. (2018), "The high cost of short-term rentals in New York City, Report from the Urban Politics and Governance research group", School of Urban Planning, McGill University.
- Maaailman talousfoorumi (2020), "The Promise of Platform Work: Understanding the Ecosystem", Davos, WEF.
- Yaseen, A. ja Woodcock, J. (2020), "A History of Uber Organizing in the UK", *South Atlantic Quarterly* 119(2), ss. 412–21.
- Zuboff, S. (2019), "The Age of Surveillance Capitalism", New York, Public Affairs

Liitteet

Liite A. Suuret alustayritykset numeroina	135
Liite B. Lämpimien aterioiden kuljetusalustat numeroina	136
Liite C. Lämpimien aterioiden kuljetusalan yhteisöt ja ammattiliitot	137
Liite D. Kollektiivinen toiminta, työehtosopimusneuvottelut ja oikeustoimet lean-alustoilla	141
Liite E. Lähettien kansainvälinen julistus	150
Liite F. Alustayritysten ja palveluntarjoajien välisten työsopimusten oikeudellista uudelleenluokittelua koskevat oikeuden päätökset	151
Liite F.1 Päätösten määrä vuosittain ja maittäin	157
Liite F.2 Päätösten määrä vuosittain ja alustoittain	157
Liite G. ILO:n kriteerit ihmisarvoisen työn turvaamiseksi digitaalisilla alustoilla	158
Liite H. Fairwork Foundation asettamat kriteerit	159
Liite I. Osuuskunnat, CoopCyclen jäsenet	160

Liite A. Suuret alustayritykset numeroina

	Amazon	Alphabet (Google)	Alibaba	Facebook	Twitter	Airbnb	Uber
Perustamisvuosi	1994	1998 (Google) 2015 (Alphabet)	1999	2004	2006	2008	2009
Pääkonttori	USA	USA	Kiina	USA	USA	USA	USA
Pääasiallinen toimiala	Verkkokauppa	Internetiin liittyvät palvelut	Verkkokauppa	Sosiaalisen median palvelu	Sosiaalisen median palvelu	Majoitus	Vuokraajoneuvot, ruoankuljetus, lähettipalvelut
Osakkeenomistajat	15,1 % Jeff Bezos, 6,4 % Vanguard Group, 5,4 % BlackRock	26,1 % Larry Page, 25,1 % Sergey Brin, 5,2 % Eric Schmidt, 3 % Vanguard Group, 2,6 % BlackRock	24,9 % SoftBank (Japani), 4,8 % Jack Ma (perustaja)	57,9 % Mark Zuckerberg, 6,8 % Eduardo Saverin, 4,8 % Dustin Moskovitz, 2,7 % Vanguard Group, 2,3 % BlackRock, 2,1 % FMR (Fidelity)	10,3 % Vanguard Group, 6,6 % BlackRock, 5,9 % Morgan Stanley, 2,3 % Jack Dorsey	Brian Chesky, Joe Gebbia & Nathan Blecharczyk (perustajat)	12,7 % SB Investment Advisers, 8,6 % Benchmark Capital Management, 4,4 % FMR (Fidelity), 4,2 % Public Investment Fund, 4,1 % GV Management, 3,8 % Expa Capital, 3,0 % Vanguard Group
Maantieteellinen edustus	Myymälöitä 17 maassa, joista 6 EU-maita (ml. Yhdistynyt kuningaskunta).	Maailmanlaajuinen	Maailmanlaajuinen	Maailmanlaajuinen	Maailmanlaajuinen	Maailmanlaajuinen	69 maata, yli 900 suurkaupunkialuetta
Työntekijöitä	798 000	118 899	117 600	44 942	4 900	6 300	26 900
Liikevaihto	250 600 milj. €	144 593 milj. €	64 307 milj. €	63 156 milj. €	3 090 milj. €	2 323 milj. €*	12 638 milj. €
Nettotulos	10 352 milj. €	30 680 milj. €	18 853 milj. €	16 513 milj. €	1 309 milj. €	83 milj. €*	-7 599 milj. €
Voitto-marginaali	4,1 %	21,2 %	29,3 %	26,1 %	42,4 %	3,6 %	-60,1 %
Voittoaste	18,7 %	17,1 %	19,8 %	18,3 %	16,9 %		
Arvioitu arvo	813 mrd. €	826 mrd. €	497 mrd. €	522 mrd. €	22 mrd. €	343 mrd. €	57 370 milj. €**

Lähde: Alustojen vuosikertomukset, 2018.

* vuoden 2017 lopussa (Airbnb ei julkaise tuloksia).

** viimeisimmät tiedot

Kaikki luvut on muunnettu euroiksi ja miljooniksi. Arvioitu arvo on markkina-arvo.

Liite B. Lämpimien aterioiden kuljetuspalvelut numeroina

	Foodora	Delivery Hero	Takeaway.com	Glovo	Deliveroo	Uber Eats
Perustamisvuosi	2014	2011	1999	2014	2013	2015
Pääkonttori	Saksa	Saksa	Alankomaat	Espanja	Yhdistynyt kuningaskunta	USA
Emoyhtiö	Delivery Hero Take Away (2/2018 alkaen)	Delivery Hero	Just Eat Takeaway.com	Glovoapp	Roofoods Limited	Uber Technologies Inc.
Osakkeenomistajat	Takeaway.com	22,5 % Naspers 6,95 % Insight Venture	29,63 % Gribhold 7,09 % Capital Research 18 % Delivery Hero	Oscar Pierre ja Sacha Michaud 15,95 % Deliveroo	Will Shu, perustaja	Uber Technologies
Maantieteellinen edustus	25 maata, joista 10 EU-maita*	41 maata	12 maata	24 maata, joista 6 EU-maita 75 kaupunkia	14 maata, joista 8 EU-maita 500 kaupunkia	57 maata, joista 9 EU-maita 580 kaupunkia
Ravintoloiden lukumäärä	36 000	290 000	43 763	15 000	80 000	220 000
Lähettiläin lukumäärä	22 000		4 200	40 000	60 000	3 milj. (joista 750 000 Yhdysvalloissa)
Työntekijöitä		22 515***	5 423***			
Liikevaihto	ei ilmoitettu	1 238 milj. €***	427 milj. €***	350 milj. €*	313 milj. €	1 236 milj. €
Nettotulos	-136 milj. €	230 milj. €***	-115 milj. €***	-90 milj. €	-208 milj. €	ei ilmoitettu
Arvioitu arvo	ei ilmoitettu	13 866 milj. €***	12 226 milj. €***	250 milj. €	3 618 milj. €	16 925 milj. €**

Lähteet: Roofoods Ltd., vuosikertomus ja tilinpäätökset 2017 (uudempia kertomuksia ei ole); Uber Technologies, Amsterdam nro 1, vuoden 1933 arvopaperilain mukainen S-1 listalleottoesite; Delivery Hero, vuosikertomus 2018; Takeaway.com, vuosikertomus 2018.

* Foodora on lopettanut toimintansa kolmessa maassa: Itävallassa, Saksassa ja Alankomaissa vuodesta 2018 lähtien.

** Pankkien Goldman Sachs ja Morgan Stanley lokakuussa 2018 laatima arvio.

*** Luvut vuoden 2019 lopussa.

Kaikki luvut on muunnettu euroiksi ja miljooniksi. Arvioitu arvo on markkina-arvo.

Liite C. Lämpimien aterioiden kuljetusalan yhteisöt ja ammattiliitot

Maa	Alustat	Lähettyyhteisöt perustettu	Ammattiliitot, muut liittoumat perustettu
Norja	Foodora	<u>Riders Club Norway</u> (03/2018)	<u>Oslo Transportarbeiderforening</u> Kuljetusalan ammattiliitto <u>Fellesforbundetin</u> jäsen
Sveitsi	Uber Eats Notime	<u>Lähettyyhteisö (Geneve)/UNIA</u> (01/2018)	<u>Unia</u> <u>Syndicom</u> Media- ja logistiikka-alan ammattiliitto
Itävalta	Mjam (Delivery Hero) Lieferservice.at	<u>Lähettyyhteisö/Vida</u> (2018)	<u>Vida</u> Kuljetus- ja palvelualan ammattiliitto
Alankomaat	Deliveroo Uber Eats	<u>Riders Union/FNV</u> (10/2017)	<u>FNV Federatie Nederlandse Vakbeweging</u> Alankomaiden ammattiliittojen keskusjärjestö
Saksa	Deliveroo Lieferando (TakeAway.com) /Foodora	<u>Deliverunion/FAU</u> (01/2017) <u>Liefiern am Limit/NGG</u> (02/2018)	<u>FAU Freie Arbeiterinnen- und Arbeiter-Union</u> Vapaiden työläisten ammattiliitto <u>NGG, Gewerkschaft Nahrung-Genuss-Gaststätten</u> Hotelli-, ravintola- ja kahvila-alan ammattiliitto
Ranska	Deliveroo Uber Eats Glovo Stuart	<u>CLAP (Pariisi), Collectif des Livreurs Autonomes de Paris</u> (01/2017) <u>Bikers Nantais (Nantes)</u> <u>Collectif des Coursiers de Lille Métropole (Lille)</u> (katosi vuonna 2018)	<u>Syndicat des Coursiers à Vélo de la Gironde (Bordeaux, CGT)</u> (02/2017) <u>Syndicat CGT des coursiers unis dijonnais (SCCUD)</u> (08/2019) <u>Syndicat des Coursiers Autonomes de Loire-Atlantique (SCALA CGT)</u> (12/2019) <u>CGT UBER EATS/DELIVEROO LYON</u> (10/2020) <u>SUD COMMERCE (Solidaires)</u>

Belgia	<p>Deliveroo</p> <p>Uber Eats</p> <p>TakeAway</p>	<p><u>Collectifs des Coursiers (Bryssel)</u> (04/2016)</p> <p><u>Deliveroo Riders Ghent</u> (2019, lopetti toimintansa vuonna 2020)</p>	<p><u>United Freelancers (ACV-CSC)</u> perusti vuonna 2019 erillisen ryhmän tukemaan alustatyöläisiä ja laajemmin kaikkia uusia työllistymismuotoja.</p> <p><u>FGTB Plateforme</u> Hankkeen tarkoituksena on auttaa FGTB:tä tavoittamaan alustatyöläisiä paremmin, tiedottaa heille heidän oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sekä tarjota heille tukea. Tämä kaikki tapahtuu verkon välityksellä.</p>
Yhdistynyt kuningaskunta	<p>Deliveroo</p> <p>Uber Eats</p> <p>Glovo</p> <p>Just Eat</p>	<p><u>Riders Roovolt (IWGB)</u> (09/2019)</p> <p><u>Couriers Network Glasgow (IWW)</u> (03/2018)</p> <p><u>IWW Couriers Network Cymru (Wales)</u> (01/2018)</p> <p><u>Leeds Couriers Network</u> (01/2019)</p>	<p><u>IWGB, Independent Workers Union of Great Britain (lähettien & logistiikan jaosto)</u> (2015)</p> <p><u>IWW, Industrial Workers of the World (lähettien verkosto)</u> (01/2018)</p> <p><u>ACORN</u> (2014)</p>
Espanja	<p>Deliveroo</p> <p>Uber Eats Glovo</p>	<p><u>RidersXDerechos (Valencia)</u> (07/2017)</p> <p><u>RidersXDerechos (Barcelona)</u> (06/2017)</p> <p><u>RidersXDerechos (Euskadi)</u> (03/2018)</p> <p><u>La Pajara Ciclomensajería RidersXDerechos-yhteisöä edustava osuuskunta Madridissa</u> (2018)</p> <p><u>RidersXDerechos (Cantabria)</u> (12/2019)</p> <p><u>RidersXDerechos (Kastilia ja León)</u> (12/2019)</p> <p><u>RidersXDerechos (Pamplona)</u> (05/2019)</p> <p><u>RidersXDerechos (Vitoria-Gasteiz)</u> (04/2020)</p>	<p><u>Intersindical Valenciana</u></p> <p><u>Intersindical Alternativa Catalunya</u></p> <p><u>LAB, Langile Abertzaleen Batzordeak</u> Kansallismieliset työläiskomiteat, Baskimaa</p> <p><u>UGT (Union General de Trabajadores)</u></p> <p><u>Confederacion General del Trabajo (CGT)</u></p> <p><u>Central Unitaria de Traballadores (CUT, Galicia)</u></p> <p><u>Sindicato de Ciclomensajeros</u></p> <p><u>Free Riders</u></p>

Italia	Deliveroo Uber Eats Foodora Glovo Just Eat	<u>Deliverance (Milano)</u> (12/2016) <u>Strike Raiders Milano</u> (06/2018) <u>Riders Union Roma</u> (04/2018) <u>Delivery Riders Roma</u> (04/2018) <u>Riders on the Storm Padova</u> (02/2019) <u>Deliverance Project (Torino)</u> (10/2016) <u>Riders Union (Bologna)</u> (2017) <u>Riders Strike Bari</u> (12/2018)	UGL (Unione Generale del Lavoro) CGIL (NidiL, Nuove Identita di Lavoro) UILTUCS (Unione Italiana Lavoratori - Turismo, Commercio, Servizi) USB (Unione Sindacale di Base)
Irlanti	Uber Eats Deliveroo	<u>Boycott Deliveroo</u> Lähettejä tukeva kampanja (2016)	Couriers Network/IWW
Suomi	Foodora Wolt	<u>#justice4couriers-kampanja</u> (09/2018) <u>Finnish Courier Collective</u> (2018)	Vapaa Syndikaatti PAM Couriers Finland (04/2023)
Tanska	Wolt	<u>Wolt Workers Group</u> (12/2019)	3F (Fagligt Fælles Forbund, Kööpenhamina)
Kreikka	Efood (Delivery Hero) Wolt		Bicycle Driver Employees Base Assembly (SVEOD) <u>Verkkosivusto</u> (2007)
Portugali	Uber Eats Glovo No Menu Send Eat	<u>Glovo Estafetas - Uber Eats em Portugal</u> (2020) <u>Estafetas da Uber Eats, Glovo e Bolt Food</u> (10/2019) <u>Estafetas Glovo e Uber Eats - Ponta Delgada</u> (11/2020)	Sindicato dos Trabalhadores da Industria de Hotelaria, Turismo, Restaurantes e Similares del Norte

YHTEENSÄ		38 yhteisöä, joista 28 kaupunkitason yhteisöä (1 osuuskunta) ja 10 kansallisen tason yhteisöä.	34 ammattiliittoa, joista 17 kuuluu viiteen eri alakohtaiseen liittoumaan (4 kuljetus/logistiikka, 2 kauppa, 3 matkailu/elintarvike, 1 itsenäiset ammatinharjoittajat, 7 toimituksiin erikoistuneet) ja 13 toimii liittotasolla sekä 4 alueellisella tasolla.
----------	--	---	--

Lähde: A. Dufresne, taulukko laadittu 25.-26. lokakuuta 2018 Brysselissä pidettyyn European Couriers' Assemblyn yleiskokoukseen ("Riders4Rights"), päivittänyt S. Franco. Digital Platform Observatoryn avustuksella: <https://digitalplatformobservatory.org/>

Liite D. Kollektiivinen toiminta, työehtosopimusneuvottelut ja oikeustoimet lean-alustoilla

Maa	Suora toiminta (lakot yms.)	Työehtosopimusneuvottelut, työpaikkaneuvosto	Oikeudelliset toimet	Muut toimet
Norja	<p>08/2019: Foodora-lähetien mielenosoitus ja lakko työehtosopimuksen puolesta (toiminta kesti kuusi viikkoa) LINKKI</p>	<p>04/2018: Sopimus eurooppalaisen yritysneuvoston perustamisesta Delivery Hero -yrityksen (Foodora) sisällä Itävallassa, Suomessa, Ranskassa, Saksassa, Italiassa, Alankomaissa, Norjassa, Ranskassa ja Ruotsissa (ks. Itävalta).</p> <p>09/2019: Foodoran ja Fellesforbundetin välinen työehtosopimus. Sopimuksessa määrätään palkan korotuksesta, varusteisiin liittyvien kustannusten korvaamisesta, talvikaudella maksettavasta lisäpalkkiosta sekä kollektiivisesti sovitusta varhaiseläkkeestä työläisille (palkansaajan asema) LINKKI</p>	<p>UBER (2017–2020): Norjan tuomioistuimet reagoivat nopeasti Uberin toimintaan, ja ne antoivat tälle uudelle liiketoimintamallille vain vähän tilaa (LINKKI).</p> <p>Tämän seurauksena Uber lopetti osan toiminnastaan Norjassa vuonna 2017. Lakimuutoksen jälkeen yritys suunnittelee paluuta (LINKKI).</p>	
Sveitsi	<p>11/2019: Noin kaksikymmentä sovelluksesta poistettua kuljettajaa muodosti delegaation, joka saapui Uberin Lausannen toimistolle 6. marraskuuta valittamaan asiasta. LINKKI</p>	<p>02/2019: Sveitsiläiset polkupyörälähetit allekirjoittivat ”Europe First” -työehtosopimuksen, jonka tarkoituksena on suojella lähetettä halvemmilta kilpailijoilta, kuten Uber Eats -ruoankuljetuspalvelulta. Lähettien työnantajajärjestö Swissmessengerlogistic (SML) neuvotteli sopimuksesta ammattiliitto Syndicomian kanssa. LINKKI</p> <p>02/2019: Syndicom sekä korjaus- ja teknologiapalveluja tarjoava Mila-alusta allekirjoittivat ”eettiset toimintaohjeet”. LINKKI</p> <p>01.10.2020: Notime-alustan työntekijät sisällytettiin työehtosopimuksen piiriin. Tämä muutos parantaa noin 580 Notime-alustalle työskentelevän työläisen työoloja. Suurin osa heistä kuljettaa aterioita ja verkkokaupoista ostettuja tuotteita. LINKKI LINKKI</p>	<p>09/2020: Geneven hallintotuomioistuin vahvisti tuomiossaan, että Uber Eats on palveluvuokraaja ja näin ollen työnantaja. Päätöksen seurauksena yrityksen on palkattava ja vakuutettava Genevessä työskentelevät lähettinsä (vanhuuseläke, tapaturmavakuutus, sairauspäiväraha) sekä noudatettava työehtosopimuksen mukaisia vähimmäispalkkoja. Geneven kantonissa Uber Eatsille työskentelevät lähetit katsotaan nyt palkansaajiksi LINKKI</p>	

<p>Itävalta</p>		<p>03/2017: Foodoran pyörälähetit perustivat Wienissä työpaikkaneuvoston. Neuvoston tavoitteena on parantaa lähettien työehtoja neuvottelemalla niistä Foodoran johdon kanssa. LINKKI</p> <p>04/2018: Berliinissä allekirjoitettiin sopimus eurooppayhtiön (SE) yritysneuvoston perustamisesta Delivery Hero -yrityksen (Foodoran emoyhtiö) sisällä Saksan elintarvike-, juoma- ja cateringalan ammattiliiton (<i>Gewerkschaft Nahrung- Genuss-Gaststätten</i>, NGG), Italian kaupp-, hotelli-, ravintola- ja palvelualan työntekijöiden liiton (<i>Federazione Italiana Lavoratori Commercio, Albergo, Mensa e Servizi</i>, FILMCAMS – CGIL) sekä elintarvike-, maatalous- ja matkailualan ammattiliittojen eurooppalaisen keskusliiton (EFFAT) kanssa. Sopimuksessa määrätään, että jokaisessa maassa, jossa yritys toimii, on oltava vähintään yksi työntekijöiden edustaja eurooppayhtiön (SE) yritysneuvostossa ja että neuvostolle on tiedotettava yksityiskohtaisesti yhtiön strategioista, mahdollisista investointi- tai divestointisuunnitelmista sekä suunnitelmista, jotka voivat vaikuttaa työn organisointiin ja työntekijöiden etuihin.</p> <p>09/2019 Polkupyörä- ja ruokalähetettä koskeva työehtosopimus neuvoteltiin Vida-ammattiliiton ja Itävallan rahtiliikennehdistyksen välillä Itävallan kauppakamarin kanssa. Sopimus valmistui syyskuussa 2019 ja se astui voimaan 1. tammikuuta 2020. Se on maailman ensimmäinen polkupyörälähetille erityisesti suunnattu työehtosopimus. Työehtosopimusta ei sovelleta itsensäyöllistäviin läheteihin, joilla ei ole työsopimusta. LINKKI</p>		<p>01/2019: Itävallan yksityisen sektorin kirjapaino-, journalismi- ja paperialan työntekijöiden ammattiliitto päätti avata ovensa joukkoistettua työtä tekeville työläisille. LINKKI</p> <p>11/2020: Vida-ammattiliitto arvosteli satunnaisliikennettä koskevan lain muutosta sillä perusteella, että se suosii sosiaalista polkumyyntiä ja matalia palkkoja. LINKKI</p> <p>FairCrowdWork on IG Metall -ammattiliiton, Itävallan työkamarin, Itävallan ammattijärjestöjen liiton ja ruotsalaisen toimihenkilöiden ammattiliiton Unionenin yhteishanke. Tutkimus- ja kehityskumppaneina hankkeessa ovat Encountering Tech sekä M&L Communication Marketing. Hankkeessa kerätään tietoa joukkoistetusta työstä, sovelluspohjaisesta työstä ja muusta "alustapohjaisesta työstä" työntekijöiden ja ammattiliittojen näkökulmasta. LINKKI</p>
<p>Alankomaat</p>	<p>01/2018: Deliveroon työolojen heikkenemistä vastustavia toimia/lakko. Toimet saivat maan hallituksen käynnistämään tutkimuksen alustatoutta koskien. LINKKI</p>	<p>04/2018: Sopimus eurooppalaisen yritysneuvoston perustamisesta Delivery Hero -yrityksen (Foodora) sisällä Itävallassa, Suomessa, Ranskassa, Saksassa, Italiassa, Alankomaissa, Norjassa, Ranskassa ja Ruotsissa (ks. Itävalta).</p>	<p>UBER: 07/2020: Kaksi brittiläistä taksinkuljettajaa haastoi Uberin oikeuteen Uber-soveluksen käyttämien algoritmien epäselvyyden vuoksi. Taksinkuljettajat haluavat tietää, minäkälaisia päätöksiä algoritmit tekevät heitä koskien, jotta he voivat todistaa Uberin toimivan heidän työnantajanaan. Kanne nostettiin Alankomaissa, koska Uberin Euroopan pääkonttori sijaitsee Amsterdamissa. LINKKI</p>	

		<p>11/2018: Hotellialan työvoiman ja kysynnän yhdistävä Temper-alusta solmi yhteistyösopimuksen FNV-Horecan kanssa. Sopimus on voimassa vuoden, ja siinä määrätään Temper-alustalle työskenteleville laillisille itsenäisille ammatinharjoittajille tarjottavista koulutuksista, eläkkeistä ja vakuutuksista. Temper ja FNV-Horeca laajensivat yhteistyötään myöhemmin vuonna 2018 lisäämällä sopimukseen lausekkeita, jotka koskevat mm. Temperin edellyttämän ohjelmistomaksun poistamista (työläiset joutuivat aiemmin maksamaan itse ohjelmistosta) sekä koulutustarjonnan parantamista. LINKKI</p>		
Saksa	<p>2017: Deliverunion on anarkistisen ruohonjuuritason ammattiliiton FAU:n käynnistämä kampanja. Deliverunionin päävaatimuksia ovat muun muassa lähettien palkkojen nostaminen 1 eurolla tuntia tai toimitusta kohti, riittävän työvuoro- ja työtuntimäärän tarjoaminen läheteille heidän elantonsa turvaamiseksi ja työtuntien läpinäkyvyyden lisääminen. Deliverunion järjestää kuukausittaisia tapaamisia ja satunnaisia lakkoja näiden tavoitteiden saavuttamiseksi. LINKKI</p>	<p>01/2018: Liefern am Limit. Tammikuussa 2018 Kölnin Deliveroo-lähetit ilmoittivat, että he järjestävät työpaikkaneuvostovaalit helmikuussa. Deliveroo yritti vastustaa tätä hanketta mm. irtisanomalla vakituista henkilökuntaansa ja tyhjentämällä työläisten sisäisen chatin, jota he käyttivät työvuorojen suunnitteluun. Näistä toimista huolimatta vaalit johtivat Deliveroon ensimmäisen työpaikkaneuvoston perustamiseen Saksassa. Koska Deliveroo on poistunut Saksan markkinoilta, työpaikkaneuvostojaksi on nyt perustettu Lieferando-alustan yhteyteen Stuttgartissa, Nürnbergissä, Frankfurtissa ja Nordissa (Hampuri, Bremen ja Kiel). Liefern am Limit -yhteisön perimmäisenä tavoitteena on lähettien työolojen parantaminen ja alustatyöläisten äänen vahvistaminen. LINKKI</p> <p>04/2018: Sopimus eurooppalaisen yritysneuvoston perustamisesta Delivery Hero -yrityksen (Foodora) sisällä Itävallassa, Suomessa, Ranskassa, Saksassa, Italiassa, Alankomaissa, Norjassa, Ranskassa ja Ruotsissa (ks. Itävalta).</p>	<p>12/2019: Saksalainen tuomioistuin kielsi Uberin kyydinvälityspalvelut Saksassa. Tuomioistuimen mukaan yhdysvaltalaisella yrityksellä ei ole tarvittavaa toimilupaa henkilöliikennepalvelujen tarjoamiseen vuokra-autoja käyttäen. LINKKI</p>	<p>07/2019-: YouTubers Union on yhdistänyt voimansa IG Metall -ammattiliiton kanssa. Liitot ovat vaatineet YouTubeelta suurempaa avoimuutta ja parempaa viestintää videoiden monetisaatioon ja katselukertoihin liittyen. Liitot vastustavat YouTubea vuonna 2017 tekemiä muutoksia sen mainontasääntöihin, laativat ehdotuksia parempaan viestintään, oikeudenmukaisuuteen ja avoimuuteen liittyen sekä pyrkivät käymään keskustelua YouTubea kanssa. LINKKI</p> <p>FairCrowdWork on IG Metall -ammattiliiton, Itävallan työkamarin, Itävallan ammattijärjestöjen liiton ja ruotsalaisen toimihenkilöiden ammattiliiton Unioneinin yhteishanke (ks. Itävalta).</p>

<p>Ranska</p>	<p>08/2017 – CLAP: lakko Deliveroon yksipuolista päätöstä vastaan työehtojen muuttamiseksi. Toimia Pariisissa, Lyonissa ja Bordeaux'ssa. LINKKI</p> <p>02/2018 – UBER/VTC FO Capa VTC, SCP/VTC (UNSA), CFDT-VTC : toimia Pariisissa ja muualla, vaatimuksina matkakohtainen vähimmäispalkkio ja tapaaminen työministerin kanssa. LINKKI</p> <p>07/2018 – CLAP: lakko parempien työolojen puolesta: vähimmäistuntipalkka, työtehtävien työläyden huomioiminen, taatut aikataulut ja työ.</p> <p>08/2019 – CLAP: Deliveroon asettamaa uutta hinnastoa vastustavia toimia.</p> <p>11/2019–03/2020 – UBER: Intersyndicale Nationale VTC (INV, uusi ammattiliitto) esti pääsyn Uberin keskuksiin vastustaakseen työläisten määräaikaista erottamista, jos he kieltäytyvät ottamasta kyytitarjousta vastaan. LINKKI</p> <p>06/2020: Frichti-alustalle työskentelevien paperittomien maahanmuuttajien lakko ja mielenosoitus. Alusta oli erottanut heidät muutama viikko aiemmin. Tukijoina Clap, CGT ja SUD Commerce. LINKKI</p>	<p>04/2018: Sopimus euroop-palaisen yritysneuvoston perustamisesta Delivery Hero -yrityksen (Foodora) sisällä Itä-vallassa, Suomessa, Ranskassa, Saksassa, Italiassa, Alankomaissa, Norjassa, Ranskassa ja Ruotsissa (ks. Itävalta).</p>		<p>Indépendant.co on (uusi) ammattiliitto itsenäisille ammatinharjoittajille. Liiton tavoitteena on tuoda itsensätyöllistäjät ja yhteisöt yhteen, jotta niiden ääni kuuluisi paremmin.</p> <p>UNION (CFDT:n hanke) on riippumaton yhdistys, jonka tavoitteena on kuunnella, tuoda yhteen ja puolustaa itsenäisiä ammatinharjoittajia eri työllisyystilanteissa: mikrorittäjiä, useita ammatteja harjoittavia yrittäjiä yms.</p>
<p>Belgia</p>	<p>01/2018: Itsensätyöllistäjän asemaan pakottamista vastustavia lakkoja ja toimia Brysselissä, Gentissä, Antwerpenissä ja Liègeissä. LINKKI</p>			<p>SMart on jäsentensä omistama osuuskunta freelance-reille (ml. alustatyöläiset), jolla on toimintaa yhdeksässä EU-maassa. Jäsenet maksavat jäsenmaksun, josta saadut rahat käytetään jäsenten työttömyys- ja sosiaaliturvamaksuihin. SMart edusti kaikkia Deliveroo-lähetettä Belgiassa lyhyen aikaa vuonna 2016, mutta Deliveroo irtisanoi sopimuksen myöhemmin.</p> <p>United Freelancers (ACV-CSC) perusti vuonna 2019 erillisen ryhmän tukemaan alustatyöläisiä ja laajemmin kaikkia uusia työllistymismuotoja.</p>

				<p>FGTB Plateforme Hankkeen tarkoituksena on auttaa FGFB:tä tavoittamaan alustatyöläisiä paremmin, tiedottaa heille heidän oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sekä tarjota heille tukea. Tämä kaikki tapahtuu verkon välityksellä.</p>
<p>Yhdistynyt kuningaskunta</p>	<p>08/2016: IWGB tuki Yhdistyneen kuningaskunnan Deliveroo-lähetettä heidän lakkoillessaan ja protestoidessaan palkkioihin tehtyjä muutoksia vastaan (joidenkin lähettien tuntipalkkaa oltiin alentamassa hiljaisempina ajanjaksoina).</p> <p>Samanlaisia lakkotoimia järjestettiin myös vuoden 2019 alussa. Niiden yhteydessä esitettiin vaatimuksiin kuuluivat muun muassa vähimmäispalkkio jokaisesta toimituksesta, palkkio odotusajasta sekä työsopimuksen vähimmäisirtisanomisaika. LINKKI</p> <p>09–10/2018: Uber Eatsin uutta palkkiojärjestelmää vastustavia lakkoja ja toimia Englannissa, Walesissa, Skotlannissa ja Irlannissa.</p> <p>LINKKI LINKKI</p>	<p>Vuoden 2019 alussa GMB (TUC-keskusjärjestöön kuuluva ammattiliitto) ja kuljetuspalveluyritys Hermes solmivat alustataloudessa toimivia itsensätyöllistäviä lähetettä koskevan työehtosopimuksen. Tämä sopimus oli ensimmäinen laatuaan Yhdistyneessä kuningaskunnassa. Sopimuksen tavoitteena on suojella Hermesille lähettipalveluja tarjoavien itsensätyöllistäjien oikeuksia. LINKKI</p>	<p>03/2020: IWGB haastoi Yhdistyneen kuningaskunnan hallituksen oikeuteen, koska hallitus ei ollut onnistunut suojelemaan epävarmaa työtä tekeviä työläisiä riittävästi. LINKKI</p> <p>07/2020 – UBER: Kaksi brittiläistä taksinkuljettajaa haastoi Uberin oikeuteen Uber-sovelluksen käyttämien algoritmien epäselvyyden vuoksi. Taksinkuljettajat haluavat tietää, minkälaisia päätöksiä algoritmit tekevät heitä koskien, jotta he voivat todistaa Uberin toimivan heidän työnantajanaan. Kanne nostettiin Alankomaissa, koska Uberin Euroopan pääkonttori sijaitsee Amsterdamissa. LINKKI</p> <p>10/2020 – IWGB vaati oikeuskäsitellyn kautta parempia työoloja työterveyden ja -turvallisuuden suhteen korkeimmassa oikeudessa. LINKKI</p>	<p>Fairwork-säätiö perustettiin syksyllä 2017. Säätiö tekee yhteistyötä Kansainvälisen työjärjestön (ILO) kanssa ja kokoaa yhteen useiden eurooppalaisten ja kansainvälisten yliopistojen tietämyksen digitaalisten alustojen työkäytännöistä ja -olosuhteista. LINKKI</p> <p>2017: Uber aloitti yhteistyön brittiläisen IPSE-järjestön (Independent Professionals and the Self-Employed) kanssa. Tarkoituksena oli tarjota Uber-kuljettajille edullisempi sairaus- ja tapaturmavakuutus.</p> <p>Uber on myös tehnyt yhteistyötä verkossa toimivan Moneyfarm-sijoituspalvelun kanssa tarjotakseen Uber-kuljettajille alennuksia rahoitusjärjestelyistä, kuten eläkkeistä, säästöihin sovellettavista henkilökohtaisista verohelpotuksista (<i>personal savings allowance</i>, PSA) sekä uudesta eläketuotteesta (<i>self-invested personal pension</i>, SIPP).</p> <p>11/2019: Ammattiliitoilla eräviä mielipiteitä Lontoon kumotessa Uberin toimiluvan turvallisuusyistä. LINKKI</p> <p>08/2020: Just Eat ilmoitti palkkaavansa kaikki alustalle työskentelevät työläiset vuodesta 2021 lähtien. LINKKI</p>

<p>Espanja</p>	<p>11/2018: Riders x Derechos -yhteisen ensimmäinen kansallinen tapaaminen, johon osallistui lähettejä Espanjan eri itsehallinto-alueilta, erityisesti Madridista, Barcelonasta ja Valenciasta. LINKKI</p> <p>06/2019: Lähetit saavuttivat ensimmäisen voiton: he haastoivat alustan oikeuteen, ja sosiaaliturvatuomioistuinn tunnusti heidän virallisen ammattiasemansa sekä velvoitti alustayritykset maksamaan sosiaaliturvamaksuja vuodesta 2017 lähtien yhteensä 160 000 euron edestä.</p> <p>04/2020: Glovon lähetit osoittivat mieltään Madridissa, Sevillassa, Málagaassa ja Cartagenassa Glovon laskeissa peruskyydistä maksettavaa palkkiota. LINKKI</p> <p>10/2020: Comisiones Obreras -ammattiliiton (CC.OO.) järjestämä Uber-kuljettajien lakko yrityksen heikkoja työoloja vastaan. LINKKI</p>		<p>09/2020: Espanjan korkein oikeus antoi Glovon kannalta epäsuotuisan päätöksen ja toteasi, että lähetit eivät ole aitoja freelancereita. LINKKI</p>	<p>09/2017: Espanjalaisen ammattiliitto UGT:n jäsenjärjestöt perustivat Tu respuesta sindical YA:n, joka tarjoaa neuvontaa alustatyöläisille. Hanke toteutettiin monikäyttöisenä verkkosivustona. Verkkosivustoa voidaan käyttää myös vallitsevan tilanteen arvosteluun, tiedon välittämiseen ja järjestäytymiseen. LINKKI</p> <p>10/2018: Sindicato Libre de Transporte (SLT) liittyi UGT:hen ja pyysi kaikkia kongressin parlamenttiryhmiä olemaan vahvistamatta kuninkaan asetusta, jolla säännellään kuljettajan ajamien autojen vuokrausta (VTC). LINKKI</p>
<p>Italia</p>	<p>2016–2017: Useita toimia parempien työolojen puolesta ja sopimusmuotojen muuttamista vastaan. LINKKI</p> <p>05/2018: Ensimmäinen kansallinen työtaistelutoimi, johon osallistui kolme kaupunkia: Milano, Torino ja Bologna. LINKKI</p> <p>10-11/2020: UGL:n ja Assodeliveryn välillä sopimusta vastustavia mielenosoituksia ja lakkoja Milanossa, Torinossa, Roomassa, Bolognassa ja Palermossa. Sopimuksella pyritään vahvistamaan lähettien työsuhteen itsenäistä luonnetta. LINKKI LINKKI</p>	<p>12/2017: Italian logistiikka-alalla solmittiin työehtosopimus. Sopimus kattaa myös ruokalähetit nyt ensimmäistä kertaa. Sopimuksen allekirjoittivat ammattiliitot Confetra, Anita, Conftrasporto, Can-Fita, Transport Confartigianato ja Sna-Casartigiani sekä työnantajajärjestöt Clai ja Filt Cgil. LINKKI</p> <p>04/2018: Sopimus eurooppalaisen yrittäjäneuvoston perustamisesta Delivery Hero -yrityksen (Foodora) sisällä Itävallassa, Suomessa, Ranskassa, Saksassa, Italiassa, Alankomaissa, Norjassa, Ranskassa ja Ruotsissa (ks. Itävalta).</p>	<p>2017: Uberin ja taksiyhdistysten välinen oikeudenkäynti kyydinvälityspalvelua koskien. Uber voitti valituksen. LINKKI</p>	<p>1998: Italian työntekijöiden keskusyhdistys CGIL (<i>Confederazione Generale Italiana del Lavoro</i>) perusti vuonna 1998 NIdiL-jaoston (<i>Nuove Identità di Lavoro</i> – uudenlaiset työntekijät), jonka tarkoituksena on varmistaa epätyypillistä työtä tekevien työläisten edustus ja suojele. Alustatyöläiset, mukaan lukien lähetit, ovat myös NIdiL CGIL:n jäseniä. Organisointi tapahtuu sekä kansallisella että alueellisella tasolla.</p>

		<p>05/2018: "Peruskirja digitaalisen työn perusoikeuksista kaupunkiympäristössä", jonka allekirjoittivat Riders Union Bologna, italialaiset ammattiliitot CGIL, CISL ja UIL, Bolognan kunta sekä Mymenu- ja Sgnam-alustat. Domino's Piz-za allekirjoitti myös peruskirjan myöhemmin. LINKKI</p> <p>09/2020: UGL-ammattiliiton ja Assodeliveryn välinen kiistanalainen sopimus. LINKKI</p>		<p>10/2011 – Sindacato-Workers (UIL) on yksi ensimmäisistä ammattiliittojen perustamista ICT-alan ammattilaisille, palvelualan työntekijöille sekä keikkatalous- ja alustatyöläisille suunnatuista alustoista. Sindacato-Workers tarjoaa näille työläisille erilaisia palveluja, kuten yksilöllistä verkko-neuvontaa työhön liittyvissä ongelmissa sekä neuvontaa ja tukea esimerkiksi veroasioissa. Sindacato-Workers perusti vuonna 2017 pysyvän seurantakeskuksen, joka seuraa alustatyötä koskevia tietoja Italiassa.</p>
Irlanti	<p>09–10/2018: Uber Eatsin uutta palkkiojärjestelmää vastustavia lakkoja ja toimia Englannissa, Walesissa, Skotlannissa ja Irlannissa. LINKKI LINKKI</p>			
Suomi	<p>2018: Lähetit käynnistivät vuonna 2018 kampanjan Oikeutta läheteille – #justice-4couriers, jonka tavoitteena oli parantaa alustatyöläisten (lähettien ja kuljettajien) työoloja Suomessa. Kampanja aloitettiin sen jälkeen, kun Foodora oli yksipuolisesti laskenut lähettien palkkioita. Myöhemmin myös Woltille työskentelevät lähetit liittyivät mukaan kampanjaan. LINKKI</p>	<p>04/2018: Sopimus eurooppalaisen yritysneuvoston perustamisesta Delivery Hero -yrityksen (Foodora) sisällä Itävallassa, Suomessa, Ranskassa, Saksassa, Italiassa, Alankomaissa, Norjassa, Ranskassa ja Ruotsissa (ks. Itävalta).</p>	<p>2016/2017: Uber haastettiin oikeuteen myös Suomessa. Kuljettajien oli maksettava takaisin ansaitsemiaan tuloja, koska ne katsottiin laittomasti ansaituiksi. Tässäkin tapauksessa keskustelu johti sääntelyn purkamiseen. Uberin toiminta Suomessa on nyt suhteellisen pienimuotoista. LINKKI</p> <p>Suomen työneuvosto antoi syksyllä 2020 lausunnon, jossa ruokalähettien työn todettiin täyttävän työsuhteen tunnusmerkistön yrittäjyyden sijaan.</p>	<p>Palvelualojen ammattiliitto PAM perusti keväällä 2023 lähettien ammattiosaston PAM Couriers Finland. Ks. tämän opuksen esipuhe.</p>
Tanska	<p>2020: WWG organisoivat läheteitä 3F-ammattiliiton avustuksella. Tavoitteena oli saada aikaiseksi työehtosopimus suomalaisen Wolt-alustayrityksen kanssa. Tämä oli ensimmäinen kerta Tanskassa, kun alustatyöläiset järjestäytyivät ja vaativat sopimusta oma-aloitteisesti. Alustatyöläiset ovat itsenäisiä ammatinharjoittajia, mutta he haluavat lisää suojaa erityisesti sairauslomien ja muiden lomien osalta. LINKKI</p>	<p>08/2018: SIIVOUSPALVELUT: Tanskalainen 3F-ammattiliitto ja tanskalainen siivouspalveluita tarjoava alustayritys Hilfr solmivat sopimuksen keskenään. Sopimuksen allekirjoitushetkellä Hilfrä käytti noin 450 työläistä ja 1 700 asiakasta. LINKKI</p>		<p>04/2017: Tanska ei ole purkanut taksi-markkinoidensa sääntelyä riittävästi Uberin kannalta. Erillinen lupa vaaditaan sekä kuljettajille että autoille. Tämän seurauksena Uber poistui Tanskan markkinoilta huhtikuussa 2017. LINKKI</p> <p>02/2018: Tanskan hallitus esitteli digitaalisen strategiansa. LINKKI</p>

<p>Ruotsi</p>		<p>2018: Kuljetusalan startup-yrityksen Bzztin (joka tarjoaa kuljetuspalveluja pienillä, kolmipyöräisillä sähkömopedeilla) ja <u>Ruotsin kuljetustyöntekijöiden liiton</u> (Svenska Transportarbetareförbundet) välisen sopimuksen ansiosta Bzztin kuljettajat pääsevät halutessaan taksiliikenteen työehtosopimuksen piiriin. Bzztin kuljettajat ovat näin ollen oikeutettuja samoihin oikeuksiin kuin perinteiset taksinkuljettajatkin. Bzzt tarjoaa kuljettajilleen marginaalisia osa-aikaisia työsopimuksia. Startup-yritys Bzzt perustettiin vuonna 2017, ja sopimus allekirjoitettiin vuonna 2018.</p> <p>04/2018: Sopimus eurooppalaisen yritysneuvoston perustamisesta Delivery Hero -yrityksen (Foodora) sisällä Itävallassa, Suomessa, Ranskassa, Saksassa, Italiassa, Alankomaissa, Norjassa, Ranskassa ja Ruotsissa (ks. Itävalta).</p>		<p>FairCrowdWork on IG Metall -ammattiliiton, Itävallan työkamarin, Itävallan ammattijärjestöjen liiton ja ruotsalaisen toimihenkilöiden ammattiliiton Unionenin yhteishanke (ks. Itävalta).</p>
<p>Kreikka</p>	<p>05/2017: Lähetit ja muut moottoripyörillä liikkuvat työläiset käynnistivät 24 tuntia kestäväen lakon, joka kohdistui alustayrityksiin Efood (Delivery Hero) ja Wolt. Lähettien vaatimuksiin kuuluivat yrityksen hankkimat moottoripyörät ja suojavarusteet, palkkiot turvaava työehtosopimus (ml. ylityökorvaukset), sosiaaliturvamerkintä ”epäterveellisestä ammatista” sekä ammattinimikkeen muuttaminen ”moottoripyörälähetiksi/-kuljettajaksi”. LINKKI</p> <p>04/2018: Taksinkuljettajien lakko Uberia vastaan. Lainmuutoksen jälkeen yritys päätti supistaa toimintaansa Kreikassa. LINKKI</p> <p>04/2019: Mielenosoitus ja lakko Ateenassa ja Thessalonikissa.</p>			

	Vaatimuksena työn luokittelu vaaralliseksi, jotta korkeammat palkat ja alhaisemman eläkeiän mahdollistavaa lainsäädäntöä voitaisiin soveltaa myös lähetteihin ja kuljettajiin. Muita vaatimuksia olivat muun muassa pyörän lunastaminen, suojavaatteet, parempi sairausvakuutus ja korkeammat palkkiot. LINKKI			
Portugali	01/2020: Uber-kuljettajien lakko alennettuja kyytipalkkioita vastaan. LINKKI 02/2020: Glovon työntekijöiden lakko, syynä viivästyneet palkkiot ja viestinnän puute yrityksen kanssa. LINKKI			
Yhteensä	28	15	9	18

Lähde: S. Franco, päivitetty versio taulukosta, joka laadittiin 25.–26. lokakuuta 2018 Brysselissä pidettyyn European Couriers' Assemblyn yleiskokoukseen ("Riders4Rights") & Digital Platform Observatory: <https://digitalplatformobservatory.org/>; <https://www.eurofound.europa.eu/data/platform-economy/initiatives#negotiation>

HUOM! Tämä luettelo erilaisista toimista ei ole missään nimessä kattava. Tiettyjen toimien sisällyttäminen tähän luetteloon tai niiden pois jättäminen ei arvota toimia millään tavalla. Toimien kuvauksissa on käytetty samoja termejä kuin itse hankkeissa, kuten "jakamistalous", "yhteistyötalous" ja "alustatalous".

Liite E. Lähettien kansainvälinen julistus

Brysselissä 26. lokakuuta 2018 pidetyn lähettien yleiskokouksen jälkeen

Transnational Federation of Couriers

Me lähetit tulemme **12 Euroopan maasta**: Itävallasta, Belgiasta, Suomesta, Ranskasta, Saksasta, Italiasta, Alankomaista, Norjasta, Espanjasta, Sveitsistä, Yhdistyneestä kuningaskunnasta ja Irlannista.

Meidät on **valheellisesti määritelty freelancereiksi tai työntekijöiksi**, mutta olemme kaikki alityöllistettyjä, alipalkattuja sekä alisuojeltuja ja työskentelemme **Foodoralle, Deliveroolle, Ubereatsille, Stuartille ja Glovolle**.

Kokoonnuimme Brysseliin ensimmäiseen yleiskokoukseen 25. ja 26. lokakuuta 2018.

Olemme päättäneet yhdistää voimamme kamppaillaksemme yhdessä lähettien oikeuksien puolesta.

Vaatimuksemme:

- Taattu vähimmäistuntipalkka.
- Avoimet tiedot ja sovellukset.
- Työsuhdeturva.
- Vakuutus.
- Yhdistymisvapaus.
- Alustojen tunnustaminen työnantajiksi.
- Kaikkien lähettien osallistaminen.
- Kaupungin- ja kunnanvaltuustojen järjestämät säännölliset neuvottelut.
- Paperittomien työläisten (EU:n ulkopuolisten maahanmuuttajien) suojeleminen.
- Kaikkien alustatyöläisten työsuhteiden laillistaminen (myös niiden työläisten, joilla ei ole oleskelulupaa).
- Kunnioitus.
- Yhteiset tilat läheteille.
- Sisäisten arviointien poistaminen.

Saavuttaaksemme tavoitteemme tulemme **järjestämään** useita kansainvälisiä toimia vuoden 2018 lopulla ja vuonna 2019.

Liite F. Alustayritysten ja palveluntarjoajien välisten työsopimusten oikeudellista uudelleenluokittelua koskevat oikeuden päätökset

Alla luetelluissa oikeustapauksissa tuomioistuimen oli päätettävä, muutetaanko itsenäisen ammatinharjoittajan työsopimus palkansaajan sopimukseksi.

Päivämäärä	Maa	Syytteeseen asetettu alusta	Päätös			Argumentit
			Kielteinen	Myönteinen	Välitila	
2016						
7.1.2016	Ranska	LeCab	x			Ei työsuhdetta.
28.10.2016	Yhdistynyt kuningaskunta	Uber		x	x	Lähetä ei voi itse rakentaa omaa asiakaskuntaansa. Uber hallinnoi kuljettajan työtä (määrittää hinnat ja matkat, pisteytysjärjestelmä). Vahvistettu valituksen myötä 10. tammikuuta 2020 (ks. alh.).
20.12.2016	Ranska	Voxtur		x		Työsuhde: Ensinnäkin kuljettaja ei voi itse etsiä omia asiakkaita. Toiseksi kuljettaja voi työskennellä ainoastaan Voxturille.
2017						
5.1.2017	Yhdistynyt kuningaskunta	Citysprint		x		Työsuhde.
10/1/2017	Yhdistynyt kuningaskunta	Uber		x	x	Lähetä ei voi itse rakentaa omaa asiakaskuntaansa. Uber hallinnoi kuljettajan työtä (määrittää hinnat ja matkat, pisteytysjärjestelmä).
20.4.2017	Ranska	Take Eat Easy	x			Ei alisteisuussuhdetta seuraavista syistä: Ensinnäkin lähetä voi itse vapaasti valita, milloin hän haluaa työskennellä. Toiseksi vaikka läheteille voidaan antaa varoituksia heidän työsuoritustensa perusteella, mikä voi olla osoitus alustan vallasta kohdistaa läheteihin kurinpitotoimia, tämä ei ole riittävä syy sille, että suhde katsottaisiin luonteeltaan alisteiseksi. Kassaatiotuomioistuin on kuitenkin tarkastellut uudelleen näitä perusteita 28. marraskuuta 2018 antamassaan päätöksessä (ks. alh.).
12.10.2017	Ranska	Take Eat Easy	x			Ei alisteisuussuhdetta, koska lähetä voi täysin vapaasti päättää työskennelläkö vai ei, eikä hänelle ole määrätty tietynta kantoisia työvuoroja eikä kiinteää tai päivittäistä aikataulua.
9.11.2017	Ranska	Deliveroo	x			Deliveroo ei määrittele sopimuksen toteuttamisen ehtoja yksipuolisesti. Lähetä voi päättää vapaasti työskennelläkö vai ei sekä missä ja milloin tarjota palvelujaan.

14.11.2017	Yhdistynyt kuningaskunta	Deliveroo	x			Ei työsuhdetta, koska lähettien helppo korvattavuus tekee heidän työsuhteensa laadun määrittelemisestä lähes mahdotonta.
13.12.2017	Ranska	LeCab		x		Työsuhte: Ensinnäkin kuljettaja toimii yhden tietyn työnantajan alaisuudessa. Toiseksi kuljettajalla ei ole minkäänlaista vaikutus- tai päätösvaltaa omaan palkkioihinsa, vaan hänen on työskenneltävä "niiden teknisten resurssien puitteissa, jotka hänelle on annettu". Kolmanneksi kuljettaja ei voi päättää työsuoritustensa ajankohdasta, ja hän on olennainen osa tarjottua palvelua.
2018						
29.1.2018	Ranska	Uber	x			Uber ei hallinnoi kuljettajan työtä (ei vähimmäisaikaa, jonka kuljettajan on oltava tavoitettavissa sovelluksessa, vapaasti päätettävä työaika).
7.5.2018	Italia	Foodora	x			Ei keskinäisiä velvoitteita alustan ja lähetin välillä. Alusta ei voi kohdistaa lähettiin kurinpitotoimia. Lähetti ei ole alustan hallinnan alainen, eikä alusta organisoisi lähetin työtä.
29.5.2018	Espanja (Barcelona)	Take Eat Easy		x		Työsuhte seuraavista syistä: Ensinnäkin lähetin on työskenneltävä tiettyinä päivinä. Toiseksi osa vuosilomasta maksetaan palkkana. Kolmanneksi lähetit käyttävät yrityksen heille antamia repuja ja kannettavia päätelaitteita.
1.6.2018	Espanja	Deliveroo		x		Sopimuksen tosiasiallinen toteutuminen on etusijalla osapuolten päättämään toteutusmuotoon nähden. Yritys hallitsee lähetin työtä (GPS-seuranta, hinnoittelu, määritetyt aikavälit ja toimitusalueet, tuotantovälineiden omistus sekä yrityksen logon käyttö asusteissa).
13.6.2018	Yhdistynyt kuningaskunta	Pimlico Plumbers Ltd		x		Työsuhte.
3.9.2018	Espanja (Madrid)	Glovo	x			Lähetti ei ole työntekijä, koska hänellä on täysi määräysvalta omasta toiminnastaan (lähetti voi itse valita tilaukset, aikataulut ja reitin määränpäähensä).
10.9.2018	Italia	Foodinho	x			Lähetti voi päättää vapaasti työskennelläkö vai ei. Lähetti käyttää omaa ajoneuvoaan toimituksiin. Lähetille ei makseta kiinteää, ennalta määrättyä kuukausipalkkiota.
28.11.2018	Ranska	Take Eat Easy		x		Alisteisuussuhde ilmenee sopimuksen tosiasiallisessa täytäntöönpanossa. Take Eat Easylla on valtuudet antaa käskyjä ja ohjeita, valvoa sopimuksen toteuttamistapaa (geopaikannusjärjestelmä, järjestelmä lähetin kulkemien kilometrien kirjaamiseksi) sekä määrätä seuraamuksia rikkomuksista.
5.12.2018	Yhdistynyt kuningaskunta	Deliveroo	x			Ei työsuhdetta.

19.12.2018	Yhdistynyt kuningaskunta	Uber		x		Muutoksenhakutuomioistuimien vahvisti työtuomioistuimen (Employment Tribunal) ja työllisyysasioita käsittelevän muutoksenhakutuomioistuimen (Employment Appeal Tribunal) antamat päätökset enemmistöllä. Tuomioistuimen mukaan kuljettajat tarjoavat palveluitaan Uberille (erityisesti ULL:lle), ei päinvastoin. Kuljettajat tarjoavat yritykselle ammattitaitoisien työpanoksensa, jota yritys hyödyntää tarjotakseen palvelujaan ja tehdäkseen voittoa.
2019						
10.1.2019	Ranska	Uber		x		Alisteisuussuhde. Alustalla on valta määrätä rajoituksia ja seuraamuksia.
11.1.2019	Italia	Foodora	x		x	Ei alisteisuussuhdetta. ”Suojujattuja” itsenäisiä ammatinharjoittajia. Lähetit kuuluvat logistiikka- ja tavarankuljetusalan työntekijöiden työehtosopimuksen piiriin, joten he ovat oikeutettuja vuosilomaan, 13. kuukauden lisäpalkkioon ja palkalliseen sairauslomaan.
11.1.2019	Espanja (Madrid)	Glovo	x		x	Lähetettä ei katsota työntekijöiksi vaan ”taloudellisesti riippuvaisiksi itsenäisiksi ammatinharjoittajiksi”. Lähetettä ei velvoiteta työskentelemään vähintään tiettyä tuntimäärää viikossa. Lähetit voivat vapaasti vastaanottaa tai hylätä toimeksiantoja ja päättää vapaasti, miten tarjota palveluitaan. Lähetit myös kantavat työhön liittyvän riskin ja omistavat työhön käyttämänsä kulkuneuvon. Tribunal Superior de Justicia de Madrid (Sala de lo Social) ei vahvistanut tätä päätöstä 27. marraskuuta 2019 antamassaan päätöksessä (ks. alh.).
15.1.2019	Alankomaat	Deliveroo		x		Alusta käyttää työnantajalle ominaisia keinoja (standardoitu palkkaus, yrityksen logon käyttö asusteissa). Lähetit kuuluvat tavarankuljetusalan ammattilaisten työehtosopimuksen piiriin.
19.1.2019	Belgia	Uber	x			Uber-kuljettajat ovat itsenäisiä ammatinharjoittajia. Ei ole konkreettista näyttöä, joka osoittaisi, että Uber B.V.:n ja LCV-yhtiöiden välinen palvelusopimus olisi määriteltävä uudelleen työehtosopimukseksi.
22.1.2019	Ranska	Take Eat Easy		x ¹		Alisteisuussuhde (valta valvoa ja määrätä seuraamuksia). Palkkio on maksettu joillekin lähetille pyöräilyvarusteiden muodossa.
25.1.2019	Alankomaat	Deliveroo		x		Lähetit eivät ole itsenäisiä urakoitsijoita, ja Deliveroon katsotaan kuuluvan tavarankuljetusalan ammattilaisten työehtosopimuksen piiriin.
11.2.2019	Espanja (Madrid)	Glovo		x		Alustalla on täysi määräysvalta lähetin työhön. Alusta myös päättää palvelun kehittämisestä ja tietyistä käyttäytymismalleista. Lähetin työtä arvioidaan profiilien avulla. Profiilit mahdollistavat myös tulevien työtehtävien jakamisen lähetille ja heidän mahdollisen irtisanomisensa. Lähetit ei voi tarjota palveluaan itsenäisesti ilman alustaa. Jos lähetit päättää ryhtyä vastaavaan työhön aidosti itsenäisenä urakoitsijana, hän epäonnistuu varmasti. Tribunal Superior de Justicia de Madrid (Sala de lo Social) vahvisti tämän päätöksen 3. helmikuuta 2020 (ks. alh.).

1 Rike: laittoman työvoiman tahallinen käyttö.

20.2.2019	Espanja (Gijón)	Glovo		x		Alisteisuussuhde seuraavista syistä: Ensinnäkin palvelun suorittamista varten on määritelty tietyt työmääräykset ja standardoidut prosessit. Toiseksi lähetin on noudatettava liiketoiminnallisia vaatimuksia määriteltäessä itselleen kannattavan työajan. Kolmanneksi lähetin tarjoaman palvelun suorittamista valvotaan. Tämä ei tapahdu suoraan, vaan sovelluksen ja paikannusjärjestelmien kautta. Neljänneksi yritys voi purkaa työsuhteen kurinpidollisin perustein.
25.2.2019	Espanja (Oviedo)	Glovo	x		x	Taloudellisesti riippuvainen itsensätyöllistäjä voi vapaasti päättää, miten ja milloin tarjota palvelujaan. Hänen ei tarvitse noudattaa yksinoikeusmääräyksiä, vaan hänellä on täysi vapaus työskennellä myös muille alustoille.
4.3.2019	Ranska	Take Eat Easy		x		Alisteisuussuhde.
4.4.2019	Espanja (Madrid)	Glovo		x		Työsuhde (samat perustelut kuin 11. helmikuuta 2019 annetussa päätöksessä). Alustalla on täysi määräysvalta lähetin työhön. Alusta myös päättää palvelun kehittämisestä ja tietyistä käyttäytymismalleista. Lähetin työtä arvioidaan profiilien avulla. Profiilit mahdollistavat myös tulevien työtehtävien jakamisen läheteille ja heidän mahdollisen irtisanomisensa. Lähetin ei voi tarjota palveluaan itsenäisesti ilman alustaa. Jos lähetin päättää ryhtyä vastaavaan työhön aidosti itsenäisenä urakoitsijana, hän epäonnistuu varmasti. Tribunal Superior de Justicia de Madrid (Sala de lo Social) vahvisti tämän päätöksen 18. joulukuuta 2019 (ks. alh.).
5.5.2019	Sveitsi	Uberpop		x		Kuljettaja ei ole itsenäinen urakoitsija.
21/5/2019	Espanja (Katalonia)	Glovo	x			Ei työsuhdetta seuraavista syistä: Ensinnäkin lähetin voi itse valita reittinsä ja kulkuvälineensä ja vastaa itse kustannuksista. Toiseksi lähetin voi itse valita työalueensa, -päivänsä ja -aikansa. Kolmanneksi lähetin voi kieltäytyä tilauksesta, eikä hänen tarvitse ilmoittaa yritykselle, milloin pitää vuosilomansa. Tribunal Superior de Justicia de Cataluña (Sala de lo Social) ei vahvistanut tätä päätöstä 7. ja 12. toukokuuta 2020 antamissaan päätöksissä (ks. alh.).
29.5.2019	Espanja (Katalonia)	Glovo	x			Ei työsuhdetta seuraavista syistä: Ensinnäkin lähetin voi itse valita reittinsä ja kulkuvälineensä ja vastaa itse kustannuksista. Toiseksi lähetin voi itse valita työalueensa, -päivänsä ja -aikansa. Kolmanneksi lähetin voi kieltäytyä tilauksesta, eikä hänen tarvitse ilmoittaa yritykselle, milloin pitää vuosilomansa. Tribunal Superior de Justicia de Cataluña (Sala de lo Social) ei vahvistanut tätä päätöstä 7. ja 12. toukokuuta 2020 antamissaan päätöksissä (ks. alh.).
10.6.2019	Espanja (Valencia)	Deliveroo		x		Alisteisuussuhde.
11/6/2019	Espanja (Barcelona)	Glovo		x		Työsuhde.
14/6/2019	Espanja (Salamanca)	Glovo	x		x	Kyse on "taloudellisesti riippuvaisen itsenäisen ammatinharjoittajan" suhteesta. Tribunal Superior de Justicia de Castilla y León\Valladolid (Sala de lo Social) ei vahvistanut tätä päätöstä 17. helmikuuta 2020 antamissaan päätöksessä.
22.7.2019	Espanja (Madrid)	Deliveroo		x		Yli 500 lähettiä on työsuhteessa.

25.7.2019	Espanja (Asturia)	Glovo		x		Tuomioistuin vahvisti Juzgado de lo Social núm. 1 Gijónin 20. helmikuuta 2019 antaman päätöksen (ks. ylh.). Alistaisuussuhde seuraavista syistä: Ensinnäkin palvelun suorittamista varten on määritelty tietyt työmääräykset ja standardoidut prosessit. Toiseksi lähetin on noudatettava liiketoiminnallisia vaatimuksia määriteltessään itselleen kannattavan työajan. Kolmanneksi lähetin tarjoaman palvelun suorittamista valvotaan. Tämä ei tapahdu suoraan, vaan sovelluksen ja paikannusjärjestelmien kautta. Neljänneksi yritys voi purkaa työsuhteen kurinpidollisin perustein.
30.7.2019	Espanja (Barcelona)	Glovo		x		Työsuhde: alisteisuussuhde muodostuu alustan kautta tarjottavien palvelujen myötä.
19.9.2019	Espanja (Madrid)	Glovo	x			Tuomioistuin vahvisti Juzgado de lo Social núm. 39 de Madridin 3. syyskuuta 2018 antaman päätöksen. Lähetti ei ole työntekijä, koska hänellä on täysi määräysvalta omasta toiminnastaan (lähetti voi itse valita tilaukset, aikataulut ja reitin määränpäähensä).
12.11.2019	Espanja (Vigo)	Glovo	x			Ei alisteisuussuhdetta, koska lähetti käyttää omaa ajoneuvoaan (autoa).
18.11.2019	Espanja (Katalonia)	Glovo		x		Työsuhde seuraavista syistä: Ensinnäkin lähetin työ on kytköksissä Glovon liiketoimintaan itsenäisen toiminnan sijaan. Toiseksi lähetin tarjoamat palvelut ovat toissijaisia.
27.11.2019	Espanja (Madrid)	Glovo		x		Alistaisuussuhde pääasiassa seuraavista syistä: Ensinnäkin kirjalliset dokumentit eivät välttämättä vastaa työsuhteen todellista luonnetta. Toiseksi alusta päättää hinnoista yksipuolisesti. Kolmanneksi osapuolet päättivät alun perin itsenäisen urakoitsijan työsuhteesta, mutta tämä suhde muutettiin "taloudellisesti riippuvaisen itsenäisen ammatinharjoittajan" suhteeksi, vaikka asiaan liittyvät tosiseikat eivät olennaisesti muuttuneet. Neljänneksi lähetin työ on kytköksissä Glovon liiketoimintaan itsenäisen toiminnan sijaan. Viidenneksi sovelluksen taloudellinen merkitys on ilmiselvä ja perustavanlaatuinen (erityisesti jos sitä verrataan lähetin tarjoamiin toissijaisiin palveluihin).
4.12.2019	Saksa		x			Tuomioistuin katsoi, että "alustatyöläinen ei ollut alustayrityksen työntekijä, mutta mahdollisuus ajallisesti rajoitetusta työsuhteesta alustan loppukäyttäjän kanssa jäi avoimeksi" (pääöstä ei ole vielä julkaistu).
18.12.2019	Espanja (Madrid)	Glovo		x		Tuomioistuin vahvisti Juzgado de lo Social núm. 33 Madridin 11. helmikuuta 2019 antaman päätöksen (ks. ylh.). Alustalla on täysi määräysvalta lähetin työhön. Alusta myös päättää palvelun kehittämisestä ja tietyistä käyttäytymismalleista. Lähetin työtä arvioidaan profiilien avulla. Profiilit mahdollistavat myös tulevien työtehtävien jakamisen läheteille ja heidän mahdollisen irtisanomisensa. Lähetti ei voi tarjota palveluaan itsenäisesti ilman alustaa. Jos lähetti päättää ryhtyä vastaavaan työhön aidosti itsenäisenä urakoitsijana, hän epäonnistuu varmasti.
2020						
17.1.2020	Espanja (Madrid)	Deliveroo		x		Tuomioistuin vahvisti Juzgado de lo Social núm. 19 Madridin 22. heinäkuuta 2019 antaman päätöksen, jonka mukaan yli 500 lähettiä on työsuhteessa.

30/1/2020	Italia			x		Tuomioistuin päätti soveltaa vuonna 2015 annettua lainsäädäntöä, jossa laajennetaan työsuhte- turva ja työläisäädäntö koskemaan kaikkia työläisiä, joiden tekemä työ on ulkopuolisen tahon järjestämää (<i>lavoro etero-organizzato</i>).
3/2/2020	Espanja (Madrid)	Glovo		x		Lähetti on työsuhteessa.
17/2/2020	Espanja (Kastilia ja León)	Glovo		x		Tuomioistuin ei vahvistanut 14. kesäkuuta 2019 annettua päätöstä (ks. ylh.). Alistaisuussuhde: muissa tuomioistuimissa käytettyjen argumenttien lisäksi alusta on yhteydessä asiakkaisiin ja määrittää palvelun hinnan.
21.2.2020	Espanja (Katalonia)	Glovo		x		Tuomioistuin ei vahvistanut Juzgado de lo Social núm. 24 Barcelonan 29. toukokuuta 2019 antamaa päätöstä (ks. ylh.). Lähetti on työsuhteessa, koska alisteisuussuhde on selvästi olemassa, ja lähetti ei työllistä itseään vaan työskentelee Glovon asettamien standardien ja ehtojen mukaisesti.
4.3.2020	Ranska	Uber				Itsenäisen työntekijän asema on valheellinen. Uber BV antoi ohjeita, valvoi työsuorituksia ja käytti valtaansa määrätä seuraamuksia vääristä- mättä sopimuksen ehtoja.
22.4.2020	Euroopan unioni	Deliveroo	x			Lähetti on itsenäinen ammatinharjoittaja seuraavista syistä: Lähetti voi käyttää alihankkijoita tai sijaisia suorittamaan palvelun, jonka hän on sitoutunut itse tarjoamaan. Lähetti voi hyväksyä tai olla hyväksymättä oletetun työnantajansa tarjoamia työtehtäviä ja määrittää yksipuolisesti vas- taanottamiensa työtehtävien enimmäismäärän. Lähetti voi määrittellä oman työaikansa tietyissä rajoissa ja räätälöidä työaikansa itselleen parhaiten sopivaksi, ei pelkästään oletetun työnantajan- sa etujen mukaisesti. Tämä kuitenkin edellyttää, että lähetti on aidosti itsenäinen ja että lähettin ja tämän oletetun työnantajan välillä ei ole alisteisuussuhdetta.
27.4.2020	Espanja (Zaragoza)	Deliveroo		x		Lähetti ei ole itsenäinen urakoitsija.
7/5/2020	Espanja (Katalonia)	Glovo		x		Tuomioistuimet eivät vahvistaneet Juzgado de lo Social núm. 24 Barcelonan 21. toukokuuta 2019 antamaa päätöstä (ks. ylh.). Tuomioistuimet katsoivat, että yksi lähetti on työsuhteessa (ks. ylh.).
12/5/2020	Espanja (Katalonia)	Glovo		x		Alistaisuussuhde.
16/6/2020	Espanja (Katalonia)	Deliveroo		x		Tuomioistuin vahvisti Juzgado de lo Social núm. 31:n 11. kesäkuuta 2019 antaman päätöksen. 10 lähettiä on työsuhteessa.
20/11/2020	Italia (Palermo)	Glovo		x		Alusta järjestää palvelun ja hallinnoi sitä (työnantaja järjestää palvelun yksipuolisesti ja omien etujensa mukaisesti). Lähetti voi suorittaa työtehtävänsä ainoastaan noudattamalla alustan aset- tamia sääntöjä.

Lähde: <https://ignasibeltran.com/2018/12/09/employment-status-of-platform-workers-national-courts-decisions-overview-australia-brazil-chile-france-italy-united-kingdom-united-statespain/>

Liite F.1 Päätösten määrä vuosittain ja maittäin

	2016	2017	2018	2019	2020	Yhteensä	Myönteinen	Välitila
Belgia				1		1	0	0
Saksa				1		1	0	0
Euroopan unioni					1	1	0	0
Ranska	2	4	2	3	1	12	7	0
Italia			2	1	2	5	2	1
Alankomaat				2		2	2	0
Espanja			3	18	8	29	21	3
Sveitsi				1		1	1	0
Yhdistynyt kuningaskunta	1	3	3			7	4	2
8 maata + EU	3	6	10	27	13	59	35	6

Liite F.2 Päätösten määrä vuosittain ja alustoittain

	2016	2017	2018	2019	2020	Yhteensä
Deliveroo	0	2	2	4	4	12
Foodora	0	0	1	1	0	2
Glovo	0	0	1	16	6	23
Take Eat Easy	0	2	2	2	0	6
Uber	1	1	2	3	1	8
Muut	2	2	2	0	0	6

Liite G. ILO:n kriteerit ihmisarvoisen työn turvaamiseksi digitaalisilla alustoilla

1. Väärin luokiteltujen työläisten tilanteeseen puututaan.
2. Joukkoistettua työtä tekeville työläisille taataan yhdistymisvapaus ja oikeus työehtosopimusneuvotteluihin.
3. Työläisille maksetaan vähintään heidän asuinpaikkansa lainsäädännön mukainen vähimmäispalkka.
4. Alustan määrittämien maksujen avoimuus taataan.
5. Alustalle työskenteleville itsenäisille työläisille taataan mahdollisuus kieltäytyä ottamasta vastaan työtehtäviä joustavalla tavalla.
6. Mikäli työtehtävän tai alustan yhteydessä ilmenevät tekniset ongelmat johtavat työajan menetykseen, tästä aiheutuvat kustannukset korvataan.
7. Laaditaan tiukat ja oikeudenmukaiset säännöt palkkioiden maksamatta jättämisestä koskien.
8. Palveluehdot esitetään ihmisen luettavissa olevassa, selkeässä ja tiiviissä muodossa.
9. Työläisille kerrotaan, mistä heidän saamansa epäsuotuisat arviot johtuvat.
10. Laaditaan selkeät eettiset toimintaohjeet alustan kaikille käyttäjille ja varmistetaan niiden täytäntöönpano.
11. Varmistetaan, että työläiset voivat riitauttaa maksamatta jääneet palkkiot, kielteiset arvioinnit, pätevyystestien tulokset, eettisten toimintaohjeiden rikkomista koskevat syytökset sekä tilien sulkemispäätökset.
12. Perustetaan asiakkaiden arviointijärjestelmä, joka on yhtä kattava kuin työläisten arviointijärjestelmä.
13. Varmistetaan, että työohjeet ovat selkeät ja ne on vahvistettu ennen työtehtävän julkistamista.
14. Taataan työläisille mahdollisuus tarkastella työ- ja mainehistoriaansa ja tallentaa se milloin tahansa muodossa, joka on sekä koneluettavissa että ihmisen luettavissa.
15. Mahdollistetaan työläisen ja asiakkaan välisen työsuhteen jatkaminen myös alustan ulkopuolella ilman kohtuuttoman suuren korvauksen maksamista alustalle.
16. Varmistetaan, että asiakkaat ja alustan ylläpitäjät vastaavat työläisten yhteydenottoihin nopeasti, kohteliaasti ja olennaiseen keskittyen.
17. Työläisille viestitään asiakkaiden henkilöllisyydestä ja työn käyttötarkoituksesta.
18. Varmistetaan, että alustan ylläpitäjät merkitsevät mahdollisesti psykologisesti kuormittavat tai vahingolliset työtehtävät selkeästi ja vakioмуotoisesti.

Kolme kriteeriä sosiaalisten suojelumekanismien mukauttamiseksi niin, että joukkoistettua työtä tekevät työläiset pääsevät sosiaalisen suojelun piiriin:

1. Sosiaalivakuutusjärjestelmä mukautetaan kattamaan kaikki työläiset työsuhteen laadusta ja sopimustyyppistä riippumatta.
2. Maksujen ja etuuksien maksamista yksinkertaistetaan teknologian avulla.
3. Otetaan käyttöön yleiset, verovaroin rahoitetut sosiaaliset suojelumekanismit ja vahvistetaan niitä.

https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_645934.pdf

Liite H. Fairwork Foundation asettamat kriteerit

1. *Vähimmäispalkka.* Alusta varmistaa, että työläisille maksetaan vähintään heidän asuinpaikkansa lainsäädännön mukainen vähimmäispalkka riippumatta siitä, mikä heidän ammattiasemansa on.
2. *Maksamatta jättäminen.* Alusta ei voi jättää maksamatta palkkiota suoritetusta työstä.
3. *Relevantin lainsäädännön noudattaminen.* Alusta noudattaa työläisen asuinpaikan voimassa olevaa relevanttia lainsäädäntöä.
4. *Palkkaehdot.* Joukkoistettua työtä ja freelance-työtä tarjoavat alustat ilmoittavat alustatyöläisille ennakoon, minkälaisen ajanjakson kuluessa asiakkaat tarkistavat työsuorituksen ja maksavat siitä, ja työläiset saavat tiedon tästä aikataulusta ennen työtehtävän vastaanottamista.
5. *Kilpailukieltosopimukset.* Alusta ei vaadi työläisiä allekirjoittamaan kilpailukieltosopimusta.
6. *Salassapitosopimukset.* Mikäli alusta vaatii työläisiä allekirjoittamaan salassapitosopimuksen, sopimuksessa voidaan velvoittaa työläisiä pitämään ainoastaan asiakkaiden toimittamat tiedot salassa. Salassapitosopimus ei voi koskea palkkiota, työprosesseja tai työoloja.
7. *Kerättyjen tietojen saatavuus.* Työläisten on päästävä käsiksi alustan heistä keräämiin tietoihin milloin tahansa, mukaan lukien työhistoriatiedot ja työn arviointitiedot.
8. *Työarviointien ja pätevyystestien riitauttaminen.* Työläiset voivat riitauttaa heistä tehtyjen työarviointien ja pätevyystestien tulokset. Alustayrityksen työntekijä tarkastaa kaikki riitautukset.
9. *Viestintä.* Alusta varmistaa, että asiakkaat ja alustan ylläpitäjät vastaavat työläisten työhön liittyviin kyselyihin nopeasti, kunnioittavasti ja olennaiseen keskittyen.
10. *Tiedot asiakkaasta ja työn käyttötarkoituksesta.* Alusta antaa työläisille tietoa asiakkaasta ja työn käyttötarkoituksesta.
11. *Psykologisesti kuormittavat tai vahingolliset työtehtävät.* Työtehtävät, jotka voivat olla psykologisesti kuormittavia tai vahingollisia (esim. sosiaalisen median sisällön läpikäynti vihapuheen, väkivallan tai pornografisen sisällön varalta), on merkitty selkeästi. Tällaisia tehtäviä suorittavilla työläisillä on mahdollisuus saada neuvontaa tai tukea, jonka kustannukset asiakas ja/tai alusta maksaa.
12. *Tilin poistaminen käytöstä (deaktivointi).* Alustayrityksen työntekijä tarkastaa aina tilanteen ennen kuin työläisen tili poistetaan käytöstä.
13. *Oikeus kollektiiviseen edustukseen ja työehtosopimusneuvotteluihin.* Työläisillä on työsuhteensa laadusta riippumatta lain suojaama oikeus välittää työolojen parantamista koskevat toiveensa alustan johdolle.

Liite I. Osuuskunnat, CoopCyclen jäsenet

Osuuskunta	Maa	Kaupunki	Perustettu	Liittynyt CoopCyclen	Yhteystiedot	Lähettien lukumäärä	Lähettien lukumäärä kokoaikaiseksi muutettuna	Palkansaajien lukumäärä	Viittaus ympäristökysymykseen (kyllä/ei)
Crow	Saksa	Berliini	2018	elokuu 2018	info@crowberlin.de http://www.crowberlin.de/ https://www.facebook.com/crowcycle-co uriercollective	<u>14</u>	<u>7</u>	<u>0</u>	Kyllä
Tricargo	Saksa	Hampuri	2016	elokuu 2018	info@tricargo.de https://tricargo.de/	<u>18</u>	<u>10</u>	ei ilmoitettu (e.i.)	Kyllä
Kolyma 2	Saksa	Berliini	elokuu 2019	syyskuu 2019	hello@kolyma2.de http://kolyma2.com/ https://www.facebook.com/kolyma2	<u>7</u>	<u>18</u>	7 (kokoaikaiseksi muutettuna, toimivat kevytyrittäjinä SMartin kautta)	Kyllä
Fulmo	Saksa	Leipzig	toukokuu 2019	toukokuu 2019	kurier@fulmo.cc https://fulmo.cc/	e.i.	e.i.	e.i.	Kyllä
Molenbike	Belgia	Bryssel	2017	elokuu 2018	info@molenbike.be http://www.molenbike.be/	<u>15</u>	<u>2</u>	2 (kokoaikaiseksi muutettuna, toimivat kevytyrittäjinä SMartin kautta)	Kyllä
RAYON9	Belgia	Liège	huhtikuu 2016	elokuu 2018	info@rayon9.be http://www.rayon9.be/societecooperative/	<u>3</u>	<u>3</u>	<u>3</u>	Kyllä
Urbike	Belgia	Bryssel	maaliskuu 2018	lokakuu 2019	info@urbike.be https://urbike.be/	<u>6</u>	<u>9</u>	9 (toimivat suoraan palkansaajina tai kevytyrittäjinä SMartin kautta)	Ei
Shift.coop	Kanada	Vancouver	elokuu 2011	syyskuu 2019	info@shiftdelivery.ca	<u>17</u>	e.i.	<u>17</u>	Kyllä
La roue libre	Kanada	Montreal	e.i.	lokakuu 2018	info@larouelibre.org http://www.larouelibre.org/	e.i.		e.i.	Kyllä
Olvo	Ranska	Pariisi	joulukuu 2015	elokuu 2018	contact@olvo.fr http://olvo.fr/		<u>25</u>	<u>14</u>	Kyllä

<u>La Poit' à Vélo</u>	<u>Ranska</u>	<u>Poitiers</u>	<u>2018</u>	<u>elokuu 2018</u>	<u>contact@lapoitavelo.fr</u> <u>http://www.lapoitavelo.fr/</u>	<u>3</u>	<u>1</u>	<u>2</u>	Kyllä
<u>Coursiers Bordelais</u>	<u>Ranska</u>	<u>Bordeaux</u>	<u>2017</u>	<u>2017</u>	<u>coursiersbordelais@gmail.com</u> <u>http://www.coursiersbordelais.fr/</u>	<u>5</u>	<u>5</u>	<u>5</u>	Kyllä
<u>Lille.bike</u>	<u>Ranska</u>	<u>Lille</u>	<u>Perustettu vuonna 2015 itsensä-työllistäjien yrityksenä, toiminut vuodesta 2017 osana Optéos Coopérative d'Activités et d'Emploi -osuuskuntaa</u>	<u>elokuu 2018</u>	<u>contact@lille.bike</u> <u>http://lille.bike/</u>	<u>2</u>	<u>2</u>	<u>e.i.</u>	Kyllä
<u>Régie de quartier de Stains</u>	<u>Ranska</u>	<u>Stains</u>	<u>e.i.</u>	<u>elokuu 2018</u>	<u>velos.rqstains@gmail.com</u> <u>https://www.facebook.com/rqstains</u>	<u>e.i.</u>	<u>e.i.</u>	<u>e.i.</u>	<u>Ei</u>
<u>Feel à Vélo</u>	<u>Ranska</u>	<u>Lorient</u>	<u>e.i.</u>	<u>elokuu 2018</u>	<u>contact@feelavelo.fr</u> <u>http://www.feelavelo.fr/</u>	<u>3</u>	<u>e.i.</u>	<u>e.i.</u>	Kyllä
<u>Coursiers Nantais</u>	<u>Ranska</u>	<u>Nantes</u>	<u>elokuu 2017</u>	<u>elokuu 2018</u>	<u>contact@lescoursiersnantais.fr</u> <u>https://www.lescoursiersnantais.fr/</u>	<u>11</u>	<u>5,5</u>	<u>11</u>	Kyllä
<u>Naofood</u>	<u>Ranska</u>	<u>Nantes</u>	<u>tammikuu 2019</u>	<u>elokuu 2020</u>	<u>contact@naofood.fr</u> <u>https://naofood.fr/</u>	2 työntekijää – 8 yrittäjää	8	<u>2</u>	<u>Ei</u>
<u>Sicklo</u>	<u>Ranska</u>	<u>Grenoble</u>	<u>huhtikuu 2019</u>	<u>toukokuu 2019</u>	<u>contact@sicklo.fr</u> <u>http://www.sicklo.fr/</u>	<u>10</u>	<u>4</u>	<u>10</u>	Kyllä
<u>ToutEnVélo Grenoble</u>	<u>Ranska</u>	<u>Grenoble</u>	<u>2016</u>	<u>maaliskuu 2019</u>	<u>grenoble@toutenvelo.fr</u> <u>http://www.toutenvelogrenoble.fr/</u>	<u>3</u>	<u>2,8</u>	<u>3</u>	<u>Ei</u>
<u>Colis Cyclette</u>	<u>Ranska</u>	<u>Carpentras</u>	<u>tammikuu 2019</u>	<u>helmikuu 2019</u>	<u>contact@coliscyclette.fr</u> <u>http://Coliscyclette.fr/</u>	<u>3</u>	<u>2,5</u>	<u>2</u>	Kyllä

Coursiers Montpellier-rains	<u>Ranska</u>	<u>Montpellier</u>	<u>2019</u>	<u>2019</u>	contact@coursiers-montpellier.fr https://coursiers-montpellier.fr/	<u>5</u>	<u>3</u>	<u>e.i.</u>	Kyllä
Riders Social Club By Coïncide	<u>Ranska</u>	<u>Saint-Denis</u>	<u>2019</u>	<u>2019</u>	contact@riders-socialclub.com https://www.riders-socialclub.com/	<u>1</u>	<u>e.i.</u>	<u>1</u>	Kyllä
Coursiers Stéphanois	<u>Ranska</u>	<u>Saint-Etienne</u>	<u>2020</u>	<u>2020</u>	contact@coursiers-stephanois.fr https://www.coursiers-stephanois.fr/	<u>3</u>	<u>0</u>	<u>e.i.</u>	Kyllä
Tout en vélo Marseille	<u>Ranska</u>	<u>Marseille</u>	<u>2019</u>	<u>2020</u>	marseille@toutenvelo.fr http://www.toutenvelo.fr/toutenvelo-marseille	<u>2</u>	<u>e.i.</u>	<u>e.i.</u>	Kyllä
Tours'N messenger	<u>Ranska</u>	<u>Tours</u>	<u>huhtikuu 2019</u>	<u>syyskuu 2019</u>	tours.mes@gmail.com	<u>3</u>	<u>e.i.</u>	<u>1</u>	Kyllä
Tout en vélo Caen	<u>Ranska</u>	<u>Caen</u>	<u>marraskuu 2017</u>	<u>toukokuu 2020</u>	caen@toutenvelo.fr	<u>8</u>	<u>5,93</u>	<u>8</u>	Kyllä
La Pajara Ciclomensajería	<u>Espanja</u>	<u>Madrid</u>	<u>tammikuu 2018</u>	<u>elokuu 2018</u>	info@lapajaraenbici.com	<u>4</u>	<u>3</u>	<u>e.i.</u>	Kyllä
Velo Sevilla	<u>Espanja</u>	<u>Sevilla</u>	<u>e.i.</u>	<u>2020</u>	antoniolf05@hotmail.com	<u>e.i.</u>	<u>e.i.</u>	<u>e.i.</u>	
Coop de pedal	<u>Espanja</u>	<u>Maresme</u>	<u>2018</u>	<u>e.i.</u>	cooppedal@gmail.com http://coopmaresme.cat/coop-de-pedal/	<u>e.i.</u>	<u>e.i.</u>	<u>e.i.</u>	Kyllä
Zámpate	<u>Espanja</u>	<u>Zaragoza</u>	<u>2020</u>	<u>2020</u>	luca.bilotto.pons@gmail.com https://zampatezaragoza.com/	<u>e.i.</u>	<u>e.i.</u>	<u>e.i.</u>	Kyllä
Eraman Koop	<u>Espanja</u>	<u>Vitoria-Gasteiz</u>	<u>2. toukokuuta 2020</u>	<u>2020</u>	eraman.cargo@gmail.com	<u>5</u>	<u>3</u>	<u>3</u>	Ei
Botxo Riders	<u>Espanja</u>	<u>Bilbao</u>	<u>heinäkuu 2020</u>	<u>syyskuu 2020</u>	info@botxoriders.com https://botxoriders.com/	<u>2</u>	<u>0 (startup-hanke)</u>	<u>0 (startup-hanke)</u>	Kyllä
Alternativa Kuriren	<u>Ruotsi</u>	<u>Malmö</u>	<u>elokuu 2018</u>	<u>helmikuu 2020</u>	info@alternativakuriren.se http://www.alternativakuriren.se/	<u>5</u>	<u>2</u>	<u>5</u>	Kyllä

<u>YCC</u>	<u>Yhdistynyt kuningas-kunta</u>	<u>York</u>	<u>2018</u>	<u>elokuu 2018</u>	<u>hello@yorkcollective.co.uk</u> <u>https://yorkcollective.co.uk/</u>	<u>4</u>	<u>2</u>	<u>e.i.</u>	<u>Kyllä</u>
<u>Coopbrum</u>	<u>Yhdistynyt kuningas-kunta</u>	<u>Birmingham</u>	<u>2020</u>	<u>2020</u>	<u>coopcycle@cooperationbirmingham.org.uk</u>	<u>e.i.</u>	<u>e.i.</u>	<u>e.i.</u>	<u>Ei</u>
<u>Chorlton Bike Deliveries</u>	<u>Yhdistynyt kuningas-kunta</u>	<u>Manchester</u>	<u>22. huhti-kuuta 2020</u>	<u>2020</u>	<u>rosahibbert@outlook.com</u> <u>https://mailchi.mp/db762a1bacb3/chorltonbikedeliveries</u>	<u>6</u>	<u>e.i.</u>	<u>0 (vain vapaaehtoisia)</u>	<u>Kyllä</u>

Lähde: CoopCyclen vuosikertomus, 2020.

Kirjoittajat

Anne Dufresne, sosiologian tohtori (Université Paris X ja ULB) toimii tutkijana vaihtoehdoista talousstrategiaa käsittelevässä tutkimusryhmässä (Research Group for an Alternative Economic Strategy, GRESEA) sekä apulaistutkijana työn, valtion ja yhteiskunnan moniteisessä tutkimuskeskuksessa (Interdisciplinary Research Centre for Work, State and Society, CIRTEES – UCL) Brysselissä. Hän on erikoistunut Euroopan ammattiyhdistysliikkeen tutkimukseen. Tällä hetkellä Dufresne keskittyy tutkimuksessaan työläisten epätyypilliseen ja/tai valtioiden rajat ylittävään yhteiskunnalliseen järjestäytymiseen. Hänen julkaisuihinsa kuuluu muun muassa ”Riders of the world, unite!”, *Gresea Échos*, nro 98, Bryssel, kesäkuu 2019: ks. <https://gresea.be/Coursiers-de-tous-les-pays-unissez-vous-En-lutte-contre-le-capitalisme-de> (saatavilla myös ranskaksi).

Cédric Leterme, valtio- ja yhteiskuntatieteiden tohtori (ULB) toimii tutkijana Centre Tri-continental -keskuksessa (CETRI) ja GRESEA:ssa. Leterme toimii myös tieteellisenä yhteistyökumppanina kansainvälisiä toimijoita ja niiden diskursseja tutkivassa ryhmässä (GRAID, Research Group on International Actors and their Discourses – ULB). Hän on erikoistunut työhön ja digitaalitalouteen ja on juuri julkaissut teoksen ”Impasses numériques. Points de vue du Sud”, ks. <https://www.cetri.be/Impasses-numeriques>

Kiitokset

Haluamme kiittää lämpimästi seuraavia tahoja:

- Kiitokset haastatelluille alustatyöläisille ja kansainvälisten kokousten osallistujille, joita ilman tämä tutkimus ei olisi ollut mahdollinen.
- Haluamme kiittää GUE/NGL-ryhmää luottamuksesta ja siitä, että saimme toteuttaa tämän projektin. Erityiskiitokset Simon Neyhouserille ja Leïla Chaibilille.
- Kiitokset myös koko GRESEA-ryhmälle sen antamasta tuesta. Erityisesti liitteiden laatijat Sebastian Franco ja AnneLise Maréchal, oikolukijat Bruno Bauraind ja Fabrice Renière sekä Nathalie Van Verre olivat korvaamaton apu.

KSL-JULKAISUT

KSL tuottaa kirjoja ja opintoaineistoja aikuis-
kasvatuksesta, kulttuurista, työelämästä ja
yhteiskunnasta sekä järjestötaidoista. Julkai-
sut ovat tilattavissa tai ladattavissa maksutta
osoitteessa ksl.fi/julkaisut.

VASEMMISTOFOORUMIN JULKAISUT

Ajatuspaja Vasemmistofoorumi julkaisee
tutkimukseen perustuvia, ajankohtaisia pu-
heenvuoroja ajankohtaisista aiheista: kirjoja,
raportteja ja aloitteita. Kirjoja lukuun otta-
matta kaikki julkaisemamme materiaali on
maksutonta ja luettavissa verkkosivujemme
kautta sähköisessä muodossa.

*Tutustu kirjoihimme ja tilaa omasi verkkokau-
pastamme:* <http://vasemmistofoorumi.fi/tuote-osasto/kirjat/>

Tutustu raportteihimme: <http://vasemmistofoorumi.fi/tuote-osasto/tutkimusraportit/>

Osasta raporttejamme on myös paperiversi-
oita, joita voit kysyä esimerkiksi lukupiiri- tai
koulutuskäyttöön lähettämällä sähköpostia
osoitteeseen info@vasemmistofoorumi.fi.

Keikkatalouden työntekijät eri puolilla Eurooppaa ovat nousseet vastustamaan heihin kohdistuvaa hyväksikäyttöä. Keskiössä ovat lähettien kamppailut.

Alustayritykset pyrkivät pitämään lähetit näennäisesti itsenäisinä "kumppaneina" samalla kun työtä valvotaan yhä kehittyneemmillä algoritmeilla. Ammattiliitot ovat havahtuneet lähettien tilanteeseen.

Anne Dufresnen ja **Cédric Letermen** tutkimus kartoittaa lähettien järjestäytymistä ja alalla saavutettuja voittoja. Tutkijat viitoittavat tietä lainsäädännöllisille uudistuksille kansallisella ja EU-tasolla. He ennakoivat uuden digityöläisten luokan syntyä.

Teosta kuvittaa valokuvaaja **Joel Karppasen** kuvasarja Pitkäsillan tuolla puolen (Metropolis). Kirjan esipuheen on kirjoittanut alustataloutta tutkinut YTT **Maija Mattila**.